LUCIJAN MARIJA ŠKERJANC

MALI MUZIČKI LEKSIKON

7632

LUCIJAN MARIJA ŠKERJANC : MALI MUZIČKI LEKSIKON

LUCIJAN MARIJA ŠKERJANC

MALI MUZIČKI LEKSIKON

U dva dela:
Leksikon imena — Leksikon pojmova

1969

Naslov originala:
Lucijan Marija Škerjanc: Glasbeni slovarček
V dveh delih: Imenski — Stvarni
Mladinska knjiga v Ljubljani, 1962

Preveo sa slovenačkog: Gojko Janjušević / Stručna redakcija prevoda: Ilija Vrsajkov / Naslovna strana: Josip Janiček / Na naslovnoj strani je reprodukovana slika Vjekoslava Karasa »Devojka sa lautom«

UVOD

Ovo delo, u prvom redu namenjeno omladini, po svojoj tematici je celovito, mada ovde podeljeno u dva dela. Prvi deo, **Leksikon imena,** obuhvata kompozitore, muzičke naučnike, pevače, dirigente, virtuoze — ukratko, sve one ličnosti koje su svoj život i delo posvetili stvaranju ili interpretaciji na području muzike. Ovde su nabrojani i veoma ukratko protumačeni oni koji su bilo po opšte utvrđenom mišljenju bilo po piščevom ličnom sudu najvažniji stvaraoci muzike za poslednjih sto godina bez obzira na narodnost; razume se, pri tom domaćim muzičarima pripada dužan deo. Razumljivo je da je velika većina sudova prilično subjektivna i autor nije želeo da se odrekne svog mišljenja gde se god ono moglo zagovarati, a da pri tom ne ospori objektivno neosporne podatke; ovi su uzeti iz glavnih leksikografskih dela koja su navedena na kraju knjige.

Izbor imena je s obzirom na pomanjkanje prostora i na namenu knjige zadavao prilično glavobolje i sasvim je sigurno da u njemu ima prilično nedostataka. Često je odluka bila teška, a bilo ih je čas prihvaćenih, čas odbačenih. Osobito je kod domaćih reproduktivnih umetnika uvršćenje bilo veoma škakljivo, jer su položaj i značaj živog interpretatora još snažnije podvrgnuti kritici, nego ostvareno delo. Zato se autor unapred izvinjava za sve nenamerne previde, propuste i druge nepoželjnosti, naglašavajući da namera ovog dela nije da bude **naučni** leksikon, nego priručnik o muzici, namenjen mladim ljudima koji preko njega žele da se upoznaju s tom umetnošću i sa njenim stvaraocima.

Drugi deo knjige je tumač stručnih izraza, domaćih i stranih, koje češće sretamo u koncertnim i operskim tumačenjima, u ocenama i raspravama, najposle u prvom delu ove knjige, a

za koje se ne može očekivati da ih zna i mladi čitalac koji muzički nije obrazovan. Svakako su i izbor i tumačenja tih izraza i ovde bili stavljeni pred zadatak koji kod nas još nije razrešavan; zato rešenje sigurno nije potpuno. Danas muzika već prelazi preko svojih uskih, isključivo umetničkih granica, u druga područja koja su usko povezana sa modernim životom. Nije uvek bilo moguće uzeti u obzir sve, često veoma osetljive dodirne tačke; a onda se trebalo odlučiti za to šta prevideti ili odbaciti. Pažljivom čitaocu ne bi bilo pravo da je data prednost isključivo muzičkim problemima.

Prilikom sastavljanja knjige mnogi su mi pomagali savetom i delom; zahvalnost pre svega pripada izdavaču i njegovom uredništvu, potom profesoru muzikologu dr Krešimiru Kovačeviću iz Zagreba koji je sarađivao još pri nacrtu a posle toga priložio mnogo podataka i uputstava, najposle Društvu muzičkih umetnika Jugoslavije, muzičkom odeljenju Narodne i Univerzitetske biblioteke te Biblioteci Slovenske akademije nauka i umetnosti u Ljubljani.

Rukopis je zaključen 31. marta 1962. i podaci su provereni do tog dana.

UZ DRUGO IZDANJE

Ovo je izdanje popravljeno i dopunjeno zaključno sa 31. martom 1969. godine, inače nije menjano.

LEKSIKON IMENA

a

ADAM Adolphe-Charles (Adam Adolf-Šarl), r. 1803. a u. 1856. u Parizu, nekada slavni francuski operski kompozitor i profesor kompozicije na pariskom konzervatorijumu; neka njegova dela, »Le Postillon de Lonjumeau« (Postiljon iz Lonžimoa), »Le Roi d' Yvetot« (Kralj Ivtoa), »Si j' était roi« (Kad bih bio kralj) i balet »Giselle« (Žizela) i danas se često izvode.

ADAM de la Halle (Adam de la Al), r. 1240, Aras (Francuska), u. 1287. u Napulju, najznamenitiji francuski trubadur, autor čuvene melodrame »La Jeu de Robin et de Marion« (Igra Robina i Marion) koja je najbolji obrazac trubadurske kompozicije.

ADAMIČ Emil, r. 1877 (Dobrova pri Ljubljani), u. 1936. u Ljubljani. Po profesiji učitelj, u muzici gotovo samouk, među slovenačkim kompozitorima zauzima vrlo značajno mesto kako po broju kompozicija, tako i po njihovoj raznovrsnosti i bogatstvu. Pisao je prvenstveno za hor i ostavio iza sebe na hiljade pesama, ponajviše na tekstove slovenačkih pesnika. Komponovao je podjednako u narodnom duhu, ali i visoko umetničkim, vrlo ambicioznim stilom. Napisao je i nekoliko orkestarskih dela, tako svitu »Iz moje mladosti« i »Tatarsku svitu«. Za mali i školski orkestar komponovao je »Tri turkestanske ljubavne pesme«, »Dečju svitu« i »Korušku svitu«, a za gudački orkestar svitu »Ljubljanski akvareli« u kojoj u šest stavova muzički dočarava šest karakterističnih ljubljanskih pejzaža. Njegove kompozicije zahvataju i druga područja, tako kamernu i klavirsku muziku, tamburaški orkestar i scensku muziku.

ADAMIČ Bojan, nećak prethodnog, r. 1912. u Ribnici, posvetio se filmskoj i zabavnoj muzici; kod nas na tom području važi za jednog od pionira.

ADDINSEL Richard Stewart (Adinsel Ričard Stjuart), r. 1904. u Londonu, postao je čuven u svetu filmskom muzikom »Varšavski koncert«, koja se ubraja u najuspelija dela ove vrste.

ADLER Guido (Adler Gvido), r. 1855. u zaseoku Ivančice u Moravskoj (ČSSR), u. 1941. u Beču, jedan od najuglednijih austrijskih muzičkih naučnika, profesor visoke škole i izdavač monumentalne zbirke dela starih austrijskih majstora »Denkmäler der Tonkunst in Österreich« (Muzički spomenici u Austriji). Napisao je mnogo knjiga s područja muzičke istorije i estetike i bio prvoborac za stilska istraživanja kojima je postavio temelje u knjizi »Der Stil in der Musik« (Stil u muzici).

ALARD Delphine (Jean) (Alar Delfin Žan), r. 1815. u gradu Bajon (Francuska), u. 1888. u Parizu, violinista i glasoviti gudački pedagog na pariskom konzervatorijumu. Napisao je mnogo violinskih kompozicija, opsežnu školu violine i antologiju »Maîtres classiques du violon« (Klasični violinski majstori) koja i danas služi kao obrazac.

ALBENIZ Isaac (Manuel Francisco), (Albeniz Izak Manuel Francisko), r. 1860. u mestu Kamprodon (Španija), u. 1909. u lečilištu Kambo-le-Ben (Francuska). Već sa četiri godine nastupao je kao pijanista na koncertima, u trinaestoj godini u Londonu i Liverpulu; bilo mu je jedva 20 kad je imao veliku koncertnu turneju po Južnoj Americi, Kubi i Meksiku. Posle se nastanio u Parizu i napisao više opera i još više španskih opereta (zarzuelas), pesama i klavirskih kompozicija; ove poslednje se gotovo sasvim oslanjaju na španski folklor i pronele su njegovu kompozitorsku slavu širom sveta.

D'ALBERT Eugen (Francis Charles) (Dalber Ežen Fransis Šarl), r. 1864. u Glazgovu (Engleska), u. 1932. u Rigi (SSSR), jedan od najznamenitijih klavirskih virtuoza 19. veka, učenik Franca Liszta, čiju je klavirsko-tehničku tradiciju nastavio. Kao nenadmašan pijanista s velikim uspehom je proputovao čitav svet; napisao je mnogo danas već gotovo zaboravljenih klavirskih kompozicija. Najviše uspeha kao kompozitor doživeo je operom »U dolini«, koja se i danas često izvodi.

ALFANO Franco (Alfano Franko), r. 1876. u kupalištu Pozilipo (Italija), u. 1954. u letovalištu San Remo; plodan italijanski kompozitor i, zaredom, direktor konzervatorijuma u Bolonji, Torinu i Pezaru. Bilo mu je povereno i dovršenje opere »Turandot« čuvenog italijanskog operskog kompozitora Puccinija.

AMATI je prezime čuvene italijanske porodice graditelja gudačkih instrumenata koja je radila u gradu Kremona u 16. i 17. veku. Začetnik je **Andrea A.**, (1535—1611) koji je u stvari stvorio prototip današnje violine; iza njega su sledili **Antonio A.**, (1555—1640), **Girolamo A.** (Đirolamo I, 1556—1630) i njegov sin **Niccolò A.** (Nikolo), (1596—1684), koji je postao najslavniji od svih; njegovi instrumenti se odlikuju finom formom izrade i slatkim, nežnim tonom. Njegov sin **Girolamo A.**, (II, 1649—1740) odvojio se od porodične tradicije i privoleo načinu Stradivarija, koji je i sam bio učenik njegovog oca. Ručno izrađeni gudački instrumenti porodice Amati imaju izuzetno veliku vrednost i veoma su retki.

ANČERL Karel, r. 1890. u mestu Tucapi (ČSSR), učenik V. Talicha, jedan od najuglednijih čeških dirigenata našeg vremena. U vreme svetskog rata bio je proganjan zbog svoje patriotske svesti i često interniran u koncentracione logore. Posle oslobođenja postao je umetnički direktor Češke filharmonije. Mnogo gostuje u inostranstvu.

ANDA Géza, r. 1921, u Budimpešti, klavirski virtuoz poznat u svetu.

ANDREIS Josip r. 1909. u Splitu, r. prof. na Glazbenoj akademiji u Zagrebu, spada među vodeće jugoslovenske muzikologe. Objavio je mnogo muzičko-istorijskih i estetskih knjiga i studija, među njima i opsežno delo »Historija muzike« (novo izdanje u dva dela). A. je bio glavni redaktor »Muzičke enciklopedije« (2 knjige) koju je izdao »Leksikografski zavod FNRJ.« Nedavno je izašla njegova knjiga »Vječni Orfej« kao »uvod u muzičku umjetnost«.

ANSERMET Ernest (Anserme Ernest), r. 1883. u mestu Vevej (Švajcarska), u. 1969. u Ženevi, dirigent svetskog glasa, specijalista za noviju muziku. Najpre je bio profesor matematike, a tek kasnije posvetio se muzici. Osnovao je radio-orkestar »Orchestre de la Suisse Romande« (Orkestar Romanske Švaj-

carske) u Ženevi. Bio je dugo vremena i muzički šef znamenitog baleta Sergeja Djagileva, s kojim je proputovao gotovo čitav svet.

ANSORGE Conrad (Ansorge Konrad), r. 1862. u mestu Buhvald (Šlezija), u. 1930. u Berlinu, čuveni nemački pijanista, Lisztov učenik, koji se osobito odlikovao u interpretaciji Beethovena, Schuberta, Schumanna i Liszta; bio je i — manje poznat — kompozitor za klavir i kamerne ansamble.

ARENSKI Anton Stepanovič, r. 1860. u Nižnjem Novgorodu (danas se taj grad zove Gorki), u 1906. u mestu Terioki (Finska). Učenik Nikolaja Rimskog-Korsakova, »oca« ruske moderne, dirigent i profesor kompozicije na petrogradskom (lenjingradskom), a kasnije i na moskovskom konzervatorijumu, poznatiji u svetu kao nacionalni kompozitor pravca Čajkovskog. Napisao je više opera, čuvenu muziku po Puškinovoj poemi »Bahčisarajska fontana« i dosta karakterističnih klavirskih dela. Sastavio je i udžbenike harmonije i morfologije.

ARMSTRONG Luis (Daniel, nadimak »Sačmo«), r. 1900 u gradu Nju-Orleans (SAD), »otac klasičnog jaza« pevač i trubač crnačkog porekla. Još kao mlad osnivao je grupe muzičara (»Hot Five«, »Hot Seven« itd. »Hot-petorka«, »Hot-sedmorka«), i s njima putovao po čitavom svetu. Bio je među prvima koji su u muzici dali prednost ritmu; razvoj jazza, koji je često menjao svoj stil, uglavnom je njegova zasluga. Njegov uticaj na mlađe generacije muzičara bio je vrlo velik, prevazišao je granice jazza i prešao u druga kompozicijska i interpretaciona područja.

ARNIČ Blaž, r. 1901. u selu Luče, profesor na Akademiji za glasbo u Ljubljani, jedan od vodećih slovenačkih simfonijskih kompozitora. Napisao je osam simfonija: prva među njima je »Te Deum«, druga »Rapsodična«, treća »Resurrectionis«, četvrta »Duma« (sa horom u poslednjem stavu po Župančičevoj poemi), peta »Rat i mir« (isto tako sa solistima u poslednjem stavu), šesta »Samonikli« (autobiografska), sedma »Simfonija rada« (za mali orkestar sa klavirom) i osma »Na domaćoj grudi«. Pored simfonija komponovao je više simfonijskih poema (»Ples čarobnica«, »Vodeni duh«, »Zavodljivac«, »Hajka«, »Pesma planina«, »Čekanje«, »Revolucija i preporod«, »Šume pevaju«), koje svoju poetsku sadržinu delimično crpu iz narodnih izvora, a delimično iz poema i romana domaćih i stranih autora. Pored toga, napisao je više kamernih dela, među njima koncerte za violinu, violončelo, »Trio« za violinu, violončelo i klavir, te više manjih dela za razne instrumente, pesme za glas i klavir i za hor.

ARRAU Claudio, (Arau Klaudio) r. 1903. u gradu Čijan, (Čile), čileanski pijanista međunarodnog ugleda.

ASAFJEV Boris Vladimirovič, r. 1894. u Petrogradu (Lenjingradu), u. 1949. u Moskvi, vodeći ruski muzički naučnik. Proučavalac ruskog folklora (pseudonim Igor Gljebov), autor više značajnih biografija i muzikoloških knjiga, vatreni pristalica socijalističkog realizma u muzici. Pored toga, bio je vrlo plodan kompozitor; napisao je 10 opera, 27 baleta, više simfonija i kamerna dela, koja su uglavnom zaboravljena.

ASTAIRE Fred (Aster Fred), r. 1899. u gradu Omaha (SAD), pijanista, svirač, pevač, kompozitor i jedan od najznamenitijih plesača čitavog sveta. Učestvovao je u mnogim filmovima. Živi u Los Anđelesu (Kalifornija).

ATTERBERG Kurt, r. 1887. u gradu Geteburg (Švedska), po profesiji radio-tehničar, stekao je muzičko-organizacionim radom mnoge zasluge za razvoj muzike u Švedskoj i postao između ostalog sekretar švedske Muzičke akademije. Napisao je osam simfonija, pet opera, dva baleta, četiri koncerta i više manjih kompozicija.

AUBER Daniel (François-Esprit), (Ober Daniel Fransoa-Espri), r. 1782. u gradu **Caen** (Francuska), u. 1871. u Parizu, isprva trgovac, tek se kasnije posvetio muzici, te pod pseudonimom izdao više instrumentalnih koncerata. Kasnije je postigao veliki uspeh operama za koje mu je tekstove (libreta) pisao poznati dramatičar Scribe. Zajedno su stvorili oko 40 opera. Od njih su i danas često izvođena dela »Fra Diavolo«, »Krunski dijamanti«, »Manon Lescaut« (Manon Lesko), »Nema devojka iz Porticija« (»La muette de Portici«); s obzirom na revolucionarnu nadahnutost teksta nije samo slučajnost što je

upravo na dan prvog izvođenja u Briselu izbila revolucija. Njegove su opere obrazac za takozvanu »veliku operu« koja je decenijama vladala u francuskom operskom stvaralaštvu a još i danas se održava na repertoaru velike većine operskih scena širom sveta.

AUBERT Louis (François-Marie) (Ober Luj Fransoa Mari), r. 1877. u mestu Paramez (Francuska), pijanista, pevač i kompozitor opera, baleta i simfonijskih kompozicija (slavna je njegova »Habañera«). Osobito je bogat u klavirskim delima i solo-pesmama.

AUER Leopold (von), r. 1845. u mestu Vesprem (Mađarska), u. 1930. u Drezdenu (Nemačka), mađarski violinista svetskog glasa koji je živeo u Petrogradu (Lenjingradu) i stekao mnoge zasluge u ruskom muzičkom životu. Posle oktobarske revolucije preselio se u Njujork i počeo da radi kao violinski pedagog; njegovi učenici su bili mnoge »zvezde« na američkom gudačkom nebu, tako Samuel Dushkin, Miša Elman, Jaša Heifetz, Natan Milstein i Efrem Zimbalist.

AURIC Georges (Orik Žorž), r. 1899. u mestu Lodev (Francuska), suosnivač znamenite »šestorice« francuskih modernista (pored njega to su: Arthur Honegger, Louis Durey, Darius Milhaud, Francis Poulenc i kompozitorka Germaine Tailleferre). koja je imala veoma plodan uticaj na razvoj francuske muzike u prvoj polovini 20. veka. Napisao je mnogo uspelih klavirskih kompozicija, baleta i filmske muzike. Danas je direktor pariske Velike opere.

b

BACEWICZ Grażyna (Bacevič Gražina), r. 1901. u Lođu (Poljska), poljska kompozitorka i violinistkinja. Stvara na podlozi poljske narodne melodike ali savremenim kompozicijskim postupkom. Do sada je napisala više simfonija, violinskih koncerata, klavirski i violončelo koncert, dve uvertire, balet »Od kmeta do kralja«, šest gudačkih kvarteta i dosta kamerne muzike.

BACH Johann Sebastian (Bah Johan Sebastijan), r. 1685. u gradu Ajzenah, u. 1750. u Lajpcigu (Nemačka) jedan od najvećih, ako ne i uopšte najveći kompozitor svih vremena i naroda. Potekao je iz muzičke porodice u kojoj su gotovo svi članovi bili kompozitori ili orguljaši. Njegov je život protekao skromno, ali ne bez priznanja. Službovao je kao orguljaš i kapelnik na raznim nemačkim dvorovima i u raznim crkvama, najposle kao kantor (horovođa) u čuvenoj Crkvi sv. Tome u Lajpcigu. Proslavio se kao virtuoz na orguljama ali je istovremeno opskrbljivao svoga poslodavca, kneza ili crkve, prigodnim kompozicijama za razonodu ili bogosluženje. Tako je u toku dugog i neumornog života napisao mnogo velikih i malih dela sa svih muzičkih područja, počevši od svagdašnjih, primenljivih i prigodnih pa sve do velikih, celovečernjih oratorijuma. Komponovao je za sve vokalne i instrumentalne sastave od solo do horskih kompozicija, pa od klavira do (onda uobičajenog) orkestarskog sastava, ukratko, za svakoga i u svim onda korišćenim formama. U tom smislu bio je najuniverzalniji kompozitor svih vremena. Njegov kompozitorski stil nije osobito originalan, jer je združivao stilske karakteristike prethodnika i savremenika. Dosta je putovao, ali nikada preko (ondašnjih) nemačkih granica. Dva puta se ženio i imao je dvadesetoro dece, od kojih ga ni polovina nije preživela.

Iz njegove ogromne kompozitorske ostavštine nabrojaćemo samo neka, najznačajnija dela: preko dve stotine klavirskih kompozicija, među njima čuvena zbirka »Das wohltemperierte Klavier« (»Dobro temperovani klavir« — izraz se odnosi na onda novi postupak temperovanja klavira), dalje, 16 koncerata za razne instrumente — među njima ima dosta neoriginalnih, po ondašnjem običaju prepisanih od drugih kompozitora; po šest engleskih, odnosno francuskih svita, odnosno partita; čitav niz fantazija, varijacija, invencija i simfonija — ove su onda bile i kraće svitne kompozicije; 145 korala za orgulje, po šest koncerata i sonata, partita, tokata, fantazija i fuga, 50 preludija; oko 20 koncerata za različite instrumente; oko dve stotine crkvenih kantata, nekoliko oratorijuma, misa i dva pasijona; 24 svetovne kantate i još čitav niz manjih prigodnih dela; najposle šest takozvanih brandenburških koncerata za (uglavnom) gudački orkestar i četiri uvertire u više stavova koje su često nazivane i svitama. Konačno, treba bar pomenuti da se istakao i kao »praktični teoretičar« jer je autor velikih dela »Das musikalische Opfer« (Muzička žrtva) i »Die Kunst der Fuge« (»Umetnost fuge«), u kojima je otkrio osnove svoga ogromnog znanja u kompoziciji uopšte.

Od Bachovih sinova slavni kompozitori su postali **Karl Philipp Emmanuel** (Karl Filip Emanuel) (1714 — 1788), **Johann Christoph Friedrich** (Johan Kristof Fridrih, 1732 — 1795) i **Johann Christian** (Johan Kristijan, 1735 — 1782). Dela ovih kompozitora su u svoje vreme bila vrlo ugledna i podražavana; ali kasnije su morala da ustupe mesto mnogo savršenijim očevim kompozicijama, koje su savremenici i neposredni naslednici bili gotovo zaboravili.

BACKHAUS Wilhelm, (Bakhaus Vilhelm), r. 1884. u Lajpcigu, nemački klavirski virtuoz, čuven po interpretacijama Beethovenovih i Brahmsovih dela. Umro je 1969. u gradu Lugano (Švajcarska).

BADINGS Henk, (Bedings Henk), r. 1907. u gradu Bandung (Java), kompozitor holandskog porekla, inženjer, radio-tehničar, profesor akustike, komponovao je dosta baleta i oratorijuma. Pisao je knjige o holandskoj muzici. Delimično se posvetio i elektronskoj muzici.

BADURA-SKODA Paul (Badura-Škoda Paul), r. 1924. u Beču, značajan savremeni pijanista, posebno poznat sa gramofonskih ploča.

BAIRD Tadeusz (Berd Tadeuš), r. 1928. u mestu Grodzisko (Poljska), jedan od mlađih poljskih kompozitora koji je sebi već utro put u inostranstvo. Do sada je napisao više simfonija, klavirskih koncerata, uvertiru »u starom stilu«, te više kompozicija za orkestar, među kojima se najviše izvodi scenska muzika »Colas Breugnon«. Njegov stil najpre nije bio preterano modernistički, ali se kasnije naklonio dvanaestotonskoj (dodekafonskoj) struji.

BALAKIRJEV Milij Aleksejevič, r. 1837. u Nižnjem Novgorodu (Gorkom), u. 1910. u Petrogradu (Lenjingradu). Samouk koji se prilično kasno posvetio muzici i postao vođa čuvene »petorke« ruskih kompozitora u koju su spadali još Cezar Kjuj, Aleksandar Borodin, Nikolaj Rimski-Korsakov, te Modest Musorgski. Bio je pre svega vrlo umešan organizator muzičkog života, koji je svojom upornom agitacijom najviše pomogao da se mladoruski kompozitorski pravac, zasnovan na folkloru, snažno afirmiše. Napisao je dve simfonije, tri uvertire, koje je, po upotrebi narodne motivike, nazvao »španska«, »ruska« i »češka«, simfonijske poeme »Tamara« i »En Bohème« (u Češkoj), čuvenu klavirsku fantaziju »Islamej« (sa orijentalnom motivikom), klavirski koncert i sonatu, te druge manje kompozicije. Veliki značaj za skupljače ruskog narodnog blaga imalo je njegovo izdanje ruskih narodnih pesama, koje je kasnije postalo uzor zbirkama ove vrste.

BALOKOVIĆ Zlatko, r. 1895. u Zagrebu, u. 1965, jedan od prvih jugoslovenskih virtuoza na violini. Rano je započeo koncertnu karijeru. Kao skupljač odličnih gudačkih instrumenata, uvrstio je u svoju zbirku između ostalog i Guarnerijevu violinu »Kralj«. Za vreme drugog svetskog rata uvrstio se među prijatelje nove Jugoslavije i svojim radom doprinosio ugledu domovine u inostranstvu (živeo je u gradu Kamden — SAD).

BARANOVIĆ Krešimir, r. 1894. u Šibeniku, operski dirigent i kompozitor koji komponuje na podlozi narodne motivike. Proslavio se i u inostranstvu kao autor baleta »Licitarsko srce«, a napisao je dosta scenske i filmske muzike. Od oslobođenja živi i radi u Beogradu na rukovodećim položajima u operskom i koncertnom životu.

BARBER Samuel, r. 1910. u mestu Vest-Čester (SAD), spada među najuglednije savremene američke kompozitore. Istakao se veoma rano i dvaput zaredom dobio znamenitu Pulicerovu nagradu za muziku. Do sada je napisao dve simfonije, više drugih orkestralnih kompozicija i klavirskih dela (sonate, koncerte itd.).

BARBIROLLI John (Sir, Giovanni Battista B.), (Barbiroli Džon, ser Đovani Batista B.), r. 1899. u Londonu, jedan od najvećih engleskih koncertnih dirigenata. Njegove izvedbe velikih oratorijskih dela od Purcella do Verdija čuvene su po svojoj savršenosti.

BARRAUD Henry (Baro Anri), r. 1900. u Bordou (Francuska), direktor RTV-Pariz, vrlo plodan francuski kompozitor umereno modernog pravca, napisao je četiri opere, tri simfonije i dosta druge simfonijske muzike; pored toga autor je više knjiga iz estetike muzike.

BARTÓK Béla, r. 1881 u mestu Nađsentmikloš (sada u Rumuniji), u. 1945. u Njujorku, najznačajniji mađarski kompozitor iz bliže prošlosti, istovremeno jedan od najvažnijih modernista u svetskoj muzici. Posle završene Muzičke akade-

mije u Budimpešti, zajedno s prijateljem Zoltánom Kodályem, prokrstario je Mađarsku i susedne zemlje i tako do u detalje upoznao mađarski, slovački i rumunski folklor i predstavio ga muzičkom svetu u vrlo uspelim aranžmanima. Skupio je preko 6.000 folklornih zapisa i isprva bio više poznat kao skupljač narodnih pesama nego kao kompozitor. Kasnije je mnogo koncertirao kao pijanista i izvođač sopstvenih kompozicija. U Ameriku je pobegao ispred nacista i tamo prilično usamljen umro uskoro po završetku rata.

Njegova muzička ostavština obuhvata pantomime »Čudesni mandarin« i »Drveni princ«, čitav niz simfonijskih i kamernih dela, klavirskih i violinskih koncerata te prigodnih kompozicija u koje je rado uplitao narodnu motiviku. Njegov stil se zasniva na novijoj kompozicionoj tehnici, no ipak nalazi mesta za emotivni izraz i temperamentne izlive, koji njegovoj muzici daju dramatičnu razgibanost i približavaju je problematici savremenog života.

BAUMGARTNER Paul, r. 1903. u gradu Sankt Galen (Švajcarska), veoma poznat pijanista koji je mnogo koncertirao i kod nas; danas živi kao profesor na konzervatorijumu u Bazelu (Švajcarska).

BAX Arnold (Edward Trevor) (Baks Arnold Edvard Trevor), r. 1883. u Londonu, u 1953. u gradu Kork (Engleska), spada među najoriginalnije engleske kompozitore iz proteklog doba. U svojoj zemlji je uživao izvanredno veliki ugled i bio proizveden u plemića u dvorskoj službi kao »Master of the King's Musick« — starinski naziv šefa muzike na kraljevskom dvoru; to je uostalom bila njegova prva i poslednja služba. Mnoga putovanja, naročito po Irskoj, obilato su inspirisala njegovu muziku. Napisao je sedam simfonija, više koncerata za razne instrumente, nekoliko baleta, uvertira, simfonijskih poema; od poslednjih je vrlo poznata »Tintagel«.

BEECHAM Thomas (Sir), (Bičem Tomas, ser), r. 1879. u mestu Sent Helena kod Liverpula (Engleska), u. 1961. u Londonu, jedan od najznačajnijih engleskih dirigenata našeg veka, osnivač londonskog filharmonijskog orkestra, a posle drugog svetskog rata dirigent čuvenog londonskog simfonijskog »Royal Philharmonic Orchestra« (Kraljevskog filharmonijskog orkestra) s kojim je mnogo gostovao po inostranstvu.

BEETHOVEN Ludwig van (Betoven Ludvig van), r. 1770. u Bonu, u. 1827. u Beču, centralna ličnost u muzici ranog devetnaestog veka, osobito na simfonijskom području. Njegov nemirni, nikad udobni život, gluvoća koja je bivala sve teža, njegov uzbudljivi temperament i, ne najposle, njegova sociološka razmišljanja — izazvali su mnogo komentara, sentimentalnih, pa i sladunjavih filmskih ostvarenja. Ali, njegova nadarenost koja je sve to natkrilila lagano se razvijala i osposobljavala da muzikom izražava visoke etičke misli. Uskoro su i njegovi savremenici videli u njemu jedinstvenu ličnost i nadasve značajnog muzičara. Pod njegovom su se rukom do tada krotke dvorske forme počele da menjaju u velike i veoma značajne, pa je esejista Robert Haven Schauffler sasvim u pravu kad kaže: »U svom početku našao je muziku koja se nadovezivala na prošlost i na posebnu klasu ljudskog društva, onda ju je razvio u opšteljudsku i najposle je ostavio kao nadljudsku«. Uistinu, njegova poslednja dela i danas slušaocima zadavaju prilično glavobolje i verovatno je da je u njima pokušao da izrazi nešto što je muzičkom izrazu inače nedostupno.

Beethoven inače nije bio izuzetno plodan, već krajnje savestan kompozitor istančanog sluha. Njegovo životno delo je devet simfonija (deseta je mladalačko, danas gotovo zaboravljeno delo). Treća među njima ima naslov »Eroica« (Erojika), a šesta »Pastoralna«. Deveta u poslednjem stavu donosi i 4 pevačka solo-glasa i mešoviti hor. Pored simfonija, slavne su njegove, delimično prigodne, uvertire, dalje pet klavirskih i jedan violinski koncert, 17 gudačkih kvarteta i druga kamerna muzika, jedina opera »Fidelio« (često se zove i »Leonora«), veliki broj sonata i manjih dela za klavir, violinu, violončelo, te srazmerno malo prigodnih, manje značajnih kompozicija, naročito solo-pesama.

BEINUM Eduard van, r. 1900. u mestu Arnhem (Holandija), znameniti holandski dirigent i šef amsterdamskog orkestra »Concertgebouw« (Koncertgebau). Pored klasičnog i romantičnog repertoara neguje i savremena dela, doprineo je prvim izvedbama kompozicija Bartóka, Šostakoviča, i Szymanowskog u Holandiji.

BELLINI Vincenzo (Belini Vinčenco), r. 1801. u Kataniji na Siciliji, u. 1835, u pariskom predgrađu Pito, bio je čuveni operski kompozitor čiju su arioznu pevnost savremenici visoko

cenili. Napisao je 11 opera od kojih »Normu« još i danas srećemo na scenama najboljih operskih pozorišta.

BENEDETTI-MICHELANGELI Antonio (Benedeti-Mikelanđelo Antonio), r. 1920. u gradu Breša (Italija), savremeni pijanista svetskog glasa.

BENIĆ Vladimir, r. 1922. u Zagrebu, dirigent i direktor opere na Rijeci.

BERG Alban, r. 1885. a u. 1935. u Beču, jedan od najizrazitijih predstavnika dvanaestotonske (dodekafonske) kompozicijske tehnike i jedan od retkih koji su novi postupak umeli da združe sa autentičnim muzičkim senzibilitetom. Ostavio je srazmerno malo kompozicija, pre svega dve opere: »Wozzeck« (Vocek) — po socijalnoj drami nemačkog autora Georga Büchnera (G. Bihnera), te — nedovršenu — »Lulu« po secesionističkom nemačkom pesniku Wedekindu; dalje, još nekoliko orkestarskih i kamernih dela, među njima čuvenu »Lirsku svitu«, te violinski koncert koji se s pravom smatra jednim od najzrelijih dela ovog stila.

BERGER Theodor, r. 1905. u austrijskom gradiću Trajsmauer an der Donau, značajan dirigent i kompozitor u Beču.

BERIO Luciano (Berio Lučijano), r. 1925. u mestu Imperija Onelja na italijanskoj rivijeri, živi kao profesor i kompozitor u Milanu i uglavnom deluje u eksperimentalnoj i elektronskoj muzici.

BÉRIOT Charles (Auguste), (Berio Šarl Ogist), r. 1802. u gradu Luven (Belgija), u. 1870. u Briselu, slavni belgijski violinski virtuoz, pedagog i autor mnogih violinskih koncerata koje još i danas koriste u obuci zajedno sa njegovom školom violine i pet zbirki gudačkih etuda.

BERLIN Irving, u stvari Israel Baline, r. 1888. u ruskom zaseoku Tjumen, još kao dete preselio se u Ameriku i tamo postao jedan od »očeva jazza« time što je organizovao grupu »Alexander's Rag-Time-Band« s kojom je proputovao gotovo čitav svet. H. G. Osgood ga ceni »kao Bacha, Haydna, Mozarta i Beethovena u istoj ličnosti« što je svakako malo preterano. Napisao je mnogo popularnih pesama i dosta filmske i scenske muzike.

BERLIOZ Hector (Louis), (Berlioz Ektor Luj), r. 1803. u mestu La Kot-Sent-Andre (Francuska), u. 1869. u Parizu, začetnik takozvane »programske« simfonijske muzike koja od svake kompozicije zahteva izvesnu poetsku sadržinu. U početku je živeo veoma mučno, ali je kasnije počeo da putuje po svetu kao dirigent sopstvenih kompozicija. S mnogo oduševljenja se predao kompoziciji i napisao nekoliko izvanredno široko zamišljenih simfonijskih dela; u porodici su ga zadesili svirepi udarci sudbine, pa je najposle umro usamljen i razočaran. Napisao je niz, danas gotovo zaboravljenih opera, čuveni »Requiem« (Rekvijem), više simfonija među kojima se najviše ceni »Fantastična« i nekoliko manjih prigodnih dela. Svoje divljenja dostojno poznavanje instrumentacije sažeo je u knjizi »Traité de l' Instrumentation« (Nauka o instrumentaciji) koje i danas važi kao temeljno delo na ovom području.

BERNSTEIN Leonard, r. 1918. u gradu Lorens (SAD), američki kompozitor, dirigent i pijanista svetske vrednosti. Njegove kompozicije pored duboke simfonijske ozbiljnosti sadrže i naklonost prema vedroj zabavnoj muzici i zato je danas možda najreprezentativniji i najizvođeniji kompozitor »novog sveta«. Veoma su uspele i njegove filmske kompozicije; kao dirigent, on je jedna od najuglednijih ličnosti u modernom koncertnom i operskom životu.

BERSA Blagoje, r. 1873. u Dubrovniku, u. 1934. u Zagrebu, bio je prvi hrvatski kompozitor međunarodnog ugleda. Njegova se epska priroda snažnije potvrdila u simfonijskim kompozicijama nego u operi, iako je veliki napor uložio u tri operska dela koja danas više ne sretamo na scenama. Od orkestralnih dela, časno mesto ima njegova simfonijska poema »Sunčana polja« kojom je podigao najlepši spomenik svojoj rodnoj Dalmaciji. Opšte je poznata i njegova »Dramatična uvertira«.

BETETTO Julij, r. 1885. a u. 1963. u Ljubljani, jedan od najuglednijih slovenačkih operskih i koncertnih pevača (»basso cantante«) koji je u svojoj dugogodišnjoj karijeri u inostran-

stvu i u zemlji ostvario sve značajnije bas-uloge iz svetskog repertoara. Više godina pevao je na scenama velikih opera u Becu i Minhenu; isto tako bio je i rektor ljubljanske Akademije za glasbo.

BIZET Georges (Alexandre-César-Léopold) (Bize Žorž Aleksandr-Sezar-Leopol), r. 1838. u Parizu, u. 1875. u francuskom mestu Bužival, operski i simfonijski kompozitor. Još u mladosti je napisao dosta opera od kojih su danas poznate »Lovci na bisere« i »Džamile«. Ni njegovoj poslednjoj operi, »Carmen« (Karmen), sudbina isprva — pretežno zbog revolucionarnog-socijalističkog teksta — nije bila naklonjena; a danas važi za obrazac operskog stvaralaštva verističkog (realističkog) stila. Pored opera, pisao je i druga scenska dela, tako znamenitu muziku za Daudetovu melodramu »L'Arlésienne« (Arlezijanka), poznata je njegova jedina simfonija, te uvertira »La Patrie« (Domovina), koja je u stvari uvod u scensku muziku za istoimenu Sardouevu dramu.

BJELINSKI Bruno, r. 1909. u Trstu, jedna je od vodećih ličnosti u savremenoj hrvatskoj muzici. Njegove kompozicije koje izbegavaju ekstremne modernističke pravce, vedre su, neopterećene, lepršave. Od većih kompozicija najznačajnija je »Mediteranska simfonietta«; napisao je i dve simfonije, koncerte za klavir i druge instrumente, više kraćih orkestarskih dela i nekolike zbirke solo-pesama.

BLACHER Boris (Blaher Boris), r. 1903. u kineskom mestu Njučvang, sin rusko-nemačkih roditelja. Živi u Berlinu kao direktor Visoke muzičke škole. Po stilu komponovanja je modernista koji se osobito rado predaje ritmičkim komplikacijama. Napisao je mnogo dela, među kojima su najkarakterističnije »Varijacije na Paganinijevu temu«; veoma su poznata i oba njegova klavirska koncerta.

BLISS Arthur (Blis Artur), r. 1891. u Londonu, važi za kompozitora bujne mašte, koji često iznenađuje neobičnim idejama. Tako u »Obojenoj simfoniji« (»Colour Symhony«), svakom stavu pripada posebna boja i smisao. Pored poznatog klavirskog koncerta, napisao je dosta scenske i filmske muzike, te balet »Miracle in the Gorbals« (»Gorbalsko čudo«, Gorbals je predgrađe Glazgova). Bio je proizveden u plemića i nosio je ime »Master of the Queen's Musick« (šef kraljevske muzike).

BLOCH Ernest (Bloh Ernest), r. 1880. u Ženevi (Švajcarska), u. 1959. u gradu Portland (SAD), švajcarski kompozitor jevrejskog porekla koji je najviše uspeha imao u Americi. Najpre je prodavao švajcarske satove; a prilično kasno počeo da se afirmiše kao muzičar. Umeo je da u svoje kompozicije uplete mnogo karakterističnih jevrejskih motiva. Najpoznatija je njegova rapsodija »Schelomo« (Salomon), za violončelo sa orkestrom; njegova je, pored drugih dela, simfonija »Israel«, te značajni »Concerto grosso«.

BLOM Eric (Walter) (Blom Erik Valter), r. 1888. u Bernu (Švajcarska), engleski muzikolog i kritičar, urednik 5. izdanja znamenitog muzičkog rečnika »Grove's Dictionary of Music and Musicians«; njegov je i priručnik »Everyman's Dictionary of Music« (Muzički rečnik za svakoga).

BLÜTHNER Julius (Blitner Julius), naziv nemačke klavirske firme po osnivaču (1824—1910). Njegovi su sinovi nastavili očevo delo i uzdigli proizvode na visok stepen kvaliteta.

BOCCHERINI Luigi (Bokerini Luiđi), r. 1743. u italijanskom gradu Luka, u. 1805. u Madridu, bio je slavan violončelista i autor mnogih i danas značajnih kompozicija za violončelo. Mnogo je putovao po svetu i više godina živeo na španskom a kasnije i na pruskom dvoru kao dvorski kompozitor. Umro je siromašan i razočaran. Ostavio je mnogo simfonija, koncerata i kompozicija za kamerne sastave, sve u onda pomodnom galantnom stilu.

BÖHM Karl (Bem Karl), r. 1894. u Gracu u Štajerskoj, značajan austrijski dirigent međunarodnog ugleda, koji je osobito čuven po izvanrednim interpretacijama dela Mozarta, Brucknera i Straussa.

BOIELDIEU François-Adrien (Boaldije Fransoa-Adrijan), r. 1775. u Ruanu (Francuska), u. 1834. u mestu Žarsi blizu Pariza, slavljen je kao operski kompozitor u doba građanske republike. Bio je profesor na pariskom konzervatorijumu a kasnije i njegov direktor; u međuvremenu, šest godina je bio kapelnik na ruskom carskom dvoru u Petrogradu. Stvorio je mnogo opera koje su uspešno potkopavale italijanski operski pravac koji je onda preovladavao. Najtrajniji uspeh imala je njegova opera „La Dame blanche" (Bela dama).

BOITO Arrigo, r. 1842. u Padovi, u. 1918. u Milanu, više nego operama (među njima je bila najpoznatija „Mefistofele") uspeo je svojim libretima za Verdija. U zemlji je bio cenjen i kao pesnik sa pseudonimom Tobia Gorrio.

BONDEVILLE Emmanuel (Bondvil Emanuel), r. 1898. u francuskom gradu Ruan, značajan francuski kompozitor i dugogodišnji direktor pariske „Opéra comique".

BORODIN Aleksandar Porfirjevič, r. 1833 a u. 1887. u Petrogradu, po profesiji je bio hemičar i osnovao je školu za lekarke, prvu te vrste u carskoj Rusiji. U čuvenoj ruskoj petorki kompozitora (v. pod Balakirjev!) bio je najmlađi i po Lisztovom mišljenju — najdarovitiji. Trajnu slavu stekao je operom »Knez Igor«: „Polovecke igre" su njen baletski umetak. Pored te opere napisao je tri simfonije (treća je ostala nedovršena), simfonijsku sliku „Stepska slika iz Centralne Azije", dva gudačka kvarteta i nešto manjih kompozicija. Njegova mu profesija nije dopuštala da se više posveti muzici.

BOROVSKI Aleksandar Kirilovič, r. 1889. u gradu Ljepaja (SSSR), ruski klavirski virtuoz svetskog glasa. Bio je do 1920. godine profesor na moskovskom konzervatorijumu, a onda se kao emigrant naselio u Berlinu, odakle je mnogo koncertirao po čitavom svetu. Sada živi u Americi.

BÖSENDORFER (Bezendorfer) je slavna austrijska klavirska firma koju je osnovao Ignaz B. (1796—1859) u Beču.

BOUKOFF Yuri (Bukov Juri), r. 1923. u Sofiji, bugarski pijanista međunarodnog glasa koji često koncertira i kod nas.

BOULANGER Nadia (Juliette) (Bulanže Nađa Žilijet), r. 1887. u Parizu, ugledan pedagog kompozicije; iz njene škole je izišao niz vrlo cenjenih kompozitora, među njima i neki Jugosloveni (Matičić, Prošev i dr.) Ona je takođe i direktor američkog konzervatorijuma u gradu Fontenblo kod Pariza. Njena sestra **Lilly B.** je bila kompozitorka.

BOULEZ Pierre (Bulez Pjer), r. 1925. u francuskom gradu Monbrison, spada među najradikalnije francuske moderniste. On se u svojim delima posvetio eksperimentalnoj muzici. Napisao je više kompozicija za glas (ove) i orkestar, za klavir, kamerni orkestar, pa i etude iz „konkretne" muzike; pored toga autor je više rasprava s područja estetike muzike. Cenjen je kao dirigent u zemlji i u inostranstvu.

BOULT Adrian (Cedric, Sir) (Boult Adrijan, Sedrik, ser) r. 1889. u gradu Čester (Engleska), značajan engleski dirigent, osnivač orkestra pri BBC (British Broadcasting Corporation), a rukovodio je i londonskim filharmonijskim orkestrom. Napisao je udžbenik o dirigovanju i više kraćih stručnih članaka.

BRAHMS Johannes, (Brams Johanes), r. 1833. u Hamburgu, u 1897. u Beču. Jedan je od najvećih kompozitora romantičnog pravca. Potporom kompozitora Roberta Schumanna, veoma mlad se afirmisao u nemačkom muzičkom životu. Njegov život protekao je mirno između Beča i Porečama (u Koruškoj) gde je obično letovao. Napisao je četiri simfonije, dva klavirska i jedan violinski koncert, dve uvertire, mnogo kamerne muzike svih vrsta, po tri gudačka i klavirska kvarteta, više sonata za violinu, za violončelo, za klavir, preko trideset solo-pesama sa klavirom, »Nemački rekvijem« i manja vokalno instrumentalna dela. Njegov kompozicijski stil se zasniva na klasici, a prožima ga romantična osećajnost sa penušavom melodikom. U mnogome se oslanjao na narodnu pesmu; odlični su njegovi aranžmani lužičko-srpskih pesama i igara. Brahms je i danas jedan od najviše izvođenih kompozitora svih vremena i naroda.

BRAJLOVSKI Aleksandar, r. 1896. u Kijevu, rusko-francuski pijanista svetskog značaja, specijalista za dela Chopina koja je u celini predstavio američkoj publici.

BRAVNIČAR Matija (Franc), r. 1897. u Tolminu, jedan od prvih slovenačkah simfonijskih kompozitora. Napisao je dve opere („Sluga Jernej i njegovo pravo", „Sablast u dolini šentflorijanskoj" — obe po delu Ivana Cankara), više simfonija, simfonijskih poema i uvertira („Hymnus slavicus", „Kralj Matjaž", „Kurent"), „Belokranjsku rapsodiju", „Simfoničnu antitezu" te nadasve uspelu „Slovensku plesnu burlesku", potom koncert za violinu i orkestar pored pesama i manjih dela za razne instrumente. Komponuje u svojstvenom, karakterističnom i umereno modernističkom stilu, koji je — u ranim delima — umeo uspešno da uplete narodnu tematiku. — Njegov je sin

BRAVNIČAR Dejan, r. 1937. u Ljubljani, violinski virtuoz i docent na Akademiji za glasbo u Ljubljani, učenik Karla Rupla, specijalizirao se kod glasovitog ruskog violiniste Davida Ojstraha u Moskvi.

BRIDGE Frank (Bridž Frank), r. 1897. u engleskom gradu Brajton u. 1941. u letovalištu Istborn, čuveni virtuoz na violini i plodan kompozitor kamerne muzike. Napisao je četiri gudačka kvarteta, više simfonijskih poema i niz solo-pesama koje se smatraju najboljim delima te vrste u engleskoj muzičkoj literaturi.

BRITTEN Benjamin (Britn Bendžamin), r. 1913. u engleskom gradu Louestoft, učenik F. Bridgea, kome je posvetio prvo svoje značajno delo „Varijacije na temu Franka Bridgea" (za gudala). Danas je najprominentniji engleski kompozitor, umereno modernog pravca, uvek samonikao i originalan, pun novih, iznenađujućih, ali duboko doživljenih misli. Napisao je više opera među kojima je najpoznatija „Peter Grimes" (Piter Grajms); dalje „Albert Hering", „Otmica Lukrecije", adaptaciju poznate „Prosjačke opere" i razna druga scenska dela. Afirmisao se i kao simfoničar („Prolećna simfonija" sa horom) i autor dva koncerta (za klavir, violinu) te nešto kamerne muzike. Čuvena je njegova vokalna svita „Illuminations" (Iluminacije) po pesmama francuskog dekadentnog pesnika Artura Rimbauda. Vrlo je omiljena orkestarska svita „Vodič po orkestru" za omladinu u kojoj karakteristično i muzikalno predstavlja slušaocima orkestarske instrumente u varijacijama na klasičnu temu H. Purcella.

BRKANOVIĆ IVo, r. 1906. u Škaljarima, hrvatski kompozitor nacionalnog pravca koji u svoja dela unosi karakteristične osobenosti crnogorsko-primorskog folklora. Napisao je dve opere, pet simfonija i dve simfonijske poeme; najkarakterističnija od ovih je druga sa naslovom »Zemljo hrvatska — lik moje puntarske domovine«.

BRUCH Max (Bruh Maks), r. 1838. u Kelnu, u. 1920. u mestu Fridenau blizu Berlina, bio je kompozitor poznoromantičnog pravca. Napisao je više u svoje vreme veoma uspelih oratorijuma i dosta simfonijske muzike. Najduže se u repertoaru održao njegov violinski koncert koji je i danas probni kamen mladim violinistima. Dosta se izvodi i njegova fantazija „Kol Nidrej" po jevrejskim pesmama za violončelo.

BRUCHOLLERIE Monique de la (Brišoleri Monik de la), r. 1915. u Parizu, jedna od najslavnijih savremenih francuskih pijanistkinja koja često koncertira i kod nas, specijalista je za impresionističku i postimpresionističku klavirsku muziku.

BRUCKNER Anton (Brukner Anton), r. 1824. u austrijskom mestu Ansfelden, u. 1896. u Beču, spada među najcenjenije simfoničare. Po profesiji je najpre bio orguljaš, posle profesor kompozicije na bečkom konzervatorijumu te orguljaš na carskom dvoru; pri kraju života postao je čak muzikolog na univerzitetu i počasni doktor. Ostavio je u svemu 122 kompozicije, od toga 11 simfonija (obično se među njima znaju samo devet), mnogo crkvene i nešto kamerne muzike. Bruckner je u suštini bio romantičar Wagnerova kova koji je snažno proširio i osećajno dopunio klasične simfonijske forme. Mnogo se izvode njegova dela u zemljama nemačkog kulturnog područja, dok su drugde retko na programu.

BRUČI Rudolf, r. 1917. u Zagrebu, kompozitor, direktor opere i muzičke škole „Isidor Bajić" u Novom Sadu, napisao je simfonije, koncerte, balete i kantate.

BÜLOW Hans (Guido Freiherr von) (Bilov Hans, Gvido Frajher fon), r. 1839. u Drezdenu, u. 1894. u Kairu, najznačajniji nemački dirigent proteklog veka. Kao Lisztov učenik bio je virtuoz na klaviru, a kao dirigent se dugo gotovo isključivo bio posvetio izvođenju dela Riharda Wagnera. Bio je zaredom šef filharmonija u Minhenu, Hamburgu, Petrogradu i Manhajmu. Proslavio se i didaktičkim adaptacijama kompozicija drugih autora.

BURGHAUSER Jarmil-Mihael (Burghauzer Jarmil-Mihael) r. 1912. u češkom gradu Pisek, kompozitor i publicista u Pragu, napisao je pet simfonija i nekoliko opera ne preterano modernog stila.

BUSCH Fritz (Buš Fric), r. 1890. u nemačkom gradu Zigen, u. 1951. u Londonu, nemački operski dirigent svetskog značaja. — Njegov mlađi brat **Adolf** (Georg Wilhelm) **B.**, r. 1891 (Zigen), u. 1952. u mestu Gilford (SAD) bio je čuveni violinista i šef po njemu nazvanog gudačkog kvarteta, s kojim je proputovao čitav kulturni svet.

BUSH Alan Dudley (Baš Alen Dadli), r. 1900. u Londonu, engleski kompozitor i dirigent, autor četiri opere, više simfonija i koncerata, pisac didaktičkih priručnika (Strogi kontrapunkt po Palestrini).

BUSONI Ferruccio (Benvenuto), (Buzoni Ferućo Benvenuto), r. 1868. u mestu Empoli (Italija), u. 1924. u Berlinu jedan od najznačajnijih italijansko-nemačkih klavirskih virtuoza i veoma osoben kompozitor, prethodnik moderne našeg veka. Bio je odličan improvizator i priređivač kompozicija starijih majstora za savremeni klavir. Izdao je veliku školu klavira i više etuda za svoj sistem studija.

C

CAGE John (Kejdž Džon), r. 1912. u Los Anđelesu, kompozitor ekstremnog pravca i tonski eksperimentator, živi u Njujorku. Po svetu nastupa kao pijanista, ponekad i izazivački sa snažnim naglaskom na svojevrsnim dosetkama.

CALLAS-MENEGHINI (Kalas-Menegnini, u stvari Kalogeropulos) Marija, r. 1923. u Njujorku, grčko-italijansko operska pevačica, dramski sopran, proslavila se ne samo kao nezaboravna pevačica, dramski sopran, proslavila se ne samo kao nezamenljiva interpretatorka velikih operskih uloga, nego i neobuzdanim istupima. Ona je otelovljenje operske primadone sa svim vrlinama, pa i manama.

CALLAS-MENEGHINI (Kalas-Menegini, u stvari Kairskom gradu Dandi, značajan savremeni violončelista, živi u Londonu.

CAMPAGNOLI Bartolomeo (Kampanjoli Bartolomeo), r. 1751. u mestu Čento kod Bolonje (Italija), u. 1827. u mestu Neu-Strelic (Nemačka), u svoje vreme čuven violinista, koji je napisao mnogo, prvenstveno didaktičkih kompozicija za violinu i dugo korišćenu školu violine.

CANIGLIA Maria (Kanilja Marija), r. 1905. u Napulju (Italija), slavna operska pevačica.

CAPET Lucien (Kape Lisjen), r. 1873. a u. 1928. u Parizu, slavni francuski violinski virtuoz i pedagog. S gudačkim kvartetom, koji je po njemu dobio ime, mnogo je putovao po svetu i žnjeo velike uspehe naročito kao interpretator Beethovenovih kompozicija (kvarteta). Posebno je na ceni njegova gudačka škola koja je otvorila nove poglede na gudačku tehniku.

CAPLET André (Kaple Andre), r. 1878. u gradu Avru, u. 1925. u Neji-sir-Sen (Francuska), francuski operski i koncertni dirigent, koji se posebno zalagao za kompozicije Claudea Debussyja čiju je operu „Pelléas et Mélisande" preneo i u Ameriku.

CAPUANA Franco (Kapuana Franko), r. 1894. u gradiću Fano (Italija), značajan dirigent, živi u Rimu.

CARMIRELLI Pina (Karmireli Pina), r. 1914. u italijanskom gradu Bari, jedna od najboljih italijanskih violinistkinja koja često koncertira i kod nas.

CARREÑO Teresa (Karenjo Tereza), r. 1873. u gradu Karakas (Venecuela), u. 1917. u Njujorku, jedna od najslavnijih pijanistkinja devetnaestog veka. Bila je i pevačica i dirigentkinja; u trećem braku bila je udata za pijanistu E. d'Alberta.

CARUSO Enrico (Karuzo Enriko), r. 1873. a u. 1921. u Napulju, najslavniji tenor svoga doba koji je preko trideset godina pevao na svim velikim pozornicama. Umeo je da udruži savršeno pevanje sa savršenom glumom; njegove prve gramofonske ploče još i danas se obnavljaju.

CASADESUS (Kazadezi), prezime porodice muzičara koji su potekli iz Španije a kasnije prihvatili francusko državljanstvo. Među njima su posebno poznati: **François-Louis.**, (Fransoa-Luj — 1870—1954), kompozitor i operski dirigent, **Henri-Gustave C.** (Anri Cistav 1879—1947), violinista i član čuvenenog kvarteta Capet; **Marius C.**, 1892, izvanredan violinista i šef sopstvenog gudačkog kvarteta; **Robert Marcel C.**, 1899, pijanista svetskog značaja i direktor američkog konzervatorijuma u gradu Fontenblo kod Pariza.

CASALS Pablo (Kazals Pablo), r. 1876. u španskom mestu Vendrelj, neosporno najveći violončelista sveta, živi u dobrovoljnom izgnanstvu, delimično u francuskoj varošici Prad, delimično u ostrvskom gradu Porto Riko (Amerika). Poznat po ne-

pojmljivoj revnosti i nedostižnom majstorstvu. On je uzor svih violončelista. Koncertirao je po čitavom svetu i dugo sudelovao u majstorskom klavirskom triju sa violinistom Thibaudem i pijanistom Cortotom. Kasnije se sa jednakom predanošću posvetio dirigovanju i u Barceloni osnovao svoj orkestar. I danas nastupa u svom utočištu Pradu, bilo kao solista ili kao dirigent orkestra u kojem sudeluju najbolji solisti čitavog sveta. Festival u tom mestu smatra se jedinstvenim. Casals je i kompozitor uglavnom još neizvedenih simfonijskih dela i kompozicija za svoj instrument.

CASELLA Alfredo (Kazela Alfredo), r. 1883. u Torinu u. 1947. u Rimu, jedan od najuglednijih pijanista i kompozitora iz poluproteklog doba, podstrekač moderne muzike u Italiji i pobornik za razumevanje novijih muzičkih struja, naročito impresionizma. Napisao je dve opere, patriotsku rapsodiju „Italia" i mnogo drugih orkestarskih dela. U preporodu italijanske muzike u prvoj polovini našeg veka igrao je najznačajniju ulogu.

CASSADÓ Gaspar (Kasado Gaspar), r. 1897. u Barceloni, učenik Casalsa (v. tamo!), violončelista svetskog formata i uspešan kompozitor za svoj instrument.

CASTRO (Kastro) je prezime argentinske porodice muzičara, od kojih su najpoznatiji: **José-Maria C.** (Hoze-Marija), r. 1892, violončelista i kompozitor, **Juán-José C.** (Huan-Hoze, r. 1895, u svetu poznat dirigent koji je posećivao i Jugoslaviju i čija opera „Proserpina y el extranjero" (Prozerpina i stranac) spada među najbolja operska dela sadašnjosti; i **Washington C.** **(Vašington)**, r. 1909, violončelista, dirigent i kompozitor, brat obojice prethodnih.

CATALANI Angelica (Katalani Andželika), r. 1780. u varošici Sinigalja (Italija), u. 1849. u Parizu, slavna italijanska koloraturna pevačica, jednako nenadmašna u pevanju i glumi.

CAVAILLÉ (Kavaje) je prezime porodice graditelja orgulja čiji je najvažniji član bio **Aristide C. — Coll** (Aristid K. — Kol, 1811—1899). On je postavio najveće i najčuvenije pariske orgulje i napisao neke teoretske spise o gradnji tog instrumenta.

CEBOTARI Maria (Čebotari Marija), r. 1910. u rumunskom gradu Kišinjevu, u. 1949. u Beču, čuvena sopranistkinja i članica mnogih operskih ansambala. Naročito se proslavila u Mozartovim i (R.) Straussovim operama.

CELIBIDACHE Sergiu (Čelibidake Sergiu), r. 1912. u rumunskom mestu Roman, vrlo uspešan dirigent našeg veka.

CHABRIER (Alexis Emmanuel), (Šabrije Aleksis Emanuel), r. 1841. u francuskoj varošici Amber, u. 1894. u Parizu, tek se posle činovničke karijere opredelio za muziku i počeo ozbiljno da studira pod vođstvom španskih, ruskih i poljskih emigranata. Od njegovih dela poznate su četiri opere, a od simfonijskih još uvek zapaljiva simfonična slika »España« (Španija), gde je u tipičnu francusku obradu umeo da uplete španske narodne motive.

CHARPENTIER Gustave (Šarpantije Gistav), r. 1860. u francuskoj varošici Dijez, u. 1959. u Parizu, vrlo plodan operski kompozitor, čija majstorska opera »Louise«, muzički roman iz pariskog malograđanskog i umetničkog sveta, još i danas privlači. Među mnogim njegovim orkestralnim kompozicijama i danas se često može čuti simfonijska slika »Utisci iz Italije«.

CHAUSSON Ernest (Šoson Ernest), r. 1856. u Parizu, u. 1899. u francuskom provincijskom gradu Limej kao žrtva biciklističke nezgode. Pripadao je Debussyjevom krugu, ali je umeo da sačuva samosvojnu ličnu crtu. Napisao je mnogo dela, među njima i danas izvanredno mesto zauzima »Poème« (Poema) za violinu sa orkestrom; odmah iza ove kompozicije nalazi se (po vrednosti) njegova (jedina) simfonija. Mnogo njegovih dela ostalo je nedovršeno.

CHAVEZ Carlos (Čavez Karlos), r. 1899. u Meksiko-Sitiju, najpoznatiji savremeni meksički kompozitor, koji je muziku svoje domovine umeo da predstavi najširem krugu međunarodne publike. Indijanac po majci, počeo je da skuplja indijanski folklor iz kojega je kasnije crpao mnogo motiva za svoje kompozicije. Postao je direktor meksičkog konzervatorijuma, a osnovao je i prvi meksički simfonijski orkestar. Kao socijalista napisao je programsku simfoniju »Proleterska« i »Republikansku uvertiru«. Inače je naklonjen apstraktnoj muzici, kao što kažu i naslovi »Exágonos« (Šestougli), »Polígonos« (Mnogougli), »Espiral« (Spirala) itd. Samo za udaračke instrumente komponovao je delo »Toccata«.

CHERBULIEZ Antoine-Elisée (Šerbilije Antoan-Elize), r. 1888. u alzaškom gradu Miluz, značajan muzikolog, živi u Švajcarskoj. Napisao je dosta rasprava, biografija i folklornih studija.

CHERUBINI Luigi (Maria Carlo Zenobio Salvatore) (Kerubini Luiđi, Maria Karlo Cenobio Salvatore), r. 1760. u Firenci, u. 1842. u Parizu jedna od najmarkantnijih muzičkih ličnosti koja je decenijama vladala pariskim muzičkim životom kao direktor konzervatorijuma. Među savremenicima je bio visoko cenjen, veoma ga je poštovao čak i Beethoven. Kao čuveni kontrapunktist napisao je poznati udžbenik tog kompozicijskog metoda; pored toga bio je veoma plodan kompozitor mnogih svetovnih i crkvenih dela.

CHOPIN Fréderic François (Šopen Frederik Fransoa), r. 1810. u zaseoku Želazova Vola u Poljskoj, u. 1849. u Parizu, genijalni pesnik klavira i prvi u svetu priznati poljski kompozitor. Komponovao je isključivo za klavir i umeo da združi karakteristike izvorne poljske narodne muzike (njegova mati je bila Poljakinja a otac Francuz) sa uglađenošću i formalnim savršenstvom francuskog ukusa. »Čudo od deteta«, u varšavskim aristokratskim krugovima zasipali su ga divljenjem. Bio je oduševljeni Poljak, nije mogao da preboli ishod sudbonosnog viševekovnog rusko-poljskog konflikta koji ga je slomio i oterao iz domovine. Našao je doživotno utočište u za umetnost pogodnoj pariskoj atmosferi, gde se bogata poljska emigracija brinula o njemu. Tamo je ostao sve do smrti, na izgled kao na pobede navikli salonski lav, u stvari kao melanholični izgnanik; tek je s vremena na vreme poveravao svoja dublja osećanja poljskom pesniku Adamu Mickiewiczu, koji je s njim delio nezahvalnu sudbinu emigranta. Napisao je oko 70 opusa, uglavnom idealizovanih plesnih formi, kao što su valceri, mazurke, poloneze, pa i samostalne forme većih koncerata, sonata, etuda, skerca, impromptua, nokturna, balada ili do krajnosti napetih preludija. Njegov je uticaj na kompozicijsku tehniku preko romantizma dopro u impresionizam (osobito u rusku podvrstu te najsnažnije grane poznog romantizma), a još i danas se oseća u dodekafonskoj muzici. Chopin je sigurno jedan od najjačih tvoraca muzičkog razvoja ne samo u klavirskoj muzici, nego uopšte.

CIGLIČ Zvonimir, r. 1921. u Ljubljani, spada među one slovenačke muzičke stvaraoce koji bez obzira na razne stilske struje, neguje svojevrstan muzički izraz. Napisao je simfoniju, koreografsku simfoničnu poemu »Obala plesačica« (prema poemi češkog pesnika Jana Havlase), »Simfonijske skice« i više manjih kompozicija.

CIKKER Jan, r. 1911, značajan savremeni slovački kompozitor koji svoja dela gradi na izvornoj slovačkoj tematici. Karakteristične su za taj stil kompozicije »Slovačka svita« i »Idila«, obe za orkestar.

CILENŠEK Jan, r. 1913. u mestu Velika Dubrava kod Budišina (NDR), profesor i rektor muzičke akademije u Vajmaru (NDR), poreklom Slovenac iz Liboja kod Celja. Otac mu se rano preselio u Nemačku a njegov sin je postao slavan uskoro posle drugog svetskog rata. Napisao je pet simfonija od kojih je druga posvećena uspomeni na buhenvaldske žrtve. Po orijentaciji on je umereni modernista koji više pažnje posvećuje sadržinskoj odmerenosti nego spoljnom blesku. Pored simfonija, napisao je i koncerte za klavir, orgulje, violinu i violončelo.

CIMAROSA Domenico (Čimaroza Domeniko), r. 1749. u italijanskoj varošici Aversa, u. 1801. u Venediji, jedan od najuspešnijih predstavnika italijanske komične opere. Komponovao ih je oko 80, među njima se još i danas ceni »Il matrimonio segreto« (Tajni brak). Pored njih, ima i nekoliko oratorijuma i misa, 32 klavirske sonate i druga dela. Njegov je stil lak i elegantan; zbog toga je upoređivan sa Mozartom.

CIPCI Jakov, r. 1901. u Splitu, dirigent Slovenačke filharmonije i direktor mariborske opere, specijalista za italijansku operu.

CIPRA Milo, r. 1906. u (bosanskom) Varešu, značajan hrvatski kompozitor i profesor na Glazbenoj akademiji u Zagrebu. Napisao je dve simfonije, simfonietu, četiri gudačka kvarteta i druga kamerna dela. Na vokalno instrumentalnom području najpoznatije je njegovo delo »Kantata o čoveku«.

CLEMENTI Muzio (Klementi Mucio), r. 1752. u Rimu, u. 1832. u engleskom mestu Ivshem, čuveni italijanski pijanista i kompozitor za svoj instrument, čije se etude i danas koriste u klavirskoj obuci.

CLIBURNE (Harvey Lavan Jr., van), (Klibern Harvej Lavan, van), r. 1934. u mestu Šrjuport (SAD), jedan od najvećih klavirskih virtuoza današnjice, dobitnik prve nagrade na velikom međunarodnom klavirskom takmičenju u Moskvi (1958).

CLUYTENS André (Klitans Andre), r. 1905. u belgijskom gradu Anversu (Antverpen), francuski dirigent svetskog značaja, šef orkestra Velike i Komične opere, te orkestra Konzervatorijumskog društva (Orchestre de la Société des Concerts du Conservatoire) u Parizu s kojim je proputovao gotovo čitav svet sa programom iz novije francuske orkestarske literature.

COATES Albert (Kouts Albert), r. 1882. u Petrogradu u. 1953. u mestu Milnerton (Južna Afrika), engleski dirigent koji je rusku simfonijsku muziku uveo na engleske i južnoafričke scene.

COLONNE Edouard (Kolon Eduar, pravo ime mu je bilo Judas Colonna), r. 1838. u Bordou u. 1910. u Parizu, francuski dirigent, violinista i kompozitor koji je naročito pomagao kompozicije još nepoznatih autora.

COMBARIEU Jules (Kombarije Žil), r. 1859. u francuskom gradu Kahor, u. 1915. u Parizu, francuski muzikolog na Collège de France, autor brojnih rasprava s područja muzičke istorije i estetike.

COPLAND Aaron (Koplend Aron, pravo prezime mu je Kaplan), r. 1900. u gradu Bruklinu (SAD), vodeći američki kompozitor današnjice, učenik Nadie Boulanger (v. tamo!) u Parizu, važan kao kompozitor i pionir tipično američkog stila u kojem se prepliće i jazz. Napisao je mnogo kompozicija, među njima su najpoznatiji baleti i filmska muzika; od simfonijskih dela prednjači »El Salón México« (Meksikanski salon), koja je takođe priređena kao balet.

COPPOLA Piero (Kopola Piero), r. 1888. u Milanu, jedan od najznačajnijih italijanskih dirigenata poluproteklog doba, posebno poštovan kao interpretator impresionističkih kompozicija.

CORELLI Arcangelo (Koreli Arkanđelo), r. 1653. u italijanskoj varošici Fuzinjano, u. 1713. u Rimu, značajan italijanski pretklasnik i violinista. Bio je u službi kod kardinala Ottobuona, a u svom je stanu polako skupljao veliki imetak u dragocenim slikama. Komponovao je samo za gudače i izdao šest svesaka kompozicija, u kojima vlada potpuna ravnoteža između, sadržine i sredstava izražavanja.

CORTOT Alfred (Denis), (Korto Alfred Deni), r. 1877. u švajcarskom gradu Nion, u. 1962. u Lozani, jedan od najvećih francuskih pijanista. Proslavio se naročito ogromnim repertoarom koji je sezao od pretklasika preko klasika i romantičara sve do impresionista. Napisao je više knjiga i komentara o raznim kompozicijama i izdao uzornu ediciju celokupnih Chopinovih dela. Svoja bogata iskustva sažeo je u knjizi »Musique française de piano« (Francuska klavirska muzika) i školi klavira »Principes rationels de la technique pianistique« (Racionalni principi pijanističke tehnike).

COUPERIN (Kupren) je prezime francuske porodice muzičara, od kojih je najznačajniji bio **François C.**, (Fransoa) (1668—1735) sa nadimkom »Le Grand« — veliki, čembalista i kompozitor, isto tako dvorski kapelnik i orguljaš. Ostavio je 240 kompozicija za klavir (clavecin), skupljenih u 27 svita; svaka prilično mala kompozicija ima poetičan naslov koji se odnosi na ličnosti, događaje ili doživljaje. Pored njih, napisao je i više koncerata, kantata, moteta i misa, te teoretsko delo »L'Art de toucher le clavecin« (Umetnost sviranja na klavičembalu), prvu pravu školu klavira.

CRAMER (Kramer) je porodično prezime brojnih nemačkih muzičara, od kojih je najpoznatiji ostao **Jean-Baptiste C.** (Žan-Batist), (1771—1858), pijanista svetskog glasa i plodan kompozitor čije su klavirske etude i danas vrlo cenjne.

CUI César — vidi Kjuj!

CURZON Clifford (Karzon Kliford), r. 1907. u Londonu, engleski pijanista svetskog glasa, član edinburškog festivalskog klavirskog kvarteta koji, pored njega, čine violinista Szigeti, violista Primrose i violončelista Fournier.

CVEJIĆ Biserka, r. 1923. u Jesenicama kod Splita, mezzosopran, operska i koncertna pevačica svetske vrednosti.

CVEJIĆ Žarko, r. 1907. u Banoštru, basista, prvak beogradske opere, operski i koncertni pevač velikog formata.

CVETKO Dragutin, dr, r. 1911. u Vučji vesi kod Ljutomera, muzikolog i upravnik muzikološkog odeljenja na Univerzitetu u Ljubljani, član Slovenačke akademije nauka i umetnosti, autor mnogih knjiga s područja muzičke istorije, eseja, rasprava, među kojima posebno mesto zauzima »Istorija muzičke umetnosti u Sloveniji« (u tri knjige, prevedena na francuski jezik), — Njegov brat je

CVETKO Ciril, r. 1920. u Vučji vesi, operski i koncertni dirigent direktor Slovenačke filharmonije u Ljubljani.

CZERNY Carl (Černi Karl), r. 1791. a u. 1857. u Beču, austrijski pijanista, autor najopsežnije zbirke klavirskih vežbi koja se i danas upotrebljava. Napisao je preko 1.000 većih i manjih kompozicija za klavir, od kojih danas vrednost imaju samo pedagoška dela.

CZERNY-ŠTEFAŃSKA Halina (Černi-Štefanska Halina) r. 1922. u Krakovu, jedna od najvećih poljskih pijanistkinja današnjice, specijalista za Chopinove kompozicije.

CZIFFRA György (Cifra Đerđ), r. 1921. u Budimpešti, klavirski virtuoz svetskog glasa.

Č

ČAJKOVSKI Petar Iljič, r. 1840. u Votkinsku, u 1893. u Moskvi, najznačajniji ruski simfoničar i u suštini prvi ruski profesionalni kompozitor. Prilično kasno je pronašao put ka muzici, a njegov prvi učitelj bio je Anton Rubinstein (v. tamo!) u Petrogradu. Uskoro posle završetka studija bio je imenovan za profesora teorijskih predmeta na novoosnovanom konzervatorijumu u Moskvi; predavao je vrlo malo (u to vreme je napisao knjigu o harmoniji) i vremenom se sve više posvećivao komponovanju. Životnih briga sasvim ga je izbavila pokroviteljica Nadežda Meck, koju je poznavao samo preko pisama a nikada je nije video. Od njene bogate novčane pomoći živeo je na svom imaju u Klinu kod Moskve i često putovao u inostranstvo. Brzo je postao slavan i kao dirigent sopstvenih kompozicija mnogo putovao po Zapadu. Umro je uskoro posle praizvedbe svoje šeste simfonije u Moskvi, od kolere koja je harala u to vreme. Ostavio je šest simfonija (poslednjoj je njegov brat Modest dao naziv »Patetična« pa je kao takva i danas najizvođenije simfonijsko delo svetske literature uopšte), više opera, od kojih se danas još uvek izvode »Jevgenije Onjegin« i »Pikova dama« (obe po Puškinu), nekoliko baleta (od njih je najomiljeniji»Hrestač«), više simfonijskih poema i uvertira (među njima se odlikuju »Romeo i Julija« te »1812«), tri klavirska koncerta, violinski koncert, nekoliko kamernih dela i dosta manjih zbirki i kompozicija za klavir i druge instrumente, pored njih i niz solo-pesama koje su bile vrlo omiljene (»romanse«)u staroj Rusiji. Njegov kompozicijski stil je romantičan, tehnički prečišćen, sva dela imaju (naznačen ili prikriven) poetski smisao, spadaju dakle u programsku muziku i uglavnom su autobiografska.

ČANGALOVIĆ Miroslav, r. 1921. u Glamoču, basista svetske vrednosti, operski i koncertni pevač.

ČEREPNJIN Aleksandar Nikolajevič, r. 1899. u Petrogradu, ruski pijanista i kompozitor, živi kao emigrant u Parizu; autor nekoliko opera i baleta, naročito klavirskih i kamernih dela.

ČOLIĆ Dragutin, r. 1907. u Požegi, moderno usmeren kompozitor, i autor klavirskih, horskih i kamernih dela.

d

DALLAPICCOLA Luigi (Dalapikola Luiđi), r. 1904. u Parizu, italijanski kompozitor, pripadnik najmlađih struja, živi u Firenci. Napisao je mnogo operskih, filmskih i kamernih dela.

DAMROSCH (Dampoš) je prezime porodice nemačko-američkih muzičara, od kojih je najznačajniji bio Walter D., (1862

— 1950), dirigent i organizator američkog muzičkog života, osnivač američkog konzervatorijuma u Fontenblou kod Pariza, gde se stiču najtalentovaniji američki i drugi učenici kompozicije.

DANCLA Charles (Jean Baptiste) (Dankla Šarl Žan Batist), r. 1817. u francuskoj varošici Banjer-de-Bigor, u. 1907. u Tunisu, slavni violinista i violinski pedagog, plodan autor pedagoških dela za učenje violine.

DANIEL-LESUR (Daniel-Lezir), r. 1908. u Parizu, suosnivač kompozitorske grupe „Jeune France" (Mlada Francuska) sa članovima Yves Baudrier, Olivier Messiaen i André Jolivet (v. tamo!), orguljaš i simfoničar.

DANON Oskar, r. 1913. u Sarajevu, dirigent i direktor beogradske opere, zaslužan organizator muzičkog života za vreme NOB-a i kompozitor.

DAVIDOV Karl, r. 1838. u mestu Goldingen u Kurlandiji, u. 1889. u Moskvi, slavni ruski violončelista i profesor na petrogradskom konzervatorijumu, isto tako i plodan kompozitor za svoj instrument za koji je objavio školu.

DEBUSSY Claude-Achille (Debisi Klod-Ašil), r. 1862. u francuskom gradu Sen Žerman an Le, u. 1918. u Parizu, jedan od najoriginalnijih kompozitora svih vremena. Kao apsolvent pariskog konzervatorijuma prihvatio je službu u Rusiji i tamo upoznao dostignuća nacionalnog kompozitorskog pravca čuvene petorice (v. pod Balakirjev!). Potom je dobio stipendiju za dvogodišnji boravak u Rimu gde nije izdržao nego se vratio u Pariz koji — s manjim prekidima — nije napuštao sve do smrti. Bio je vatreni patriota i ponosno se potpisivao — „musicien français" (francuski muzičar). Po izbijanju prvog svetskog rata sasvim je umuknuo i umro za vreme bombardovanja Pariza. Napisao je operu „Pelléas et Melisande" (Pelej i Melisanda, po tekstu M. Maeterlincka), prvo simbolističko opersko delo koje je bio zamislio kao protivtežu Wagnerovim prenapregnutim muzičkim dramama. Težište njegovog stvaralaštva je u orkestralnoj (programskoj)muzici; to odražavaju simfonijske slike „La Mer" (More), „Nocturnes" (Nokturna), „Images" (Slike); prva je bila kratka ali iznenađujuće samosvojna sličica „Prélude à l'aprés-midi d'un Faun" (Popodne jednog fauna—to je simbolistički naslov poeme — ekloge — pesnika S. Mallarméa). Vrlo je karakteristična njegova klavirska muzika, skupljena u više svezaka („Préludes", „Suite bergamasque", „Etudes", „Images" (Preludiji, Bergamska svita, Etide, Slike) i druge s poetskim naslovima; nešto kamerne muzike i više solo-pesama, naročito na tekstove simbolista Baudelairea i Verlainea (Bodlera i Verlena). Veoma se afirmisao i kao koncertni kritičar i esejista, a nastupao je i kao pijanista — pratilac pri izvedbi sopstvenih kompozicija. Njegov se stil zasniva na francuskoj kompozicijskoj tradiciji a prožimaju ga razni impresionistički postupci. Njegov ideal je bila čista „francuska" muzika: jasna, prodorna, elegantna. Po kompozicijskoj tehnici približio se slikarskom impresionizmu; otuda i naziv muzičkog stila, iako kompozitoru takvo poređenje nije bilo prijatno. Debussyjev uticaj na sledeća muzička pokolenja bio je izvanredno veliki, a oseća se još i danas u najekstremnijim stilskim strujanjima.

DELIBES Léo (Delib Leo), r. 1836. u francuskoj varošici Sen Žermen di Val, u. 1891. u Parizu, vrlo uspešan kompozitor opera („Lakmé") i baleta („Coppélia", „Sylvia"). Njegova dela spadaju u područje „opéra comique", koja, pored vedrih, zahvata i tragična dela, napisana lakim, neopterećenim i za francuski duh tipičnim stilom.

DELIUS Frederick (Delius Frederik) r. 1862. u engleskom gradu Bradford, u. 1934. u francuskoj pokrajini Gre sir Loen, najpre trgovac pomarandžama u Floridi, te gotovo samouk. Kompozitor poznoromantičnog, impresionističkim crtama prožetog poetskog stila. Napisao je šest opera koje su danas gotovo zaboravljene, dve svetovne mise (po Nietzscheu), više simfonijskih slika, posebno iz pomorskog života, niz orkestarskih varijacija, delikatnih solo-pesama i manjih vokalnih i instrumentalnih dela.

DELLO JOIO, Norman-Joseph (Delo Džojo, Norman-Džozef), r. 1913. u Njujorku, orguljaš i kompozitor najavangardnijeg pravca.

DE LOS ANGELES Victoria (De los Anheles Viktorija), r. 1924. u Barceloni, u svetu čuvena pevačica — sopran, članica najvećih operskih pozorišta sveta.

DEMUS Jörg, (Demus Jerg), r. 1928. u gradu Sent Pelten (Austrija), čuveni pijanista svetskog formata, živi u Beču.

DENZLER Robert (Dencler Robert), r. 1892. u Cirihu, u svetu poznat švajcarski dirigent koji je gostovao i kod nas.

DERMOTA Anton, r. 1910. u Kropi, u svetu slavni operski i koncertni tenor, prvak bečke državne opere i jedan od najuglednijih oratorijskih interpretatora našeg vremena.

DEVČIĆ Natko, r. 1914. u Glini, jedan od vodećih hrvatskih kompozitora, profesor na Glazbenoj akademiji u Zagrebu; posebno se istakao kompozicijama zasnovanim na istarskom folkloru („Istarska svita"). Pored toga, napisao je i simfoniju, nokturno (za orkestar), baladu (za klavir), operu „Labinska čarobnica", kantatu „Ševa" itd.

DIABELLI Antonio, r. 1871. u austrijskom mestu Matse, u. 1958. u Beču, pijanista, kompozitor i izdavač, čije su lake, instruktivne sonatine i danas sačuvane u gradivu za škole. Bio je zaslužan za objavljivanje i propagandu dela svojih velikih savremenika Beethovena i Schuberta, itd.

DOBRONIĆ Antun, r. 1878. u Jelsi na Hvaru, u. 1955. u Zagrebu, veoma plodan hrvatski kompozitor, koji je svoja dela izgrađivao na folkloru. Napisao je više opera i baleta, te orkestarskih dela, među njima vrlo karakterističnu svitu „Jelšonski tonci"; u njima budi uspomene na rodni kraj i upotrebljava karakterističan narodni instrument „liricu". Pored horova i solo-pesama izdao je i zbirku narodnih pesama.

DOHNÁNYI Ernö (Dohnanji Erne), r. 1877. u Bratislavi, u. 1960. (SAD), mađarski pijanista, dirigent i kompozitor svetskog glasa, autor više opera i dosta kamerne muzike, pored nekoliko simfonijskih kompozicija.

DONIZETTI Gaetano (Doniceti Gaetano), r. 1797. u italijanskom gradu Bergamo, u. 1848. isto tamo, vrlo plodan operski kompozitor koji je za tri godine napisao dvanaest opera za Napulj, gde je bio direktor konzervatorijuma. Odande se preselio u Pariz i tamo postigao najviše uspeha. Napisao je svega 71 operu, od kojih još i danas živi delo „Lucia di Lammermoor" pored manje značajnih „Don Pasquale", i komične opere „La Figlia del regimento" (Kći puka). Osim opera komponovao je i

28 kantata, 18 gudačkih kvarteta, 13 simfonija, mnogo manjih dela i dosta crkvene muzike.

DOŠEK Freddy, r. 1925. u Zagrebu, jedan od najuglednijih hrvatskih pijanista i profesor na Glazbenoj akademiji u Zagrebu.

DOTZAUER Friedrich (Justus Johann) (Docauer Fridrih), r. 1783. u nemačkom gradu Hildburgshauzen, u. 1830. u Drezdenu, bio je u svoje vreme najslavniji violončelista i autor mnogih priručnih didaktičnih kompozicija, koje se i danas koriste pri učenju violončela.

DUKAS Paul (Abraham) (Dika Pol Abraham), r. 1865. a u. 1953. u Parizu, spada među najuglednije francuske kompozitore poluproteklog doba, značajan je i kao profesor kompozicije na pariskom konzervatorijumu, kritičar i esejista. Znamenita je njegova orkestarska balada „L'Apprenti sorcier" (Čarobnjakov učenik, po Goetheu), napisao je i vrlo uspelu operu „Ariane et Barbe — Bleu" (Arijana i Plavobradi, po M. Maeterlincku), koreografsku poemu „La Péri", mnogo klavirskih kompozicija i solo-pesama; značajna su njegova izdanja kompozicija Rameaua, Scarlattia, Couperina i Beethovena.

DUMIČIĆ Petar, r. 1901. češkom gradu Přibram, pijanista i dirigent u Zagrebu, interpretator romantičnog pravca i autor kompozicija za klavir.

DUPORT Jean-Pierre (Dipor Žan-Pjer), r. 1741. u Parizu, u. 1818. u Berlinu, slavni violončelista i kompozitor za svoj instrumenat. Njegov brat

Jean-Luis D., (Žan-Luj 1749 — 1819), bio je isto tako virtuoz na violončelu a njegova škola violončela je dugo važila kao najuzornije delo na tom području.

DUPRÉ Marcel (Dipre Marsel), r. 1886. u francuskom gradu Ruanu, jedan od najvećih orguljaša sveta, kompozitor za orgulje i improvizator, autor škole sviranja na orguljama.

DUŠEK (Dussek, Dussik) Jan Ladislav, r. 1790. u češkom gradu Časlav, u. 1812. u gradu Sen Žermen an Le (Francuska), pijanista svetskog glasa, kompozitor i izdavač, čija didaktička klavirska dela i danas služe pri učenju klavira.

DVOŘÁK Antonín (Dvoržak Antonjin), r. 1841. u češkom zaseoku Nelahozeves, u. 1904. u Pragu, najznačajniji češki simfoničar svetskog glasa. Kao dečak, muzicirao je sa seoskim sviračima; kasnije je apsolvirao orguljašku školu i postao violinista najpre u zabavnom orkestru, a onda u praškoj operi. Tada je već iako potpuno nepoznat imao završene dve opere i tri simfonije. Brahms (v. tamo) je uvideo njegovu nadarenost i omogućio mu temeljitije studije, te mu našao izdavača. Posle velikih uspeha, imenovali su ga za profesora kompozicije na praškom konzervatorijumu; odatle je pozvan u Njujork za direktora konzervatorijuma gde se, zbog žudnje za zavičajem, nije dugo zadržao. U kompoziciji je sa neverovatnom ustrajnošću, dospeo do sopstvenog, poznoromantičnog stila, neusiljeno oslonjenog na folklorno bogatstvo. Njegov je opus izvanredno bogat i obuhvata sva muzička područja. Napisao je 11 opera od kojih se i danas najviše izvodi „Rusalka", niz kantata i oratorijuma, 9 simfonija (5. je poznata pod imenom „Iz novog sveta" jer u njoj upotrebljava i neke indijanske teme), mnogo poetičnih simfonijskih poema, više uvertira, rapsodija, dve sveske u svetu poznatih „Slovenskih igara" i niz izvanredno zaokruženih kamernih dela, među njima 8 gudačkih kvarteta, klavirski koncert, violinski koncert i — kao najznačajnije delo ove vrste — koncert za violončelo; dalje — dosta solo-pesama, klavirskih kompozicija i manjih dela za različite sastave, a nije zanemarivao ni crkvenu muziku (misa, rekvijem, Stabat mater, Te Deum itd.). Sve u svemu, bio je jedan od najplodnijih kompozitora. Inače nije bio novator u muzičkom izrazu, ali je koristio dostignuća prethodnika i obogatio ih svojim snažnim i ponesenim muzičkim mislima.

EGK Werner (Ek Verner), r .1901. u nemačkom mestu Auhzeshajm kod Minhena, jedna od najzanimljivijih ličnosti u savremenoj nemačkoj muzici. Osobito je poznat kao izvanredno uticajan i spretan operski kompozitor (opere „Čarobna violina", „Peer Gynt", „Columbus", „Revizor", „Venčanje u San Domingu" itd.), napisao je i više baleta, simfonijskih i koncertnih orkestarskih dela.

EITNER Robert (Ajtner Robert), r. 1832. u (onda nemačkom, sada poljskom gradu Breslau — Vroclav), u. 1905. u Templinu (Nemačka), muzikolog, posebno zaslužan zbog monumentalnog bio-i bibliografskog dela „Biographisch-bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten der christlichen Zeitrechnung bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts" (Rečnik izvora o muzičarima i muzičkim naučnicima od početka naše ere do sredine 19. veka).

ELGAR Edward (Elgar Edvard), r. 1857. u engleskoj varošici Broudhit, umro 1934. u gradu Vorsester, značajan engleski kompozitor umerenog, uglađenog stila, koji je u postviktorijanskoj eri imao veoma mnogo uspeha, te bio proizveden u plemića i odlikovan titulom »Master of the Queen's Musick«; kasnije je postao i baron. Napisao je dve simfonije, niz kantata i oratorijuma, više uvertira, znamenite »Enigma« varijacije u kojima je muzički pokušao da prikaže karaktere nekolicine svojih prijatelja, violinski i koncert za violončelo, te manje kamerne i vokalne kompozicije.

ELLINGTON »DUKE« (Elington »Djuk«), u stvari Edward Kennedy Ellington, r. 1899. u Vašingtonu, pijanista i kompozitor jazz-muzike, koji je jedna od najuglednijih ličnosti u jazz-pokretu. Za vreme prve evropske turneje njegov instrumentalni sastav je brojao po tri trube i pozaune, četiri saksofona, klavir, bendžo, kontrabas i udaraljke. Bio je osnivač »divljeg« (jungle) stila i uopšte veoma značajan za razvoj ove vrste muzike.

EMMANUEL Maurice (Emaniel Moris), r. 1862. u francuskoj varošici Bar-sir-Ob, u. 1938. u Parizu, francuski kompozitor i muzikolog, specijalista u predavanju antičke (grčke) muzike. Njegova kompozitorska dela se delimično oslanjaju na francuski folklor.

ENESCO Georges (Enesko Žorž), r. 1881. u rumunskom mestu Dorohoiu, u. 1955. u Parizu, najveći rumunski violinski virtuoz i veoma značajan kompozitor svesno oslonjen na folklorne muzičke elemente svoga naroda. Iz njegove violinske

škole izašlo je niz najznačajnijih savremenih violinskih virtuoza. Enescu istovremeno spada među najmarkantnije kompozitore poluproteklog doba; napisao je tri simfonije, dve rumunske rapsodije, operu »Edip« koja važi za jedno od najzaokruženijih dela svoje vrste, mnogo violinskih i klavirskih kompozicija, te nešto kamerne muzike.

ERARD (Erar) je prezime francuske porodice graditelja klavira. Njen je osnivač bio **Sébastien E.**, (Sebastijan, 1752—1831) alzaški doseljenik i graditelj prvog francuskog klavira. S bratom **Jeanom-Baptistom** (Žanom-Batistom) E. vodio je preduzeće koje se proslavilo pronalaskom nove harfe »s duplim pedalom« — izum koji je najviše doprineo procvatu industrije harfi; još više slave firmi doneo je pronalazak »repeticijske mehanike« kod klavira koja je u suštini i danas podloga tzv. »engleske« klavirske mehanike. Firma je kasnije počela da gradi i orgulje.

f

FACCIO Franco (Faćo Franko), r. 1840. u Veroni, u. 1891. u Monci (Italija), bio je u svoje doba najslavniji italijanski dirigent, osobito dobar interpretator opera Verdija, Ponchiellija, Puccinija i Catalanija.

FALL Leo (Fal Leo), r. 1873. u Beču, u. 1925, kompozitor, majstor »bečke« operete, najuspelije delo »Dolarske princeze«.

FALLA Manuel de (Falja Manuel de), r. 1876. u španskom gradu Kadiz, u. 1946. u argentinskom zaseoku Alta Grasia, španski pijanista i kompozitor koji je u svojim delima uspešno združio španski folklor sa impresionističkom kompozicijskom tehnikom. Kao mlad je na neko vreme stigao u Pariz i tamo ostao sve do prvog svetskog rata; bio je blizak prijatelj francuskih impresionista. Posle španskog građanskog rata iselio se u Argentinu. Njegova muzička ostavština je vrlo bogata i karakteristična, a predstavlja ga kao samoniklog kompozitora velikog formata. Komponovao je opere (»La vida breve« — Kratak život, i »El amor brujo« — Ljubav čarobnica), balete (»El sombrero de tres picos« — Trorogi šešir), dosta orkestralne, kamerne i vokalne muzike.

FARRAR Geraldine (Farar Džeraldin), 1882. u mestu Melrouz (SAD), jedna od najslavnijih operskih pevačica (sopran) iz prve četvrtine ovog veka, članica Metropoliten opere u Njujorku gde je u 23 uloge nastupala 439 puta.

FAURÉ Gabriel Urbain (Fore Gabriel Irben), r. 1845. u francuskom mestu Pamije, u. 1924. u Parizu, vrlo značajan francuski kompozitor klasičnog obrazovanja i poznoromantične usmerenosti koji je i kao pedagog snažno uticao na razvoj savremene muzike. Napisao je operu »Pénélope«, simfoniju, mnogo klavirske, kamerne muzike i solo-pesama.

FÉTIS François-Joseph (Fetis Fransoa-Žozef), r. 1784. u belgijskom gradu Monsu, u. 1871. u Briselu, prvi i najznačajniji francuski muzikolog i leksikograf proteklog veka. Znamenito je njegovo delo »Biographie universalle des musiciens et Bibliographie générale de la musique« (Opšta biografija muzičara i bibliografija muzičkih izdanja), monumentalno delo u 8 knjiga, koje je svim kasnijim delima te vrste služio kao uzor. Bio je i vrlo plodan kompozitor, ali su njegove kompozicije danas zastarele i zaboravljene.

FEUERMANN Emmanuel (Fojerman Emanuel), r. 1902. u poljskom mestu Kolomija, u. 1942. u Njujorku, znameniti austrijsko-poljski violončelista, koji se neposredno pred početak drugog svetskog rata preselio u Ameriku.

FIBICH Zdĕnek (Fibih Zdenjek), r. 1850. u češkom gradu Všeboržice, u. 1900. u Pragu, romantično usmereni kompozitor mnogih, sada gotovo zaboravljenih opera i nekoliko melodramskih balada, ali i danas često izvođene klavirske kompozicije »Poème« (Poema), koja je prešla i repertoar salonskih i zabavnih orkestara.

FIRKUŠNY Rudolf (Ruda), (Firkušni R.), r. 1912. u češkom mestu Napajedla, u svetu poznati klavirski virtuoz našeg doba.

FISCHER Edwin (Fišer Edvin), r. 1886. u Bazelu (Švajcarska), prominentni pijanista i dirigent, slavan kao interpretator Bacha i Beethovena.

FISCHER-DIESKAU Dietrich (Fišer-Diskau Ditrih), r. 1925. u Berlinu, u svetu poznat operski i koncertni pevač (bariton).

FITELBERG Grzegorz (Fitelberg Gregor), r. 1879. u poljskom gradu Dvinsku, u. 1953. u Kratovicama, jedan od prvih poljskih dirigenata. Bio je i kompozitor poljske nacionalne orijentacije.

FITZGERALD Ella (Ficdžerald Ela), r. 1918. u Njuport Njuz (SAD), najpoznatija pevačica američkog jazz-stila.

FLAGSTAD Kirsten (Malfrid) (Flagsted Kirsten), r. 1895. u norveškom mestu Hamar, jedna od najuspešnijih pevačica (sopran) našeg doba.

FLESCH Karl (Fleš Karl), r. 1873. u mađarskom mestu Mošonj, u 1944. u Lucernu (Švajcarska), bio je znameniti mađarski violinist i pedagog čija su dela o violinskoj tehnici i danas osnova studija violine.

FLOTOW Friedrich von (Flotov Fridrih fon), r. 1812. u nemačkom zaseoku Tojtendorf, u. 1883. u Darmštatu, uspešan nemački operski kompozitor, napisao je 20 opera od kojih se i danas često izvodi „Martha" (Marta).

FOERSTER Anton (Ferster Anton), r. 1837. u češkom mestu Osenice, u. 1926. u Novom Mestu, slovenački kompozitor češkog porekla koji ima najviše zasluga za crkvenu — cecilijansku muziku. Obogatio je slovenačku muziku mnogim vokalnim kompozicijama, a pre svega prvom slovenačkom operom „Gorenjski slavuj". Napisao je i kantatu „Turci na Slevici" i više solo-pesama.

FOERSTER Josef Bohuslav (Ferster J. B.), r. 1859. u češkom mestu Djetenice, u. 1951. u mestu Novi Vesteč, značajan češki kompozitor opera i simfonijske muzike poznoromantičnog stila. Bio je veoma poštovan i stigao do položaja predsednika Češke akademije nauka i umetnosti.

FORTNER Wolfgang (Fortner Volfgang), r. 1907. u Lajpcigu, spada među najkarakterističnije savremene nemačke kompozitore, autor poznatog violinskog koncerta i simfonijske svite „Mouvements" (Stavovi). Napisao je i više kamernih dela, simfoniju, fantaziju za dva klavira na note B—A—C—H, koncert za violončelo, mnogo solo-pesama i manjih kompozicija.

FOURNIER Pierre (Furnije Pjer), r. 1906. u Parizu najznamenitiji savremeni francuski violončelista koji često koncertira i kod nas. Njegov brat **Jean F.** (Žan) je violinista i dirigent.

FRANCESCATTI Zino (Frančeskati Cino), r. 1902. u Marselju, u svetu poznati violinista.

FRANCHOMME Auguste (Franšom Ogist), r. 1808. u francuskom gradu Lilu, u. 1884. u Parizu, francuski violončelista i kompozitor više instruktivnih dela za svoj instrument.

FRANCK César (Auguste) (Frank Sezar Ogist), r. 1822. u belgijskom gradu Liježu, u. 1890. u Parizu, jedan od najvećih francuskih simfoničara proteklog stoleća. Bio je orguljaš u raznim pariskim crkvama, a onda profesor za orgulje na pariskom konzervatorijumu. Bio je vrlo skroman i prikrivao svoje delo; ostao bi gotovo nepoznat da njegovi predani učenici, među kojima je bilo nekoliko priznatih kompozitora, nisu organizovali festival njegovih kompozicija koje su namah postale i slavne. Pisao je mističnu i ekstatičnu muziku čiji se stilski koren nalazio u romantizmu. Od njegovih ne baš brojnih kompozicija i danas se često izvode jedina simfonija koja je najznačajnije delo te vrste u francuskoj muzičkoj literaturi uopšte. Poznati su i njegovi oratorijumi i simfonijske slike, a osobito klavirske „Simfonijske varijacije". Uzorna je njegova violinska sonata koja je najsavršeniji obrazac njegove specijalne „ciklične" kompozicijske tehnike u kojoj glavne misli međusobno povezuju stavove.

FRANCL Rudolf, r. 1920. u Ljubljani, operski i koncertni tenor i jedan od naših prvih pevača koji je prokrčio put u inostranstvo. — Njegov brat **Jean F.** (Žan) bio je bariton i član zagrebačke opere.

FREITAS BRANCO (Freitaš Branko), Luis de, r. 1890. a u. 1955. u Lisabonu, vodeći portugalski kompozitor i muzikolog te cenjeni simfonijski i kamerni muzički stvaralac. Njegov brat **Pedro F. B.** je dirigent simfonijskog orkestra u portugalskoj metropoli.

FRICSAY Ferencz (Fričaj Ferenc), r. 1914. u Budimpešti, vrlo cenjen mađarski dirigent koji mnogo gostuje po svetu i stalno sudeluje na festivalima u Salcburgu i Edinburgu.

FRIEDMANN (u stvari Freudmann) Ignac (Fridman Ignac), r. 1882. u poljskom mestu Podgorže kod Krakova, u. 1948. u Sidneju (Australija), jedan od najvećih poljskih pijanista me-

međunarodnog značaja, osobito interpretator Chopinovih kompozicija. Izdao je u uzoritim edicijama dela Chopina, Schumanna i Liszta.

FURTWÄNGLER Wilhelm (Furtvengler Vilhelm), r. 1886. u Berlinu, u. 1954. u Baden-Badenu (SRN), najveći nemački dirigent poluprotekog doba, naslednik Nikischa u čuvenom Gewandhaus-orkestru u Lajpcigu, kasnije šef berlinske Filharmonije, te umetnički direktor Wagnerovog svečanog pozorišta u Bajrojtu u Bavarskoj. Bio je „Generalmusikdirektor", najveći položaj dirigenta u Nemačkoj; 1934. se odrekao svih počasti. Bio je tipični poznoromantični dramatični dirigent, pa i kompozitor umereno modernog smera.

g

GABRIELI Andrea (1520 — 1586) i **GABRIELI Giovanni** (G. Đovani) (1557 — 1612), Venecijanci, bili su glavni kompozitori takozvane venecijanske kompozicijske škole. Obojica su neko vreme bili orguljaši u Crkvi sv. Marka u Veneciji; mnogo su putovali po ondašnjim evropskim dvorovima, gde su ih veoma cenili. Komponovali su i svetovne i pobožne pesme (motete i madrigale) za razne horske sastave od trija pa dalje, pa i instrumentalne kompozicije (sonate, ričerkare, kancone). Njihovo je delo imalo posebno veliki značaj za daljnji razvoj evropske muzike i imalo je dosta sledbenika.

GADE Niels (Wilhelm), (Gade Nils Vilhelm) r. 1817. a u. 1890. u Kopenhagenu, smatra se začetnikom originalne danske muzike; bio je romantičar koji se bar delimično oslanjao na dansku narodnu muziku i pokušavao da je koristi u svojim delima. Napisao je osam simfonija, sedam uvertira, više svita, kantata i sonata, koje se danas retko nalaze na koncertnim programima.

GALLI-CURCI Amelita (Gali-Kurči Amelita), r. 1899. u Milanu, živi u Beverli Hilsu (SAD), italijanska operska pevačica (koloraturni sopran), specijalista za Rossinijeve i Verdijeve opere.

GALLI-MARIÉ Célestine (Gali-Marije Selestin), r.1840. u Parizu, u. 1905. u francuskom mestu Vens, operska pevačica (mecosopran), čuvena po ulogama u operama „Carmen" i „Mignon".

GALLUS JACOBUS CARNIOLUS (Jakob Petelin) (Galus Jakobus Karniolus), r. 1550. verovatno u Ribnici na Dolenjskem, u. 1591. u Pragu, prvi i u svetu značajni slovenački kompozitor; po ondašnjem običaju najčešće se potpisivao ponemčeno kao Handl, Händl, Hähnel ili Hahn, pofrancuženo kao Coq, a najčešće polatinjeno Gallus sa nadimkom Carniolus (Kranjec). Pisao je isključivo horske kompozicije za najrazličitije sastave od trija pa dalje. Njegovo glavno delo je „Opus musicum", zbirka moteta za sve nedelje i praznike u crkvenoj godini, izdata u četiri opsežne knjige. Nekoliko svetovnih madrigala sadrži zbirka „Moralia". Do sada je poznato i 19 misa, pa i nekoliko pojedinačnih moteta i madrigala.

GAUBERT Philippe (Gober Filip), r. 1879. u francuskoj varošici Kaor, u. 1941. u Parizu, virtuoz na flauti i jedan od najznačajnijih dirigenata, kompozitor baleta, opera, simfonijskih kompozicija, a pre svega kompozicija za flautu.

GAVEAU (Gavo) je prezime porodice francuskih graditelja klavira i prethodnika klavira. Najpoznatiji među njima bio je **Étienne G.** (Etjen), (1872 — 1943), dao je da se izgradi poznata koncertna dvorana u Parizu koja nosi njegovo ime.

GAVINIÈS Pierre (Gavinije Pjer), r. 1728 u Bordou, u. 1800. u Parizu, violinski virtuoz, u suštini samouk, koji je sebi s velikom ustrajnošću prokrčio put do svetske slave. Pisao je i kompozicije za svoj instrument, a njegove violinske etude se i danas nalaze u nastavnim programima muzičkih škola.

GAVOTY Bernard (Gavoti Bernar), r. 1908. u Parizu, uvaženi kritičar, esejista i pisac knjiga iz oblasti muzike.

GEMINIANI Francesco Saverio (Đeminijani Frančesko Saverio), r. 1680 (ili 1687) u italijanskoj varošici Luka, u. 1762. u Dablinu (Irska), violinista, kompozitor i muzikolog koji je uglavnom živeo u Engleskoj. Bio je vrlo plodan kao kompozitor čija je škola violine (The Art of Playing on the Violin) bila

vrlo slavna. Kao naučnik, on je autor rečnika „Dictionaire harmonique" (Harmonski rečnik) i više estetsko-naučnih knjiga i rasprava.

GEORGESCU Georges (Georgeski Žorž), r. 1887. u rumunskom gradu Sulina, dirigent bukureštanske Filharmonije i orkestra „Enesco", te nekoliko godina i direktor tamošnje opere.

GERSHWIN George (Geršvin Džordž), r. 1898. u Bruklinu (SAD), u. 1937. u Holivudu, najpopularniji američki kompozitor. Klasično obrazovan, on je umeo da plitku zabavnu muziku koja je dotle preovladavala uzdigne na viši nivo i da joj izbori određen položaj. Kompozicija kojom je prodro je „Rhapsody in blue"; veoma je poznat njegov klavirski koncert, plesna svita „Amerikanac u Parizu", a najviše njegova opera „Porgy and Bess" (Porgi i Bes) koja je obišla sve svetske pozornice; pored toga, on je autor brojnih pesama koje su doprinele svetskoj afirmaciji posebnog — američkog — stila koji nije jazz.

GEVAERT François-André (Ževar Fransoa-Andre), r. 1828. u belgijskom mestu Is, u. 1908. u Briselu, belgijski muzikolog i kompozitor koji je napisao mnogo uspelih scenskih dela; posle se potpuno posvetio teoretskoj i praktičnoj, pa i istorijskoj nauci o muzici. Posebno je poznata njegova knjiga o instrumentaciji („Traité général d'Instrumentation"), koja je posle istoimene knjige H. Berlioza dugo bila najugledniji priručnik s tog područja.

GHEDINI Giorgio Federico (Gedini Đorđo Federiko), r. 1892. u italijanskom gradu Kuneo, spada među najuglednije italijanske kompozitore našeg doba. Napisao je sedam opera, ali su više poznata njegova simfonijska dela i njegove adaptacije starih majstora.

GIESEKING Walter (Gizeking Valter), r. 1895. u Lionu, u. 1956. u Londonu, najslavniji nemački virtuoz na klaviru za poslednjih pedeset godina čija je klavirska tehnika postala uzor klavirskog sviranja. Bio je specijalista za Schumanna, Debussya i Ravela, a zajedno sa svojim učiteljem Leimerem izdao je uputstva za upoznavanje i savladavanje savremene klavirske tehnike.

GIGLI Beniamino (Đilji Benjamino), r. 1890. u italijanskoj varošici Rekanati, u. 1957. u Rimu, sa Carusom najslavniji tenor sveta, koji je nastupao po čitavom svetu i savladao 62 glavne operske partije.

GILELS Emil Grigorjevič, r. 1916. u Odesi, profesor na moskovskom konzeravatorijumu, jedan od najuglednijih sovjetskih pijanista, specijalista za kompozicije Čajkovskog.

GIORDANO Umberto (Đordano Umberto), r. 1867. u italijanskom gradu Fođa, u. 1948. u Milanu, plodan i ugledan operski kompozitor (»Andrea Chénier«, — Andrea Šenije,) po stilu tipični predstavnik takozvanog verizma, koji je negovao pre svega posebnu vrstu dramskog realizma sa snažnim zvučnim efektima.

GLAZUNOV Aleksandar Konstantinovič, r. 1865. u Petrogradu, u. 1936. u Parizu, vrlo plodan ruski simfonijski kompozitor i poslednji predstavnik velikog ruskog kompozicijskog pravca 19. veka. Njegov muzički izraz je inače oplođen folklorom, ali u njemu ipak preovladavaju klasične tendencije, koje su ga branile od eksperimentisanja. Napisao je osam simfonija, sedam simfonijskih poema (najpoznatija je »Stenjka Razina«), koje su ponajviše posvećene ruskim istorijskim ličnostima, dva klavirska i jedan violinski koncert, šest gudačkih kvarteta, mnogo manjih klavirskih kompozicija i solo-pesama.

GLINKA Mihail Ivanovič, r. 1804. u ruskom mestu Novospaskoje, u. 1857. u Berlinu, »otac« ruske umetničke muzike nacionalnog smera. Posle burne mladosti, prilično kasno se posvetio ozbiljnijem studiranju muzike i na svojim brojnim putovanjima ugledao se na kompozitorska dostignuća u inostranstvu. Mnogo mu duguju svi kasniji ruski kompozitori, posebno što se tiče upotrebe tipično ruskog folklora. Napisao je dve opere (»Život za cara« danas prekrštena u »Ivan Susanjin«, te »Ruslan i Ljudmila«, fantastična opera), simfonijsku fantaziju »Kamarinskaja«, dosta kamerne muzike, naročito solo-pesama, tipičnih ruskih »romansi«. S putovanja po Španiji vratio se s dvema uvertirama (»Jota aragonesa« — Aragonska hota — i »Letnje veče u Madridu«) te među rođacima probudio ljubav prema španskoj muzici kojoj su drugi kasnije posvetili mnogo pažnje. Napisao je i knjigu uspomena koja nam nudi karakterističan pogled na ondašnji ruski muzički i društveni život.

GLUCK Christoph Willibald (Gluk Kristof Vilibald), r. 1714. u nemačkom mestu Erasbah, u. 1787. u Beču, jedan od najuspešnijih operskih kompozitora i »reformator« ove muzičke forme u 18. stoleću. Posle uzbudljive i uspešne mladosti, najposle se nastanio u Parizu koji je postao glavno poprište njegovog kompozitorskog i muzičko-organizatorskog delovanja. S pomoći ondašnje princeze, kasnije kraljice Marije Antoinette (Marije Antoanet), Gluck se afirmisao i započeo borbu protiv onda preovladavajuće italijanske a za afirmaciju nove, francuske opere. Kod publike je konačno pobedio Italijan Piccini (v. tamo!), pa se već ostareli Gluck, koga je u međuvremenu zadesilo i dosta drugih nezgoda, preselio u Beč i tamo predao melanholiji uspomena. Napisao je svega 107 opera, među kojima su najznačajnije »Orfej«, »Armida«, » Ifigenija na Tauridi«, 11 simfonija, nekoliko koncerata i sonata, te više baletskih pantomima uglavnom na klasičnim ili mitološkim podlogama. Cilj njegove operske reforme bio je produbljivati dramatičnosti, koju je italijanski pravac obilazio; takođe je važno i to da su njegova libreta bila na francuskom, dok su italijanski kompozitori koristili samo italijanske tekstove.

GODOWSKI Leopold (Godovski Leopold), r. 1879. u Vilni, u. 1938. u Njujorku, poljski pijanista i kompozitor, naslednik Busonija (v. tamo!) na bečkom konzervatorijumu. Bio je plodan kompozitor, osobito poznat kao autor studija na Chopinove etude.

GOFRILLER Matteo (Gofriler Mateo), znameniti venecijanski graditelj gudačkih instrumenata iz prve polovine 18. veka; osobito su poznata njegova violončela; na jednom od njih svira i Casals (v. tamo!).

GOLTERMANN Georg (Eduard), r. 1824. u Hanoveru, u. 1898. u Frankfurtu, odličan nemački violončelista i dirigent, te kompozitor za svoj instrument: njegova didaktička dela i danas su cenjena.

GOODMAN Benjamin (Gudmen Bendžamin), r. 1909. u Čikagu, američki klarinetista i jazzist; vodio je razne instrumentalne ansamble u kojima su prvi put sarađivali belci i crnci. Njegov nadimak je bio »kralj swinga« jer je prvenstveno negovao »swing« stil, varijantu uobičajenog jazz-stila. Napisao je i knjigu »Kraljevstvo swinga« (The kingdom of Swing) i značajnu školu klarineta.

GOOSSENS Eugene (Gusens Judžin), r. 1893. u Londonu, poznati dirigent koji je mnogo putovao po svetu i najposle se nastanio u Sidneju (Australija) gde je postao direktor konzervatorijuma. Napisao je dve opere, dve simfonije, koncert za obou, dosta kamerne i klavirske muzike. 1955. proizveden je u viteza.

GOSTIČ Josip, r. 1900. u Stari Loki, u. 1963. u Ljubljani, koncertni i operski pevač (tenor), prvak ljubljanske, zagrebačke i najposle bečke opere, učesnik na raznim festivalima.

GOTOVAC Jakov, r. 1895. u Splitu, jedan od najznačajnijih savremenih hrvatskih kompozitora koji svoje delo gradi na folklornim elementima, ali savremenim kompozicijskim sredstvima. Napisao je pet opera (»Ero s onoga svijeta«, »Morana«, »Kamenik«, »Mila Gojsalića«, »Svetac«; svetski uspeh postigao je prvom), scensku muziku za Gundulićevu pastoralu »Dubravka« i mnogo uspelih horskih kompozicija. U simfonijskoj muzici svuda se afirmisalo njegovo »Simfoničko kolo« koje je verovatno najviše izvođena orkestralna kompozicija folklornog karaktera kod nas i u inostranstvu.

GOUNOD Charles (François), (Guno Šarl Fransoa), r. 1818. a u. 1893. u Parizu, uspešan operski i crkveni kompozitor, čija je opera »Faust« (»Margareta«, po Goetheovom Faustu, I deo) jedna od najviše izvođenih iz svetske literature. Pored »Fausta«, on je autor mnogih opera (»Romeo i Julija«, »Mireille« — Mirej — i dr.) koje su danas gotovo zaboravljene. Proslavio se kao orguljaš i kompozitor mnogih crkvenih kompozicija; napisao je 13 misa, dva rekvijema, dosta moteta i drugih crkvenih pesama; pored toga bezbroj solo-kompozicija koje su decenijama bile najpevanije pesme. Njegove melodije su obrazac lepo zaokružene linije.

GRAINGER Percy Aldridge (Grejndžer Persi Eldridž), r. 1882. u australijskom mestu Brajton, u. 1961. u Vajt Plejnsu (SAD), jedan od prvih australijskih kompozitora koji je već kao čudo od deteta — pijanista — proputovao pola sveta i postao američki državljanin. Na njegovu kompozitorsku usmerenost najviše je uticao prijatelj Edvard Grieg (v. tamo!) koji ga je uputio prema nepresušnom izvoru folklora. Napisao je više simfonijskih i kamernih dela, tako (folklorne) svite »Mock Morris« i »In a nutshell« (U orahovoj ljusci), kantate »The Bride's Tragedy« (Nevestina tragedija) i »The Marching of the Democracy« (Koračnica demokratije).

GRANADOS Enrique (Granados Enrike), r. 1887. u španskom gradu Lerida, u. 1916. na torpediranom engleskom brodu »Lusitania«, jedan od prvih španskih pijanista i kompozitora koji je svesno uveo španski folklor u umetničku muziku (pre njega su to činili uglavnom strani kompozitori, npr. Glinka — v. tamo!). Napisao je više opera i tipičnih španskih opereta (»zarzuela«), niz vrlo uspelih klavirskih kompozicija, od njih naročito svitu »Goyescas« po slikama čuvenog španskog slikara Goye (Goje); nju je kasnije preuredio u operu punu španskih igara. Zajedno sa Albenizom i de Fallom, on je najznačajniji predstavnik novije španske muzike.

GREČANJINOV Aleksandar Tihonovič, r. 1864. u Moskvi, u. 1956. u Njujorku, ruski kompozitor umereno nacionalnog pravca i naslednik težnji »svemoćne petorice« oko Balakirjeva (v. tamo!). Autor je dveju manje poznatih opera, četiri simfonije, koncerata za violončelo, tri gudačka kvarteta i mnogih omladinskih kompozicija za klavir.

GRIEG Edvard Hagerup (Grig E. H.), r. 1843. u norveškom gradu Bergen, a u. u istom gradu 1907. prvi norveški kompozitor koji je nacionalni folklor uzdigao na nivo evropske muzike. Bio je odličan pijanista i skupljač narodnog blaga. Napisao je mnogo klavirskih kompozicija od kojih su najviše na ceni »Lirske kompozicije« u 10 svesaka. Pored njih, poznat je i mnogo sviran njegov klavirski koncert, dok njegova orkestralna dela blede (često se izvodi i scenska muzika za Ibsenovu dramu »Peer Gynt« (Per Gint), dok je muzika za obe Björnsonove drame »Olaf Trygvason« i »Sigurd Jorsalfar« već gotovo zaboravljena).

GROOT COR de (Cornelius Wilhelmus), (Grot Kor de), r. 1916. u Amsterdamu, profesor na konzervatorijumu u Hagu, odličan, u svetu poznati klavirski virtuoz, autor nekoliko klavirskih kompozicija.

GROTRIAN - STEINWAY (Grotrijan - Stejnvej), nemačka klavirska firma (Steinway je englesko ime po nemačkom Steinweg), poznata po naprednosti u tehnici gradnje klavira i drugih instrumenata.

GROVE George (Sir) (Grov Džordž, ser), r. 1820. u mestu Klephem, u. 1900. u Sajdenhemu (oboje kod Londona), engleski muzikolog, autor najopsežnijeg i najpouzdanijeg engleskog muzičkog rečnika »Dictionary of Music and Musicians« (Rečnik o muzici i muzičarima), koji sadrži 9 knjiga. Napisao je i druge muzičke stručne knjige i postao prvi direktor čuvene londonske muzičke škole »Royal College of Music«.

GRUMIAUX Arthur (Grimijo Artir), r. 1921. u francuskom mestu Vilijer-Perven, jedan od vodećih violinskih virtuoza današnjice.

GRÜNFELD Alfred (Grinfeld Alfred), r. 1852. u Pragu, u. 1924. u Beču, pijanista svetskog značaja i kompozitor za svoj instrument. Njegov brat **Heinrich** (Hajnrih) **G.** (1855 — 1930) bio je čuveni violončelista i profesor berlinskog konzervatorijuma.

GRÜTZMACHER Friedrich (Gricmaher Fridrih), r. 1832. u nemačkom gradu Desau, u. 1903. u Drezdenu, spadao je među najuglednije svetske violončeliste druge polovine 19. veka i bio cenjen kompozitor za svoj instrument. I danas je u upotrebi njegova »Visoka škola sviranja na violončelu« (»Hohe Schule des Violoncellspiels«); njegov brat **Leopold G.**, (1835—1900) bio je isto tako violončelista i kompozitor.

GUADAGNINI (Gvadanjini), prezime 15 italijanskih graditelja gudačkih instrumenata od 18. do 20. stoleća. Najznačajniji među njima bio je **Giovanni** (Đovani) **Battista G.** (1711—1786) čije se violine odlikuju lepim tonom i savršenom formom. Sinovi su nastavili očevu tradiciju i poslednji od njih, **Paolo G.**, (1908—1942) još je ručno izrađivao violine po nasleđenom uzoru.

GUARNERI (Gvarneri), prezime slavnih italijanskih graditelja gudačkih instrumenata 17. i 18. veka. Najslavniji među njima bio je **Gioseffo** (Đozefo) **Bartolomeo** (ali i **Giuseppe** —Đuzepe) **Antonio G.**, (1698—1744) sa nadimkom »del Gesù« (Del Đezu), po monogramu »I.H.S.« koji je urezivao u svaki svoj proizvod. Njegove violine i danas vrede isto koliko i Stradivarijeve (v. tamo!). Najveći violinista svih vremena, Paganini (v. tamo!), imao je njegovu violinu zvanu »Il canone«, verovatno zbog krepkog i izdašnog tona.

GUI Vittorio, r. 1885. u italijanskom gradu Fiesole, najuspešniji italijanski dirigent u prvim decenijama našeg veka koji se zauzimao za noviju muziku i vodio znameniti festival »Maggio musicale« (Muzički maj) u Firenci. Takođe je mnogo komponovao, pre svega simfonijske poeme u impresionističkom stilu.

GUILMANT Alexandre (Félix) (Gilman Aleksandr Feliks), r. 1837. u francuskom primorskom gradu Bulonj-sir-Mer, u. 1911. u pariskom predgrađu Medon jedan od najslavnijih orguljaša i kompozitora za taj instrument. Bio je orguljaš u pariskoj crkvi Sainte-Trinité u kojoj se nalaze najveće i najbolje orgulje toga grada. Sa kompozitorima Charlesom Bordesom i Vincentom d'Indyem (v. tamo!) ustanovio je čuveni pariski konzervatorijum »Schola cantorum« iz koga je izašlo mnogo francuskih i stranih kompozitora.

GULDA Friedrich (Gulda Fridrih), r. 1930. u Beču, jedan od najuglednijih savremenih pijanista u svetu.

h

HAAS Monique (Has Monik), r. 1909. u Parizu, francuska pijanistkinja svetskog značaja, neguje pre svega modernu francusku klavirsku muziku.

HÄNDEL Georg Friedrich (Hendl Georg Fridrih), r. 1685. u nemačkom gradu Hale an der Zale, u. 1759. u Londonu, jedan od najvećih kompozitora prve polovine 18. veka. Rođen je iste godine kad i J. S. Bach (v. tamo!) i u vrlo sličnoj društvenoj sredini; živeo je sasvim drukčije, poletno i preduzimljivo, a svoga velikog vršnjaka nikada nije upoznao. Još u mladosti u Italiji stekao je spretnost u komponovanju opera; kasnije je otišao u London i uskoro zauzeo sve ključne položaje u engleskoj muzici, naročito u operi. Vodio ju je u umetničkom pogledu, a često i u finansijskom, što ga je nekoliko puta gotovo upropastilo. Veliki konkurent mu je bila engleska izvorna opera, zvana »The beggar's opera« (Prosjačka opera) koju je uzaludno pokušavao da potisne svojim delima pisanim u italijanskom stilu. Zato je počeo da piše engleske oratorijume, nekakve biblijske opere koje i dan danas privlače englesku publiku. Napisao ih je 32, svake godine najmanje jednu; »Mesija« se i danas svake godine nalazi na engleskim koncertnim programima kao posebna svečanost. U starosti je oslepeo (isto kao J. S. Bach!), a operisao ga je isti lekar isto tako bezuspešno. Ostavio je bezbroj kompozicija za razne vokalne i instrumentalne sastave, 40 opera, 122 kantata, 37 sonata, 32 oratorijuma, 12 koncerata za orgulje i šest osobito čuvenih svita za gudače nazvanih »Concerti grossi«, koji se i danas nalaze na repertoarima svih orkestara sveta.

HAENDEL Ida (Hendl Ida), r. 1928. u poljskom zaseoku Helm, spada u najprominentnije violinistkinje današnjice; živi u Montrealu (Kanada) i koncertira po čitavom svetu.

HALLÉ Charles (Sir) (Ale Šarl, ser) r. 1819. u nemačkom gradu Hagen, u. 1895. u engleskom gradu Mančesteru, pijanista i dirigent koji je — posle revolucije 1848 — živeo u Londonu a kasnije osnovao orkestar u Mančesteru koji nosi njegovo ime.

HALÉVY Jacques Fromental (Alevi Žak Fromantal) (pravo mu je ime Jacques Lévy), r. 1799. u Parizu, u. 1862. u Nici, operski kompozitor i dugogodišnji profesor kompozicije na pariskom konzervatorijumu. Njegove nekad slavne opere danas su gotovo sasvim zaboravljene, samo se »Jevrejka« ponekad pojavljuje na operskim pozornicama. Napisao je dosta jevrejske obredne muzike i preveo mnogo teoretskih knjiga a među njima slavni Cherubinijev (v. tamo!) udžbenik kontrapunkta »Traité de contrepoint«, koji već više od sto godina služi kao osnova te kompozicijske metode.

HANDSCHIN Jacques (Handšin Žak), r. 1886. u Moskvi, u. 1955. Bazelu (Švajcarska), vrlo ugledan i plodan švajcarski muzikolog i orguljaš, profesor muzikološkog odeljenja univerziteta u Bazelu.

HANNIKAINEN Tauno Keikki (Hanikainen Tauno Keiki), r. 1869. u finskom zaseoku Jiväakylä, violončelista, dirigent i kompozitor, živi u glavnom gradu Finske, Helsinkiju.

HANON Charles-Louis (Anon Šarl-Luj), r. 1820. u francuskom mestu Ran-sir-l'Er, u. 1900. u gradu Bulonj-sir-Mer, francuski orguljaš i pijanista čija se škola klavira i etude i danas koriste u učenju klavira.

HANSON Howard (Harold) (Henson Hauard Herold), r. 1896. u mestu Vehu (SAD), američki kompozitor klasične akademske usmerenosti, bio je neko vreme direktor američke Muzičke akademije u Rimu, a posle šef čuvenog »Eastman School of Music« u američkom gradu Ročesteru. Napisao je dve opere, četiri simfonije, tri koncerta i mnogo vokalnih dela koje mnogo izvode, naročito u Americi.

HARRIS Roy (Ellsworth) (Heris Roj Elsvert), r. 1898. u mestu Linkoln Kantri (SAD), najpre traktorista i farmer koji je u slobodnom vremenu studirao muziku pre nego što se odlučio za ozbiljnije studiranje kod Nadie Boulanger (v. tamo!) u Parizu. Po stilu, on je veoma originalan i samovoljan; napisao je sedam simfonija i oko 40 orkestarskih kompozicija i koncerata; ima mnogo, u Americi veoma omiljenih filmskih pratnji i pesama.

HARTMANN Karl Amadeus, r. 1905. u Minhenu, nemački kompozitor novije ekspresionističke usmerenosti, organizator društva »Musica viva«. Težište njegovog stvaranja su šest simfonija, koncerti za violinu, za klavir, za violu, dva gudačka kvarteta i u kamernoj operi »Die Jugend des Simplicius Simplicissimus« (Mladost S. S.-a).

HATZE Josip (Hace), r. 1879. a u. 1959. u Splitu, hrvatski kompozitor i organizator muzičkog života kako u zemlji tako — za vreme narodnooslobodilačkog rata — i u inostranstvu. Bio je učenik Mascagnija (v. tamo!), pa je u obe svoje opere (»Povratak« i »Adel i Mara«) nastavio veristički smer svog učitelja. Izdao je više zbirki pesama (»Romance«, »Melodije«), horskih »rukoveti«, partizanskih pesama, a napisao je i više kantata (»Noć na Uni«, »Golemi pan«), u kojima se mestimično oslanjao na folklor.

HAYDN Franz Joseph (Hajdn Franc Jozef), r. 1732. u gradišćanskom mestu Rorau, u. 1809. u Beču, prvi (nemački) klasik u muzici i veliki simfonijski stvaralac, potiče iz obične provincijske porodice; zato njegova muzika i sadrži dosta sveže prirodnosti iz narodne melodike. Rano je došao u Beč, gde je zbog lepog pevanja primljen u hor Crkve sv. Stefana. Isto tako rano počeo je i da komponuje, mada je bio gotovo samouk: kasnije ga je teoretski potkovao njegov brat Mihael H. koji je postao važan crkveni muzičar. Zarađivao je za život kao korepetitor kod raznih dostojanstvenika, a grof Morcin ga je postavio za kapelnika malog dvorskog orkestra u Lukavcu kod Plzna u Češkoj; odande je prešao u službu kod kneza Eszterházya (Esterhazi) i ostao tamo do 30 godina. Tamo je i napisao — za dvorsku upotrebu — većinu svojih orkestralnih kompozicija: 104 simfonije, 66 manjih kompozicija za orkestar, nekoliko opera, oko 20 klavirskih koncerata, 77 gudačkih kvarteta i 175 malih kompozicija za »bariton«, posebnu gudačku vrstu koju je rado svirao knez. Kao penzioner, preselio se u Beč i odazivao se mnogim pozivima iz Londona i Pariza; za ta dva grada je napisao nove simfonije koje se ubrajaju u njegova najbolja dela. Prilično u godinama komponovao je još dva koncertna oratorijuma »Stvaranje sveta« i »Godišnja doba«. Austrija ga je posebno veličala, pa je komponovao i državnu himnu.

HEIFETZ Jaša (Hajfec Jaša), r. 1901. u Vilni, živi u SAD, rusko-američki violinista prvog reda. Njegovo sviranje se smatra najpotpunijim u svakom pogledu. Sa pijanistom Arturom Rubinsteinom i violončelistom Grigorijom Pjatigorskim (v. tamo!) mnogo je koncertirao i u triju.

HELLMESBERGER Joseph (Helmesberger Jozef), r. 1828. a u. 1893. u Beču, slavni austrijski violinista, više godina dirigent bečkog konzervatorijuma i osnivač po njemu prozvanog slavnog gudačkog kvarteta. — Njegov sin **Joseph H.**, (1855 — 1907) bio je isto tako violinista, a pored toga dirigent i (operski) kompozitor. — Drugi sin **Ferdinand H.**, (1863 — 1940) bio je violončelista i dirigent; oba sina su sudelovala u očevom kvartetu.

HELMHOLTZ Hermann (Helmholc Herman), r. 1821. u Potsdamu (Berlin), u. 1894. u Šarlotenburgu (Berlin), fizičar koji je veliki deo izučavanja posvetio akustici i napisao temeljno delo: „Die Lehre von den Tonempfindungen als physiologische Grundlage für die Theorie der Musik" (Nauka o osećanju tonova kao fiziološka podloga muzičke teorije); u tom delu je konačno razgraničio fizičku od muzičke akustike.

HENZE Hans Werner (Hence Hans Verner), r. 1926. u nemačkom mestu Gitersloh, spada među najznačajnije i najuspešnije nemačke kompozitore našeg doba. Napisao je nekoliko privlačnih opera i baleta, violinski koncert, tri simfonije i nekoliko kamernih kompozicija. Isprva je bio radikalni modernista, a posle se odrekao golog intelektualizma i počeo da određen prostor daje i osećanjima.

HERZ Henri (Herc Anri), r. 1803. u Beču, u. 1888. u Parizu, nemačko-francuski pijanista međunarodnog glasa, istovremeno sopstvenik unosne fabrike klavira. Kao kompozitor i pedagog izdao je školu klavira i niz etuda.

HERZ Talmon (Herc Talmon), r. 1933. u Tel-Avivu, violončelista i dirigent u gradu Kelgeri (Kanada), značajan organizator muzičkog života u Kanadi.

HESS Myra (Hes Mira), r. 1890. u Londonu, vodeća engleska pijanistkinja, osobito priznata po interpretacijama Bachovih kompozicija.

HEYBAL Valerija (Hejbal Valerija), r. 1918. u Kamniku, slavna operska i koncertna pevačica (sopran), prvakinja ljubljanske i beogradske opere.

HILL & SON (Hil end San) ime dveju engleskih fabrika instrumenata; prva proizvodi od 1755. orgulje, a druga od 1760. gudačke instrumente.

HINDEMITH Paul (Hindemit Paul), r. 1895. u nemačkom gradu Hanau, u. 1963. u Frankfurtu na Majni, vodeći nemački atonalni kompozitor i jedan od najznačajnijih našeg veka. Isprva je bio violista u gudačkom kvartetu Amar; kad su vlast preuzeli nacisti, on se preselio u Ameriku i predavao muziku na čuvenom univerzitetu Yale; posle drugog svetskog rata vratio se u Evropu i naselio u Švajcarskoj. Njegovo kompozitorsko delo zalazi u sva kompozicijska područja; napisao je opere („Cardillac", „Neues vom Tage" — Dnevne novosti, itd.), simfonije („Slikar Mathis" — odnosi se na život i delo nemačkog slikara Matije Grünewalda — Mathis Gothart Neidhart — odnosno na njegov trodelni oltar u Izenhajmu); ona je u stvari simfonijski izvod iz istoimene opere; isto tako i sledeća „Harmonia mundi" (Harmonija sveta) posvećena je astronomu Kepleru; pored njih i nekoliko prigodnih simfonija koje su uglavnom nastale kao rezultat spoljašnje pobude; njegovo delo na kamernom području jednako je važno. Hindemith je i pobornik posebne vrste „upotrebne" muzike, koja je trebalo da zameni zastarelo školsko muzičko gradivo, što se nije obistinilo. Hindemith je smatran za vrlo radikalnog modernistu svetskog značaja, ali nije bio pripadnik dvanaestotonskog smera i njegovih naslednika; zato je danas uprkos neosporavanih kvaliteta njegovih najboljih dela donekle pomeren u stranu.

HOLST Gustav (Teodor), r. 1874. u engleskom mestu Čeltenhem, u. 1934. u Londonu, engleski kompozitor švedskog porekla, bio je snažna i naglašeno individualistička ličnost; posebno je postao slavan po simfonijskoj poemi „Planete" u kojoj svaki stav donosi muzički izražene karakteristike planeta koje su bile poznate krajem srednjeg veka. Pored te „astrološke" simfonije, napisao je i tri velika oratorijuma, pet opera, simfoniju sa horom i mnogo manjih orkestarskih kompozicija.

HONEGGER Arthur (Oneger Artir), r. 1892. u francuskom gradu Avru, u. 1955. u Parizu, francuski kompozitor švajcarskog porekla, jedna od najoriginalnijih ličnosti u muzici našeg stoleća. Od 1912. živeo je u Parizu i pripadao čuvenoj „ šestorici" mladih kompozitora (Auric, Durey, Milhaud, Poulenc, Tailleferre, Honegger). Njegova muzika obuhvata sva područja kompozicije, ubrojavši i film; njegov stil inače nije celovit, ali je uvek veoma originalan i prilagođava se trenutnoj muzičkoj potrebi — i onda seže od predklasike do krajnje moderne a da nije bio ni „atonalan" niti čak „dodekafonski". Njegovoj svetskoj slavi mnogo je doprinela simfonijska slika „Pacifik 231" — muzikalni opis „spoljašnjeg" i „unutrašnjeg" života moderne američke transkontinentalne lokomotive -, a isto tako i sportska skica „Rugby" (Ragbi) i sl. Mnoga njegova dela su mističnog raspoloženja, tako oratorijum i „Kralj David" i „Devica orleanska na lomači" („Jeanne d' Arc au bûcher"). Napisao je i pet simfonija, te niz poetičnih simfonijskih slika, mnogo klavirskih i violinskih kompozicija i solo-pesama lirske sadržine. U „šestorici" je bio najoriginalniji i najdovitljiviji, kako po svojoj sporoj harmoniji, tako po drskoj melodičnoj invenciji i doslednom, prilično bezobzirnom kontrapunktu.

HOPKINS John (Hopkins Džon), r. 1927. u engleskom gradu Jorkšajr, engleski dirigent, šef filharmonije i opere u gradu Sidnej (Australija). Na svojim turnejama po Evropi nekoliko puta je posetio Jugoslaviju.

HORAK — ČAS Hilda, r. 1914. u Lođu u Poljskoj, poljsko-slovenačka pijanistkinja, profesor na Akademiji za glasbo u Ljubljani, koncertira u zemlji i inostranstvu.

HORENSTEIN Jaša (Horenštajn Jaša), r. 1899. u Kijevu, dirigent svetskog glasa.

HOROWITZ Vladimir (Horovic Vladimir), r. 1904. u Kijevu, rusko-američki klavirski virtuoz međunarodne vrednosti, naročito cenjen kao interpretator kompozicije Liszta, Čajkovskog, Rahmaninova i Ravela. Njegovo sviranje odlikuju nepogrešiva tehnika i velika ponesenost.

HORVAT Milan, r. 1919. u Pakracu, značajan hrvatski dirigent, šef zagrebačke filharmonije, nekoliko godina šef filharmonije u Dablinu (Irska), na svojim koncertima izvodi i mnogo jugoslovenskih dela.

HRISTIĆ Stevan, r. 1885. a u. 1958. u Beogradu, značajan kompozitor novoromantičnog pravca, koji se osobito proslavio baletom „Ohridska legenda" u kojem mu je pošlo za rukom da združi folklor sa impresionističkom obojenošću. Pored mnogih scenskih muzičkih pratnji, napisao je više simfonijskih svita, uvertira, violinskih, klavirskih kompozicija i solo-pesama. Bio je dugo godina direktor beogradske opere, zatim član Srpske akademije nauka i umetnosti, direktor Muzikološkog instituta pri beogradskom Univerzitetu.

HUBAD Matej, r. 1866. u Povodju pri Skaručini u. 1937. u Ljubljani, vodeći slovenački horovođa i pevački pedagog, prvi direktor konzervatorijuma u Ljubljani i upravnik ljubljanske opere, uzoriti rukovodilac Glasbene matice. Uzorne su i njegove obrade slovenačkih narodnih pesama i (drugo) izdanje Pesmarice Glasbene matice. Njegov sin **Samo H.** (1917) priznati je dirigent orkestra Slovenačke filharmonije i RTV-Ljubljana; pri tome je mnoge domaće orkestarske kompozicije doveo do prvih izvedbi u zemlji i inostranstvu; neko vreme je bio direktor i opere.

HUBAY Jenö (Hubaj Jene), r. 1859. a u. 1937. u Budimpešti, slavni mađarski violinista, šef čuvenog gudačkog kvarteta i vrlo plodan kompozitor opera i simfonijskih dela.

HUBERMAN Bronislav, r. 1882. u poljskom mestu Čenstohova, u. 1947. u švajcarskom zaseoku Nant-sur-Corsier, jedan od najvećih violinista svih vremena. Njegova neprevazilazna tehnička veština udružena sa savršenom interpretacijom dovela je

do vrhunskih izvedbi uglavnom klasičnog, standardnog programa. Neposredno pred početak drugog svetskog rata osnovao je palestinski (jevrejski) simfonijski orkestar, s kojim je nastupio kao solista, a dirigovao je Toscanini (v. tamo!). Napisao je više knjiga i autobiografiju; u njima se najtoplije zalagao za mir u svetu i za izgradnju Panevrope.

HUMMEL Jan Nepomuk (Huml Jan Nepomuk), r. 1778. u Bratislavi, u. 1837. u Vajmaru, znameniti češko-nemački pijanista i dirigent, autor brojnih, pretežno klavirskih kompozicija u lakom Mozartovom stilu, koje se i danas s vremena na vreme izvode.

I

IBACH (Ibah) je prezime porodice nemačkih graditelja klavira koja je od ustanovitelja **Johannesa Adolfa I.**, (1766—1848) pa dalje najuspešnije konkurisala na tržištu klavira.

IBERT Jacques (Iber Žak), r. 1890. a u. 1962. u Parizu, značajan francuski instrumentalni kompozitor modernističkog impresionističkim elementima protkanog smera. Komponovao je više opera i baleta; najpoznatiji je po orkestralnim kompozicijama, kao što su svite »Escales« (Pristaništa); značajni su i njegovi koncerti za razne instrumente i neka manja dela. U francuskom muzičkom životu zauzimao je ključne pozicije, a između ostalog bio i direktor čuvene francuske akademije u Rimu (Villa Médicis).

D'INDY Vincent (Paul Marie) (D'Endi Vensan Pol Mari), r. 1851. a u. 1931. u Parizu, jedna od najuglednijih ličnosti u francuskom muzičkom životu poluproteklog vremena, učenik Césara Francka (v. tamo!), poznavalac i najvatreniji zagovornik dela svog učitelja. Njegov se stil zasniva na klasici i prožet je romantičnom osećajnošću. Kao kompozitor, afirmisao se na svim muzičkim područjima: pisao je opere, simfonije i kamernu mu-

ziku; svoje duboko poznavanje kompozicijske tehnike izložio je u delu „Cours de composition musicale" (Tečaj muzičke kompozicije). Mnogo godina je rukovodio pariskom muzičkom školom „Schola cantorum" te visoko uzdigao njen ugled u zemlji i inostranstvu.

INFANTE Manuel, r. 1833. u španskoj varošici Osuna kod Sevilje, u. 1958. u Parizu, dirigent i kompozitor folklorne orijentacije, koji se posebno zauzimao za savremeno špansko simfonijsko stvaralaštvo.

INGHELBRECHT Désiré -Émile (Inglbreht Dezire-Emil), r. 1880. a u. u Parizu 1965, francuski dirigent međunarodne vrednosti, najverniji interpretator kompozicija Debussya. Napisao je i više knjiga s područja dirigovanja, a bio je i kompozitor impresionističke orijentacije.

IPAVIC, prezime porodice slovenačkih kompozitora iz druge polovine prethodnog stoleća, svi su rodom iz Šentjura pri Celju. Prvi među njima, **Benjamin I.** (1829 — 1909), lekar, autodidakt i autor mnogih klavirskih kompozicija, uglavnom plesova, lirske opere „Teharski plemić" (tekst A. Funtek), operete „Tičnik" (po nemačkom tekstu Kotzebua), čuvenih solo-pesama, kompozicije za gudački orkestar („Serenada"), koja se na koncertnim programima održala do danas, te drugih manjih prigodnih kompozicija. **Gustav I.,** (1831 — 1908), brat prethodnog i isto tako lekar te vrlo omiljeni horski kompozitor. Poznati su i bezbroj puta prepevavani njegovi horovi i himna „Slovenec sem". Ostavio je svega oko 60 horskih pesama. **Josip I.** (1873 — 1921), sin prethodnog i isto tako lekar, autor pantomime, mnogih horskih i solo-pesama, delimično na nemačke tekstove. Stil sve trojice pomenutih kompozitora je jednostavan, pristupačan, njegova tehnička podloga je, uprkos autodidaktičnosti, dovoljno čvrsta.

IRELAND John (Nicholson) (Ajrlend Džon Nikolson), r. 1879. u engleskom mestu Bauden, u. 1962. u Saseksu, značajan kompozitor klavirskih dela i solo-pesama, klasično

obrazovan, udružio je romantičnu osećajnost sa impresionističkom obojenošću. Karakterističan je njegov klavirski koncert; kompozitorov pogled na svet ispoveđen je u horskoj kompoziciji „These things shall be" (Ovo treba da bude).

ITURBI José (Iturbi Hoze), r. 1895. u španskoj Valenciji, dirigent i kompozitor folklorne orijentacije.

IVANOV Mihail Mihailovič, r. 1849. u Moskvi, u. 1927. u Rimu, ruski muzikolog, kritičar i kompozitor, učenik Čajkovskog.

IVANOV-BORECKI Mihail Vladimirovič, r. 1874. a u. 1936. u Moskvi, ruski muzikolog i kompozitor, autor više muzičkih biografija i udžbenika harmonije.

IVES Charles (Edward) (Ajves Čarls Edvard), r. 1874. u Denberiju (SAD), u. 1954. u Njujorku, vrlo originalan američki kompozitor koji nije rado nastupao u javnosti, pa su njegove novatorske kompozicije ostale gotove nepoznate. Po pozivu je bio trgovac, muzički — samouk, a njegova nastojanja su bila usmerena u novatorstvo, pa je predano tražio nova sredstva i okušavao se u još neispitanim sistemima, kao što su npr. mikrotonski. Ostavio je četiri simfonije, više simfonijskih peoma, svita, kamerne muzike i solo-pesama..

J

JACOB GORDON (Percival Septimus) (Džekob Gordon), r. 1895. u Londonu, vrlo plodan engleski kompozitor, autor dveju simfonija, četiri simfonijete, četiri svite, dvanaest koncerata za različite instrumente, mnogo filmske i scenske muzike, te najposle nekoliko knjiga s područja muzike.

JAKŠIĆ Đura, r. 1929. u Karlovcu, simfonijski dirigent, živi u Beogradu.

JANÁČEK Leoš, r. 1854. u moravskom mestu Hukvaldi, u. 1928. u Moravskoj Ostravi, pored Dvořáka i Smetane (v. tamo!),

najznačajniji češki kompozitor vrlo originalnog stila. Njegovo se težište nalazi u operskom stvaralaštvu; opera »Jenufa« (podnaslov: Njena pastorka) donela mu je mnogo slave i uspeha, dalja dela te vrste su opere »Izleti gospodina Broučka«, »Kat'ja Kabanova«, »Lisica lukavica« i najposle »Zapisi iz mrtvog doma« (po Dostojevskom). Čuvena je njegova »Glagolska misa«, te simfonijska poema »Taras Buljba«; mnogo se izvode njegove orkestralne igre »Lašské tance«; napisao je i nekoliko kamernih dela i manjih klavirskih kompozicija. Bio je veoma velik njegov uticaj na mlađe generacije čeških kompozitora, naročito na one koji su naginjali korišćenju folklornih elemenata.

JANIGRO ANTONIO, r. 1918. u Milanu, italijansko-jugoslovenski violončelista svetskog formata, isto tako dirigent i muzički organizator, koji je decenijama živeo i delovao u Zagrebu kao pedagog i šef čuvenog ansambla »Zagrebački solisti« s kojim je obišao čitav svet.

JARNOVIĆ Ivo Mane (i poitalijanjeno Giornovicchi), r. 1745. na brodu ispred Dubrovnika, u. 1804. u Petrogrodu, violinista i kompozitor hrvatskog porekla. Živeo je vrlo burno. Napisao je 16 koncerata za svoj instrument i dosta kamerne muzike.

JENKO Davorin (Martin), r. 1835. u Dvorjah pri Cerkljah, u. 1914. u Ljubljani, jedan od prvih naših kompozitora i organizatora muzičkog života, autor himni »Naprej, zastave slave« i »Bože pravde«. Najpre jurista i muzički samouk u Beču, posle horovođa Srpskog pevačkog društva u Pančevu, pa Beogradskog pevačkog društva; organizovao je i vodio vojnu muziku na kraljevskom dvoru. U tim profesijama komponovao je mnogo pesama, koračnica i drugih horskih dela koja su uskoro postala vrlo popularna. Napisao je i 31 prigodnu melodramu (»Vračara«, »Pobjeda«, »Seoski lola«, »Kosovo« itd.) čije se uvertire i danas izvode, oko 200 solo i dosta rodoljubivih i romantičnih horskih pesama.

JEPPESEN Knud (Christian), r. 1892. u danskoj prestonici Kopenhagenu, direktor tamošnjeg konzervatorijuma i autor mnogih muzičko-teoretskih knjiga, proučavalac muzike iz doba renesanse, kompozitor nekoliko simfonijskih dela.

JERAJ Karel, r. 1874. u Beču, u. 1951. u Ljubljani, violinista, kompozitor i posebno zaslužan pedagog violine i dirigent; u Beču je bio član čuvene bečke filharmonije i operskog orkestra. Posle prvog svetskog rata preselio se u Ljubljanu, postao profesor na konzervatorijumu i šef Orkestra Glasbene matice. Komponovao je pre svega omladinske kompozicije, kao specijalista u podučavanju slepih u Ljubljani vodio je muzičku nastavu u Zavodu za slepu omladinu koji, u znak priznanja za zasluge na tom području, nosi njegovo ime.

JERITZA Maria (Jerica Marija), (pravo ime Maria Jedličká), r. 1887. u Brnu, čuvena češka operska pevačica (sopran), prvakinja bečke dvorske opere i Metropoliten-opere u Njujorku, u. je u Holivudu.

JEVĐENIJEVIĆ Nada (Fanika Brandl), r. 1899. u Mariboru, violinistkinja koja se afirmisala na koncertnim podijumima u zemlji i inostranstvu. Decenijama je vodila klavirski trio koji nosi njeno ime (violončelo: Beatrica Reichert, klavir: Magda Rusy).

JIRÁNEK Josef, r. 1855. u češkom mestu Ledce, u. 1940. u Pragu, češki pijanista, osobito se odlikovao didaktičnim klavirskim delima.

JOACHIM Joseph (Joahim Jozef), r. 1831. u austrijskoj varošici Kitse, u. 1907. u Berlinu, jedan od najslavnijih nemačkih violinista s kraja proteklog veka, dirigent i kompozitor, specijalista za klasičnu muziku, osobito za Beethovena.

JOCHUM Eugen (Johum Eugen), r. 1902. u nemačkoj varošici Babenhausen, značajan nemački dirigent.

JOLIVET André (Žolive Andre), r. 1905. u Parizu, jedan od najnaprednijih savremenih francuskih kompozitora koji u muzici traži nove izražajne puteve usvajanjem novih instrumenata (Ondes Martenot — Martenoovi talasi), autor uzoritog klavirskog koncerta takve orijentacije.

JOSIF Enriko, r. 1924. u Beogradu, spada među one mlađe srpske kompozitore koji najviše obećavaju. Napisao je simfoniju, simfonijetu, Lirsku simfoniju, simfonijsku kompoziciju »Sonata antica«, gudački kvartet, »Profani oratorij« i dosta kompozicija za vokalne sastave.

JOVANOVIĆ Milan (Braca), r. 1904. u Novom Sadu, jugoslovenski violinski virtuoz koji je mnogo nastupao u inostranstvu, a sada je profesor na Guildhall School of Music u Londonu.

JOYCE Eileen (Džojs Ejlin), r. 1912. u mestu Zeehan na Tasmanskom ostrvu, znamenita australijska pijanistkinja i klavičembalistkinja, živi u Londonu.

JURINAC Sena (Srebrenka), r. 1921. u Travniku (Bosna), operska pevačica svetske vrednosti, prvakinja bečke državne opere.

K

KABALEVSKI Dmitri Borisovič, r. 1904. u Petrogradu, profesor kompozicije na lenjingradskom konzervatorijumu, jedan od najuglednijih savremenih ruskih kompozitora. Njegov stil je uzdržljiv, zasnovan na ruskom folkloru i pristupačan. Pročuo se najpre operom »Colas Breugnon« (Majstor iz Klamsija), po romanu R. Rollanda. Sledeće opere su uzete uglavnom iz ruskog života; najviše izvedbi doživela je »Tarasova porodica« po romanu »Neposlušni« od Gorbatova. Od četiri njegove simfonije najpoznatija je treća, »Rekvijem«, u spomen Lenjina. Napisao je violinski koncert, koncert za violončelo i tri klavirska koncerta; poslednji je posvećen sovjetskoj omladini. Pored toga, on je autor dva gudačka kvarteta, tri klavirske sonate, dosta scenske i filmske muzike i mnogih masovnih pesama.

KABELAČ Miroslav, r. 1908. u Pragu, češki kompozitor i dirigent.

KAGEL Mauricio, r. 1911, kompozitor najradikalnije orijentacije i organizator muzičkog života u Buenos-Airesu, pristalica elektronskih muzičkih eksperimenata.

KALKBRENNER Friedrich (Wilhelm-Michael) (Kalkbrener Fridrih Vilhelm-Mihael), r. 1785. na putu između Kasla i Berlina, u. 1849. u kupalištu Angijan-le-Ben (Francuska), jedan od najvećih nemačkih klavirskih virtuoza svih vremena, čuven po nepogrešivoj tehnici, osobito u oktavskom sviranju. Izdao je više kompozicija, pretežno salonskog, pa i instruktivnog karaktera.

KÁLMÁN Emerik (Imre), r. 1882. u mađarskom mestu Siofok, u. 1953. u Parizu, jedan od najsposobnijih austrijskih operetskih kompozitora iz prve polovine našeg veka. Njegov način komponovanja prožet je tipičnim mađarskim ritmičkim i melodijskim karakteristicnostima. Od njegovih opereta najuspelije su i do danas su se održale na pozornicama »Čardaška princeza«, »Bajadera«, »Jesenji manevar«, »Cigani«, »Grofica Marica«, »Čikaška kneginja«, »Arizona Lady« itd.

KAMBUROV Ivan, r. 1883. u Leskovcu, najznačajniji bugarski muzikolog, objavio je više knjiga o bugarskoj, jugoslovenskoj i poljskoj muzici, te opsežan bugarski muzički leksikon.

KAMIEŃSKI Lucijan, r. 1885. u poljskom gradu Gniezno, u. 1946, profesor na muzikološkom institutu Univerziteta u Poznanju, te direktor konzervatorijuma u istom gradu, kanadski emigrant. Napisao je više studija iz poljske muzičke istorije i s folklornog područja. Poznata su i njegova dela za simfonijski orkestar i više uspelih scenskih kompozicija.

KARAJAN Herbert von, r. 1908. u Salcburgu, austrijski dirigent svetske vrednosti, učesnik na gotovo svim muzičkim festivalima, šef bečke i berlinske filharmonije, (od 1969) i pariskog simfonijskog orkestra, centralna dirigentska ličnost u Evropi.

KARASOWSKI Maurycy (Karasovski Maurici), r. 1823. u Varšavi, u. 1892. u Drezdenu, poljski violončelista i muzikolog, autor prve biografije o Chopinu.

KARLOWICZ Mieczysław (Karlovič Mječislav), r. 1876. u litvanskom zaseoku Višnjevo, u. 1909. u zimskom letovalištu Zakopane (u Tatrima), poljski kompozitor, prvenstveno simfoničar, autor šest simfonijskih poema, programske simfonije »Preporod«, violinskog koncerta i dosta klavirskih i kamernih kompozicija pretežno lirskog karaktera. U »Litvanskoj simfoniji« obradio je litvanski i beloruski folklor.

KELEMEN Milko, r. 1925. u Zagrebu, glavni hrvatski kompozitor najavangardnijih međunarodnih strujanja preko dodekafonske tehnike. Napisao je mnogo kompozicija u tradicionalnoj tehnici (simfonije, simfonijete, klavirski i violinski koncert itd.), još više u atonalnoj (»Koncertantne improvizacije«, »Concerto grosso«, »Koncert za fagot s gudalima« itd.), najposle dela u serijalnoj tehnici s delimično frapantnim naslovima (»Simfonična glazba 57«, »Konstelacije«, »Transfiguracije«, »Skolion« itd.).

KENDALL-TAYLOR Edgar (Kendal-Tejlor Edgar), r. 1905. u engleskom gradu Šefildu, pijanista i profesor na konzervatorijumu Royal College of Music u Londonu. Veoma je zaslužan za našu muziku, jer je kao prvi u inostranstvu izvodio dela naših kompozitora.

KERN Jerome (David) (Kern Džerom), r. 1885. u Njujorku, u. 1945. u Beverli Hilsu (SAD), najznamenitiji američki kompozitor opereta, »musicals« i uopšte zabavne muzike. Njegova je prednost u odnosu na druge prosečne kompozitore zabavnih melodija u tome što je bio temeljito potkvan teoretskim muzičkim disciplinama, što mu je omogućilo čvršću fakturu nego što je imaju ostala dela te vrste.

KIRIGIN Ivo, r. 1914. u Zadru, u. 1964. u Zagrebu, spada među mlađe hrvatske kompozitore koji se nisu dali folklornim, niti međunarodnim novatorskim strujanjima. Napisao je simfoniju, simfonijsku poemu »Kameni horizonti« i svitu »Pet stavova za gudala«, te više manjih kamernih i koncertnih kompozicija, ponajviše vedrog, neopterećenog karaktera.

KJUJ Cezar (CUI César), r. 1835. u Vilni, u. 1918. u Petrogradu, ruski kompozitor iz grupe „velike petorice", autor desetak već zaboravljenih opera i oko 300 nekada veoma omiljenih solo-pesama, po profesiji general, pisac odlične teorije o vojnim utvrđenjima.

KLECKI Paul, r. 1900. u poljskom gradu Lođ, dirigent, violinista i kompozitor, šef liverpulske filharmonije, autor više simfonija i drugih orkestarskih kompozicija, te mnogo solo-pesama.

KLEIBER Erich (Klajber Erih), r. 1890. u Beču, u. 1956. u Cirihu, austrijski dirigent svetske vrednosti čiji je repertoar pored klasičnih i romantičnih kompozicija sadržao i novija dela. Dugo je živeo u Južnoj Americi i tamo vodio operu na „Teatro Colón" u Buenos-Airesu.

KLEMPERER Otto, r. 1885. u tada nemačkom gradu Breslau (sada Vroclav), nemački dirigent svetske vrednosti, posebno se zauzimao za dela modernih nemačkih kompozitora.

KLENAU Paul (August) von, r. 1883, u. 1946. u danskoj prestonici Kopenhagenu, najznačajniji danski dirigent, isto tako kompozitor, šef dosta operskih i simfonijskih orkestara u Austriji i Nemačkoj. Napisao je dosta operskih i simfonijskih dela u ekspresionističkom stilu.

KLENGEL Julius, r. 1859. a u. 1933. u Lajpcigu, jedan od najglasovitijih nemačkih violončelista svog doba, kompozitor pretežno za svoj instrument.

KLINDWORTH Karl (Klindvort Karl), r. 1830. u Hanoveru, u. 1916. u varošici Stolpe (Nemačka), odličan nemački pijanista, priređivač Wagnerovih partitura za klavir, izdavač Chopinovih i Beethovenovih klavirskih kompozicija u kritički uređenim edicijama.

KLOPČIČ Rok, r. 1933. u Ljubljani, docent na Akademiji za glasbo, violinista i koncertant.

KNAPPERTSBUSCH Hans (Knapertsbuš Hans), r. 1888. u nemačkom gradu Elberfeld, jedan od najznačajnijih nemačkih dirigenata iz prve polovine 20. veka, specijalista za Wagnerove opere.

KOCZALSKI Raoul (Kočalski Raul), r. 1885. u Varšavi, u. 1948. u Poznanju, znameniti poljski pijanista, specijalista za Chopinove kompozicije.

KÖCHEL Ludwig von (Kehl Ludvig fon), r. 1800. u austrijskom gradu Krems, u. 1877. u Beču, zaslužan za izdavanje prvog kataloga Mozartovih dela, koja se sada označavaju oznakom „K. — V." (Köchel-Verzeichnis) Nr. . . .

KODÁLY Zoltan (Kodalj Zoltan), r. 1882. u mađarskom gradu Kečkemetu, u. 1967. u Budimpešti, najznačajniji mađarski kompozitor našeg doba. On i Bela Bartók (v. tamo!) posvetili su dobar deo života skupljanju i uređivanju mađarskog folklora kojem su — donekle samovoljno — priključili povelik deo slovačkih, rumunskih i rusinskih narodnih pesama. Kao kompozitor Kodály se isprva snažno oslanjao na francuske impresioniste, ali je kasnije savesno uobličio svoj lični stil i povezao ga sa narodnim muzičkim izrazom. Napisao je mnogo veoma uspelih simfonijskih kompozicija, počevši od mladalačke „Nyári este" (Letnje veče) pa sve do slavnog „Psalmus hungaricus" i scenske kompozicije za patriotsku dramu „Háry János"; pravi je obnovitelj na području horske muzike. Mnogo uspeha su imale njegove obrade narodnih igara („Igre iz Maroszéka" i „Igre iz Galante"); najveće njegovo simfonijsko delo je „Concerto".

KOECHLIN Charles (Kešlen Šarl), r. 1867. u Parizu, u. 1950. u francuskom mestu Kanadel, muzikolog i kompozitor, pedagog i pisac teorijskih knjiga s kompozicijskog područja; istovremeno je bio veoma ugledan kompozitor umereno napredne orijentacije, sa originalnim muzičkim izrazom.

KOGAN Leonid Borisovič, r. 1924. u Odesi, sovjetski violinista međunarodnog ugleda.

KOGOJ Marij, r. 1895. u Trstu, u. 1956. u Ljubljani, slovenački kompozitor ekspresionističkog smera, čije je glavno delo opera „Crne maske" (tekst po noveli L. Andrejeva napisao J. Vidmar) koja je prilikom novog prikazivanja doživela veliki uspeh. Dalje, njegove su kompozicije: simfonijska svita „Kad se igra", više kamernih i klavirskih dela, dosta horskih kompozicija i solo-pesama. Njegov stil daje prednost linearnom melodijskom razvoju, poduprtom obojenim harmonijama; na taj način on udružuje ekspresionističke i impresionističke stilske elemente.

KONDRAŠIN Kiril, r. 1941. u Moskvi, jedan od najuglednijih savremenih sovjetskih dirigenata.

1. 10. 1970 - umro

KONJOVIĆ Petar, r. 1883. u Čurugu, spada među prve srpske kompozitore. Bio je profesor a — kasnije — i rektor beogradske Muzičke akademije, član Srpske akademije nauka, osnivač i upravnik Muzikološkog instituta pri beogradskom univerzitetu. Oprobao se gotovo na svim muzičkim područjima; napisao je četiri opere od kojih je najpoznatija „Koštana", mnogo kamerne muzike, horskih i solo-pesama, nekoliko simfonija i simfonijsku poemu „Makar Čudra" (po noveli M. Gorkog), svitu „Triptihon" po muzici iz „Koštane". U svojim delima on udružuje folklorne elemente sa pretežno ekspresionističkim postupkom.

KONWITSCHNY Franz (Konvični Franc), r. 1901. u češkom mestu Fulnek, u. 1962. u Beogradu, dirigent velikog ugleda, šef orkestra „Gewandhaus" u Lajpcigu i državne opere u Berlinu; često je gostovao u Jugoslaviji.

KORNGOLG Erich Wolfgang (Korngold Erih Volfgang), r. 1897. u Brnu, u. 1937. u Holivudu (SAD), već od dvanaest godina komponovao je fantastičnu operu „Snežni čovek". Njegov je stil novoromantičan, područje opersko, u kojem je „Mrtvo mesto" (po noveli E. Rodenbacha) najuspelije. U mladosti je komponovao dosta simfonijske i koncertne muzike, a u Americi se vrlo uspešno posvetio filmskoj muzici.

KOROŠEC Ladko, r. 1920. u Zagorju ob Savi, slovenački operski pevač (bas), prvak ljubljanske opere, mnogo gostuje u inostranstvu.

KOSA György (Kosa Đerđ), r. 1897. u Budimpešti, mađarski dirigent i autor osam simfonija, te osobito uspele filmske muzike.

KOVAČEVIĆ Krešimir, r. 1913. u Zagrebu, muzikolog i autor mnogih knjiga s muzičkog područja, kompozitor i horovođa, profesor Glazbene akademije u Zagrebu.

KOZINA Marjan, r. 1907. u Novom Mestu, u. 1965. u Ljubljani, slovenački kompozitor koji uspešno udružuje tradicionalnu kompozicijsku tehniku sa novoromantičnim sadržajem. Napisao je više opera, od kojih je najviše uspeha imala „Ekvinocij" (po drami I. Vojnovića). Na simfonijskom polju značajna je njegova simfonija u četiri stava, koje redom nose naslove „Ilova gora", „Bela Krajina", „Palim" i „Prema moru"; sadržinski, ovo delo se odnosi na oslobodilačku borbu u kojoj je kompozitor učestvovao kao kulturni radnik. Pored toga, njegov opus obuhvata oko 50 solo-pesama, nešto kamerne, klavirske i omladin-

ske muzike, horove i filmsku muziku. Iz ove poslednje osobito je značajna muzika za prvi slovenački film „Na svojoj zemlji"; ovde spadaju „Kekec" i drugi filmovi. Bio je prvi upravnik Slovenačke filharmonije, profesor na Muzičkoj akademiji u Beogradu i Ljubljani, redovni član Slovenačke akademije nauka i umetnosti.

KREISLER Fritz (Krajzler Fric), r. 1875. u Beču, u. 1962. u Njujorku, jedan od najvećih violinista iz bliže prošlosti; najpre svirač, posle medicinar i ulanski oficir, a onda opet violinista i kompozitor, te oduševljeni skupljač starih, dragocenih violina. Poznat je i kao autor kraćih i privlačnih kompozicija za violinu koje je delimično izdao pod pozajmljenim ili izmišljenim imenima.

KREK Gojmir (dr Gregor), r. 1875. u Gracu, u. 1943. u Ljubljani, slovenački kompozitor i pokretač revije „Novi akordi", po pozivu pravnik i univerzitetski profesor, član Slovenačke akademije nauka i umetnosti, autor mnogih horskih kompozicija i solo-pesama, mentor generacije slovenačkih kompozitora oko „Novih akorda", kritičar i estetičar.

KREK Uroš, r. 1922. u Ljubljani, nećak prethodnog, kompozitor umereno modernog smera, autor mnogih orkestarskih i kamernih dela. Za violinu je, pored kompozicija s klavirom, napisao značajan „Koncert", onda trostavnu „Simfoniettu" za orkestar, „Koncertantnu glazbu za fagot, harfu i timpane", „Glazbu za gudački ansambl", „Koncert za rog", pored toga mnogo scenske i filmske muzike. Od 1968. je docent na odeljenju kompozicije Akademije za glazbo u Ljubljani, a više godina je bio glavni muzički urednik RTV-Ljubljana.

KREN Ciril, r. 1921. u Ljubljani, od 1938. u Buenos-Airesu, slovenački horovođa i kompozitor, esejista i kritičar, posebno zaslužan za propagandu naše muzike u Argentini.

KŘENEK Ernest (Kženek Ernest), r. 1900. u Beču, austrijsko-američki kompozitor najekstremnije dvanaestotonske orijentacije, snažno izložen uticaju jazza; plod toga je opera „Jonny svira" koja je za nekoliko godina osvojila mnoge svetske pozornice. Sada živi u Los Anđelesu i komponuje najviše za film. Bio je vrlo plodan kompozitor, napisao je 15 opera, tri simfonije, osam koncerata za razne instrumente, sedam gudačkih kvarteta i mnogo drugih vokalnih i instrumentalnih dela.

Objavio je i nekoliko teoretskih dela s muzičkog područja, naročito o dvanaestotonskoj (dodekafonskoj) kompozicijskoj tehnici.

KREUTZER Rodolphe (Krojcer Rodolf), r. 1766. u Versaju, u. 1831. u Ženevi, značajni francuski violinski virtuoz čije se etude za violinu i danas koriste u učenju. Beethoven mu je posvetio violinsku sonatu op. 47, koja i danas nosi njegovo ime i bila je povod (pogrešne) Tolstojeve interpretacije, te je time pobudila mnogo pažnje.

KRIPS Josef (Krips Jozef), r. 1912. u Beču, u svetu poznati austrijski dirigent koji je u sezoni 1938/39. vodio beogradsku operu. Posle drugog svetskog rata postao je dirigent u bečkoj državnoj operi i vodio festivale u Salcburgu. Kasnije je bio šef londonskog simfonijskog orkestra, pa filharmonijskog orkestra u gradu Bufalo (SAD).

KRIŽAJ Josip, r. 1887. u Vevčah pri Ljubljani, u. 1968. u Zagrebu, operski i koncertni pevač (bas), prvak zagrebačke opere.

KRIŽMAN (Krisman) **Fran Ksaver,** r. 1728. u Rifembergu kod Gorice, u. 1795. u štajerskom mestu Rotenman, majstor-orguljaš koji je postavio oko 15 orgulja u manastirima i crkvama u Austriji.

KROMBHOLC Jaroslav, r. 1918. u Pragu, značajni češki dirigent, direktor praške opere.

KUBELIK Jan, r. 1880. u mestu Mihle kod Praga, u. 1940. u Pragu, jedan od najslavnijih violinskih virtuoza svoga doba. Živeo je delimično na svom imanju u Slovačkoj, delimično u Opatiji. — Njegov sin **Rafael K.,** r. 1914. u mestu Bihori kod Kolina (ČSSR), dirigent svetskog glasa, šef opere Covent Garden u Londonu i češke filharmonije, gostuje po čitavom svetu kao interpretator klasičnog i romantičnog repertoara.

KUHAČ (Koch) **Franjo,** r. 1830. u Osijeku, u. 1911. u Zagrebu, jedan od prvih hrvatskih muzikologa i folklorista, posebno zaslužan kao skupljač i priređivač jugoslovenskog narodnog blaga.

KULENKAMPFF Georg, r. 1898. u gradu Bremenu (NSR), značajan nemački violinista, šef po njemu nazvanog gudačkog kvarteta, živi u Lucernu (Švajcarska).

KUMAR Srečko, r. 1888. u Kojskem (Goriška), u. 1954. u Portorožu, pijanista, pedagog, horovođa i organizator muzičkog života u Gorici, Beogradu i Ljubljani.

KUNC Božidar, r. 1903. u Zagrebu, u. 1964. u Detroitu (SAD), hrvatski pijanista i kompozitor za svoj instrument. Njegova sestra **Zinka Wilfan-Kunc** (pseudonim Milanova), r. 1908. jedna od najznačajnijih pevačica sveta (sopran), primadona njujorške Metropoliten opere.

KURTZ Efrem (Kurc Efrem), r. 1900. u Petrogradu, ruski dirigent međunarodnog značaja, šef simfonijskog orkestra u gradu Hjustonu (SAD), odakle često dolazi na gostovanja u Evropu.

KUSEVICKI Sergej Aleksandrovič, r. 1874. u mestu Višnji Voloček kod Tvera (SSSR), u. 1951. u Bostonu (SAD), u svetu proslavljen virtuoz na kontrabasu i dirigent. Vodio je razne simfonijske orkestre i ustanovio muzičko izdavačko preduzeće; posle oktobarske revolucije emigrirao je u Pariz, kasnije se naselio u Americi.

L

LACH Robert (Lah Robert), r. 1874. u Beču, u. 1958. u Salcburgu, muzikolog, specijalista za komparativnu muzičku nauku, mnogo se bavio i muzikom vanevropskih naroda; izučavao je i naš folklor u studiji o pevanju u Velikom Lošinju.

LAJOVIC Anton, r. 1878. na Vačah pri Litiji, u. 1960. u Ljubljani, prvi slovenački muzičar koji je našu muziku sa stepena prigodnog amaterizma uzdigao na svetski nivo muzičkog stvaralaštva. Po pozivu je bio pravnik-sudija, ali je svoje delovanje posvetio muzici koju je obogatio sadržajnim, u svakom pogledu usavršenim vokalnim i instrumentalnim delima. U prve spadaju njegove horske i solo-pesme, a u druge simfonijska dela. Napisao je oko 40 solo-pesama, preko 20 (muških, ženskih i mešovitih) horskih pesama, dve kantate („Šumska samoća" i

„Psalm 45 i 47"), tri simfonijske poeme („Caprise", „Capricco" i „Pesma jeseni" — poslednje njegovo delo), koje su kameni-temeljci slovenačkog simfonijskog stvaralaštva. Njegov je stil poznoromantičan, jasan, s posebnim naglaskom na melodici, katkad sa impresionističkim primesama. Karakteristike naše buduće muzike tražio je u starijoj narodnoj pesmi, a izdao je tri zbirke zapisa ređih narodnih pesama („Večni vir"). Bio je član Slovenačke akademije nauka i umetnosti, predsednik Filharmonijskog društva, a kao takav jedna od pokretačkih sila našeg muzičkog života.

LAJOVIC Aleksandar, r. 1920. u češkom gradu Tabor, nećak prethodnog, profesor i kompozitor, živi u Mariboru, spada među uglednije ličnosti mlađe generacije kompozitora.

de la LAURENCIE Lionel (Marie-Bertrand), r. 1861. u Nantu u Francuskoj, u. 1933. u Parizu, muzikolog, autor brojnih knjiga sa svih područja muzike, suurednik značajne muzičke enciklopedije („Encyclopédie de musique et Dictionnaire du Conservatoire") u kojoj je obimno i pronicljivo izložena muzička teorija.

LALO (Victor Antoine) **Édouard** (Lalo Viktor Antoan Eduar), r. 1823. u Lilu u Francuskoj, u. 1892. u Parizu, kompozitor, po stilu prethodnik impresionizma, autor više opera, glavna među njima je „Le Roi d'Ys" (Kralj od Isa), baleta („Namouna"); i danas se na programu violinskih koncerata često nalazi „Španska simfonija" i koncert za violončelo.

LAMOND Frederick (Lemond Frederik), r. 1868. u Glazgovu, u. 1948. u škotskom mestu Sterling, značajan engleski klavirski virtuoz, profesor u rodnom mestu; osobito je slavan kao interpretator Beethovenovih i Lisztovih kompozicija.

LAMOUREUX Charles (Lamure Šarl), r. 1834. u Bordou, u. 1899. u Parizu, jedan od najslavnijih francuskih dirigenata iz druge polovine 19. veka: posebno je zaslužan za upoznavanje Wagnerovih dela u Francuskoj. Po njemu se zove jedan od pariskih simfonijskih orkestara.

LANDOWSKA Wanda (Landovska Vanda), r. 1877. u Varšavi. u. 1959. u mestu Lejkvil (SAD), slavna poljska pijanistkinja i čembalistkinja, obnoviteljica sviranja na tom starinskom instrumentu. Osnovala je školu za staru muziku „École de musique ancienne" u mestu Sen-Le-la-Fore, koju je napustila u

vreme nemačke invazije i otišla u Ameriku. Napisala je i nekoliko knjiga sa svog područja.

LARSSON Lars Erik, r. 1880. u švedskom mestu Akarp, značajan kao dirigent i kompozitor, naročito u svojoj domovini.

LASSO Orlando (polatinjeno Lassus), r. 1531. ili 1532. u belgijskom mestu Mons, u. 1594. u Minhenu, jedan od najvećih i najplodnijih kompozitora svih doba i naroda, zajedno sa Palestrinom neosporni majstor vokalne polifonije 16. veka. Njegov izuzetno uzbudljivi životni put vodio ga je u Pariz, Amsterdam, Milano, Anvers (Antverpen), pa sve do krajnjih tačaka Londona i Palerma, dok se konačno nije smirio u bavarskom Minhenu gde je postao dvorski kapelnik. Broj njegovih kompozicija procenjuje se na preko 2.000; među njima su crkvene i svetovne, moteti i madrigali, opsežne mise i pasijoni, sve za horsko pevanje u najrazličitijim glasovnim kombinacijama. Često je posezao i u riznicu narodne muzike, služeći se njome i u pobožnim i obrednim motetima. Celokupno njegovo muzičko delo je grandiozni spomenik horskog komponovanja i pevanja, postavljen na kraju obimnog doba vokalne polifonije neposredno pred početak razvoja instrumentalne muzike.

LAVIGNAC Albert (Alexandre-Jean), (Lavinjak Alber Aleksandr-Žan), r. 1846. a u. 1916. u Parizu, muzikolog i pedagog, tvorac muzičke enciklopedije (»Enciclopédie de musique et Dictionnaire du Conservatoire«).

LECLAIR Jean-Marie (Lekler Žan-Mari), r. 1697. u Lionu, u. 1764. u Parizu, najveći francuski violinski virtuoz svoga doba i kompozitor za svoj instrument.

LEHÁR Franc, r. 1870. u mađarskom mestu Komarano, u. 1948. u austrijskom letovalištu Bad Išl, austro-ugarski vojni kapelnik i — sa Fallom i Kalmánom (v. tamo!) — jedan od najplodnijih i najuspešnijih majstora operete. Autor uzoritih dela ove vrste, kao što su »Grof luksemburški«, »Vesela udovica«, »Paganini«, »Carević«, »Ciganska ljubav« i konačno »Zemlja smeška« koja se i danas često izvodi u svetu.

LEHMANN Lilli (Leman Lili), r. 1848. u nemačkom gradu Vircburg, u. 1929. u Berlinu, pevačica svetske vrednosti (sopran), naročito se proslavila kao interpretatorka Wagnerovih junakinja, a kasnije i kao koloraturni sopran u Mozartovim operama. Napisala je i nekoliko knjiga iz pedagogije pevanja.

LEHMANN Lotte, (Leman Lote), r. 1888. u nemačkom mestu Perleberg, slavna pevačica (sopran) i u operi i na koncertu, specijalista za R. Straussove opere. Napisala je i nekoliko romana, autobiografiju i neka didaktička dela. Sa prethodnom nije u srodstvu.

LEIBOWITZ René (Lajbovic Rene), r. 1913. u Varšavi, dirigent, autor knjiga u kojima se snažno opredeljuje za dodekafonski kompozitorski pravac.

LEICHTENTRITT Hugo (Lajhtentrit Hugo), r. 1874. u poljskom mestu Lešno, u. 1951. u Kembridžu u Engleskoj, značajan pisac muzičkih knjiga, estetičar, profesor na havardskom i njujorškom univerzitetu, najposle emigrant u engleskom univerzitetskom centru Kembridžu. Napisao je mnogo knjiga s muzičko-istorijskog i estetičkog područja.

LEINSDORF Erich (Lajnsdorf Erih), r. 1912. u Beču, znameniti dirigent festivalskih koncerata u Firenci, Salcburgu, Tel-Avivu i drugde.

LEONCAVALLO Ruggiero (Leonkavalo Ruđero), r. 1858. u Napulju, u. 1919. u italijanskom lečilištu Montekatini, spada među najuspešnije operske kompozitore verističkog pravca; operom »Pajaci« (»I Pagliacci«) postigao je svetski uspeh. Napisao je i mnoge druge opere, koje ni izdaleka nisu imale uspeh kao prethodna. Ima mnogo solo-pesama i prigodnih kompozicija koje polako padaju u zaborav.

LESCHETZKY Theodor (Lešeticki Teodor), r. 1830. u mestu Ljancut u Poljskoj, u. 1915. u Drezdenu, poljski klavirski virtuoz i pedagog čija se tehnika i danas smatra nedostižnom.

LESKOVIC Bogo, r. 1909. u Beču, violončelista, kompozitor, operski i koncertni dirigent, autor simfonijskih dela (»Partita«, »Etuda«) i simfonije »Domovina«. U poslednjem delu se metaforično oslanjao i na narodnu pesmu; priredio je B. Ipavčevu (v. tamo!) »Serenadu« i M. Tajčevićeve »Balkanske pesme« (v. tamo!) za orkestar. Od 1969. je direktor ljubljanske opere.

LEYGRAF Hans (Lajgraf Hans), r. 1920. u Štokholmu, značajan švedski pijanista koji često nastupa i kod nas.

LHOTKA Fran (Lotka F.), r. 1883. u češkom mestu Vožice, u. 1962. u Zagrebu, profesor i dugogodišnji rektor Glazbene akademije u Zagrebu, vrlo uspešan hrvatski operski i simfonijski kompozitor. Najviše svetske slave požnjeo je njegov balet »Đavo na selu« (koreografija P. Mlakara); napisao je i neke druge balete, te opere »Minka« i »More«, simfoniju, simfonijske poeme, kamerne, horske i solo kompozicije. Njegov stil je umereno moderan, oslonjen na hrvatski folklor. Kao vešt organizator zauzimao je važno mesto u hrvatskom muzičkom životu. — Njegov sin **Ivo Lhotka-Kalinski,** r. 1913. u Zagrebu, operski je kompozitor i autor simfonijske poeme »Jutro«, varijacija »Zemlja«, te svite »Komendrijaši« (po odlomcima iz »Balada Petrice Kerempuha« M. Krleže). Afirmisao se naročito operama »Analfabet«, »Putovanje«, »Dugme« i »Vlast« (poslednje po tekstu B. Nušića).

LIEBERMANN Rolf (Liberman Rolf), r. 1910. u Cirihu, švajcarski kompozitor dodekafonskog smera, autor simfonije, kantate »Une des fins du monde« (Jedan od krajeva sveta) po A. Giraudouxu, te opera »Leonora 40-45« i »Penelopa«. Sada je direktor hamburške opere.

LIND Jenny (Lind Đeni), r. 1820. u Štokholmu, u. 1887. u engleskom mestu Malvern Hils, u svoje vreme najslavnija pevačica u svetu, »švedski slavuj« sa punozvučnim, u svim registrima izjednačenim glasom (sopranom), podjednako uspešna u operi i na koncertnom podijumu.

LIPIŃSKI Karol Józef, r. 1790. u poljskom mestu Radzin, u. 1861. u Lvovu, znameniti violinski virtuoz iz prve polovine 19. veka, Paganinijev (v. tamo!) prijatelj i takmac. Kao kompozitor napisao je nekoliko hvaljenih violinskih koncerata, a objavio je i zbirku poljskih narodnih pesama.

LIPOVŠEK Marijan, r. 1910. u Ljubljani pijanista i kompozitor novijeg smera, autor simfonije, simfonijske poeme »Domovina«, kantate »Orglar«, orkestarskih varijacija »Voznica« i mnogih drugih orkestralnih, kamernih i vokalnih kompozicija. Sada je rektor Akademije za glasbo u Ljubljani, a mnogo godina je bio direktor Slovenske filharmonije.

LISINSKI Vatroslav (u stvari Ignaz Fuchs), r. 1819. a u. 1854. u Zagrebu, prvi hrvatski operski kompozitor romantičkog pravca, autor dveju opera (»Ljubav i zloba«, »Porin«), centralna ličnost hrvatskog muzičkog života u prvoj polovini 19. veka. Za simfonijski orkestar napisao je sedam uvertira, više kompozicija za klavir i orkestar, a naročito mnogo horskih kompozicija kojim je udario temelje hrvatskoj romantičnoj vokalnoj muzici. Napisao je i preko 70 solo-pesama, koje su u svoje vreme bile vrlo popularne.

LISZT Franz (List Franc). r. 1811. u zaseoku Raiding, u. 1886. u Bajrojtu (Bavarska), jedan od najvećih pijanista svih vremena i veoma plodan kompozitor simfonijskih i klavirskih dela. Od mladosti je živeo burno, boravio je u svim važnijim evropskim kulturnim centrima. Dugo je živeo u Parizu, kasnije u nemačkoj kulturnoj metropoli Vajmaru, koji je bio središte modernog muzičkog pokreta kojemu je pripadao i R. Wagner (v. tamo!). Liszt i Wagner su decenijama vladali nemačkom muzičkom kulturom i utisnuli joj svoj pečat. Liszt je bio i dirigent, vodio je simfonijske koncerte i na njima predstavljao posebnu vrstu peotično-programskih simfonijskih kompozicija, nazvanih »simfonijske poeme«; veličale su značajne ličnosti ili događaje, ali i apstraktne poetske ideje. Napisao ih je trinaest, od kojih se neke i danas nalaze na koncertnim programima. Pored njih, napisao je i dva klavirska koncerta, 19 ugarskih rapsodija oslonjenih na mađarsku narodnu muziku, te vrlo mnogo klavirskih dela, nekoliko oratorijuma i niz sitnijih, pretežno klavirskih kompozicija i solo-pesama. Njegov muzički izraz je poznoromantičan, ponekad gotovo impresionistički, a nekad je smatran drskim i revolucionarnim.

LJADOV Anatol Konstantinovič, r. 1855. u Petrogradu u. 1914. u Novgorodu, najznačajniji predstavnik mladoruskog kompozicijskog pravca koji proizilazi iz Rimskog-Korsakova (v. tamo!) i oslanja se na folklor. Napisao je nekoliko simfonijskih poema, među njima »Začarano jezero«, »Bada-Jaga« i »Kikimora«; ta muzika se i danas često koristi za baletsku, pa i za filmsku pratnju. Svojevrstan pokušaj da se narodna muzika uvede u simfonijsku bio je ciklus »Osam ruskih narodnih pesama« za orkestar. Pored nabrojanih dela njegov opus obuhvata i mnogo klavirskih kompozicija i horskih pesama.

LOCATELLI Pietro Antonio (Lokateli Pjetro Antonio), r. 1695. u italijanskom gradu Bergamu, u. 1764. u Amsterdamu,

jedan od najslavnijih italijanskih violinskih virtuoza i kompozitora za gudače. Pored violinskih kompozicija napisao je i školu violine koja se i danas u izvodu kao »Caprici« koristi u obuci.

LOEFFLER CHARLES Martin (Lefler Šarl Marten), r. 1861. u alzaškom gradu Miluz, u. 1935. u američkom mestu Medfild, jedan od pionira originalne američke umetničke muzike. Po stilu komponovanja uglavnom je bio impresionista s mnogo dodataka novih struja i jazza. Od njegovih dela valja spomenuti »Canticum Fratris Solis« (Sunčana pesma sv. Franje), »Tintagelova smrt«, »Uspomene iz mladosti« i »Pagansku poemu«.

LOGAR Mihovil, r. 1902. na Rijeci, profesor Muzičke akademije u Beogradu, u svojim kompozicijama udružuje folklor sa modernim harmonskim i zvučnim sredstvima; autor opera (»Pokondirena tikva«), simfonijskih dela (»Omladinska simfonija«), kantata (»Legenda o Marku«) itd.

LONG Marguerite (Long Margerit), r. 1874. u francuskom gradu Nimu, slavna pijanistkinja i šef sopstvene klavirske škole u Parizu.

LORKOVIĆ Melita, r. 1907. u Županji u Hrvatskoj, pijanistkinja međunarodne vrednosti, profesor na konzervatorijumu u Kairu.

LOVEC Vladimir, r. 1922. u Ljubljani, direktor muzičke škole u Kopru, kompozitor umereno modernog pravca na klasičnoj podlozi.

LULLY Jean Baptiste (Lili Žan Baptist), r. 1632. u Firenci, u. 1687. u Parizu, francuski kompozitor čiji je uticaj veliki na svu evropsku muziku njegovog doba. Bio je tipičan predstavnik dvorske muzike Luja XIV i kao dvorski kapelnik vodio je orkestar i balet, te komponovao za njega. Kad je ustanovljena pariska opera (Académie royale de Musique et de Danse), otkupio je patent direkcije i otvorio pozorište svojom predstavom. Potom je svake godine komponovao jednu ili više opera od kojih su neke postale i ostale vrlo popularne.

LUTOSLAWSKI Witold (Lutoslavski Vitold), r. 1913. u Varšavi, jedan od najuglednijih poljskih i svetskih kompozitora našeg doba, u svojim delima združuje folklor sa novim harmonskim sredstvima. Od njegovih kompozicija treba pomenuti »Koncert« i »Šlezijski triptihon«, obe za orkestar, »Malu svitu« i brojna dela za klavir. U spomen Béle Bartóka napisao je mnogo izvođenu simfoniju »Musique funèbre«.

LYMPANY Moura (Mary Korn) (Limpani Mura, Meri Korn), r. 1916. u varošici Selteš kod Londona, engleska pijanistkinja svetske vrednosti, posebno čuvena u interpretacijama koncerata Griega i Rahmanjinova (v. tamo!).

m

MAAZEL Lorin (Mazel Lorin), r. 1900. u francuskom mestu Neji-sir-Sen, spada među najpoznatije dirigente našeg vremena, direktor je opere u Berlinu (SRN).

MAC-DOWEL Edward (Alexander) (Mek-Dauel Edvard Aleksander), r. 1861. Njujorku, u. 1908. u istom gradu, najznačajniji američki kompozitor poznoromantične orijentacije. Školovao se u Evropi i kao već zreo umetnik vratio u domovinu. Njegova muzika odaje književne uticaje romantizma 19. veka i ljubav prema prirodi. Pisao je prvenstveno za klavir: dva koncerta, četiri sonate i mnogo drugih kraćih karakterističnih kompozicija; manje se posvećivao simfonijskoj muzici; na tom području najpoznatija je njegova »Indijanska svita«.

MAČEK Ivo, r. 1914. u Sušaku (Rijeka), hrvatski klavirski virtuoz, profesor na zagrebačkoj Glazbenoj akademiji i član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

MADERNA Bruno. r. 1925, dirigent i kompozitor najnovije usmerenosti, neguje i elektronsku muziku.

MAGALOV Nikita, r. 1912. u Petrogradu, ruski pijanista svetskog glasa, živi u Švajcarskoj.

MAHLER Gustav (Maier Gustav), r. 1860. u češkom mestu Kalište, u. 1911. u Beču, dirigent i kompozitor, jedna od najinteresantnijih i najviše osporavanih ličnosti u bečkom muzičkom životu pri kraju habzburške monarhije. Isprva je bio dirigent-začetnik i u tom svojstvu je radio i u nemačkom pozorištu u Ljubljani; istrajnim radom i podrškom zainteresovanih prijatelja konačno je dospeo do značajnijih položaja i do vođstva bečke dvorske (sada državne) opere. Kao kompozitor imao je vrlo visoke ciljeve, što ga je gonilo na komponovanje nesrazmerno proporcionalnih simfonija kako po formi tako i po upotrebljenim instrumentalnim sredstvima (njegova osma simfonija zbog toga nosi nadimak »Simfonija hiljaditih« jer zahteva gotovo hiljadu izvođača u horu i orkestru). Napisao je deset simfonija, poslednja je ostala nedovršena, ciklus »Pesme o zemlji« (»Das Lied von der Erde«, po starokineskim pesmama, za glas i orkestar), vrlo originalnu i karakterističnu zbirku solo-pesama iz zbirke »Des Knaben Wunderhorn« (Dečakov čudesni rog), delimično po narodnim tekstovima. Bio je inače tipičan novoromantičar, a istovremeno sa Busonijem (v. tamo!) veliki pobornik novih, naročito eksperimentalnih strujanja koja su svoj duhovni izvor imala u bečkim secesionističkim književnim i uopšte umetničkim krugovima.

MAINARDI Enrico (Majnardi Enriko), r. 1897. u Milanu, jedan od vodećih violončelista sveta.

MALIBRAN-GARCIA Maria Felicita (Malibran-Garsija Marija Felisita), r. 1808. u Parizu, u. 1836. u Mančesteru, španska pevačica (mecosopran), znamenita primadona proteklog veka. Imala je izvanredno širok dijapazon glasa, pa je pored mecosopranskih uloga mogla da peva i visoko dramske.

MALIPIERO Gian Francesco (Malipijero Đan Frančesko), r. 1882. u Veneciji, zajedno sa Casellom (v. tamo!) smatra se podstrekačem italijanske simfonijske i koncertne muzike. Na njega su uticale razne struje od poznog romantizma do impresionizma, a istovremeno je predano težio dodiru sa italijanskom muzičkom kulturom. Napisao je nekoliko opera, baleta i drugih scenskih dela, ali težište njegovog stvaralaštva je simfonijska muzika. Najviše se izvode njegove simfonijske slike »Pause del silenzio« (Odmori tišine), i »Impressioni del vero« (Utisci stvarnosti); pored toga uspele su sedam njegovih simfonija, četiri klavirska koncerta, sedam gudačkih kvarteta i dosta drugih manjih kompozicija. Značajna su i njegova izdanja italijanskih pretklasičara Monteverdija i Vivaldija (v. tamo!).

MALKO Nikolaj Andrejevič, r. 1883. u Brajlovu (SSSR), ruski dirigent, bio je neko vreme profesor na moskovskom i lenjingradskom konzervatoriijumu, a posle šef simfonijskog orkestra u Sidneju (Australija), gde ga je nasledio J. Hopkins (v. tamo!). Napisao je i udžbenik dirigovanja.

MANÉN Juán (Manen Huan), r. 1883. u Barceloni, znameniti španski violinista i dirigent, plodan kompozitor opera, simfonijske i kamerne muzike; napisao je autobiografiju i više knjiga o sviranju na violini.

MANFREDINI Francesco Maria (Manfredini Frančesko Marija), r. 1688. a u. 1748. u italijanskoj varošici Pistoja, znameniti violinista i kompozitor; dirigent i orguljaš; proslavio se kao kompozitor za orgulje.

MANTUANI Josip (dr), r. 1860. a u. 1933. u Ljubljani, muzikolog i istraživač istorije slovenačke muzike, posebno života i dela Jakoba Petelina-Gallusa, koga je svojim izdanjem monumentalne zbirke »Denkmäler der Tonkunst in Österreich« (Spomenici muzičke umetnosti u Austriji) tako reći ponovo otkrio posle stogodišnjeg zaborava. Prvi je skupljao podatke o slovenačkim muzičarima i brinuo se o tome da postanu poznati i drugde. Bio je neko vreme kustos muzičke biblioteke bečkog univerziteta, a posle direktor ljubljanskog muzeja.

MARASOVIĆ Zdenko, r. 1925. u Splitu, pijanista, živi u Beogradu.

MARCKHL Erich (Markl Erih), r. 1902. u Celju, direktor muzičke akademije u Gracu, pokrajinski muzički direktor Štajerske, kompozitor i organizator muzičkog života u Štajerskoj. Napisao je pet simfonija, više kantata i manjih kamernih dela, te više knjiga s muzičkog područja.

MARJANOVIĆ Laza, r. 1911. u Nišu, violinista i profesor Muzičke akademije u Beogradu.

MARKEVIČ (Markévitch) **Igor**, r. 1912. u Kijevu, čuveni ruski dirigent, živi u Švajcarskoj i vodi muzički festival »Maggio fiorentino«. Afirmisao se kao kompozitor.

MARKOVIĆ Vilim, r. 1902. u Zagrebu, hrvatski dirigent i kompozitor nacionalne struje, napisao je mnogo dela sa folklornom podlogom; od njih je najviše izvođena »Rapsodija« za orkestar. — Njegov sin **Albert M.**, r. 1929. u Zagrebu, autor je simfonije, više kantata i naročito omladinskih kompozicija.

MAROLT Francè, r. 1891. a u. 1951. u Ljubljani, začetnik folklorne muzikologije kod nas i osnivač Glasbeno-narodopisnega instituta; kao dirigent je mnogo nastupao sa Akademskim horom i s njime planski negovao našu narodnu pesmu.

MARTIN Frank (Marten Frank), r. 1890. u Ženevi, ugledan švajcarski kompozitor umereno moderne i individualno naglašene orijentacije, autor opere »Bura« (po Shakespeareu) i kantata (»Le vin herbé« — Prosuto vino), te oratorijuma i dosta simfonijske muzike, od koje je najviše uspeha imala »Mala koncertna simfonija«; pored većih, komponovao je dosta manjih i kamernih dela.

MARTINI Giambattista (Padre) (Martini Đambatista, Padre), r. 1706. a u. 1784. u Bolonji, teoretičar i kompozitor čija je »Storia della musica« (Istorija muzike) ambiciozno zamišljeno delo, a uspelo i zrelo u prvom (antičkom) delu. Napisao je više teorijskih udžbenika, a isto tako i dosta kompozicija, simfonija, oratorijuma, koncerata i kamerne muzike.

MARTINON Jean (Martinon Žan), r. 1910. u Lionu, francuski dirigent i kompozitor, često je nastupao i kod nas.

MARTINŮ Bohuslav (Martinu Bohuslav), r. 1890. u češkoj varošici Polička, u 1959. u švajcarskom mestu Listal, spada među savremene češko-američke kompozitore sa vlastitim, karakterističnim muzičkim izrazom, koji je inače otvoren za različite uticaje novih strujanja ali im ne podleže. Dugo je živeo u Parizu, fašistički teror ga je oterao u Ameriku.Napisao je šest simfonija i isto toliko gudačkih kvarteta, više opera, koncerata za razne instrumente i druga simfonijska dela; u svojim delima crpao je pobude iz savremenih događanja, kakvi su bili letovi Lindbergha i Saint-Exupérya, i iz trpljenja češkog naroda pod okupacijom (»Lidice«).

MARX Joseph (dr) (Marks Jozef), r. 1882. a u. 1964. u Gracu, profesor bečke Muzičke akademije, spada među vodeće ličnosti savremene austrijske simfonijske i kamerne muzike. Njegov snažno individualni kompozicijski stil oslanja se na novoromantizam sa impresionističkim primesama. Za nas je posebno zanimljiv jer je održavao snažne veze sa Štajerskom i njenom narodnom pesmom a i veliki broj jugoslovenskih kompozitora bili su njegovi učenici.Marx je prvenstveno kompozitor lirskih i kontemplativnih raspoloženja, zato su njegova najbolja dela solo-pesme s klavirom, a delimično i sa orkestrom. Simfonijska aktivnost došla je do izražaja u njegovoj »Jesenjoj simfoniji« i »Simfonijskoj trilogiji«; dela: »Romantični klavirski koncert«, svita »Castelli romani« (Rimski gradovi) za klavir koriste mogućnosti punog zvučnog virtuoznog klavirskog stava.

MASCAGNI Pietro (Maskanji Pjetro) r. 1863. u italijanskom gradu Livorno, u. 1945. u Rimu, bio je najuspešniji operski stvaralac verističkog pravca, čija je opera »Cavalleria rusticana« do sada sigurno u svetu najizvođenija jednočinka. Uspeh tog dela je omogućio autoru da napusti skromni položaj provincijskog učitelja klavira, te da se potpuno posveti kompoziciji i dirigovanju; ali njegove sledeće opere su daleko zaostajale (»Prijatelj Fric«) za njegovim prvim i jedinstvenim delom.

MASSENET Jules (Emile Frédéric) (Masne Žil, Emil Frederik), r. 1842. u francuskoj varošici Monto, u. 1912. u Parizu, jedan od najplodnijih francuskih operskih kompozitora. Napisao je 15 opera, od kojih još i danas žive »Manon«, »Werther« (Verter), »Thais« (Tais) i »Don Quichotte« (Don Kihot); odlikuje ih laka, nenametljiva i privlačna melodika koja je temeljito poduprta znanjem iz svih muzičkih disciplina. Pored opera, on je autor više orkestarskih svita, pesama i drugih manjih kompozicija koje pokazuju sve odlike njegovog stila koji mu dozvoljava i izvesne primese sentimentalnosti.

MATAČIĆ Lovro (pl.), r. 1899. u Sušaku (Rijeka), jugoslovenski dirigent svetskog značaja. Još kao vrlo mlad započeo je dirigentski put u Kelnu, a nastavio ga u Osijeku, Ljubljani, Novom Sadu, Beogradu, Zagrebu i Skoplju, a posle i u inostranstvu, naročito u Nemačkoj, gde i sada živi i radi.

MATIČIČ Janez, r. 1926. u Ljubljani, kompozitor, živi u Parizu i radi u institutu za elektronsku muziku kojim rukovodi Pierre Schaeffer. Ispočetka je komponovao u impresionističko-ekspresionističkom stilu, koji je proisticao iz poznih dela A. Skrjabina (v. tamo!), a onda se naklonio eksperimentalnoj orijentaciji. Napisao je simfoniju, manje orkestarske kompozicije, klavirski koncert i dela za klavir i violinu.

MATTHEWS Denis (Metjus Denis), r. 1919. u engleskom gradu Koventri, prominentni engleski klavirski virtuoz. Živi u Londonu.

MÉHUL Étienne (Nicolas) (Meil Etjen Nikola), r. 1763. u francuskom mestu Žive, u. 1817. u Parizu, u svoje vreme vrlo slavan kompozitor, napisao je 25 opera. U doba francuske revolucije komponovao je više nadahnutih oda i kantata koje su veličale revolucionarni duh.

MEHTA Zubin, r. 1936. u Bombaju, značajan indijski dirigent, direktor izraelske filharmonije u Tel-Avivu, gostovao je i kod nas.

MELICHAR Alois (Melihar Alojz), r. 1896. u Beču, muzikolog, borac protiv Schönbergovog (v. tamo!) dvanaestotonskog kompozitorskog pravca.

MENDELSSOHN — BARTHOLDY Felix (Jacob Ludwig) (Mendelson-Bartoldi Feliks, Jakob Ludvig), r. 1809. u Hamburgu, u. 1847. u Lajpcigu, jedan od najvećih nemačkih romantičara u muzici. Rano je pronašao put ka muzici i sa devet godina počeo da nastupa kao pijanista, a s petnaest kao dirigent; u sedamnaestoj godini je dovršio svoje najbolje delo, scensku muziku za Shakespeareovu dramu »San letnje noći« (»Ein Sommernachtstraum«). Od tada je smatran uzorom romantičnog muzičkog pokreta, a u dvadeset i četvrtoj godini je bio muzički direktor u Diseldorfu; potom je pristupio najznamenitijem nemačkom orkestru »Gewandhaus-Orchester« u Lajpcigu. Bio je vrlo plodan kompozitor, pijanista i organizator. Napisao je pet simfonija, više oratorijuma i crkvene muzike, nekoliko uvertira i scenskih kompozicija, dva klavirska i jedan violinski koncert, te dosta većih i manjih dela s kamernog i vokalnog područja. Njegov stil je doteran i lak, izbegava patos, a njegov uticaj na razvoj evropske muzike bio je ogroman.

MENGELBERG Josef Willem, r. 1871. u holandskom gradu Utreht, u. 1951. u švajcarskom zaseoku Hof Zuort, dirigent svetskog glasa ,dugogodišnji šef čuvenog amsterdamskog orkestra Concertgebouw, kasnije i njujorškog simfonijskog orkestra, odličan orkestarski pedagog, te interpretator istančanog sluha klasične i romantične nemačke muzike.

MENOTTI Gian Carlo (Menoti Đan Karlo), r. 1911. u italijanskom mestu Kadiljano, živi u Americi, najznačajniji je savremeni italijansko-američki operski kompozitor. Najuspelije su njegove opere »Medij«, »Konzul« i »Amelija ide na ples«. Napisao je i prvu televizijsku operu »Amahl and the Night Visitors« (Amal i noćni posetioci), a pored toga i dosta filmske muzike. Menotti je šef festivala u gradu Spoleto.

MENUHIN Yehudi (Menuhin Jehudi), r. 1918. u Njujorku, jedan od najslavnijih violinskih virtuoza sadašnjice, solista na bezbrojnim koncertima. — Solistički ga obično prati sestra **Hephzibah** (Hefciba), r. 1920. u San Francisku, odlična američka pijanistkinja.

MESSIAEN Olivier (Mesian Olivijer), r. 1908. u nekadašnjoj papskoj prestonici Avinjonu (Francuska), orguljaš, kompozitor, profesor kompozicije u Parizu, jedan od najoriginalnijih kompozitora našeg vremena. Njegova muzika, koja je po sadržaju meditativna i mistično religiozna, služi se najnovijim kompozicijskim postupcima ne zapadajući u bezizlaze eksperimentisanja. Napisao je mnogo kompozicija za crkvu, simfonijska i solistička, instrumentalna i vokalna dela, među kojima se kako po dužini tako i po ambicioznosti ističe simfonija „Turanglalîla" oslonjena na hindustanske ritmične obrasce. Važni su i njegovi teoretski spisi koji otkrivaju i zagovaraju njegovu kompozicijsku tehniku.

MEYERBEER Giacomo (u stvari Jacob Liebmann Beer) (Majerber Đakomo, Jakob Libman Ber), r. 1791. u Berlinu, u. 1864. u Parizu, najslavniji kompozitor velikih francuskih opera. Slično kao Mendelssohn (v. tamo!) potiče iz imućne jevrejske porodice, koja je izrana i izdašno podupirala njegovu nadarenost. Najpre je bio pijanista, onda se odlučio za komponovanje opera i postigao velike uspehe. Među njegova najbolja dela ubrajamo »Robert Đavo«, »Hugenoti«, »Prorok«, »Afrikanka«; napisao je i nekoliko kantata, solo-pesama i manjih prigodnih kompozicija. Savremenike su oduševljavali njegov muzikalni koncept i nepogrešivi instinkt za scenske efekte; danas su njegova dela prilično izbledela i polako nestaju sa operskih pozornica.

MIHAJLOVIĆ Marija, r. 1903. u Kruševcu, violinski virtuoz i profesor Muzičke akademije u Beogradu. Njena je sestra **Olga M.,** r. 1909. isto tako u Kruševcu, pijanistkinja; obe sestre su zajedno mnogo koncertirale i kod nas i u inostranstvu.

MIHEVEC Jurij (Georges Micheuz, i Micheux), r. 1805. u Ljubljani, u. 1882. u francuskom gradu Menesi, bio je značajan pijanista i kompozitor, rano je otišao u tuđinu i najposle se nastanio u Parizu kao učitelj klavira. Napisao je preko 500 kompozicija, pretežno salonskog karaktera koje su nekada bile prilično popularne. Komponovao je i više melodrama (za bečka pozorišta) i dosta sitnijih dela.

MILHAUD Darius (Mijo Darijus) r. 1892. u francuskom gradu Eks-an-Provans, u. 1968. u Parizu jedan od najplodnijih i najznačajnijih kompozitora našeg doba. Njegova muzika nosi tipične crte sredozemnog lirizma povezanog sa novatorskim stremljenjima. Ima preko 350 opsežnijih kompozicija; među njima su opere, kao južnoamerička trilogija »Kolumbo«, »Maksimilijan« i »Bolívar«, onda sedam simfonija, 18 gudačkih kvarteta i pet kvinteta, mnogo klavirskih, violinskih i violončelskih kompozicija, solo-pesama, klavirskih svita (najpoznatija od njih je možda plesna svita »Saudades do Brazil«, nastala prilikom autorovog boravka u Brazilu), mnogo baleta, scenske i filmske muzike. S obzirom na toliku plodnost ne iznenađuje neujednačenost vrednosti njegovih kompozicija, a njegov stil je uvek umešan i sam ga ovako označava: »više suptilnosti u nežnosti a više snage u moći«.

MILOJEVIĆ Miloje, r. 1884. a u. 1940. u Beogradu, bio je najznačajniji srpski kompozitor impresionističke stilske usmerenosti i muzikolog. U svojim je delima spajao karakteristične crte srpskog folklora sa zvučnim i koloritnim tekovinama francuskog impresionizma, te tako ostvario dela velike privlačnosti. Među njih spadaju »Lirična simfonija« i simfonijska svita »Pod suncem mog Balkana« te brojne manje vokalne i instrumentalne kompozicije.

MIRK Vasilij, r. 1884. u Trstu, u. 1962. u Ljubljani, kompozitor i horovođa; posvećivao se prvenstveno horskom komponovanju i ostvario je niz vrlo popularnih horskih kompozicija.

MISRAKI Paul, r. 1908. u Carigradu, živi u Parizu; poznat po filmskoj muzici i operetama.

MITROPOULOS Dimitrij (Mitropulos D.), r. 1896. u Atini, u. 1960. u Njujorku, grčko-američki dirigent svetskog značaja, dirigent njujorške filharmonije i Metropoliten opere. Bio je i kompozitor opera i simfonijskih kompozicija.

MIZERIT Klaro, r. 1914. u Tržiču (Monfalcone, Italija), dirigent i kompozitor; više godina bio je šef dubrovačke filharmonije; kasnije mu je bila poverena organizacija Renske filharmonije sa sedištem u gradu Koblenc (SRN); sada deluje u gradu Halifaks u Kanadi kao šef Atlantskog simfonijskog orkestra.

MJASKOVSKI Nikolaj Jakovljevič, r. 1881. u tvrđavi Novo Georgijevskaja kod Varšave, u. 1950. u Moskvi, vrlo plodan kompozitor i učitelj više pokolenja savremenih sovjetskih autora. Napisao je 27 simfonija, od njih 24 posle oktobarske revolucije, a smatraju ga za nastavljača stila Čajkovskog i Glazunova koji je svakako obogatio novijim kompozicijskim tekovinama. Pored simfonija napisao je 11 gudačkih kvarteta i sedam prilično opsežnih klavirskih sonata.

MOKRANJAC Stevan, r. 1855. u Negotinu, u. 1914. u Skoplju, kompozitor i ugledni priređivač srpskih narodnih pesama koje je sakupio u petnaest »rukoveti«. Pored toga, napisao je mnogo crkvene muzike, solo-pesama i scenske muzike.

MOKRANJAC Vasilije, r. 1923. u Beogradu, profesor na Muzičkoj akademiji u Beogradu i član Srpske akademije nauka i umetnosti, napisao je tri simfonije i mnogo kamernih dela moderne ali ne i ekstremističke usmerenosti.

MOLINARI Bernardino, r. 1880. a u. 1952. u Rimu, dirigent velikog ugleda, specijalista za modernu italijansku simfonijsku muziku.

MOLIQUE Bernhard (Molik Bernhard), r. 1804. u Nirnbergu, u. 1869. u Kanštatu (SRN), nemački violinista, napisao je mnogo instruktivnih kompozicija koje se i danas koriste prilikom učenja.

MOMPOU Federico (Mompu Federiko), r. 1875. u Barceloni, odličan španski pijanista i kompozitor impresionističkih dela pre svega za svoj orkestar.

MONACO Mario del (Monako Mario del), r. 1915, jedan od najslavnijih italijanskih operskih pevača (tenor), član velikih kuća Alla Scala u Milanu i Metropoliten u Njujorku.

MONTEMEZZI Italo (Montemeci Italo), r. 1875. a u. 1952. u italijanskoj varošici Vigazio, operski kompozitor verističkog pravca.

MONTEUX Pierre (Monte Pjer), r. 1875. u Parizu, u. 1968. jedan od najznamenitijih francuskih dirigenata našeg vremena, posebno se zalagao za nova, značajna dela.

MONTEVERDI Claudio (Monteverdi Klaudio), r. 1567. u Kremoni, u. 1643 u Veneciji, tvorac italijanske opere 17. veka posle skromnih početaka kompozitora Perija i Caccinija. Bio je prvi majstor dramskog stila koji je uticao na operskó stvaralaštvo u čitavom svetu. Njegove najčuvenije opere su :„Orfej", „Odisejev povratak", „Krunisanje Pompeje"; materijal za tekstove po ondašnjem običaju uzimao je najviše iz grčke mitologije i rimske istorije.

MOSCHELES Ignaz, (Mošeles Ignac), r. 1794. u Pragu, u. 1870. u Lajpcigu, čuveni klavirski virtuoz, kompozitor i dirigent, te odličan pedagog čija se instruktivna dela i danas nalaze u nastavnim planovima.

MOSZKOWSKI Moritz (Moškovski Moric), r. 1854. u gradu Breslau (sada Vroclav), u. 1925. u Parizu, poljski pijanista i kompozitor mnogih klavirskih kompozicija salonskog žanra; njegova opera »Boabdil« bila je nekada prilično omiljena.

MOTTA José Vianna da (Mota Hoze Viana da), r. 1868. u mestu Sao Tome (u portugalskoj Zapadnoj Africi), u. 1946. u Lisabonu, portugalski pijanista i kompozitor, direktor tamošnjeg konzervatorijuma i dirigent simfonijskih koncerata. Komponovao je pretežno za klavir, a napisao je i nekoliko knjiga s muzičkog područja.

MOZART Wolfgang Amadeus (Mocart Volfgang Amadeus), r. 1756. u Salcburgu, u. 1791. u Beču, najujednačeniji i najusklađeniji kompozitor svih vremena, pravi klasik zbog potpune skladnosti između kompozicionih sredstava i muzičkog izraza. Još kao vrlo mlad bio je zreo muzičar, „čudo od deteta", pijanista i kompozitor istovremeno, proputovao je veći deo ondašnjeg kulturnog sveta i svuda dočekivan sa divljenjem; kasnije je živeo u raznim muzičkim službama, pa i kao slobodan umetnik od izvedbi svojih opera i od koncertiranja. Na kraju svog kratkog života jedva je životario boreći se sa svakidašnjim neprijatnostima, a neumorno stvarajući sve savršenija dela. Po plodnosti je ravan drugim muzičkim genijima, koje je prevazilazio po lakoći i brzini stvaranja. Napisao je 20 opera (među njima „Figarovu ženidbu", „Don Juan", „Čarobnu flautu" i druge koje su i danas stubovi operskog repertoara u čitavom svetu), 50 simfonija, 8 violinskih i 25 klavirskih koncerata, 26 gudačkih kvarteta i mnogo drugih kompozicija u kamernoj izvedbi, 17 klavirskih sonata i bezbroj drugih klavirskih kompozicija, 15 misa i dosta druge crkvene muzike, bezbroj prigodnih kompozicija kako vokalnih tako i instrumentalnih. Poslednje njegovo delo bio je čuveni „Requiem" (crna misa) koji je ostao nedovršen a dopunjavali su ga drugi kompozitori. Čitavo to veličanstveno delo nastalo je za 30 godina, koje su pored toga bile ispunjene koncertima, poukama i raznim uslužnim i društvenim poslovima.

MRAVINSKI Jevgenij Aleksandrovič, r. 1903. u Petrogradu, odličan ruski dirigent, šef lenjingradske filharmonije.

MÜNCH Charles (Minš Šarl), r. 1891. u Strasburgu, u. 1968. u Parizu, jedan od najuglednijih francuskih dirigenata našeg vremena, osobito zaslužan za novu muziku.

MURAI Jurica, r. 1927. u Varaždinu, pijanista, profesor na Glazbenoj akademiji u Zagrebu.

MUSORGSKI Modest Petrovič, r. 1839. u ruskom gradu Karevo, u. 1881. u Petrogradu, jedan od najvećih ruskih kompozitora u 19. veku, po pozivu oficir, kasnije slobodan umetnik, a posle državni činovnik. Bio je najznačajniji u grupi „ruske petorke" (v. po Balakirjev) i prvi među njima koji je narodnu muziku postavio u središte stvaranja. Najveće njegovo delo, opera „Boris Godunov" je autentična narodna opera; pa i druge dve „Hovanščina" i „Soročinski sajam" imaju narod kao nosioca radnje pa je tome prikladno i muzika oslonjena na folklor, ostvarena samosvojno i sa novim harmonskim i uopšte zvučnim postupkom. Pored opera napisao je i simfonijsku sliku „Noć na Golom brdu" za orkestar, klavirsku svitu „Slike sa izložbe" (osnova je slikarska izložba prijatelja Hartmana) i nekoliko ciklusa solo-pesama.

MUSULIN Branka, r. 1920. u Zagrebu, hrvatska pijanistkinja koja živi i radi u Nemačkoj i vodi klavirsko odeljenje na konzervatorijumu u Frankfurtu.

n

NACHÉZ Tivadar, r. 1895. u Budimpešti, u. 1930. u Lozani (Švajcarska), mađarski violinski virtuoz svetskog značaja, najveći deo svoga života proveo je u Parizu i Londonu, odakle je mnogo putovao po svetu. Komponovao je nekoliko mađarskih i ciganskih kompozicija za svoj instrument.

NAPRAVNIK Edvard, r. 1839, u češkom mestu Bjejište, u. 1916. u Petrogradu, dirigent i kompozitor, naročito zaslužan kao prvi izvođač mnogih novih ruskih operskih i simfonijskih dela.

NARDINI Pietro, r. 1722. u italijanskom gradu Livorno, u. 1793. u Firenci, znameniti violinski virtuoz i kompozitor pretežno violinskih kompozicija.

NAVARRA André, r. 1911. u francuskom kupalištu Bijaric, odličan violončelista i profesor na pariskom konzervatorijumu, mnogo je koncertirao i kod nas, njegovi učenici bili su i nekoliko naših violončelista.

NEDBAL Oskar, r. 1847. u češkom gradu Tabor, u. 1930. u Zagrebu, odličan violinista i dirigent, bio je više godina član znamenitog Češkog gudačkog kvarteta, a onda dirigent Češke filharmonije, najposle direktor opere u Bratislavi. Njegova opereta „Poljska krv" bila je veoma poznata.

NERALIĆ Tomislav, r. 1917. u Karlovcu, operski i koncertni pevač (bas-bariton), član zagrebačke, bečke, berlinske i, najposle, hamburške opere.

NEVEU Ginette (Neve Žinet), r. 1919. u Parizu, u. 1949. u avionskoj nesreći nad Azorskim ostrvima, jedna od violinistkinja našeg veka koje su najviše obećavale.

NEY Elly (Nej Eli), r. 1882. u nemačkom gradu Diseldorf, značajna nemačka pijanistkinja i autor muzičkih knjiga.

NIKISCH Artur (Nikiš Artur), r. 1855. u mađarskom zaseoku Lebenj Sent-Mikloš, u. 1922. u Lajpcigu, jedan od najvećih dirigenata romantizma, šef orkestra Gewandhaus u Lajpcigu i gost-dirigent po čitavom svetu. Njegovo posebno područje bili su slovenski kompozitori, naročito Čajkovski.

NILSSON Birgit, r. 1918. u švedskom mestu Klarup, jedna od najslavnijih pevačica današnjice (sopran).

NIN Y CASTELLANOS Joaquín (Nin I Kasteljanos Hoakin), r. 1883. a u. 1949. u Havani na Kubi, pijanista, kompozitor i muzikolog, koji je dugo živeo u Parizu i izdao više svesaka iz španskog (kubanskog) folklora.

NOČ Ivan, r. 1901. u Ljubljani, u. 1949. u Njujorku, jedan od naših prvih klavirskih virtuoza koji je koncertirao i u inostranstvu.

NOVÁK Vitězslav (Novak Vićeslav), r. 1870. u češkom mestu Kamenice, u. 1949. u mestu Skuteč (ČSSR), najznačajniji češki kompozitor poluproteklog doba, u svojim delima je udruživao moravske i slovačke muzičke elemente i obogatio ih tekovinama novoromantičnog i impresionističkog stila i pri tom sačuvao svoj karakterističan muzički izraz. Napisao je više opera (najpoznatija je „Karlštajn" sa istorijskim libretom), nekoliko simfonija (posle oslobođenja nastale su: „Jesenja" i „Majska simfonija"), simfonijskih poema („Pan", „O věčné touze" — O večnoj čežnji, — „Toman a lesní panna" — Toman i šumska devica — orkestralnih svita „V Tatrách" — U Tatrama, — „Slovačka svita", „Jihočeská svita"), te mnogo klavirskih i vokalnih kompozicija.

o

ODAK Krsto, r. 1888. u Siveriću (kod Drniša), u. 1965. u Zagrebu, bio je jedan od vodećih hrvatskih kompozitora koji su stvarali na folklornim elementima obrađenim na savremen kompozicijski način. Napisao je više opera, među njima narodnu operu „Dorica pleše", komičnu „Konac sveta", radio-operu „Majka Margarita", dosta vokalne muzike, četiri gudačka kvarteta i četiri simfonije, te više orkestralnih i solističkih kompozicija. Napisao je i dva udžbenika („Modulacija" i „Poznavanje instrumenata").

OJSTRAH David Fjodorovič, r. 1908. u Odesi, najznačajniji sovjetski violinski virtuoz današnjice, profesor na moskovskom konzervatorijumu, posebno zaslužan kao interpretator novog

sovjetskog violinskog stvaralaštva. — **Njegov sin Igor Davidovič O.**, r. 1931. u Odesi, već od rane mladosti koncertira u zemlji i inostranstvu kao ravnopravan takmac svome ocu.

OFFENBACH Jacques (pravo ime: Jakob Wiener), (Ofenbah Žak, Jakob Viner), r. 1819. u nemačkom gradu Ofenbahu a/M, u. 1880. u Parizu, vrlo popularan francuski kompozitor čiji zapaljivi ritam i privlačne melodije i danas čine neiscrpnu riznicu za prigodnu, naročito filmsku i televizijsku muziku. Napisao je 102 operete, među kojima su mnoge imale (a još i danas imaju) svetski uspeh, tako „Orfej u podzemlju", „Lepa Helena", „Pariski život" i jedina opera „Hoffmanove priče".

ONDŘIČEK František, (Ondžiček Fr.), r. 1857. u Pragu u. 1922. u Milanu, znameniti češki gudač, profesor pa direktor konzervatorijuma u Beču (sam ga je osnovao) i najposle profesor u Pragu; dugo je bio i šef po njemu nazvanog gudačkog kvarteta, a kao iskusan pedagog napisao je i školu violine pored dosta sitnijih violinskih kompozicija.

ORFF Karl, r. 1895. u Minhenu, spada među najznačajnije i najuticajnije nemačke kompozitore današnjice, autor je mnogih kantatnih dela („Carmina burana" itd.), nekoliko opera, fantastičnih i narodnih igara i vaspitač instrumentalnog sastava („Orffov instrumentarij").

ORLOFF Vladimir, r. 1928. u Odesi, znameniti rumunski violončelista, živi u Bukureštu.

ORMANDY Eugen (pravo ime: Eugen Blau), (Ormandi Eugen), r. 1899. u Budimpešti, dirigent svetskog značaja, Toscaninijev (v. tamo!) naslednik u filharmoniji u američkom gradu Mineapolisu i pomoćnik Stokowskog (v. tamo!) u Filadelfiji (SAD).

OSTERC Slavko, r. 1895 u Veržeju, u. 1941. u Ljubljani, kompozitor i pobornik modernističkih stilskih strujanja, profesor kompozicije na ljubljanskom konzervatorijumu. Napisao je tri simfonije, tri opere-jednočinke, balet „Iluzije", klavirski koncert i kantatu „Krštenje na Savici". Od njegovih orkestralnih kompozicija najviše uspeha je imala „Svita", a mnogo se

izvode i njegova kamerna dela za razne instrumente i vokalno-instrumentalne sastave. Njegova kompozicijska škola imala je mnogo uticaja na stvaralačko delo mlađe generacije slovenačkih kompozitora.

OSTRČIL Otokar, r. 1879. a u. 1935. u Pragu, ugledan češki kompozitor i dugogodišnji direktor opere u Pragu. U kompoziciji je po stilu novoromantičar; napisao je više opera, ali se najsnažnije afirmisao kao simfoničar; osobito su poznata njegova orkestarska dela „Impromptu" i varijacije „Raspeće".

OTTERLOO Willem van, (Oterlo Viljem van), r. 1907. u holandskom mestu Vintersvijk, dirigent i kompozitor, šef orkestra u Hagu i Utrehtu, autor orkestralnih i kamernih kompozicija.

OUBRADOUS Fernand-Robert, (Ubradus Fernan-Rober), r. 1903. u Parizu, virtuoz na fagotu i organizator kamerne muzike za duvačke instrumente, živi u Parizu.

OZIM Igor, r. 1931. u Ljubljani, violinski virtuoz međunarodnog glasa, profesor na Višoj muzičkoj školi u Kelnu, osobito zaslužan za izvedbe mnogih domaćih violinskih kompozicija.

P

PACHMANN Vladimir von, (Pahman Vl. fon), r. 1848. u Odesi, u. 1933. u Rimu, znameniti ruski pijanista, specijalista za Chopinova dela.

PADEREWSKI Ignacy (Jan), (Padarevski Ignac Jan), r. 1860. u poljskom mestu Kurilovka, u. 1941. u Njujorku, jedan od najvećih klavirskih virtuoza svih vremena. Posle bezbrojnih koncerata po Evropi i Americi postao je direktor konzervatorijuma u Varšavi; posle prvog svetskog rata bio je neko vreme predsednik nove Poljske, za koju je imao neprolaznih propagandnih i finansijskih zasluga za vreme i posle rata.

PAGANINI Niccolò (Paganini Nikolo), r. 1782. u Đenovi, u. 1840. u Nici, najveći violinski virtuoz svih vremena, uglavnom samouk. Njegovo sviranje je sadržalo nešto mistično i ne-

objašnjivo, što je i sam podupirao karakterističnom zatvorenošću i natmurenošću. Njegova tehnika sviranja bila je savršena, blistao je u gotovo vratolomnim teškoćama; a već svojom pojavom opčinjavao je publiku koja mu je pripisivala natprirodne mogućnosti. Kao kompozitor pisao je uglavnom virtuozne kompozicije koje i danas spadaju među najambicioznije u violinskoj literaturi.

PAHOR Karel, r. 1896. u Trstu, živi u Ljubljani kao profesor na Akademiji za glasbo, borac za osamostaljenje i savremenu vrednost naše muzike, naročito ju je obogatio za vreme drugog svetskog rata nizom masovnih pesama, pa i simfonijskim delima kao što su svite „Istrijanka", „Slovenska svita" i „Koncertne etude" („Istarske predigre") oslonjene na karakteristične istarske tonalitete. Čuvena je njegova horska kompozicija „Oče naš" (iz Cankareve priče „Sluga Jernej i njegovo pravo"), a napisao je više klavirskih i drugih instrumentalnih dela.

PAJEVIĆ Branko, r. 1945. u Beogradu, violinski virtuoz i šef orkestra Beogradske filharmonije.

PALESTRINA Giovanni Pierluigi da (Palestrina Đovani Pjerluiđi da) (Palestrina je rodno mesto), r. verovatno 1525. u. 1594. u Rimu, najslavniji kompozitor iz doba vokalne polifonije. Bio je orguljaš i horovođa u crkvi u Palestrini, a posle šef vatikanskog pevačkog zbora; zauzimao je razna ključna mesta u rimskom muzičkom životu i postao bogat i poštovan. Glavno njegovo područje je crkvena muzika, ali negovao je i svetovno horsko komponovanje (madrigal). Napisao je mnogo, zbog stilske prečišćenosti i ponesene melodike slavljenih misa i moteta, koje se i danas mnogo pevaju.

PANUFNIK Andrzej, r. 1914. u Varšavi, značajan poljski kompozitor i dirigent, živi u Engleskoj.

PAPANDOPULO Boris, r. 1906. u nemačkom letovalištu Honef a/R., spada među najuglednije hrvatske kompozitore i muzičke organizatore; dirigent raznih pevačkih društava opera i simfonijskih orkestara, direktor riječke opere, publicista i kritičar, redovni član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Kao kompozitor pripada stilski umerenoj modernoj, oslanja se na folklor. Napisao je tri opere

(„Sunčanica", „Amfitrion", „Rona"), deset baleta, dve simfonije dosta drugih simfonijskih dela, tri klavirska koncerta, četiri gudačka kvarteta i dosta druge kamerne muzike, osam kantata (među njima je najpoznatija „Stojanka, majka Knežopoljka"), dosta solističkih instrumentalnih dela i mnogo vokalnih (solističkih i horskih) kompozicija.

PARISH- ALVARS Elias, (Periš-Elvers Ilajs), r. 1808. u engleskom mestu Tejnmaut, u. 1849. u Beču, znameniti engleski virtuoz na harfi i plodan kompozitor za taj instrument.

PARMA Viktor, r. 1858. u Trstu, u. 1924. u Mariboru, operski i operetni kompozitor. Napisao je četiri opere („Urh, grof celjski", „Ksenija", „Stara pesma" i „Zlatorog"), više opereta i orkestarskih kompozicija malog žanra.

PASDELOUP Jules-Étienne, (Padlu Žil-Etjen), r. 1819. u Parizu, u. 1887. u Fontenblou kod Pariza, znameniti francuski dirigent, osnivač po njemu nazvanog simfonijskog orkestra u Parizu.

PASTA Giuditta (Pasta Đudita), r. 1798. u italijanskom mestu Sarono, u. 1865. u mestu Blavio, jedna od najslavnijih italijanskih operskih pevačica (sopran) sa izvanredno širokim dijapazonom glasa, za koji su mnogi kompozitori pisali opere.

PATTI Adelina, r. 1843. u Madridu, u. 1919. u engleskom mestu Kreg-I-Nos-Kastl, italijanska operska pevačica (koloraturni sopran), vrlo slavna u svoje doba.

PATTIERA Tino, r. 1892. u Dubrovniku, jugoslovenski operski pevač (tenor) velikog glasa, specijalista za Verdijeve opere.

PAUMGARTNER Bernhard, r. 1887. u Beču, voditelj slavnih salcburških festivala.

PAVČIĆ Josip, r. 1870. u Velikim Laščama, u. 1949. u Ljubljani, kompozitor, pijanista i pedagog. Uglazbio je mnogo horova i solo-pesama narodnog karaktera.

PAVLOVIĆ Aleksandar, r. 1932. u Beogradu, violinski virtuoz i profesor na beogradskoj Muzičkoj akademiji.

PEARS Peter (Pirs Piter), r. 1910. u engleskom mestu Farnhem, najugledniji engleski koncertni tenorista; više puta je gostovao i kod nas.

PEDRELL Felipe (Pedrelj Felipe), r. 1841. u španskom gradu Tortosa, u. 1922. u Barceloni, španski muzikolog i kompozitor, koji je u brojnim knjigama obrađivao špansku istoriju i folklor.

PENDERECKI Krysztof (Penderecki Krištof), r. 1933. u Varšavi, značajan savremeni poljski kompozitor, čije velike vokalno-instrumentalne kompozicije imaju veliki odjek u svetskoj muzici.

PETRASSI Goffredo (Petrasi Gofredo), r. 1904. u zaseoku Zagarolo kod Rima, značajan kompozitor i profesor kompozicije na Akademiji sv. Cecilije u Rimu.

PERGOLESI Giovanni Battista (Pergolezi Đovani Batista), r. 1710. u italijanskom mestu Jezi, u. 1736. u mestašcu Pocuolo, operski i crkveni kompozitor koji je stvarao sa izvanrednom lakoćom i brzinom. Napisao je čitav niz ozbiljnih i komičnih opera, devet kantata, nekoliko koncerata za violinu, violončelo i mnogo crkvenih kantata među kojima se najviše ceni „Stabat Mater".

PFITZNER Hans (Pficner Hans), r. 1869. u Moskvi, u. 1949. u Salcburgu, najveći predstavnik poznog nemačkog romantizma, dirigent i profesor kompozicije u raznim nemačkim gradovima, a najposle na Muzičkoj akademiji u Minhenu. Napisao je nekoliko opera (od njih je najslavnija „Palestrina", muzička drama o životu tog kompozitora), više simfonija, po dva koncerta za violinu i za violončelo, mnogo solo-pesama i kamerne muzike. Napisao je nekoliko knjiga i borbenih spisa (pamfleta), koji su uglavnom usmereni protiv ultramoderne orijentacije u muzici.

PIATIGORSKY Gregor (Pjatigorski G.), r. 1903. u ruskom gradu Jekaterinoslavu, violončelista svetskog glasa, živi u Bostonu (SAD) i predaje na konzervatorijumu.

PIATTI Alfredo (Carlo) (Pjati Alfredo Karlo), r. 1822. a u. 1901. u italijanskom gradu Bergamo, znameniti violončelista i kompozitor mnogih instruktivnih kompozicija za violončelo.

PIERNÉ Gabriel (Henri Constant) (Pjerne Gabrijel Anri Konstan), r. 1863. u alzaškom gradu Mec, u. 1937. u Parizu, orguljaš, dirigent i organizator koji se afirmisao na gotovo svim kompozicijskim područjima, sem na operskom. I danas sviraju njegove balete, oratorijume i kantate, te brojne simfonijske i kamerne kompozicije koje su napisane u tipičnom francuskom, novoromantičnom stilu.

PIRRO André, r. 1869. u francuskom mestu Sen-Dizije, u. 1943. u Parizu, veoma poštovan muzikolog i stručnjak za muziku 17. veka.

PISTON Walter (Piston Valter), r. 1894. u američkom mestu Roklend, značajan američki kompozitor tradicionalne stilske orijentacije. Napisao je šest simfonija, četiri gudačka kvarteta i dosta druge kamerne muzike. Autor je mnogih muzičko-teoretskih knjiga i udžbenika.

PIZZETTI Ildebrando (Piceti Ildebrando), r. 1880. u Parmi, živi u Rimu kao veoma poštovan kompozitor, pre svega na području opere. Napisao ih je deset, među njima vrlo poznatu „Fra Gherardo". Za orkestar je napisao simfoniju i nekoliko simfonijskih poema, te koncert za violinu, a pored toga dosta kamerne i solističke muzike.

PLAMENAC Drago, r. 1895. u Zagrebu, živi u gradu Urbana (SAD), značajan hrvatski muzikolog, specijalista na području muzičke istorije 16. i 17. veka.

PLANTÉ Francis (Plante Fransis), r. 1839. u francuskom mestu Ortez, u. 1934. u Mon-de-Marsan, prvorazredni francuski pijanista.

POPPER David, r. 1843. u Pragu, u. 1913. u gradu Baden kod Beča, češki violončelista i kompozitor čije su instruktivne kompozicije za violončelo još i danas u upotrebi.

POULENC Francis (Pulank Fransis), r. 1899, a u. 1967. u Parizu, jedan od „šestorice" naprednih francuskih kompozitora, vrlo originalan i izbirljiv u izrazu, najizrazitiji u solo-pesmama na pesme pesnika istančanih osećanja (Ronsard, Apollinaire, Aragon i Éluard), autor dvaju baleta i tri opere, više klavirskih koncerata i poznatog „Concert champêtre" (Koncert u polju) za dva klavira.

POULET Gaston (Pule Gaston), r. 1892. u Parizu, violinista i osnivač po njemu nazvanog pariskog simfonijskog orkestra.

PREGER Andreja, dr, r. 1912. u mađarskom gradu Pečuj, pijanista, osobito cenjen kao pratilac.

PREMRL Stanko, r. 1880. u Št. Vidu pri Vipavi (Podnanos), u. 1965. u Ljubljani, kompozitor i regens chori ljubljanske stolne crkve, profesor za orgulje i kompoziciju na Akademiji za glasbo, pisao je pored pobožnih kantata, misa, oratorijuma, horova i prigodnih crkvenih pesama i svetovnu muziku za orkestar („Sinfonietta", „Dva pastorala", „Božićna svita"), za kamerne ansamble, klavir, violinu i solo-pesme.

PŘICHODA Váša (Pšihoda Vaša), r. 1900. u češkom mestu Vodnjanice, u. 1960. u Beču, bio je jedan od najpoznatijih čeških violinskih virtuoza; često je koncertirao i kod nas.

PRIMROSE William (Prajmrouz Viljem), r. 1904. u škotskom gradu Glazgovu, najznačajniji engleski i svetski violista današnjice, ustanovitelj sopstvenog gudačkog kvarteta s kojim mnogo koncertira po svetu.

PROKOFJEV Sergej Sergejevič, r. 1891. u ukrajinskom mestu Sonzovka, u. 1953. u Moskvi, pored Stravinskog najviše cenjen ruski kompozitor iz prve polovine našeg veka. Kao iseljenik 16 godina je živeo u inostranstvu, ponajviše u Parizu, pa je na njega snažno uticala moderna francuska kompozicijska tehnika, kao što je i on na svoj način snažno uticao na mlađe, naročito slovenske kompozitore. Ostavio je osam opera, sedam baleta, (svakako je najpoznatiji „Romeo i Julija" — po Shakespeareu), sedam simfonija, kantata i oratorijuma, pet klavirskih i dva violinska koncerta, više klavirskih sonata i manjih kompozicija za razne kamerne i solističke sastave. U njegovom stvaralaštvu došlo je do prelomnog trenutka prilikom povratka u domovinu (1934); do tada je bio novator, a kasnije se vidno smirio. Svuda je omiljena njegova dečja bajka „Peter i vuk"; napisao je mnogo filmske muzike („Poručnik Kiže", „Ivan Grozni" itd.).

PRUNIÈRES Henry (Prinijer Anri), r. 1886. u Parizu, u. u francuskom mestu Nanter, muzikolog koji je osnovao i mnogo godina vodio poznatu muzičku reviju „La revue musicale".

PUCCINI Giacomo (Antonio Domeniko Michele Secondo Maria) (Pučini Đakomo, Antonio Domeniko Mikele Sekondo Marija), r. 1858. u gradu Luka, u. 1924. u Brislu, posle Verdija (v. tamo!) najuspešniji italijanski operski kompozitor. Njegove su opere nenadmašni primeri verističkog stila, penušave u bujnoj melodici i dramatične u najjezgrovitijem muzičkom izrazu. Većina njegovih opera je stalno na programu svih operskih pozornica sveta; među njih spadaju „Manon Lescaut" (Manon Lesko), „La Bohème" (Boemi), „Tosca" (Toska), „La fanciulla del West" (Devojka sa Zapada), „Madame Butterfly", triptih „Il tabarro" („Plašt"), „Suor Angelica", (Sestra Anđelika), „Gianni Schicchi" (Đani Skiki); poslednja opera-jednočinka jedina je njegova komična opera; a na kraju još i „Turandot" koji nije uspeo da dovrši (završio ga je Franco Alfano, v. tamo!). Svom verističkom stilu kompozitor je dodao mnogo impresionističkih, pa i egzotičnih boja i na taj ga način veoma približio sadašnjosti.

PUGNANI Gaetano (Punjani Gaetano), r. 1731. a u. 1798. u Torinu, slavan violinista i kompozitor, napisao je mnogo kompozicija za violinu, isto tako opera i kamerne muzike.

PUGNO Stéphan (Pinjo Stefan), r. 1852. u francuskom mestu Montruž, u. 1914. u Moskvi, znameniti klavirski virtuoz i cenjen kompozitor opera i kantata.

PURCELL Henry (Persl Henri), r. 1658. a u. 1695. u Londonu, najveći engleski pretklasičar, on je englesku muziku postavio na sopstvene noge. Još kao dečak, bio je postavljen za dvorskog muzičara i obavljao je sve poslove u vezi sa muzikom na dvoru. U svom kratkom životu bio je izuzetno plodan, napisao je čitav niz opera i kantata za razne dvorske svečanosti, a pored toga i (gudačke) svite i sonate, klavirske i kompozicije za orgulje, a pre svega tipične engleske horske i solo-pesme, koje se u Engleskoj i danas često izvode.

r

RADEV Mirjana, r. 1913. u rumunskom gradu Konstanca, zagrebačka operska solistkinja (alt) i još od 1940. nosilac glavnih altovskih operskih uloga.

RADIĆ Dušan, r. 1929. u Somboru, spada u mlađu generaciju srpskih kompozitora, korača sopstvenim putem bez izrazite pripadnosti pomodnim smerovima. Napisao je simfonijske i solističke kompozicije, naročito klavirske („Svita", „Sonata lesta", „Sonatina"), horske (kantata „U očekivanju Marije", „Prizori sa sela", „Uspavana zemlja") i solo-pesme, operu „Ljubav to je glavna stvar" i balet „Balada o mesecu lutalici", te muziku za film.

RAHMANJINOV Sergej Vasiljevič, r. 1873. u ruskom gradu Oneg, u. 1943. u kalifornijskom filmskom mestu Beverli-Hils, jedan od najkarakterističnijih i najznačajnijih kompozitora posle Čajkovskog (v. tamo!), klavirski virtuoz, veliki deo svog stvaranja posvetio je klavirskoj kompoziciji. Napisao je četiri klavirska koncerta, tri simfonije i tri opere, niz simfonijskih poema, više znamenitih zbirki klavirskih preludija i, najposle, oko 80 odličnih solo- pesama. Njegov stil je poznoromantičan, pun penušavih i ponesenih melodija, ponekad i sentimentalan; baš stoga je mnogo njegovih melodija prešlo u zabavnu muziku.

RAJIČIĆ Stanojlo, r 1910. u Beogradu, spada među najuglednije savremene srpske kompozitore, profesor je na Muzičkoj akademiji u Beogradu i redovni član Srpske akademije nauka. Napisao je šest simfonija, po tri klavirska i violinska koncerta i po jedan koncert za violončelo i klarinet, te druge orkestralne kompozicije, operu „Simonida", nekoliko baleta, mnogo solističkih vokalnih i instrumentalnih kompozicija i dva gudačka kvarteta. Njegov stil je prošao kroz različite struje i na kraju se zaustavio na umereno modernom sa nešto folklornog uticaja.

RAMEAU Jean-Philippe (Ramo Žan-Filip), r. 1683. u francuskom gradu Dižon, u. 1764. u Parizu, kompozitor, orguljaš i naučnik, prvi proučavalac harmonije, on ju je uzdigao do samostalnog muzičkog elementa (dotle je to mesto zauzimao kontrapunkt). O njegovom životu je malo poznato; bio je zatvoren u sebe i nepristupačan. Napisao je oko 90 opera, nekoliko kantata i mnogo klavirskih kompozicija. Ostavio je obilje naučnih, teoretskih i polemičkih spisa, kojima se uvrstio među najumnije mislioce o muzičkim problemima.

RAMOVŠ Primož, r. 1921. u Ljubljani, spada u najmlađu generaciju slovenačkih kompozitora, koja je izrasla pod uticajem neoklasicističkih težnji suprotstavljena sledbenicima poznoromantičnih nastojanja. Napisao je tri simfonije i mnogo drugih orkestarskih kompozicija, od kojih se mnogo izvodi „Musique funèbre" (Žalosna muzika), koncerte i svite za klavir, violinu, trubu i razne instrumentalne sastave, mnogo kamerne i solističke instrumentalne muzike, delimično u vrlo avangardnom stilu.

RAPP Siegfried (Rap Zigfrid), r. 1915. u nemačkom gradu Kemnic (sada Karl-Marx-Stadt u NDR), profesor na Visokoj muzičkoj školi u Vajmaru, jedini živi jednoruki klavirski virtuoz; mnogo savremenih kompozitora pisalo je kompozicije specijalno za njega, a on ih izvodi na svojim turnejama, pretežno u srednjoj Evropi i u Sovjetskom Savezu .

RAVEL Maurice (Ravel Moris), r. 1875. u mestu Sibur, u. 1937. u Parizu, posle Debussya najmarkantnija kompozitorska ličnost u svetskoj muzici. Po stilu je bio sledbenik klasicističke orijentacije, ali pri tom je upotrebljavao impresionistička sredstva. Živeo je uglavnom u Parizu, odakle je često putovao u inostranstvo kao dirigent vlastitih kompozicija. Njegov muzički opus inače nije osobito bogat, ali je izrazit i uvek veoma doteran. Napisao je komičnu jednočinku „L'Heure espagnole" (Španski sat), više celovečernjih baleta od kojih je posebno slavan „Dafnis i Kloe" i nekoliko koreografskih simfonijskih kompozicija, kao što su veoma popularni „La Valse" i „Boléro". Znamenita su dva njegova klavirska koncerta; drugi je samo za levu ruku (sa orkestrom), a napisan je za jednorukog pijanistu Wittgensteina. Bogato je i njegovo virtuozno napisano klavirsko stvaralaštvo. Značajna je njegova kamerna muzika (gudački kvartet), a napisao je oko 40 vrlo karakterističnih solo-pesama.

RAVNIK Janko, r. 1891. u Bohinjskoj Bistrici, kompozitor, pijanista i klavirski pedagog, profesor na Akademiji za glasbo. Njegove ne baš brojne kompozicije za klavir i solo-pesme izuzetno su karakteristične.

RAWSTHORNE Alan (Rousthorn Alen), r. 1905. u engleskom mestu Heslingden, spada među vodeće engleske kompozitore, napisao je dve simfonije i po jedan koncert za klarinet, odnosno obou, po dva za klavir i za violinu. Njegov stil je veoma napet i predstavlja krajnji stepen udaljavanja od romantizma.

REBIKOV Vladimir Ivanovič, r. 1866. u sibirskom gradu Krasnojarsk, u. 1920. na Jalti, ruski impresionistički kompozitor, autor devet opera i posebne vrste melodramatskih scenskih dela koju je nazvao „melomimika”, pored toga autor je dveju simfonijskih svita nazvanih „muzičko-psihološke slike” i nekoliko dramskih basni. Njegova je muzika krhka i zbog česte upotrebe rafiniranih harmonskih sredstava pomalo dekadentna; na taj način on je postao prethodnik ekstremnih struja.

REGER Max (Reger Maks) r. 1873. u nemačkoj varošici Brand, u. 1916. u Lajpcigu, najznačajnija pojava u nemačkoj novoromantičnoj muzici. Bio je orguljaš i profesor kompozicije u raznim nemačkim gradovima, a najposle dvorski kapelnik kneza u Majningenu. Veoma su ga cenili kao izvanrednog kontrapunktistu, virtuoza na klaviru i na orguljama i kao dirigenta. Ostavio je mnogo, danas retko izvođenih orkestralnih, klavirskih, i kompozicija za orgulje i toplo doživljenih solo-pesama.

REINER Fritz (Rajner Fric), r. 1888. u Budimpešti, u. 1964. u Njujorku, jedan od najznačajnijih svetskih dirigenata, koji je 1910. godine svoj dirigentski put započeo u Ljubljani.

RESPIGHI Ottorino (Respigi Otorino), r. 1879. u Bolonji, u. 1936. u Rimu, jedan od retkih italijanskih simfonijskih kompozitora impresionističkog smera. Napisao je niz simfonijskih poema, u kojima je veličao svoju domovinu: „Le Fontane de Roma”, „I Pini di Roma”, „Feste romane” (Rimske fontane, Rimske pinije, Rimski praznici), nekoliko opera i baleta, pa i odličnih solo kompozicija i kamernih dela.

RHENÉ Baton (Rene Baton), u stvari Baton René, r. 1879. u francuskom mestu Kursej, u. 1940. u Le Manu, značajan dirigent i kompozitor, koji je često posećivao i Jugoslaviju kao interpretator francuske muzike. U Parizu je vodio orkestar Lamoureux i Pasdeloup (v. tamo!) i bio specijalista za Wagnerova dela, koja dugo nisu mogla da se afirmišu u Francuskoj. Komponovao je simfonijsku i klavirsku muziku u koju je uspešno uplitao folklor svoje Bretanje.

RICHTER Hans (Rikter Hans), r. 1843. u gradu Rab, sada Đer, u. 1916. u bavarskom gradu Bajrojt, jedan od najznamenitijih nemačkih dirigenata, specijalista za Wagnerova dela.

RIEMANN Hugo (Riman Hugo), r. 1849. u nemačkom mestu Gros-Melra, u. 1919. u Lajpcigu, vodeći nemački muzikolog, ustanovitelj istorijski zasnovane i kompleksno zahvaćene nauke o muzici. Otvorio je nove puteve muzičkim kompozicijskim disciplinama, kao što su harmonija i kontrapunkt uvodeći produbljene radne metode; na taj način je dao podlogu tumačenju problema koji ovde spadaju. Njegov veliki muzički rečnik (Musiklexikon) koji uvek doživljava nova izdanja i neosporno je najsavršenije nemačko delo te vrste.

RIHTER Svjatoslav Teofilovič, r. 1915. u ukrajinskom gradu Žitomir, jedan od najznačajnijih sovjetskih klavirskih virtuoza današnjice. Često gostuje i kod nas.

RIJAVEC Josip, (José Riavez), r. 1890. u Gradiški na Goriškem, u 1959. u Beogradu, operski i koncertni pevač (tenor), član mnogih domaćih i stranih operskih kuća i konačno profesor na beogradskoj Muzičkoj akademiji.

RIMSKI-KORSAKOV Nikolaj Andrejevič, r. 1844. u ruskoj varošici Tihvin, u. 1908. u Ljubensku kod Petrograda, najsvestranije obrazovan i jedini temeljito stručno potkovan član znamenite ruske „petorke” (v. Balakirjev!), mentor svojih drugova i instrumentator, koji je popravljao njihova dela, i sam vrlo plodan operski i simfonijski kompozitor romantične orijentacije, čija je umetnost instrumentacije onda bila nedostižna. Po pozivu je najpre bio mornarički oficir, a kasnije je prešao na konzervatorijum kao profesor kompozicije i instrumentacije. Njegova je muzika delimično zasnovana na folkloru, naročito orijentalnom, a poduprta tipično novoromantičnom harmonijom i blistavom instrumentacijom. Napisao je niz opera („Snjeguročka”, „Carska nevesta”) po ruskim fantastičnim tekstovima, tri simfonije i više simfonijskih poema, od kojih se i danas najviše izvodi „Šeherezada” (po bajkama iz orijentalne zbirke „Hiljadu i jedna noć”). Pored velikog broja drugih kompozicija, napisao je dosta udžbenika, tako „Nauku o harmoniji” (prvo rusko delo sa tog područja) i još i danas temeljno delo „Principi orkestracije”.

RISTIĆ Milan, r. 1908, u Beogradu, muzički savetnik RTV -Beograd, član Srpske akademije nauka i umetnosti, kompozitor moderne usmerenosti, autor šest simfonija i više drugih orkestarskih, kamernih i solističkih kompozicija, dvaju baleta i nekoliko vokalno-instrumentalnih dela, delimično s recitovanjem, te obrada narodnih pesama.

ROBESON Paul (Ropson Pol), r. 1898. u američkom univerzitetskom gradu Prinston, crnački pevač (basist) međunarodnog ugleda, posebno cenjen kao interpretator crnačkih duhovnih pesama („Negro spirituals").

ROBIN Madeleine (Roben Madlen) (nadimak „Mado"), r. 1918. u Parizu, operska i koncertna pevačica (sopran) sa izvanredno velikim glasovnim registrom.

RODE Pierre (Rod Pjer), r. 1774. u francuskom gradu Bordo, u. 1830. u mestu Damazan (Francuska), slavan francuski violinski virtuoz i kompozitor za svoj instrument; njegova didaktička dela i danas se nalaze u upotrebi.

ROGOWSKI Ludomir (Rugovski Ludomir), r. 1861. u Varšavi, u. 1954. u Dubrovniku, poljski kompozitor, autor pet simfonija i simfonijskih poema, koje se delimično odnose i na naše krajeve, tako „Dalmatinska svita", „Bosanska svita" i „Partizanska svita".

ROLLAND Romain (Rolan Romen), r. 1866. u francuskom gradu Klamsi, u. 1930. u mestu Vezelej (Francuska), značajan francuski muzikolog i znamenit pisac, napisao je dosta muzičkih knjiga i studija, počevši sa autobiografskim romanom „Jean--Christoph" (Žan Kristof) za koji je dobio Nobelovu nagradu.

ROSENTHAL Maurycy (Rozental Morisi), r. 1862. u Lvovu, u. 1946. u Njujorku, vrlo cenjen klavirski virtuoz i interpretator Chopinovih kompozicija.

ROSSINI Gioacchino (Antonio) (Rosini Đoakini), r. 1792. u gradu Pezaro, u. 1868. u Parizu, jedan od najuspešnijih italijanskih operskih kompozitora. Njegova domišljena melodika (zbog nje je nazvan „Labud iz Pezara") udružena sa primernom formalnom strukturom postavila ga je u prvi red svetskih operskih stvaralaca. Napisao je oko 40 opera; među njima su remek dela kao „Seviljski berberin", „Svraka kradljivica", „Pepeljuga", „Viljem Tell"; poslednje delo napisano je 1829; tada je prestao da komponuje i preostalih trideset godina proživeo je lagodno, uživajući u dobrobitima mladalačkog dela.

ROSTAL Max (Rostal Maks), r. 1905. u češkom gradu Tješin, radi u Londonu kao violinski pedagog svetskog imena; iz njegove škole izašlo je niz slavnih gudača današnjice.

ROSTROPOVIČ Mstislav Leopoldovič, r. 1927. u gradu Baku (SSSR), ruski violončelista i profesor na moskovskom konzervatorijumu.

ROUSSEL Albert (Rusel Alber), r. 1869. u francuskom gradu Turkoen, u. 1937. u gradu Roajan, spada među najmarkantnije kompozitorske ličnosti iz prve polovine našeg veka. Po pozivu je bio mornarički oficir i tek se prilično kasno odlučio za kompoziciju. Neko vreme posle toga postao je profesor na poznatoj „Schola cantorum" u Parizu, a tek kasnije mogao se sasvim posvetiti svom pozivu. Napisao je četiri simfonije, niz simfonijskih poema, dosta klavirske i kamerne muzike, te nekoliko scenskih dela, od kojih je najviše uspeha imao balet „Paukova gozba" („Le Festin de l'araignée"). Kao pedagog imao je veliki uticaj na mlađu kompozitorsku generaciju.

RÓŻYCKI Ludomir (Rožicki Ludomir), r. 1884. a u. 1953. u Varšavi, značajan poljski operski i simfonijski kompozitor umereno moderne orijentacije.

RUBINSTEIN Anton Grigorjevič (Rubinštajn A. G.), r. 1829. u ruskom mestu Vehvotinec, u. 1894. u Peterhofu, jedan od najznačajnijih klavirskih virtuoza i kompozitor najvećih ambicija, koji je u svoje vreme bio jednako slavan kao pijanista i kompozitor. — Njegov brat **Nikolaj R.,** (1835—1881) bio je veoma nadaren, ali se posvetio isključivo pedagogiji i osnovao moskovski konzervatorijum kojim je posle rukovodio sve do smrti. Kao dirigent imao je velike zasluge za razvoj ruske muzike izvođenjem novih dela domaćih autora.

RUBINSTEIN Arthur (Rubinštajn Artur), r. 1890. u Varšavi, jedan od najvećih klavirskih virtuoza našeg doba, živi u Beverli Hils (SAD).

RUDZIŃSKI Witold (Rudzinski Vitold), r. 1913. u Lođu, značajan poljski simfoničar.

RUPEL Karlo, r. 1907, u Trstu, u. 1968. u Ljubljani, jedan od prvih slovenačkih violinista, profesor i višegodišnji rektor Akademije za glasbo u Ljubljani.

RUŽDJAK Vladimir, r. 1922. u Zagrebu, spada među najuspešnije jugoslovenske pevače (bas-bariton) i član je svetskih operskih kuća (Zagreb, Hamburg, Njujork).

S

SABATA Vittorio de, r. 1892. u Trstu, značajan italijanski dirigent, operski i simfonijski kompozitor.

SABATINI Renzo (Sabatini Renco), r. 1905. u italijanskom gradu Kaljari, virtuoz na violi i violi d'amore; odličan poznavalac renesansne muzike.

SACHER Paul (Saher Paul), r. 1906. u švajcarskom gradu Bazel, dirigent, osnivač muzičkih ustanova (Collegium musicum, Schola basiliensis) u Bazelu. Zauzimao se podjednako za istorijsku i za modernu muziku.

SACHS Curt (Saks Kurt), r. 1881. u Berlinu, u. 1959. u Njujorku, nemački muzikolog, posebno zaslužan za istoriju i terminologiju muzičkih instrumenata; napisao je mnogo knjiga s tih područja, među njima i primerni „Real-Lexikon der Musikinstrumente" (Stvarni leksikon instrumenata).

SACHS Milan (Saks Milan), r. 1884. u češkom gradu Liševo, u. 1968. u Zagrebu, jugoslovenski dirigent i dugogodišnji rukovodilac zagrebačke opere, član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti; kompozitor orkestarskih i vokalnih dela.

SACK Erna (Zak Erna), r. 1898. u mestu Špandau kod Berlina, čuvena pevačica (koloraturni sopran) sa izvanredno bogatim glasom.

SÁDLO Miloš, r. 1912. u Pragu, čuveni češki violončelista.

SAINT-SAËNS (Charles) Camille (Sen-Sans Šarl Kamij), r. 1835. u Parizu, u. 1921. u Alžiru, jedan od najproslavljenijih francuskih pijanista i kompozitor s kraja proteklog veka. Njegovu lakoću i brzinu u komponovanju upoređivali su sa Mozartovom (v. tamo!), po stilu je sledbenik klasično-romantične struje (po sopstvenoj izjavi nije voleo ni Bacha, ni Beethovena, ni Wagnera, nego samo umetnost) i eklektik, autor je mnogih značajnih operskih („Samson et Délila") i simfonijskih dela, tri simfonije, pet klavirskih koncerata i simfonijskih poema od kojih je najčuvenija „Danse Macabre" (Mrtvački ples). Vrlo poznata su njegova dela „Koncert za violončelo" i „Labud" (Le cygne) iz

kamerne svite „Carnaval des animaux" (Karneval životinja); poslednje delo se osobito proslavilo sa igračicom Anom Pavlovom koja mu je dala dublji smisao.

SALÒ Gasparo da (u stvari Gasparo Bertolotti), r. 1540. u varošici Salo kraj Gradskog jezera (otuda nadimak), u. 1609. u gradu Breša, jedan od najznamenitijih italijanskih graditelja gudačkih instrumenata, gradio je i violončela i viole.

SALZEDO Carlos (Salzedo Karlos), r. 1885. u francuskom gradu Arkašon, u. 1961. u mestu Votervil (SAD), harfista i kompozitor za svoj instrument; bio je veliki koncertant i pedagog, napisao je školu i dosta kompozicija za harfu.

SANCAN Pierre (Sankan Pjer), r. 1916. u francuskom mestu Mazame, pijanista, dirigent, pedagog i kompozitor.

SARAM Rohan de, r. 1939. u gradu Kolombo na ostrvu Cejlon, jedan od najuglednijih savremenih violončelista, živi u Londonu.

SARASATE Pablo de (punim imenom Pablo Martín Méliton Sarasate y Navascuez), r. 1844. u španskom gradu Pamplona, u. 1908. u francuskom letovalištu Bijaric, jedan od najznačajnijih violinskih virtuoza svoga doba. Sa deset godina stekao je kraljevski poklon — originalnu Stradivarijevu violinu (v. tamo!) i otada je koncertirao po čitavom svetu. Mnogo je i komponovao, ponajviše za violinu.

SARGENT Malkolm, Sir, (Sardžent Malkolm, ser), (pravo ime Harold Malcolm Watts), r. 1895. značajni engleski dirigent i šef radio (BBC) orkestra u Londonu.

SATTNER Franc (Satner Franc) (P. Hugolin). r. 1851. u Kandiji kod Novog Mesta, u. 1934. u Ljubljani, kompozitor i horovođa, autor prvih slovenačkih kantata („Oljki", „Soči") i brojnih, pretežno crkvenih vokalnih dela.

SAUER Emil, r. 1862. u Hamburgu, u. 1942. u Beču, veliki klavirski virtuoz i interpretator klasičnih i romantičnih kompozitora.

SAVIN RISTO (u stvari Friderik Širca), r. 1859. a u. 1948. u Žalcu kod Celja, po pozivu oficir, slovenački operski i koncertni

kompozitor. Napisao je tri opere („Gosposvetski sen”, „Lepa Vida”, „Matija Gubec”) romantične, postwagnerovske stilske usmerenosti. Pored opera, baleta i drugih scenskih dela ostavio je kamerne, klavirske, horske i solo kompozicije u kojima se približava novoromantičnim strujanjima.

SAX (Saks), prezime belgijske porodice graditelja instrumenata, od kojih je najpoznatiji **Adolphe** (Adolf) **S.** (1814 — — 1894), tvorac saksofona i drugih duvačkih instrumenata.

SCARLATTI Alessandro (Skarlati Alesandro), r. 1660. u Palermu, u. 1725. u Napulju, začetnik takozvane napuljske kompozicijske struje. Svojom prvom operom prodro je u Rimu, a posle je sve do smrti delovao u Napulju i Rimu naizmenično. Stvorio je preko sto opera, 20 oratorijuma, 600 kantata, 12 simfonija i mnogo kraćih instrumentalnih dela. Njegov sin **Domenico** (Domeniko) **S.** (1685 — 1757) bio je kao vrlo mlad orguljaš i kompozitor na napuljskom dvoru, proslavio se kao operski i crkveni kompozitor. Konačno se odlučio za Španiju i tamo je sve do smrti uspešno delovao kao organizator muzičkog života na madridskom dvoru. Komponovao je uglavnom za klavir; za njega je napisao niz sonata koje se u naše vreme opet sve češće nalaze na pijanističkim programima.

SCHENK Erich (Šenk Erih), r. 1902. u Salcburgu, muzikolog i šef muzikološkog odeljenja bečkog univerziteta, posebno zaslužan za proučavanje Mozartovog života i dela.

SCHENKER Heinrich (Šenker Hajnrih), r. 1867. u poljskom zaseoku Podhajce, u. 1935. u Beču, muzikolog i teoretičar, mnogo se bavio proučavanjem psihološke uloge muzičkih disciplina.

SCHERCHEN Hermann (Šerhjen Herman), r. 1891. u Berlinu, dirigent, pedagog i pisac mnogih instruktivnih i podsticajnih knjiga s područja dirigovanja, posebno oduševljen za širenje novih kompozicija.

SCHERING Arnold (Šering Arnold), r. 1877. u nemačkom gradu Breslau (sada poljski Vroclav), u. 1941. u Berlinu, muzikolog i estetičar, pisac mnogih knjiga i rasprava s područja muzičke istorije, estetike i biografije.

SCHIPA Tito (Skipa Tito), r. 1896. u italijanskom mestu Leče, znameniti operski pevač (tenor), član raznih evropskih i američkih operskih pozorišta.

SCHISKE (Šiske) **Karl Robert Rudolf**, r. 1916. u austrijskom gradu Rab (Gradiščanka), kompozitor, živi u Beču. Napisao je pet simfonija, više drugih simfonijskih kompozicija i kantata.

SCHMITT Florent (Šmit Floran), r. 1870. u francuskom mestu Blamon, u. 1958. u Neji-sir-Sen, kompozitor novoromantičnog smera, autor više baleta (među njima je najpoznatiji „Tragedija Salome”), simfonijskih poema sa tajanstvenim naslovima i bogate kamerne i klavirske muzike.

SCHNABEL Arthur (Šnabel Artur), r. 1882. u češkom mestu Lipnik, u. 1951. u švajcarskoj varošici Aksenštajn, u svoje vreme najznamenitiji pijanista sveta, interpretator kompozicija Beethovena, Schuberta i Brahmsa, kao kompozitor krajnji novator.

SCHÖNBERG Arnold (Šenberg Arnold), r. 1874. u Beču, u. 1951. u Los Anđelesu (SAD), začetnik i neosporni maestro dvanaestotonske (dodekafonske) kompozicijske orijentacije, koji napušta uobičajeni evropski sistem dura i mola i zamenjuje ga hromatskim (temperiranim) sistemom koji - nepravedno - - ubrajaju u atonalnost. Disciplinu dodekafonskog sistema izložio je u knjizi „Metoda komponovanja sa dvanaest tonova” i dao joj praktična i estetska uputstva koja su kasnije njegovi učenici (naročito A. Jellinek) teoretski dalje razvijali. Danas ta metoda obuhvata deo srednjoevropskog i američkog muzičkog stvaralaštva, ali se u Sovjetskom Savezu još nije odomaćila. Njena je prednost u tome što se lako može naučiti i u činjenici da sobom donosi novosti u muzičkim disciplinama i oslobađa ih starih, delimično nepravilno postavljenih dogmi; njena glavna manjkavost je u odvojenosti od prirodnog muzičkog osećanja i u nasilnoj konstruisanosti. Schönberg je u tom svom sistemu napisao dosta slobodno obrađenu operu „Mojsije i Aron”, a u poznoromantičnom stilu glavninu prethodnih dela kao što su poznate „Gurre-Lieder” (sa orkestrom), znamenita „Kamerna simfonija” i manje kompozicije; težište njegovog reformatorskog napora leži u njegovim teoretskim i polemičnim spisima.

SCHÖNHERR Max (Šenher Maks), r. 1903. u Mariboru, živi u Badenu kod Beča, kompozitor lakšeg žanra.

SCHREKER Franz (Šreker Franc), r. 1878. u Minhenu, u. 1934. u Berlinu, u svoje vreme čuven operski kompozitor novoromantične usmerenosti. Napisao je opere „Der ferne Klang" (Daleki zvuk) i „Die Schatzgräber" (Kopači blaga) koje su bile veoma cenjene.

SCHUBERT Franz (Peter) (Šubert Franc), r. 1797. u zaseoku Lihtental kod Beča, u. 1828. u Beču, jedan od najvećih i najuniverzalnijih kompozitora romantičnog doba, po pozivu učitelj, najposle slobodan, ali siromašan umetnik, koji je čitav život proveo u Beču u društvu prijatelja i malobrojnih pomagača. Za života je imao samo jedan koncert svojih kompozicija, a danas je malo koncerata bez njegova imena. Napisao je bezbroj dela: oko 600 solo-pesama, devet simfonija, 22 opere, oko 20 kamernih kompozicija i dosta crkvene muzike. Njegove opere su inače gotovo sasvim zaboravljene; žive njegove simfonije i naročito pesme bez kojih bi solo-literatura bila siromašna. Po stilu nije bio novator, koračao je Beethovenovim stopama; njegov primer dokazuje da se stare forme mogu ispuniti novim sadržajima ako za to postoji osnovni uslov.

SCHUMAN William Howard (Šuman Viljem Hauard), r. 1910. u Njujorku, savremeni kompozitor, napisao je osam simfonija i mnogo kamerne muzike. Veoma je cenjen u Americi.

SCHUMAN Robert (Alexander) (Šeman Robert Aleksander), r. 1810. u nemačkom gradu Cvikau, u. 1856. u lečilištu Emdenih (Nemačka), sa Schubertom deli mesto vodećeg romantičara u muzici. Bio je odličan pijanista i pretežno kompozitor za taj instrument; pored klavirskih kompozicija, napisao je četiri simfonije, po jedan koncert za klavir, violinu, violončelo, operu „Genoveva" i oko 240 solo-pesama koje ne zaostaju za Schubertovim. Bio je dirigent i organizator muzičkog života, te horovođa; osobito se proslavio kao izdavač i glavni autor muzičke revije u kojoj je davao neporecive ocene i uputstva mlađem pokolenju kompozitora. — Njegova žena **Klara S.**, (1819—1896), bila je odlična pijanistkinja, posle muževljeve smrti opremila je primerno izdanje njegovih dela.

SCHUMANN Elisabeth (Šuman Elizabet), r. 1885. u nemačkom mestu Merzeburg, u. 1952. u Njujorku, znamenita pevačica (sopran) i interpretatorka Mozartovih i Straussovih operskih likova.

SCHWARZKOPF Elisabeth (Švarckopf Elizabet), r. 1915. u poljskom mestu Jaročin, živi u Londonu, slavna pevačica (koloraturni sopran) i — kao i prethodna — velika interpretatorka Straussovih i Mozartovih operskih likova.

SCHWEITZER Adolf (Švajcer Adolf) r. 1875. u alzaškom mestu Kajzerberg, u. 1965. u mestu Lambarene u Africi, znameniti lekar i teolog, nosilac Nobelove nagrade za mir, muzikolog i orguljaš, autor biografije i ocene dela J. S. Bacha, primer humanističkog žrtvovanja.

SCOTT Cyril (Meir) (Skot Siril), r. 1879. u engleskom mestu Okson, engleski kompozitor impresionističke orijentacije, napisao je tri opere i tri simfonije, koncerte za klavir, violinu, violončelo, obou, mnogo klavirskih i kamernih dela, horskih kompozicija i nekoliko muzičko-filozofskih knjiga.

SEGOVIA Andrés (Segovija Andres), r. 1894. u španskom mestu Haen, virtuoz na gitari svetskog glasa; obnovio je staroklasičnu literaturu za gitaru i mnoga od tih dela ponovo izdao.

SELVA Blanche (Selva Blanš), r. 1884. u francuskom mestu Briv, u. 1943. u zaseoku Sent-Amand-Tajend, znamenita pijanistkinja i pedagog klavira, napisala je više knjiga o klavirskoj tehnici i muzici.

SENAILLIÉ Jean-Baptiste (Senelije Žan Batist), r. 1690. a u. 1730. u Parizu, čuveni violinista i kompozitor pretežno violinskih kompozicija.

SERVAIS André-François (Serve Andre-Fransoa), r. 1807. a u. 1866. u gradu Hal kod Brisla, violončelista, u svoje vreme je bio cenjen kao „Paganini violončela". Napisao je mnogo instruktivnih kompozicija koje se i danas koriste. — Njegov sin **Joseph** (Žozef) **S.**, (1850—1885), nastavio je njegovo delo kao slavljen virtuoz na violončelu i profesor na briselskom konzervatorijumu.

SESSIONS Roger (Sešns Rodžer), r. 1896. u gradu Harvard (SAD), živi u gradu Prinston, značajan američki kompozitor vrlo svojstvenih muzičkih karakteristika, autor tri simfonije i dosta kamerne muzike.

SÉVÉRAC Déodat de (Severak Deoda de), r. 1873. u francuskom mestu Sen-Feliks-de-Karaman, u. 1921. u mestu Seret (Francuska), kompozitor koji je inspiraciju tražio samo u prirodi i nije težio umetničkim strujama. Njegov stil je originalan i živahan. Napisao je nekoliko opera, najoriginalniji je u klavirskim kompozicijama u kojima je uverljivo slikao muzičke profile predela i ljudi. Ovde spadaju klavirske svite „En Languedoc" (Francuska pokrajina), „Cerdaña", itd., kantata „Le Chant de la Terre" (Pesma zemlje) itd.

SEVITZKY Fabien, (Sevicki Fabijan), r. 1893. u ruskom mestu Višnji, znameniti virtuoz na kontrabasu i dirigent svetskog značaja.

SIBELIUS Jean (Sibelijus Jan), r. 1865. u finskom mestu Tavastehus, u. 1957. na svom imanju u Jervenpe, prvi i najveći u svetu priznati finski kompozitor. Brzo se afirmisao u onda malo priznatoj i razvijenoj finskoj muzici, što mu je omogućila i mlada finska država doživotnom izdašnom rentom koja mu je dodeljena u 32. godini; to ga je lišilo svih životnih briga i osiguralo mu neophodnu udobnost. Kompozitor je tu žrtvu obilato nagradio i dao ogroman doprinos da Finska stekne ugled kulturne države. Napisao je niz dela koja opevaju njegovu domovinu i koja su njenu slavu ponele čitavim svetom. Među njima je sedam simfonija i jedanaest simfonijskih poema, čija je poetska materija uzeta iz finske mitologije, istorije i pejzaža, tako „Finlandia", „Kalewala", „Pohjolova kći" itd. Pored toga, ostavio je preko 130 klavirskih i 50 violinskih kompozicija, 85 solo-pesama, nešto horske i kamerne muzike. Njegov je stil novoromantičan, zasnovan na klasičnom obrazovanju i prožet finskim karakterom, premda nikada nije bio folklorista.

SILOTI Aleksandar Iljič, r. 1863. u Harkovu, u. 1945. u Njujorku, jedan od najznačajnijih ruskih pijanista svog vremena, profesor i dirigent u Petrogradu i Moskvi. Posle oktobarske revolucije preselio se u Njujork i tamo predavao na uglednom zavodu Juilliard School of Music.

SINDING Christian (Sinding Kristijan), r. 1856. u norveškom mestu Kongsberg, u. 1943. u Oslu, kompozitor novoromantičnog stila, koji je u svetu poznatiji po svojim lakim žanrskim klavirskim kompozicijama nego po simfonijskim delima. Napisao je dve opere, tri simfonije, dva violinska koncerta, klavirski koncert i dosta sitnijih kompozicija na način E. Griega (v. tamo!); u njegovoj zemlji su bile vrlo omiljene njegove pesme, napisao ih je oko dve stotine.

SKALAR-JOVANOVIĆ Sabina, r. 1934. u Beogradu, slovenačka violinistkinja, živi u Americi.

SKRJABIN Aleksandar Nikolajevič, r. 1872. a u. 1915. u Moskvi, jedna od najoriginalnijih pa i najproblematičnijih ličnosti u novijoj ruskoj muzici, simfoničar velikog zamaha, mističar ponesen orijentalnom metafizikom iz koje je izdvojio zamagljenu filozofiju koja ga je odvela do toga da suviše očekuje od sebe i čoveka uopšte. U svojim zapisima, koji su izišli pod naslovom „Prometejske fantazije", izložio je osnove svoga pogleda na svet i svojih snova. Kao muzičar, bio je značajan pijanista i profesor na moskovskom konzervatorijumu; ali izdašna državna stipendija ga je već rano lišila životnih briga. Pokušavao je da ondašnju rusku muziku povede na liniju impresionizma, koji je u njegovom delu dobio novo, filozofsko lice. Napisao je nekoliko simfonija, od kojih su najkarakterističnije poslednje: „Le divin poème" (Božanska poema), „Poème de l' Extase" (Poema ekstaze) i „Poème du feu" (Ognjena poema) ili „Prométhée" (Prometej). Pored toga, napisao je deset klavirskih sonata, mnogo preludija i sitnijih kompozicija koje se mogu smatrati kao pripreme za simfonije.

SLAVENSKI Josip (pseudonim za Josip Štolcer), r. 1896. u Čakovcu, u. 1955. u Beogradu, vodeći jugoslovenski kompozitor u prvoj polovini 20. veka, ranije više slavljen u inostranstvu nego u zemlji. Vrlo svesno se oslanjao na folklor koji je umeo da iskoristi simfonijski u svojim prilično modernističkim, ali i vrlo ličnim i karakterističnim kompozicijama. Napisao je 23 veće orkestarske kompozicije; među njima višestavačne simfonije zauzimaju posebno mesto; tako npr. „Religiofonija" (kasnije nazvana „Simfonija orijenta") koja muzički označava razne veroispovesti u našoj domovini; dalje znamenita „Balkanofonija" koja muzički predstavlja balkanske narode (po redu stavova — Srbe, Albance, Turke, Grke, Rumune, Hrvate i Bugare) u njihovim melodijskim i ritamskim karakterističnostima s delnom upotrebom folklora i dosta individualno uslovljenim pogledom. Napisao je dosta kamerne muzike, i to tri gudačka kvarteta, nekoliko klavirskih i violinskih kompozicija, horskih i solo-pesama.

SLONIMSKY Nicolas (Slonimski Nikola), r. 1894. u Petrogradu, muzikolog i pedagog, izdavač znamenitog muzičkog leksikona „International Cyclopedia of Music and Musicians" i drugih istorijskih i estetskih knjiga o muzici.

SMAREGLIA Antonio (Zmarelja Antonio), r. 1854. u Puli, u. 1929. u Trstu, istarski kompozitor. U svoje opere je uplitao istarski folklor. Bio je slep i izdvojen od sveta; postao je poznat operom „Nozze istriane" (Istarska svadba) koja je napisana u mladoverističkom stilu.

SMETANA Bedřich (Smetana Bedžih), r. 1824. u češkom gradu Litomišl, u. 1884. u Pragu, češki operski kompozitor i simfoničar, koji je pored Dvořáka proneo slavu češke muzike 19. veka svetom. Njegova sa rodnom grudom nerazdvojno povezana muzička priroda udružila se s temeljnim znanjem pa je tako mogao da ostvari svojevrstan muzički izraz koji je po stilu bio romantičan, a po zvuku tipično nacionalan. Isprva je najviše uglazbljivao češke narodne igre, među kojima preovlađuju polke; 1848. godine priključio se revoluciji i komponovao borbene pesme. U to razdoblje pada i njegova jedina simfonija, a u Švedskoj (kamo je otišao kao dirigent i organizator muzičkog života) počeo je da stvara simfonijske poeme koje uglavnom opevaju domovinu. Od njih ima ciklus „Moja domovina" (Má vlast) svetsku vrednost. Između njegovih brojnih opera još i danas se drži „Prodana nevesta", primer slovenske komične opere, dok su patriotske ozbiljne opere, kao „Libuša" i „Dalibor" donekle izbledele. Napisao je i slavni autobiografski gudački kvartet „Iz moga života", i dosta virtuoznih klavirskih kompozicija.

SOËTENS Robert (Soetans Rober), r. 1897. u francuskom gradu Monlison, violinski virtuoz koji je često posećivao i Jugoslaviju.

SOLER Anton (pseudonim Biljenski), r. 1930. u selu Bilje na Goriškem, pijanista, koji živi i radi kao klavirski pedagog u gradu Buenos Aires (Argentina).

SOLTI Georg (Šolti Georg), r. 1912. u Budimpešti, čuveni dirigent i pijanista, živi u Londonu.

SORKOČEVIĆ Luka, r. 1734. a u. 1789. u Dubrovniku, pretklasični simfoničar tradicionalnog stila. — Njegov sin **Antun S.**, (1775—1841), bio je kompozitor simfonija i kamerne muzike, po profesiji diplomata i poslanik Dubrovačke republike na Napoleonovom dvoru.

SPITTA Philipp (Spita Filip), r. 1841. u nemačkom mestu Vehold, u. 1894. u Berlinu, muzički istoričar i pedagog, autor značajnih muzičkih knjiga.

SPIVAKOWSKI Jaša (Spivakovski Jaša), r. 1896. u ruskom mestu Smiela, znameniti pijanista, živi u Australiji. — Njegov brat **Toti S.**, r. 1907. u Odesi, živi kao violinski virtuoz u Americi.

SPOHR Ludwig (Špor Ludvig), r. 1783. u nemačkom gradu Braunšvajg, u. 1859. u gradu Kasel, slavan nemački violinski virtuoz i kompozitor; napisao je deset opera, devet simfonija, 17 koncerata za violinu, 33 gudačka kvarteta, četiri klavirska koncerta i mnogo druge kamerne muzike u sastavima do noneta.

SREBOTNJAK Alojzij, r. 1931. u Postojni, profesor na pedagoškoj akademiji u Ljubljani, spada u mlađu generaciju slovenačkih kompozitora koji pokušavaju da spoje ličnu notu sa novijim postupcima kompozicijske tehnike. Za orkestar je napisao „Sinfonietto in due tempi", „Krašku svitu" i „Epizode", za kamerni sastav „Monologe" i „Antifonu", te „Fantasia notturna", dosta vokalnih ili instrumentalnih solističkih kompozicija, i nešto filmske muzike. Ciklus „Mati" za glas i kamerni orkestar zauzima vidno mesto u njegovom stvaralaštvu.

STAMIC (Stamitz) Jan Vaclav Anton, r. 1717. u češkom gradu Njemecki Brod, u. 1757. u nemačkom gradu Manhajm, bio je najčuveniji član široko rasprostranjene porodice muzičara 18. veka, koja je poreklom bila iz Maribora, a kasnije se raspršila po Češkoj i Nemačkoj. Jan Stamic je sustvaralac klasičnog stila simfonijskog stvaranja, Haydnov uzor. Napisao je oko 50 simfonija, mnogo violinskih koncerata, sonata, više orkestarskih tria.

STANČIĆ Svetislav, r. 1895. u Zagrebu, značajan hrvatski pijanista i klavirski pedagog, član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

STANIĆ Jelka, r. 1928. u Novom Mestu, violinski virtuoz, članica ansambla Zagrebačkih solista.

STANFORD Charles Villiers (Stenford Čarls Vilijers), r. 1852. u Dablinu, u. 1924. u Londonu, jedan od prvih irskih kompozitora, afirmisao se kao kompozitor, organizator i učitelj većine engleskih kompozitora sledećeg pokoljenja. Njegov je stil bio novoromantičan; napisao je deset opera, šest simfonija, šest „Irskih rapsodija", osam gudačkih kvarteta i bezbroj horskih i solo-pesama.

STARKER János (Štarker Janoš), r. 1924. u Budimpešti, u svetu poznat violončelista.

STEINWAY & SONS (Stejnvej end Sans), američka klavirska firma svetskog značaja. Ustanovio ju je nemački iseljenik Steinweg (Štajnveg) (1797—1871); on se zajedno sa šest sinova posvetio gradnji klavira i postigao svetski uspeh i ugled.

STEKL Konrad (Štekl K.), r. 1901. u Dubrovniku, kompozitor i dirigent, živi u Gracu u Štajerskoj.

STERN Isaak (Štern Izak), r. 1920. u ukrajinskom mestu Kremenec, violinista prvog reda.

STUERMANN Eduard (Štojerman Eduard), r. 1892. u Lvovu, pijanista svetskog glasa.

STOCKHAUSEN Karlheinz (Štokhauzen Karlhajnc), r. 1928. u nemačkom mestu Medrat blizu Kelna, kompozicijski avangardista i eksperimentator, naročito elektronske muzike; živi u Kelnu.

STOJANOVIĆ Peter (Laza), r. 1877. u Budimpešti, u. 1957. u Beogradu, violinista i kompozitor opera, opereta i baleta, isto tako violinskih koncerata i instruktivnih dela.

STOKOWSKI Leopold (Boleslavovič-Stanislav-Anton), r. 1887, u svetu proslavljeni dirigent.

STOLZ (Štolc) **Robert,** r. 1880. u Gracu, dirigent i kompozitor opereta i pesama, živi u Beču.

STRADIVARI Antonio, r. 1644. a u. 1737. u italijanskom gradu Kremona, najslavniji graditelj violina na svetu, napravio je svega 1100 gudačkih instrumenata; od toga su do danas proverene oko 500 violina, 50 violončela i nekoliko viola. Njegovi se instrumenti smatraju najpotpunijim po obliku i tonu, zbog toga su najskuplji i najtraženiji. Postoji i dosta imitacija koje se jedva razlikuju od originala; i prosečne fabričke gudačke instrumente rado grade po Stradivarijevom modelu i na njih stavljaju dotične oznake u spomen na začetnika.

STRAUSS (Štraus), je prezime porodice bečkih muzičara s početka 19. veka, kad je upravo u Beču počela da cveta plesna i operetska muzika. Najstariji među njima bio je **Johann (I) S.** (1804—1849), dirigent i šef sopstvenog zabavnog orkestra za koji je napisao preko 250 valcera, koračnica i drugih manjih kompozicija. Njegov sin **Johann (II) S.** (1825—1899) postao je najslavniji; napisao je mnogo opereta od kojih se danas dosta njih zadržalo na repertoaru, naročito „Šišmiš", „Baron-ciganin", „Noć u Veneciji"; pored toga, napisao je preko 400 valcera, među njima besmrtne „Priče iz bečke šume", „Na lepom plavom Dunavu", „Dunavska krv", „Ruže s juga", „Prolećni glasovi" itd. Njegov brat **Joseph S.** (1827—1870) ostavio je oko 300 kompozicija koje po uspešnosti nisu zaostajale za bratovim. Treći brat bio je **Eduard S.** (1835—1916), harfista i dirigent, autor preko 200 žanrskih kompozicija. Sledeći je bio **Johan (III) S.** (1866—1939), sin prethodnog, sledbenik porodične tradicije, dopunio ju je novim, uspelim kompozicijama tog žanra.

STRAUSS Richard (Georg) (Štraus Rihard Georg), r. 1864. u Minhenu, u. 1949. u zimskom odmaralištu Garmiš-Partenkirhen (nije bio u srodstvu sa prethodnima), najsnažnija nemačka umetnička ličnost iz doba prelaza poznatog romantizma u realizam, vrlo značajan dirigent i operski kompozitor čije su opere „Saloma", „Elektra", „Ariadna na Naksu", „Kavalir s ružom", „Arabella", „Žena bez senke" (uglavnom sa libretima Huga von Hoffmannsthala) prešle preko svih operskih pozornica sveta. Kao simfoničar, negovao je pre svega simfonijske poeme, a dela kao što su „Till Eulenspiegel" (Til Ojlenšpigl), „Don Juan", „Also sprach Zarathustra" (Tako je govorio Zaratustra) (po Nietzscheu), „Smrt i uznesenje", „Don Quijote", „Alpska simfonija", „Simfonija domestica" (Domaća simfonija) i danas su stalno na koncertnim programima. Znamenite su i njegove solo-pesme, kojih ima oko 150, a u kojima nastavlja Brahmsovu tradiciju. Njegova poslednja kompozicija „Metamorfoze" napisana je za gudački orkestar i po fakturi je najzgusnutija.

STRAVINSKI Igor Fjodorovič, r. 1882. u ruskom mestu Oranienbaum, rani emigrant i naturalizovani Francuz, kasnije Amerikanac, jedan od najznačajnijih stvaralaca 20. veka, isprva

folklorista i pripadnik načela ruskih novatora, onda usmeren prema raznim evropskim stilskim strujanjima koje je delimično prihvatio od drugih, a delimično sam podstakao. Tako se odrekao folklornih uticaja i posvetio se nonklasicističkom načinu; posle preseljenja u Ameriku (Holivud) prihvatio se kosmopolitskog stila, a najposle i dodekafonskog (dvanaestotonskog) sistema komponovanja. Svi ti preokreti su veran odraz problematike u muzici dvadesetog veka; Stravinski se sve više udavaljavao od rodnog tla i na taj način potkopavao izvore muzičke invencije; zbog toga je njegov stil više spolja zanimljiv nego bogat iznutra, uprkos tome što je virtuozno savladao sve kompozicijske discipline. Napisao je više opera i mnogo vrlo uspelih baleta; među njih spadaju „Žar ptica", „Petruška", „Posvećenje proleća", „Slavuj", „Pulcinella" (Pulčinela), „Apollon Musagète" (Apolon vodič muza), „Jeu de cartes" (Igra kartama), „Orphée" (Orfej), „Agon" itd. Pored toga, napisao je tri simfonije, dva klavirska i jedan violinski koncert, brojne klavirske i kamerne kompozicije i nekoliko vokalnih.

SUCHOŇ Eugen (Suhonj Eugen), r. 1908. u slovačkom mestu Pezinok, operski i simfonijski kompozitor nacionalno slovačkog smera. Značajna je njegova prva opera „Krutňava" (Krutnjava), dalje: simfonijska svita „Metamorfoze" i „Sinfonietta rustica" (Seljačka simfonijeta); poznata je njegova kantata „Karpatski psalm".

SUK Josef, r. 1874. u češkom gradu Kžečovice, u. 1935. u Pragu, posle Dvořáka (čiji je bio zet) najznačajniji češki kompozitor 20. veka. Kao mlad violinista ustanovio je znameniti „Češki kvartet" s kojim je proputovao čitav kulturni svet na više od 4000 koncerata. Kasnije je postao profesor kompozicije na praškom konzervatorijumu i ugledan pedagog koji je imao i mnogo jugoslovenskih učenika. Napisao je simfoniju, mnogo simfonijskih poema, od kojih je posebno značajan ciklus od četiri autobiografske simfonije („Asrael", „Pohádká léta" (Letnja priča), „Zrání" (Sazrevanje) i „Epilog"). Znamenita je i njegova scenska muzika za dramsku bajku „Radúz a Mahulena" (Raduz i Mahulena od J. Zeyera).

SUK Josef, r. 1929. u Pragu, odličan češki violinista.

SUMAC Yma (Sumak Ima), r. 1928. u peruanskom mestu Ikočan, slavna pevačica sa najvećim glasovnim registrom na svetu.

SUPIČIĆ Ivo, r. 1928. u Zagrebu, profesor na Glazbenoj akademiji u Zagrebu, ugledan muzikolog i muzički estetičar.

SUPPÉ Franz von (Supe Franc fon), r. 1819. u Splitu, u. 1895. u Beču, kompozitor opereta i melodrama koje su u svoje vreme imale mnogo uspeha; najbolja među njima „Boccaccio" (Bokaćo), i danas se drži na operetskim scenama.

SUTERMEISTER Heinrich (Sutermajster Hajnrih), r. 1910. u švajcarskom mestu Fojrtalen, ugledan operski kompozitor umereno moderne orijentacije. Napisao je nekoliko uglednih opera, kao „Romeo i Julija" (po Shakespearu) i „Raskoljnikov" (po Dostojevskom); pored toga, on je autor nekoliko simfonijskih dela, koja se još nisu afirmisala izvan domovine.

SVENDSEN Johann Severin, r. 1840. u Oslu, u. 1911. u Kopenhagenu, izrazit norveški kompozitor i simfoničar, čija je romantično usmerena muzika isprepletena skandinavskim folklorom. Napisao je dve simfonije, četiri norveške rapsodije, po jedan koncert za violinu i violončelo i nekoliko sitnijih kompozicija.

SZELL George (Sel Džordž), r. 1897. u Budimpešti, američki dirigent svetskog značaja, živi u Klivlendu (SAD).

SZERYNG Henryk (Šering Henrik), r. 1918. u Varšavi, živi u Meksiko-Sitiju, jedan od najslavnijih violinskih virtuoza našeg vremena.

SZIGETI Josef (Sigeti Jozef), r. 1892. u Budimpešti, živi u mestu Palos Verdes (SAD), jedan od najslavnijih violinskih virtuoza.

SZYMANOWSKI Karel (Šimanovski Karel), r. 1882. u ukrajinskoj varošici Timošovka, u. 1937. u Lozani (Švajcarska), najznačajniji poljski kompozitor ovog veka i najuglednija ličnost grupe „Mlada Poljska", koja je sebi postavila zadatak da obnovi i preporodi poljsku umetnost. Isprva je bio snažno podložan impresionizmu, ali je posle temeljitog proučavanja zakarpatske narodne muzike pronašao svoj karakterističan izraz koji je delimično bio uslovljen folklorom, a delimično oslonjen na zapadnoevropske stilske karakterističnosti. Napisao je četiri simfonije, dve opere, dva violinska koncerta, nacionalni balet „Harnasie", kantatu „Seljački rekvijem" (Stabat Mater), mnogo impresionistički obojenih klavirskih i violinskih kompozicija i nekoliko zbirki solo-pesama.

Š

ŠALJAPIN Fjodor Ivanovič, r. 1873. u Kazanu, u. 1938. u Parizu, najveći ruski i svetski bas-bariton, nastupao je na najvećim operskim pozornicama sveta.

ŠANTEL Saša, r. 1883. u Gorici, u. 1945. u Ljubljani, slikar i kompozitor-samouk, autor veoma proživljenih solo-pesama i kamerne i solističke instrumentalne muzike, delimično oslonjene na slovenačke, naročito istarske muzičke elemente.

ŠEVČIK Otakar, r 1852. u češkom mestu Horaždovice, u. 1934. u gradu Pisek, slavan violinski pedagog, autor škole violine i brojnih instruktivnih violinskih vežbanja.

ŠIROLA Božidar, r. 1889. u Žaknju, u. 1956. u Zagrebu, kompozitor i muzikolog, istraživač hrvatskog folklora, upravnik zagrebačkog Etnografskog muzeja. Napisao je više opera, oratorijuma, misa i nešto kamerne i simfonijske muzike.

ŠIVIC Pavel, r. 1908. u Radovljici, profesor na Akademiji za glasbo u Ljubljani, pijanista i kompozitor, autor pretežno klavirskih kompozicija u klasičnoj formi, ali s novim zvučnim oblicima.

ŠKERJANC Lucijan Marija, r. 1900. u Gracu, profesor na Akademiji za glasbo i član Slovenačke akademije nauka i umetnosti, kompozitor i autor muzičkih knjiga. Napisao je pet simfonija, kantatu „Sonetni venac" (po Prešernu), četiri uvertire, koncerte za razne instrumente (dva za klavir, od njih jedan za samo levu ruku, violinu, violu, violončelo, flautu, klarinet, fagot, harfu), pet gudačkih kvarteta, po jedan kvartet za gudala i duvačke instrumente, dva trija, kompozicije za klavir, violinu, violončelo, mnogo pesama, kamerne i scenske muzike. Napisao je udžbenike za harmoniju, kontrapunkt, nauku o instrumentima, biografije („Emil Adamič", „Jurij Mihevec", „Anton Lajovic"), opsežnu studiju „Kompozicijska tehnika Jakoba Gallussa-Petelina" i više eseja i kritika s muzičkog područja.

ŠKERL Dane, r. 1931. u Ljubljani, profesor Muzičke akademije u Sarajevu, kompozitor novije orijentacije, autor tri simfonije, dve kantate („Moj dom" i „Tuga ova pregolema"), više orkestarskih svita i drugih orkestralnih komnpozicija, kamerne muzike i solističkih instrumentalnih dela, pa i filmske muzike.

ŠOSTAKOVIČ Dimitrij Dimitrijevič, r. 1906. u Petrogradu, jedan od vodećih sovjetskih kompozitora našeg doba, izuzetno plodan autor dvanaest simfonija, uglavnom programskog karaktera, opera („Nos", „Lady Macbeth mcenskog okruga" itd.), više baleta, mnogo kamerne i filmske muzike (pet gudačkih kvarteta, klavirski koncerti, po jedan koncert za violinu i za violončelo), mnogo solističkih instrumentalnih kompozicija i dosta vokalne muzike. Šostakovič je medju ruskim kompozitorima srednje generacije najoriginalniji, a njegov muzički izraz je savremen, iako se ne upušta u eksperimentisanje.

ŠPILER Miroslav, r. 1906. u Crikvenici, profesor sarajevske Muzičke akademije, kompozitor simfonije i drugih simfonijskih dela, kamerne muzike, vokalnih kompozicija i masovnih pesama; predsednik Saveza kompozitora Jugoslavije.

ŠULEK Stjepan, r. 1914. u Zagrebu, profesor na Glazbenoj akademiji i član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, jedan od najizrazitijih operskih i simfonijskih kompozitora koji stvara na čvrstim klasičnim temeljima s tekovinama poznog romantizma. Napisao je četiri simfonije, dva klavirska koncerta i po jedan koncert za violinu, odnosno violončelo, operu „Koriolan" i tri značajna „Klasična koncerta" za orkestar.

ŠVARA Danilo dr, r. 1902. u selu Ricmanje kod Trsta, profesor Akademije za glasbo u Ljubljani, kompozitor i dirigent. Komponovao je prvenstveno opere („Kleopatra", „Veronika Deseniška" (po Župančiču), „Oproštaj sa mladošću" (libreto iz Prešernovog života napisala je dr Ljuba Prenner) „Ocean" (po noveli L. Andrejeva), pa i više simfonijskih i kamernih dela. Stilski je naklonjen atonalnosti i dodekafoniji, ali u operama ne odbacuje tradicionalne postupke.

t

TAJČEVIĆ Marko, r. 1900. u Osijeku, profesor Muzičke akademije u Beogradu i kompozitor vokalnih i instrumentalnih dela folklorne usmerenosti. Napisao je nekoliko kompozicija za gudački orkestar, više zbirki klavirskih kompozicija (među njima je sveska „Sedam balkanskih igara" postigla svetski uspeh), te horskih i crkvenih kompozicija. Afirmisao se i kao autor iz knjiga iz teorije muzike.

TALICH Václav (Talih Vaclav), r. 1883. u češkom gradu Kromjeriž, u. 1960. u Pragu, u svetu proslavljen dirigent, koji je na početku svoje umetničke karijere bio dirigent Ljubljanske filharmonije. Kao šef Češke filharmonije postigao je najviše uspeha.

TANJEJEV Aleksandar Sergejevič, r. 1850. a u. 1918. u Petrogradu, ruski kompozitor romantičnog smera, napisao je više opera, tri simfonije i tri gudačka kvarteta, te dosta klavirskih kompozicija. — Njegov nećak **Sergej Ivanovič T.** (1856—1915) bio je značajniji kao kompozitor, napisao je četiri simfonije, šest gudačkih kvarteta, jednu operu, jednu kantatu i niz izrazitih klavirskih kompozicija.

TANSMAN Aleksander, r. 1897. u Lođu, živi u Parizu, poljski kompozitor umereno moderne orijentacije, autor osam simfonija, četiri klavirska koncerta i više simfonijskih poema, opera i baleta, sedam gudačkih kvarteta i mnogo kamerne muzike.

TARTINI Giuseppe (Tartini Đuzepe), r. 1692. u Piranu, u. 1770. u Padovi, znameniti graditelj instrumenata i kompozitor, franjevac nakon burne mladosti, istraživač akustičkih pojava i pedagog. Ostavio je 140 violinskih koncerata i 150 sonata za ovaj instrument; među sonatama je najčuvenija ona koja se zove „Đavolji triler"; na osnovu njegovog svedočenja komponovao ju je pod utiskom nekog čudesnog prikazanja u manastiru u Asizi.

TERNINA Milka, r. 1864. u mestu Vezišće, u. 1941. u Zagrebu, čuvena operska i koncertna pevačica (sopran), članica opere u Londonu, Bostonu i Beču.

THALBERG Sigismund (Talberg Sigismund), r. 1812. u Ženevi, u. 1871. u Napulju, jedan od najvećih klavirskih virtuoza svih vremena i kompozitor salonskih klavirskih kompozicija.

THIBAUD Jacques (Tibo Žak), r. 1880. u Bordou, u. 1953. u mestu Barslonet (u Francuskoj), violinski virtuoz i koncertant, koji je sa pijanistom Cortotom i violončelistom Casalsom (v. tamo!) svirao u čuvenom triju.

THOMAS Ambroise (Charles-Louis) (Toma Ambroaz Šarl--Luj), r. 1811. u alzaškom gradu Mec, u. 1896. u Parizu, čuveni kompozitor opera (napisao ih je 23, a jednu od njih, „Mignon" — Minjon — često i danas izvode), vokalno instrumentalnih svetovnih i crkvenih kompozicija; temeljit kontrapunktista.

TIJARDOVIĆ Ivo, r. 1895. u Splitu, kompozitor opereta „Mala Floramy", „Kraljica lepote", „Splitski akvareli", pa i orkestarskih i solističkih kompozicija i opera („Marco Polo"), koje se odlikuju tipičnim dalmatinskim obeležjima.

TKALČIĆ Juro, r. 1877. a u. 1957. u Zagrebu, virtuoz na violončelu, profesor muzičkih akademija u Beogradu i Zagrebu.

TOMC Matija, r. 1899. u Kapljišču pri Metilki, kompozitor simfonijskih dela (varijacije „Od kneza Marka", „Belokranjski scherzo"), kamerne i solističke muzike, naročito horskih kompozicija.

TOMŠIĆ-SREBOTNJAK Dubravka, r. 1941. u Dubrovniku, profesor na Akademiji za glasbo u Ljubljani, klavirski virtuoz, koncertira kod nas i u inostranstvu.

TORELLI Giuseppe (Toreli Đuzepe), r. 1658. u Veroni, u. 1709. u Bolonji, violinista, kompozitor i dirigent, autor violinskih koncerata i sonata.

TORTELIER Paul (Tortelije Pol), r. 1914. u Parizu, značajan virtuoz na violončelu i kompozitor za svoj instrument.

TOSCANINI Arturo (Toskanini Arturo), r. 1867. u Parmi, u. 1957. u Njujorku, neosporno najveći dirigent proteklih decenija. Najpre je bio violončelista u raznim operama, a dirigovati je po-

čeo tek pošto je jednom slučajno uskočio da zameni bolesnog dirigenta. Otada se potpuno posvetio dirigovanju i požnjeo je najveće uspehe na operskim i koncertnim pozornicama. Njegov se repertoar zasnivao na klasicima i romantičarima i bio je ogroman. Toscanini je jedan od prvih dirigenata koji je sve dirigovao napamet.

TOURTE François (Turt Fransoa), r. 1747. a u. 1835. u Parizu, najčuveniji graditelj gudačkih lukova, on im je dao sadašnje dovršene oblike.

TOVEY Donald Francis, Sir (Tovej Donald Frensis, ser), r. 1875. u Itonu, u. 1940. u Edinburgu, muzikolog, pijanista i kompozitor, autor vrlo popularnih muzičkih knjiga i koncertnih komentara.

TROST Anton, r. 1889. u Vodicama, vodeći slovenački pijanista i klavirski pedagog, prvi rektor ljubljanske Akademije za glasbo; sada živi u Beču. Najviše je koncertirao kod nas i u Austriji, pa je tamo prvi put izvodio mnoge nove naše kompozicije.

TURINA Joaquín (Turina Hoakin), r. 1882. u Sevilji, u. 1949. u Madridu, značajan španski pijanista i kompozitor koji se inače oslanjao na folklor, ali ga je impresionistički koristio u svojim kompozicijama. Napisao je više simfonijskih dela, kamernih i klavirskih kompozicija.

U

UKMAR Vilko, r. 1905. u Postojni, profesor na Akademiji za glasbo u Ljubljani, muzikolog i kompozitor simfonijskih, kamernih (tri gudačka kvarteta) i solističkih instrumentalnih kompozicija (za klavir, violončelo, odnosno harfu; među njima se ističu klavirske „Ekspresije" i „Parteniji", te „Memoari" za harfu), baleta „Lepa Vida" i „Svirač", scenske muzike; pesama, horskih kompozicija i autor muzikoloških knjiga i rasprava („Istorija muzike", „Put slobodne muzike" itd.).

URAY Ernst Ludwig (Uraj Ernst Ludvig), r. 1906. u štajerskom mestu Šladming, austrijski kompozitor i organizator muzičkog života, šef muzičkog radio-odseka u Gracu.

V

VALLAS Léon (Valas Leon), r. 1879. a u. 1956. u Lionu, značajan muzikolog, posebno zaslužan za proučavanje života i dela kompozitora Cl. Debussya (v. tamo!).

VALLIN Ninon (Eugénie Vallin-Prado) (Valen Ninon Eženi Valen-Prado), r. 1886. u francuskom mestu Montalije--Versije, u. 1962. u Lionu, čuvena operska pevačica (sopran).

VAUGHAN WILLIAMS Ralph (Vogen Vilijams Ralf), r. 1872. u engleskom mestu Daun-Ampnej, u. 1958. u Londonu, najznačajniji engleski kompozitor iz prve polovine našeg veka. Njegova muzika je monumentalna i više intelektualna nego emotivna, mada ne pripada nijednoj od savremenih ekstremnih struja. Rado upotrebljava stare tonalitete i elemente prastarog folklora. Napisao je devet simfonija, nekoliko koncerata za klavir, odnosno za violinu i za obou, mnogo vrlo obimnih vokalno-instrumentalnih kompozicija, više opera i scenskih kompozicija, uključujući i muziku za film, te, najposle, mnogo horskih pesama.

VARGA Lászlo (Varga Laslo), r. 1924. u Budimpešti, poznati virtuoz na violončelu. — Njegov brat **Tibor V.** (r. 1921) isto je tako cenjen violinista.

VERDI Giuseppe (Verdi Đuzepe), r. 1813. u italijanskom mestu Le Ronkole, u. 1901. u Milanu, najuspešniji operski kompozitor druge polovine 19. veka, njegova su dela prešla preko svih operskih pozornica sveta i odlučujuće uticala na daljnji razvoj operske umetnosti. Posle veoma skromnih početaka polako se afirmisao. Njegova ogromna radinost obilato se isplatila; njegove su opere uskoro postale vrlo omiljene. Svetsku slavu donele su mu opere „Rigoletto", „Il Trovatore" (Trubadur) i „La Traviata"; libreta za te opere dao je da se naprave po poznatim romanima. Iz njih su sledile „Bal pod maskama", „Aida",

te poslednje dve „Otello" i „Falstaff" koje su pokazale da je kompozitor nenadmašan majstor svoje struke. Imao je uspeha i sa drugim svojim delima, tako sa čuvenim „Requiemom" (u znak sećanja na velikog italijanskog pesnika A. Manzonija), te manjim horskim kompozicijama.

VIARDOT-GARCIA Pauline (Vijardo-Garsija Polin), r. 1821. a u. 1910. u Parizu, znamenita francuska operska pevačica (mezzosopran) i pedagog pevanja; tako reći uzgred je i komponovala i preuređivala instrumentalne u kompozicije za pevanje.

VIDMAR Nada, r. 1917. u Ljubljani, operska i koncertna pevačica (sopran), članica ljubljanske opere, specijalista za uloge u Mozartovim i Verdijevim operama.

VIEUXTEMPS Henri (Vijetan Anri), r. 1820. u belgijskom gradu Vervir, u. 1881. u alžirskom mestu Mustafa, veliki violinski virtuoz i kompozitor brojnih virtuoznih violinskih kompozicija.

VILLA-LOBOS Heitor (Vilja-Loboš Eitor), r. 1887. a u. 1959. u Rio de Žaneiru, prvi i najznačajniji brazilski kompozitor i organizator muzičkog života u brazilskoj metropoli. Napisao je mnogo dela u nejedinstvenom stilu i nejednake vrednosti; u njima preovlađuju folklorni elementi. Napisao je dvanaest simfonija, više opera i baleta, dosta simfonijskih kompozicija u posebnoj formi koju je nazvao „Choro" (što ne znači „hor" nego „spev"), u ovima je pokušao da udruži brazilske, indijanske i portugalske karakteristike narodnog melosa i ritma.

VIÑES Ricardo (Vinjes Rikardo), r. 1885. u španskom mestu Lerida, u. 1943. u Barceloni, čuveni pijanista, specijalista za modernu francusku i špansku klavirsku muziku.

VIOTTI Giovanni Battista (Vioti Đovani Batista), r. 1755. u italijanskom zaseoku Fontaneto del Po, u. 1824. u Londonu, znameniti violinista, kompozitor violinskih koncerata i drugih kamernih kompozicija.

VIVALDI Antonio, r. 1678. u Veneciji, u. 1741. u Beču, jedan od glavnih italijanskih kompozitora s početka 18. veka, sveštenik zbog crvene kose podrugljivo prozvan „Padre rosso",

profesor za violinu na konzervatorijumu u Veneciji (jednom od prvih u Evropi), dirigent i operski menadžer. Od njega znamo za 554 instrumentalne kompozicije, od kojih su 404 koncerti za razne sastave, 45 opere, 40 opsežnija crkvena dela i — bezbroj manjih dela. Bio je toliko slavan da je sam J. S. Bach (v. tamo!) vežbajući se prepisivao njegove partiture, a njegova kompozicijska tehnika bila je u ono vreme primerna i nedostižna.

VLADIGEROV Pančo, r. 1899. u Cirihu, bugarski pijanista i kompozitor, živi u Sofiji. Njegov je stil poznoromantičan i prožet bugarskim folklornim elementima; njegov muzički opus je raznolik i bogat, obuhvata tri simfonije, klavirske i violinske koncerte i pojedinačne kompozicije koje opravdavaju njegov glas vodećeg bugarskog kompozitora današnjice.

VUČKOVIĆ Vojislav, r. 1910. u Pirotu, u. 1942. u Beogradu, muzikolog i kompozitor; u svojim muzikološkim spisima postavio je tezu o marksističkoj saznajnoj metodi u muzici.

VUKDRAGOVIĆ Mihajlo, r. 1900. u Okučanima, profesor i prvi rektor Muzičke akademije u Beogradu, kompozitor i dirigent, autor orkestralnih i kamernih, a osobito vokalnih dela među kojima se posebno ističe „Vezilja slobode" (po B. Ćopiću).

VURNIK Stanko, r. 1898. u Št. Vidu pri Stični, u. 1932. u Ljubljani, muzikolog, autor prve slovenačke estetsko-kritičke knjige „Uvod u muziku".

W

WAGNER Richard (Wilhelm), (Vagner Rihard Vilhelm), r. 1813. u Lajpcigu, u. 1883. u Veneciji, najveći nemački i svetski dramski kompozitor i istinski reformator opere. Isprva je radio kao kapelnik u raznim nemačkim pozorištima i mučno se probijao kroz život, dok ga bavarski kralj Ludvik II nije oslobodio svakidašnjih teškoća, tako da je mogao pomoću raznih sabirnih akcija da otvori sopstveno pozorište u bavarskom gradu Bajrojt, gde se i danas izvode samo njegova dramska dela (opere). Čitavo njegovo stvaranje je u suštini i gotovo preterano romantično, a tekstovi većine njegovih 13 opera uzeti su iz sta-

rogermanske mitologije (sem „Tristan i Izolda"). Testove je pisao sam (najpre je želeo da postane pesnik) u staroj nemačkoj pesničkoj formi s posebnim unutrašnjim rimama („Stabreim"). Njegov ideal je bio spoj svih umetnosti u jedno umetničko delo — vizija koju ni on sam nije mogao sasvim da ostvari. Glavno delo na tom području je — posle početnih opera „Vile" i „Rienzi" (Rienci), te zrelijih „Tannhäuser" (Tanhojzer) i „Lohengrin" (Loengin) — tetralogija „Der Ring des Nibelungen" (Nibelunški prsten); srž svoje muzičke reformacije dao je u tragediji „Tristan und Isolde"; posle se odvojio od preteranog hromatizovanja (koje je postalo osnova svih savremenih struja i pravi izvor dodekafonije) i vratio se dijatonskom putu u komičnoj operi „Die Meistersinger von Nürnberg" — Nirnberški majstori pevači; poslednja njegova opera je verskosvečani „Parsifal" u kojem je kompozitor uveličao kako svoj pogled na svet tako i svoju kompozicijsku tehniku. Svoje umetničko gledanje i poslanstvo umeo je da otkrije i potvrdi i u estetsko-kritičkim i polemičkim spisima kojima je pored prijatelja stekao i neprijatelje, tako da je tokom čitavog svog života bio osporavan i problematičan. Njegov uticaj na razvoj muzike je neosporan i zadire duboko u sadašnjost.

WALLFISCH Peter (Valfiš Peter), r. 1924. u poljskom gradu Vroclav, pijanista međunarodnog glasa, profesor Muzičke akademije u Jerusalimu, živi u Londonu.

WALTER Bruno (pravo ime Bruno Walter Schlesinger) (Valter Bruno Šlezinger), r. 1876. u Berlinu, u. 1926. u mestu Beverli Hils (SAD), dirigent svetskog značaja; posle početka u Hamburgu, Bratislavi, Rigi, Berlinu i Beču postao je „Generalmusikdirektor" (GMD) u Minhenu i Salcburgu, a posle nacističkog progonstva dirigent glavnih američkih orkestara.

WALTON William Turner (Valton Viljem Tarner), r. 1902. u engleskoj varošici Oldhem, spada među najizrazitije današnje engleske kompozitore. Zanimljivo je da se ogledao na svim kompozicijskim područjima i da je na svakom ostavio po jedno delo: operu, simfoniju, koncert za violinu, koncert za violu, balet, gudački kvartet i koncertantnu simfoniju. Inače, ostavio je dosta odlične filmske muzike, naročito za Shakespeareove drame.

WASIELEWSKI Joseph (Wilhelm) **von** (Vasielevski Jozef, Vilhelm fon), r. 1822. u nemačkom mestu Groslezen, u.1896. u gradu Zondershauzen (Nemačka), naučnik, violinista i dirigent, posebno poznat po temeljitom proučavanju starih gudala, autor mnogih značajnih knjiga s tog područja.

WEBER Carl Maria von (Veber Karl Marija fon), r. 1786. u nemačkom gradu Ojtin, u. 1826. u Londonu, operski kompozitor romantične orijentacije i pijanista. Kad mu je bilo šest godina imao je prvu svesku svojih klavirskih kompozicija. Njegov je život protekao vrlo uzbudljivo; kao dirigent uglavnom je vodio izvedbe sopstvenih dela. Napisao je mnogo opera fantastičnog sadržaja, a i danas se na programu operskih pozornica nalaze njegova dela „Der Freischütz" (Čarobni strelac), „Euryanthe" (Eurijanta), „Preciosa", „Oberon" i druga. Pored opera, napisao je i sedam kantata i nešto drugih crkvenih kompozicija, šest kompozicija za klarinet, od ovih dva slavna koncerta koja su prva dela te vrste uopšte.

WEBERN Anton von (Vebern Anton fon), r. 1883. u Beču, u. 1945. u austrijskom vojnom logoru Miterzil, kompozitor i najdosledniji učenik A. Schönberga (v. tamo!) koji je dodekafonski kompozicijski stil (serijalnu tehniku) doveo do krajnjih konsekvenci. Njegova su dela složena i krhka, a pokazuju i veoma oštar sluh za zvučnost; njegov izraz je inače vrlo zgusnut i možda baš stoga malo ponesen i privlačan. Napisao je pet orkestralnih kompozicija (među njima jednu simfoniju), devet kamernih dela i oko 50 pesama. Njegova je muzika karakteristična za intelektualno stvaralaštvo koje izbegava emotivnost.

WEILL Kurt (Vajl Kurt), r. 1900. u nemačkom gradu Desau, u. 1950. u Njujorku, izrazit kompozitor opera i filmske muzike. Njegova „Prosjačka opera" imala je prodoran uspeh, neke njene melodije prešle su u popularne pesme, a njegovi tipično američki „songs" osvojili su sve kontinente, ali su zbog svoje solidne stručne nadgradnje umeli da utru put i na koncertne pozornice.

WEINGARTEN Josef (Vajngarten Jozef), r. 1911. u Budimpešti, pijanista prvog reda, živi u Londonu.

WEINGARTNER Felix (Paul) von (Vajngartner Feliks Paul fon), r. 1863. u Zadru, u. 1942. u švajcarskom letovalištu Vintertur, jedan od najznačajnijih dirigenata poluproteklog doba,

šef konzervatorijuma u Bazelu (Švajcarska) i kompozitor opera i simfonijske muzike. Objavio je i više stručnih dela i sarađivao na novim kritičkim izdanjima Berlioza, Haydna, Wagnera, Webera (v. tamo!).

WELLESZ Egon (Josef) (Veles Egon Jozef), r. 1885. u Beču, muzikolog i proučavalac stare vizantijske muzike, kompozitor opera i simfonijskih dela, pripadnik atonalne kompozicijske struje. Objavio je mnogo značajnih stručnih knjiga i rasprava iz orijentalne muzike i istorije muzike.

WERCKMEISTER Andreas (Verkmajster Andreas), r. 1645. u nemačkom mestu Benekenštajn, u. 1706. u gradu Halberštat (Nemačka), orguljaš i teoretičar koji je teoretsko-praktičnim uvođenjem takozvanog „temperiranog" ugađanja instrumenata (struna i d.) otvorio mogućnost zajedničkog muziciranja, te na taj način omogućio ogroman razvoj evropske muzike od 17. veka pa dalje.

WIENIAWSKI Henryk (Vjenjavski Henrik), r. 1835. u poljskom gradu Lublin, u. 1880. u Moskvi, veliki poljski violinski virtuoz. Napisao je mnogo violinskih koncerata i drugih instruktivnih kompozicija za violinu. — Njegov brat **Józef W.** (1837—1912) bio je značajan klavirski virtuoz i autor uspelih klavirskih kompozicija. — Njihov nećak **Adam Tadeusz W.** (Adam Tadeuš) (1879 — 1950) bio je kompozitor i direktor varšavskog konzervatorijuma.

WILHELMJ August (Vilhelmj August), r. 1845. u nemačkom mestu Uzingen, u. 1908. u Londonu, vrlo poznat violinski virtuoz, autor velike (i nedovršene) violinske škole i mnogih violinskih obrada klasičnih dela.

WITTGENSTEIN Paul (Vitgenštajn Paul), r. 1887. u Beču, u. 1961. u mestu Menheset (SAD), levoruki pijanista svetskog značaja. Za njega su, samo za levu ruku, napisali koncerte mnogi kompozitori.

WOLF Hugo (Volf Hugo), r. 1860. u Slovenjem Gradcu, u. 1903. u Beču, jedan od najvećih austrijskih kompozitora pesama posle Schuberta (v. tamo!) i sledbenik tradicije koju je oslobodio okoštalosti upotrebom Wagnerovih kompozicijskih postupaka. Ostavio je operu „Corregidor" i nešto manjih orkestarskih i klavirskih kompozicija, a pre svega mnogo odličnih pesama na tekstove Goethea, Mörika, Michelangela, Heinea i Heysea.

WOLF Johannes (Volf Johanes), r. 1869. u Berlinu, u. 1947. u Minhenu, muzikolog i paleograf (proučavalac starinskih notnih zapisa), izdavač mnogih značajnih muzičko-istorijskih i notnih studija.

WOOD Henry Sir (Vud Henri, ser), r. 1869. u Londonu, u. 1944. u varošici Hičin, engleski dirigent, ustanovitelj čuvenih „promenadnih" koncerata („Proms") u Londonu. Pod pseudonimom Paul Klenovsky javljao se i kao kompozitor oratorijumskih, operskih i operetnih dela.

WOTQUENNE Alfred (Votken Alfred), r. 1867. u belgijskom mestu Lob, u. 1939. u francuskom letovalištu Antib, muzikolog, posebno zaslužan za muzičku bibliografiju.

Y

YEKTA BEY Raouf (Jekta Bej Rauf), r. 1871. a u. 1935. u Carigradu, muzikolog, istraživač orijentalnog folklora i autor brojnih rasprava sa tog područja.

YSAYE Eugène (Isaj Ežen), r. 1858. u belgijskom gradu Liježu, u. 1931. u Brislu, znameniti violinski virtuoz, dirigent simfonijskih koncerata i kompozitor za violinu.

Z

ZABALETA Nicanor (Zabaleta Nikanor), r. 1907. u španskom letovalištu San Sebastian, jedan od najuglednijih savremenih virtuoza na harfi i priređivač klasičnih i španskih kompozicija za svoj instrument.

ZABEL Albert (Cabel Albert), r. 1835. u Berlinu, u. 1910. u Petrogradu, čuveni harfista i autor kompozicija za harfu.

ZAFRED Mario (Zafred Marijo), r. 1922. u Trstu, italijanski kompozitor pet simfonija (četvrta je posvećena oslobodilačkoj borbi), „Devinskih elegija" (po R. M. Rilkeu), koncertantne simfonije za violu, koncerta za harfu i drugih simfonijskih dela. Poznata je i njegova prateća muzika za napredne i dokumentarne filmove („Pozor! Banditi!", „Pisma na smrt osuđenih partizana", „San Miniato juli 1944" itd.).

ZAGIBA Franc, r. 1912. u slovačkom mestu Rožnovo, muzikolog, šef muzikološkog instituta akademije znanosti u Bratislavi, proučavalac života i dela F. F. Chopina i saradnik u raznim savremenim leksikografskim delima.

ZAJC Ivan (pl.), r. 1832. na Rijeci, u. 1914. u Zagrebu, jedan od najplodnijih hrvatskih kompozitora s kraja 19. veka, dugogodišnji upravnik zagrebačke opere i konzervatorijuma. Napisao je deset opera, delimično na patriotske tekstove („Nikola Šubić-Zrinjski"), 30 opereta, 60 kantata i drugih crkvenih kompozicija, preko 250 horskih, solo-pesama i nešto kamerne muzike. Njegov stil sledi Verdijevim stopama i prožet je folklornim elementima.

ZARLINO Gioseffo (Carlino Đozefo), r. 1517. u varošici Kjođa kod Venecije, u. 1590. u Veneciji, glavni muzički teoretičar u 16. veku, začetnik naučnog proučavanja harmonije.

ZECCHI Carlo (Ceki Karlo), r. 1903. Rimu, pijanista i dirigent, koji je više puta posećivao i naše krajeve.

ZEMLINSKY Alexander von (Zemlinski Aleksander fon), r. 1872. u Beču, u. 1942. u mestu Larčmont (SAD), dirigent i kompozitor više opera i simfonijskih dela, inspirator Schöbergovih teoretskih razmišljanja.

ZICH Jaroslav (Zih Jaroslav), r. 1912. u Pragu, kompozitor i šef muzičkog odeljenja RTV-Prag, pisac stručnih knjiga i rasprava.

ZICHY Géza (Zihi Geza), grof Vasony-Keö (Vašonj-Keo), r. 1849. u mađarskom zaseoku Stara, u. 1924. u Budimpešti, jednoruki mađarski pijanista i kompozitor, šef budimpeštanske muzičke akademije, operski i kamerni autor.

LEKSIKON POJMOVA

a

a: 1. prvobitno kao prvo slovo abecede polazni znak tonskog označavanja; danas 6. ton c-dur lestvice. 2. sa oznakom a¹ ili a' pa i a, (u francuskoj terminologiji la³) polazni ton jedinstvenog tonskog ugađanja sa 435 dvostrukih (= 870 jednostrukih) treptaja/sek (frekvencija). Ovu (akustičku) odrednicu usvojila je pariska Akademija nauka 1858, a prihvatile su je većina kulturnih zemalja na Bečkoj konferenciji 1885. godine. Često se označava kao „kamerni ton"; u Engleskoj i SAD znatno je viši (440 do 452 treptaja) na osnovu odluke međunarodne konferencije 1939. godine, koja nije svuda prihvaćena. 3. italijanski predlog = k, pri, do, u vezi sa imenicama i pridevima, čest u muzičkoj terminologiji. 4. u nauci o oblicima kao „a" (može sa raznim indeksima: a, a,... ili a_1, a_2...) oznaka za osnovne delove oblika; kao A (isto tako sa raznim indeksima) oznaka za veće oblikovne delove sa jedinstvenim tematskim materijalom. **Kao** „A-B-A" oznaka za trodelni **oblik** pesme, itd. Ton „a" iz prve oktave = a'.

con abbandono (it.) — predano, usrdno

L'abeille (L'abej, fr.) — pčela; poznata kompozicija za violinu koju pogrešno pripisuju Franzu Schubertu (1797 — 1828), čuvenom romantičarskom kompozitoru, a u stvari je delo njegovog istoimenog rođaka Franza Schuberta (1808 — —1878), violiniste iz Drezdena

a cappella (it.) — za kapelu, tj. za internu upotrebu; danas oznaka za horsko pevanje bez instrumentalne pratnje

accelerando (it.) — ubrzano, ubrzavajući

acciaccatura (it.) — vrsta muzičkog ornamenta (ukrasa) prilikom sviranja na orguljama u 17. i 18. veku

accompagnamento (it.) — pratnja; **accompagnato** — praćeno

adagio (it.) — lagano; **adagietto** — (formalno) mali adagio; **adagissimo** — vrlo lagano; može i kao naziv stava

Adelaide: 1. solo-pesma L. van Beethovena na reči F. Mathisona (op. 46). 2. violinski koncert nepoznatog autora pripisan W. A. Mozartu, posvećen francuskoj princezi A. Capet (Kape), kćeri Marije Antoinette (Antoanete). 3. **A. ou le langage des fleurs** (A. ili govor cveća), balet M. Ravela

ad libitum (lat.) — po volji, proizvoljno

Adriana Lecouvreur (A.Lekuvrer) — opera, napisao je Francesco Cilea

(1866—1950), prvi put izvedena u Milanu 1902. godine

a due (it.) — po dvoje, u dvoje; **a tre** — po troje

aeolski — eolski, v. tamo!

aerofoni — instrumenti sa vazdušnim stubom kao izvorom zvuka (duvački instrumenti svih vrsta)

con affetto (it.) = **affetuoso** — strasno

affretando (it.) — ubrzavajući

agevole (it.) — ugodno

aggradevole (it.) — prijatno

agilmente (it.) — okretno, živo

agitato (it.) — uzbuđeno

agogika — prvobitno, sve pojave koje se odnose na osnovne principe brzine; danas sve što se odnosi na brzinu izvedbe

Aida — velika opera G. Verdija na tekst koji je po priči Mariette Bey (Marijete Bej) napisao C. du Locle (di Lokl) na francuskom jeziku a na italijanski preveo A. Ghislanzoni (Gislanconi). Verdi je operu napisao po narudžbi egipatskog vicekralja za svečano otvaranje operskog pozorišta u Kairu; tamo je prvi put izvedena 1871. godine

air (er, fr. i en.) = **aria** (it.) — arija

ais — sa povisilicom (#) za polustepen povišen ton a; **aisis** — sa duplom povisilicom (x) za dva polustepena (=ceo stepen) povišen ton a

akord — istovremeno zvučanje najmanje tri različita tona

akustika — nauka o zvuku (fizički); u prenosnom značenju i prostorna prikladnost građevina za primanje i prenošenje zvučnih pojava (dobra, slaba akustika prostora)

akvarel — prenesen iz slikarstva, izraz za lake, prozirne, kao vodenim bojama naslikane žanr-kompozicije za instrumente

Albert Herring — komična opera engleskog kompozitora B. Brittena, libreto po noveli Guy de Maupassanta (Gi de Mopasana) napisao je E. Crozier (E. Krozije), prva izvedba 1947. godine u Engleskoj
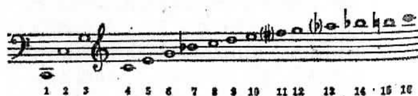
alborada (šp.) — jutarnja serenada

Albumblatt (nem.) — list u albumu, popularna oznaka za manje i nepretenciozne kompozicije romantičnog karaktera

Alceste (Alčeste) — opera K. W. Glucka, libreto R. de Calzabigia (Kalcabidžija), prva izvedba 1767. u Beču

al fine (it.) — do kraja; **da capo al fine** — od početka do kraja

alikvotni tonovi = **viši harmonski, delni, parcijalni** — kod svakog tona niz tonova koji prate, pojačavaju i boje osnovni ton; ova fizička pojava nastaje zato što svako zvučno telo (izvor zvuka) podrhtava u celini i u svim svojim delovima istovremeno. Alikvotni tonovi su niz tonova čiji se srazmer treptaja izražava prirodnim brojnim nizom (1, 2, 3. . .); tako su frekvencije dva tona koji čine interval oktave u srazmeri 1:2, kod kvinte (duodecima) 2:3 (1:3), kvarte 3:4 itd. Osnovni ton se obeležava brojem 1; broj alikvotnih tonova inače nije ograničen, ali oni postepeno postaju sve neuočljiviji. Slika pokazuje prvih 16 alikvotnih tonova iznad tona »C«; (tonovi sa predznacima nisu čisti, već su viši ili niži od onih u prirodnom tonskom sistemu — prim. red.)

Alikvotni tonovi

alla (it.) (u vezi sa pridevom) — na način; **alla breve** — prvobitno brojanje po kraćim (brevis) notnim vrednostima, danas oznaka za dvaput brže izvođenje; **alla turca** — na turski način, tj. kao kod turskog (janičarskog) sviranja (zastarelo); **alla zingarese** — na ciganski način; **all' ongherese** — na mađarski način, itd.

allargando — postepeno usporavajući

allegro (it.) (u stvari veselo) — brzo; **allegretto** — prilično brzo; **allegrissimo** — vrlo brzo; **con allegrezza** — vedro; formalno, takođe oznaka stava

allemande (fr.) (prvobitno = nemački) — ples umerene brzine iz 17. veka u četvorodelnom taktu i malih notnih vrednosti; kasnije brži ples u trodelnom taktu; danas i nemačka i švajcarska narodna igra, podvrsta valcera

alt — dubok ženski pevački glas; duboki alt zove se **kontraalt**

alteracija = hromatska promena tona (povišavanje i snižavanje)

alternativo — izmene (u pretklasičnim kompozicijama)

alto (fr.) = viola; **alto** (it.) = visok

ambitus (lat.) — obim

An American in Paris (Amerikanac u Parizu) — baletna svita G. Gershwina, prva izvedba 1928. godine

američke orgulje — harmonijum; **Crnački kvartet** — naziv gudačkog kvarteta Antonina Dvořáka (op. 96), koji je inspirisan kompozitorovim boravkom u Americi i koji koristi crnačke melodije

El Amor brujo (šp.) (Ljubav-čarobnica), balet M. de Falle, prva izvedba 1915. godine

L' Amore dei tre re (Ljubav tri kralja, it.) — opera Itala Montemezzija, libreto S. Benellija, prva izvedba 1913. godine u Milanu

amplituda — akustički pojam pri treperenju, najveća udaljenost tela od položaja mirovanja; od amplitude treptaja zavisi jačina tona

ancora (it.) — još; npr. **ancora più mosso** — još brže

andante (it.) — umereno brzo; **andantino** — (formalno) mali andante; brže nego andante

Andrea Chénier (A. Šenije) — opera Umberta Giordana, libreto L. Illica (Ilika), prva izvedba 1896. godine u Milanu

Années de pélérinage (Godine hodočašća) — ciklus karakterističnih kompozicija F. Liszta (u tri sveske)

Antar — simfonija (simfonijska svita) N. Rimskog-Korsakova

anticipacija — raniji nastup tona (u harmoniji)

antifon — pevanje sa odgovaranjem; **antifonal** = **antifonarij** — zbirka **antifona** (iz crkvene muzike)

con anima (it.) = **animato** — živo, vatreno; **animando** = življe

a piacere (it.) = ad libitum

a poco a poco (it.) — malo po malo, postepeno

appassionato (it.) — zanosno, strasno; naziv mnogih kompozicija, npr. Beethovenove klavirske sonate op. 57, itd.

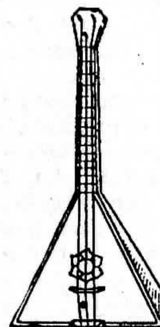
L'apprenti sorcier (Đavolov učenik) — simfonijska slika P. Dukasa po baladi J. W. Goethea (Getea)

apsolutan = potpun — 1. apsolutna muzika = bez nemuzičke sadržine (suprotno: **programska muzika).** Ova oznaka važi samo za instrumentalnu muziku; vokalna muzika je povezana sa tekstom. 2. **apsolutni sluh** = mogućnost da neko određuje tonske visine bez pomagala (suprotno: **relativni sluh). 3. apsolutna tonska visina** = akustički formirana i u frekvencama izražena tonska visina (suprotno: **relativna tonska visina,** izražena u intervalima). 4. **apsolutna muzika** = apstraktna muzika, oznake koje se poklapaju i označavaju muziku koja svoju sadržinu crpe isključivo iz muzičkih elemenata, a u skladu sa logikom sopstvenog razvoja

Prélude à l'après-midi d'un faune (Popodne jednog fauna) — simfonijska predigra Cl. Debussya za eklogu St. Mallarméa (St. Malarmea)
arabeska — kraća kompozicija dekorativnog karaktera, najčešće za klavir
arco (it.) — gudalo; **coll'arco** — gudalom
aria (it.) — arija, melodija; **arietta** — mala arija; **arioso** — pevanje na način između arije i recitativa
Ariadne auf Naxos (Arijadna na Naksosu) — parodična opera R. Strausa na tekst H. v. Hofmannsthala, »predstava u predstavi« u Molièrovom »Građaninu-plemiću« (Le bourgeois gentilhomme), prva izvedba 1912. godine u Štutgartu
L' Arlésienne (Arlezijanka) — scenska muzika G. Bizeta za dramu A. Daudeta (A. Dodea), prva izvedba 1872. godine
arpa (it.) — harfa (v. tamo!)
arpeggio (it.) — oznaka za izvođenje akordâ na klaviru kao na harfi
arrangement (fr.) — priređivanje (aranžman), adaptacija
ars (lat.) — umetnost; **ars antiqua** (stara umetnost) — oznaka za muziku 12. i 13. veka, nasuprot **ars nova** (nova umetnost) u 14. veku i kasnije
A. S. = **al segno** (it.) — do znaka
as — sa snizilicom (*b*) za polustepen snižen ton a; **ases** — sa duplom snizilicom *(bb)* za dva polustepena (=ceo stepen) snižen ton a
assai (it.) — vrlo
a tempo (it.) — u propisanom tempu (prvobitno označenom brzinom)
atonalna muzika — muzika koja napušta harmonsku tonalnu podlogu i uvodi jednaku vrednost svih (12) hromatskih polutonova bez harmonske funkcionalnosti. Svaka dvanaestotonska kompozicija nije nužno atonalna, a isto tako nisu sve atonalne kompozicije dvanaestotonske. Etimološki, izraz »atonalan« je nespretno izabran, jer u stvari znači »bez tonova«, dakle nemuzikalan. **Atonalnost** je kompozicijski pravac bez strogo određenog stila, tako nazvan radi suprotstavljanja načinu komponovanja u prošlosti. — **Atematičan** — bez teme
attacca (subito) (it.) — nastavi bez zastajkivanja
aubade (fr.) = alborada (v. tamo!)
augmentacija — povećavanje, širenje; u kontrapunktu svojstvena obrada intervala. Suprotnost: **diminucija** — smanjivanje, sužavanje
autentičan — izvoran; u harmoniji: **autentična kadenca** — veza dva akorda pri kojoj basov ton pravi korak čiste kvarte nagore (= čiste kvinte nadole)

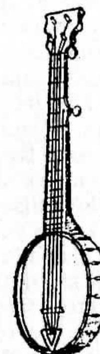
b

b: 1. prvobitno (kao drugo slovo abecede) drugi ton; tako je i danas u Engleskoj i drugim zemljama anglosaksonskog kulturnog uticaja; u zemljama austrijsko-nemačkog kulturnog područja poluton između »a« i »h« = ais (za polustepen uvećan ton »a«) = hes (za poluton snižen ton »h«). (Ovi tonovi su jednaki samo u temperiranom sistemu — prim. red.); iz toga sledi da je englesko »b« jednako nemačkom (i, dakle, našem) »h«. 2. snizilica (*b*) tj. znak za polustepeno sniženje tona
bagatela — malenkost, sitnarija, oznaka za malu laku kompoziciju
balada — pesnička forma sa pripovednom sadržinom. 2. prvobitno srednjovekovna poema sa muzičkom pratnjom; kasnije svaka pripovedna pesma, a onda i instrumentalna kompozicija pripovednog karaktera. **Baladna opera:** u Engleskoj u 18. veku zabavna drama sa pevanjem (»Prosjačka opera« Johna Gaya — tekst — i Johna Pepuscha — muzika). U novije vreme ponovo oživljava (1928, Kurt Weill, Threepenny-Opera)

Balalajka

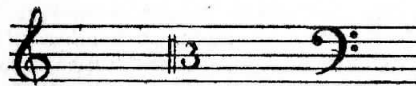
balalajka — porodica ruskih narodnih instrumenata tipa gitare, trouglastog oblika. Balalajke su izrađene u pet veličina (prima, sekunda, alt, bas i kontrabas) i obično imaju po tri čelične strune. Sviraju se kažiprstom desne ruke ili perom. Udružuju se u orkestar balalajki i u takvom su sastavu poznate i izvan Rusije.
balet — scenska izvedba umetničkih igara sa muzičkom pratnjom; u velikim operama romantičnog tipa bilo je i plesnih međutačaka bez neposredne veze sa sadržajem operske radnje
Un Ballo in maschera (Bal pod maskama): opera G. Verdija, tekst po drami Scriba (Skriba) napisao A. Somma; prva izvedba 1859. u Rimu
band (eng.) — savremeni naziv raznih instrumentalnih sastava
banjo (bendžo) — trzalački instrument tipa gitare; trup je oblika bubnja sa zategnutom kožom ili pergamentom; ima 4 — 9 (ili 2×4) struna, a često i posebnu melodijsku strunu. Instrument se izrađuje u različitim veličinama, najčešće kao tenorski banjo; on se posebno afirmisao u jazzbandama. Banjo je

Banjo (bendžo)

verovatno prvobitno bio instrument afričkih Crnaca, a otuda je sa robovima stigao u južne države SAD. — Podvrsta je **banjolin** sa četiri strune (ili četiri para struna) na kojem se svira trzalicom. — **Banjulele** je podvrsta **ukulele** (v. tamo!)
Il Barbiere di Siviglia (Seviljski berberin) — komična opera G. Rossinija, tekst po Beaumarchaisovoj (Bomaršeovoj) komediji napisao Stebrini; prva izvedba 1816. u Rimu (prvobitni naslov: Almaviva)
barkarola — pesma venecijanskih gondolijera, kasnije instrumentalna kompozicija lakšeg, uljuljkujućeg karaktera.
bariton (it.) — glas između tenora i basa; tenor-bariton naginje ka prvom, bas-bariton ka drugom. Takođe i oznaka instrumentalne vrednosti; 2. baritonski ključ = F-ključ na 3. liniji (zastarelo); 3. duvački instrument baritonskog ka-

raktera (u vojnoj muzici)
barok (barokno doba) — naziv pozajmljen iz istorije umetnosti; u muzici nema nijedne razvojne faze koja bi smisaono odgovarala pojmu baroka. Slično je sa oznakama »renesansa« i »rokoko«, pa i sa nekim novim umetničkim pravcima koji se vremenski inače poklapaju sa određenim pojavama u muzici, ali se po karakteristikama sa njima ne podudaraju. Moderna muzikologija je zbog toga počela da ih napušta i da traži nove izraze koji treba tačnije da označe i definišu svojstvene muzičke stilske karakteristike. Najposle, sve pojave u muzici se nalaze između »klasike« i »romantizma« što najviše odgovara obema karakterističnostima koje preovlađuju u ovoj umetnosti: strogoj logičkoj uređenosti i fantastičnoj izražajnoj snazi; prvu naglašava klasika, a drugu romantizam. Obe se javljaju bilo naizmenično bilo istovremeno u promenjenim okolnostima što je vidljivo u više ili manje složenim odstupanjima od osnovnih stilskih crta. (Inače, po uobičajenoj podeli, razdoblje muzičkog baroka proteže se od kraja XVI do polovine XVII veka. Među najistaknutije predstavnike ubrajaju se Rameau, Vivaldi, Händel, J. S. Bach... — prim. red.)

Violinski, altovski i basovski ključ

bas (od lat. bassus — dubok) — glasovni položaj, obično najdublji vokalni ili instrumentalni glas; **basovski ključ** = F-ključ na 4. liniji; skraćenica za kontrabas; inače — svaki najdublji instrument
basson (fr.) — fagot (v. tamo) = **basson** (eng.)
basso ostinato (it.) — ustrajni (koji se stalno ponavlja) bas
basso profondo — vrlo dubok bas
Bastien et Bastienne (Bastijen i Bastijena): melodrama W. A. Mozarta (mladalačko delo), tekst po Rousseauevom delu »Le Devin du Village« (Seoski vrač) napisao F. W. Weisskern (Vajskern), prva izvedba 1768. u Beču
B. B. C. — skraćenica za British Broadcasting Company (Corporation), englesko radio-društvo
Bekstvo iz seraja — v. Die Entführung aus dem Serail!
Bela dama — v. La Dame blanche!
Bela krajina — 2. stav simfonije M. Kozine
bel canto (it.) = lepo pevanje, italijanski način pevanja koji najviše pažnje posvećuje privlačnom oblikovanju glasa
bémol (fr.) = bemolle (it.) — snizilica npr. la-bémol = »as«
berceuse (fr.) — uspavanka
bergerette (fr.) — francuska narodna pastirska pesma
bitonalan — koji pripada dvama tonalitetima (napr. c-duru i es-duru)
blues (bluz) — stil jazza na podlozi crnačkih melodija; izraz se odnosi na tipično nisku tercu i septimu koje se zovu »blue«. Karakter bluesa je setan, tempo umeren. Uveo ga je crnački kompozitor W. C. Handy (Hendi) (1911, Memphis Blues)
bolero — španski (ne narodni) ples u trodelnom taktu, umerene brzine.
Bolero — simfonijska koreografska kompozicija M. Ravela
La Bohème: opera G. Puccinija, tekst po Murgerevom romanu »La Vie des Bohème« (Život boema) napisali Giacosa i Illica (Đakoza i Ilika), prva izvedba 1896. u Torinu
bombardon — duvački instrument iz porodice tuba, upotrebljava se naročito u vojnoj muzici kao bas
boogie-woogie (bugi-vugi) — najpre vrsta klavirskog bluesa, kasnije (1938) ples; slično »**bebop**« (bibap, i »rebop« ili »bop«) posle drugog svetskog rata; oslanjao se na modernu harmoniju i novije stilske karakteristike savremenih kompozitora
Boris Godunov — opera (narodne slike) M. Musorgskog po Puškinu. Prva izvedba 1874, Petrograd. U svetu se izvodi u originalu ili u adaptaciji N. Rimskog-Korsakova
boston — ples, lagani valcer (u Americi nepoznat izraz)
bourrée (bure, fr.) — stari klasični francuski dvorski ples, sličan gavoti; naziv se i danas sačuvao za narodnu igru koja nije srodna klasičnom plesu
breve (it.) — kratko; **brevis** (lat.) — notna vrednost (pola vrednosti »longa« — duga)
con brio (it.) — sa zaletom; i **brioso**
buffo (it.) — smešno, komično, npr. basso buffo, opera buffa itd.
burla (it.) = **burleska** = **burletta** — kompozicija šaljivog karaktera

C

c — 1. i danas polazni ton tonskog označavanja, osnovni ton c-dura; c' ima apsolutnu visinu 512 (1024) treptaja/sek. 2. c-ključ: a) na 3. liniji altovski b) na 4. liniji tenorski ključ
caccia (it.) — u stvari »lov«, vrsta muzičke forme u 14. veku, obično dvoglasni kanon
cadenza (it.) = kadenca (v. tamo!)
calando (it.) — popuštanje (u jačini i brzini)
calmo (it.) — mirno
con calore (it.) — toplo = **caloroso**
calypso — noviji ples, često praćen improvizovanim pevanjem; poreklom sa Karipskog mora
cambiata — kambiata, v. **nota cambiata**
camera — kamerna; **da camera** — kamerni
campana (it.) — zvona; **campanelli** — zvončići; **La Campanella** — znamenita violinska etuda N. Paganinija, a posle nje i klavirska etuda F. Liszta
cancan (fr.) — živahan ples, koji se pojavio s kraja proteklog veka
canon (lat.) — kánon (od grčkog kanón — pravilo) u kontrapunktu metoda imitacije
cantabile (it.) — pevno; **cantando** — pevajući
cantata (it.) — kantata, v. tamo!
cantilena (it.) — kantilena, pesma
cantor (lat.) — kantor, najpre pevač uopšte, posle učitelj crkvenog pevanja i muzike
cantus (lat.) — pevanje, pesma, takođe i vodeći glas starijih vokalnih kompozicija; **cantus firmus** (lat.) — zadati, propisani glas u kontrapunktu
canzona (it.) — popevka, pesma; i niz instrumentalnih kompozicija u 16. i 17. veku; **canzonetta** — mala kancona
capriccio (it.) — instrumentalna kompozicija šaljivog, podrugljivog karaktera; **Capriccio espagnol** (Španski kaprićo) kompozicija N. Rimskog-Korsakova, op. 34; **Capriccio italien** (Italijanski k.), kompozicija P. I. Čajkovskog, op. 45
carezzando (it.) — ljupko
carillon (fr.) — mehanički zvončići u zvonima, naročito u Belgiji i Holandiji; zvončići kao instrument
Carmen — opera G. Bizeta, tekst po noveli P. Mériméea napisali Meilhac i Haléy, prva izvedba 1875. u

Parizu

carnaval (fr.) — karneval; **Carnaval romain** (rimski k.), kompozicija (uvertira) H. Berlioza; **Carnaval de Venise** (venecijanski k.), kompozicija N. Paganinija; **Karneval,** klavirski ciklus R. Schumanna; **Carnaval des animaux** (k. životinja), parodistična kompozicija C. Saint-Saënsa (sadrži znamenitu tačku »Le Cygne« — labud, za violončelo, poznatu po igri Ane Pavlove)

carnival (eng.) — karneval

carol (eng.) — vesela praznička pesma u Engleskoj

cassa (it.) — bubanj; **gran cassa** — veliki bubanj = **tamburo** (grande)

cassation (fr.) — instrumentalna forma iz 18. veka = **divertimento** (it.), **divertissement** (fr.)

castagnette (it.) — kastanjete, v. tamo!

Cavalleria rusticana (Kavalerija rustikana) — opera P. Mascagnia, tekst po noveli G. Verge napisali Targioni, Tozzati i Menasi, (Tarđoni, Tocati i Menazi), prva izvedba 1890. u Rimu

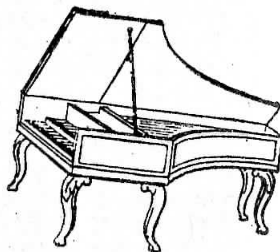
cavatina (it.) — kavatina, melodija

cecilijanstvo — pokret za reformu crkvene muzike u 19. veku

celesta (it.) = célesta (fr.) — instrument sa klavijaturom i čeličnim pločama, pronalazak francuskog graditelja instrumenata A. Mustela (Mistela, 1868)

cello (it.) — u stvari deminutivna oznaka bez određenog značenja; često u upotrebi umesto »violončelo«, v. tamo!

cembalo (it.). **clavicembalo** = **harpsikord** — najrasprostranjeniji prethodnik klavira između 16. i 18. veka. Imao je oblik sadašnjeg klavira, a strune su trzale kratke trzalice (plektra) povezane sa klavijaturom. Cembalo je imao taj veliki nedostatak što se menjanjem udarca na tipke nije mogla menjati jačina tona. Potisnuo ga je klavir

Čembalo

cent (eng.) — jedinica mere za fizičko određivanje intervala = stotinka polutona; 100 centa = poluton, 1200 centa = oktava

ces — sa snizilicom (*b*) za polustepen snižen ton »c«; **ceses** — sa duplom snizilicom (*bb*) za dva polustepena (= ceo stepen) snižen ton »c«

chaconne (fr.) = **ciaconna** (it.) — šakon, klasičan ples u trodelnom taktu; kasnije i varijacijska instrumentalna forma

chalumeau (šalimo, fr.) (sviralo) — dubok klarinetski registar

charleston (čarlston, eng.) — ples fokstrotne vrste, poreklom iz grada Čarlstona

chiesa (it.) — crkva; **concerto da chiesa** — crkveni koncert, za razliku od **concerto da camera** — kamerni (domaći) koncert

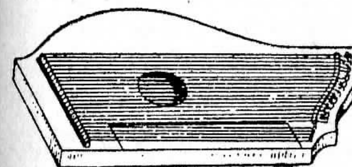
Children's Corner — dečji ugao, naslov zbirke klavirskih kompozicija C. Debussya

chinese temple-block (eng.) — u jazzu instrument od izdubljenog drveta

choral — koral, forma crkvenog napeva

cis — sa povisilicom (♯) za polustepen povišen ton »c«; **cisis** — sa duplom povisilicom (✕) za dva polustepena (= ceo stepen) povišen ton »c«

citre — popularni trzalački instrument sa 30 do 45 struna; od njih su 4 (ili 5) melodijske strune. Svi-

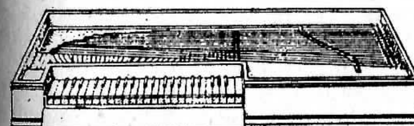
Citre

ra se posebnom trzalicom (melodijske strune), a prstima leve ruke strune za pratnju

clarino (it.) — truba; **clarinetto** — klarinet (v. tamo!)

clavicordo (it.) — klavikord, prethodnik današnjeg klavira

cloche(s) (fr.) — zvono(a)

Klavikord

coda (it.) — u stvari »rep«, završni deo kompozicije ili stava; **codetta** — mala coda

Collegium musicum (lat.) — društvo za negovanje muzike

coloratura (it.) — koloratura; ukrasima opremljen glas; posebna sposobnost u pevanju tako opremljenih glasovnih partija

come (it.) — kao

comes (lat.) — komes, pratilac (u kontrapunktu)

commodo (it.) — udobno

concertante (it.) — koncertant; **conceto** — korcert (v. tamo!); **concertina** — vrsta (koncertne) harmonike

continuo (it.), **basso continuo** — trajni, neprekidno prateći postupak, naročito u muzici 17. i 18. veka

contrabasso (it.) — kontrabas; **contradanza** — seoski ples; **contrafagotto** — kontrafagot; **contralto** — alt; **contrapunto** — kontrapunk (v. tamo!)

corda (it.) — struna

cornetto (it.) — kornet; **Corno** — rog (v. tamo!)

Cosi fan tutte (Tako čine sve) — opere W. A. Mozarta, tekst M. da Ponte, prva izvedba 1790. u Beču

courante (kurant, fr.) — klasični dvorski ples; u trodelnom taktu; kasnije (2. obavezni) deo klasične svite

crescendo (it.) — rastući

Crne maske — opera M. Kogoja, libreto po L. Andrejevu napisao J. Vidmar. Prva izvedba 1929. u Ljubljani

Croix sonore, v. električni instrumenti

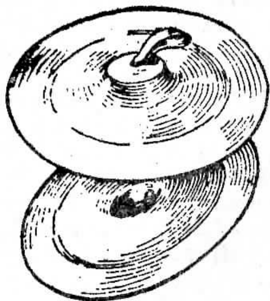
cuivres (fr.) — limeni duvački instrumenti

Č

Čarobna flauta — v. Die Zauberflöte!

Čarobni strelac = Der Freischütz (v. tamo!)

činele — (i rene) mesingani kovani instrument tanjirastog oblika i orijentalnog porekla; udaraju se ili zajedno ili pojedinačno maljicama za druge udaračke instrumente. Daje vrlo svetao i prodoran zvuk neodređene tonske visine. Ovaj instrument je neophodan u vojnoj

Činele

muzici i sličnim sastavima, često se koristi u operama, a ređe u simfonijskoj muzici. It: **piatti** (i cinelli), fr. **cymbales**

d

d — 1. drugi ton c-dur lestvice, 2. **D** (u harmoniji) skraćenica za harmonsku funkciju »dominanta«
da (it.) — od; **da capo** — od početka; (sk. D. C.); **da capo al fine** — od početka do kraja; **da capo al segne** — od početka do znaka (sk. **D. C. al S.**
La Dame blanche (Bela dama) — opera A. Boieldieua, libreto po W. Scottovim (V. Skotovim) novelama »Guy Mannering« (Gaj Manering) i »The monastery« (Manastir) napisao Scribe (Skrib); prva izvedba 1825. u Parizu
La Damnation de Faust (Faustovo prokletstvo) — kantata (dramska legenda) H. Berlioza, tekst je po drami J. W. Goethea sastavio kompozitor; prva izvedba 1846 (kao kantata, 1893. kao opera) u Parizu, odnosno Monte Karlu
danse (fr.) — ples; **Danse macabre** (Mrtvački ples) — simfonijska poema C. Saint-Saënsa; **danza** (it.) — ples
Dante — 1. klavirska sonata F. Liszta (Fantasia quasi una sonata »Après une lecture de Dante«), 2. simfonija F. Liszta u dva dela (»Inferno« — pakao i »Purgatorio« — čistilište, po Danteovoj »Božanstvenoj komediji«) (Divina commedia)
Daphnis et Chloë (Dafnis i Kloe) — balet M. Ravela po koreografiji M. Fokina
decibel (po fizičaru A. G. Bellu) — naučna jedinica mere za glasnost; muzički zvuci imaju obim jačine približno od 25 db (ppp) do 100 db (fff)
deciso (it.) — odlučno
decrescendo (it.) — stišavajući
Devojka sa zapada — v. La Fanciulla del West!
delicato (it.) — osetljivo, nežno
delizioso (it.) — sa uživanjem, slatko
des — sa snizilicom (*b*) za polustepen snižen ton »d«; **deses** — sa duplom snizilicom (*bb*) za dva polustepena (= ceo stepen) snižen ton »d«
destra (sc. mano) (it.) — desna ruka
détaché (fr.) — odvojeno; osnovni način poteza gudala
devoto (it.) — pobožno, odano
diabolus in musica (đavo u muzici, lat.) — srednjovekovna karakteristika intervala prekomerne kvarte; u strogom stavu kontrapunkta zabranjeno
diapason (dijapazon, fr.) — obim glasa ili instrumenta; uz to, ugađanje instrumenata prema kamernom tonu a (v. tamo!); 2. obim uopšte
dijatonika — sedmotonska (heptatonska) lestvica koja u obimu oktave ima 5 celih i dva polustepena; u užem značenju durova i molova lestvica i sazvučja koja proističu iz njihove upotrebe (dijatonska akordika u tercnom sistemu); suprotan pojam: **hromatika** (dodekafonska ili dvanaestotonska lestvica, dodekatonika i dodekafonija, v. tamo!)
Dies irae (lat., dan strave, sudnji dan) — poema Thomasa Celana iz 13. veka; napev gregorijanskog korala koji je kompozitorima često služio kao osnova za kompozicije stravičnog karaktera, npr. Berliozu u Fantastičnoj simfoniji, Lisztu u Dante-simfoniji, Saint-Saënsu u u Mrtvačkom plesu, Rahmanjinovu u Ostrvu mrtvih, itd.
dièze (fr.) = **diesis** (it.) —oznaka za povisilicu, npr. la-diesis = ais, itd.
diminucija — umanjivanje (notnih vrednosti, kompozicijski postupak u kontrapunktu)
diminuendo (it.) — stišavajući
dinamika — jačina, snaga; **dinamizam** — kompozicijski stilski pravac 20. veka koji je mnogo operisao dinamičkim efektima
di nuovo (it.) — iznova
dis — sa povisilicom (♯) za polustepen povišen ton »d«; **disis** sa duplom povisilicom (✕) za dva polustepena (= ceo stepen) povišen ton »d«
disonanca — »nesklad zvuka«: 1. akustički odnos dva zvuka izražen teško razumljivim — iracionalnim — razlomcima (npr. 8/9 i sl.); 2. estetski: odnos dva (ili više) tona koji se ne stapaju u zadovoljavajuću celinu. Akustično razlikovanje je odredljivo računski, iako individualno s obzirom na »razumljivost« intervala; estetsko vrednovanje je nepouzdanije i menja se s vremenom i ukusom. 3. U harmoniji i teoriji određeni intervali (sekunde i septime, kao svi prekomerni i umanjeni intervali) su disonantni, — ostali su konsonantni
ditiramb (gr.) — hvalospev, slavopojka, himna; **ditirambski** — oduševljeno, nadahnuto
divertimento (it.) = divertissement (fr.) — posebna forma višestavne instrumentalne kompozicije u 17. veku. Poznat primer: W. A. Mozart, Eine kleine Nachtmusik (Mala noćna muzika). Isto znači i izraz **kasacija**
divisi (it.) — podeljeni; oznaka za deljenje instrumentalnih grupa (gudala) u manje grupe. Isto znači »a due«, »a tre« itd.
Dixie's Land — najpre oznaka za poluostrvo Manhatan (SAD), a onda asocijativno za južne američke države. Prvobitno je to bila pesma D. D. Emmeta (1815 — 1904) napisana za crnačke pevače; za vreme secesionističkog rata prihvatile su je jedinice Južnih država (nasuprot nameni koja je u njoj izražena). Danas je to čest izraz u jazz-muzici
do — oznaka za ton solmizacije »c« (i »ut«), kao prvi ton niza do (ut)— re — mi — fa — sol — la — si — (do)
dodekafonija — oznaka za kompozicijski stil izgrađen na dvanaestotonskoj hromatskoj lestvici; **dodekafoničari** — pristalice tog pravca. Ova stilska podvrsta ima izgrađenu kompozicijsku teoriju, koja u suštini treba da sadrži sve prethodne stilske tehnike; za sada se još ograničava na izražavanje svojih posebnih, još ne sasvim definisanih zakonitosti
dolce (it.) — slatko, nežno, lako; **dolcissimo** — vrlo nežno, vrlo tiho; **con dolcezza** — slatko
dolente (it.) — bolno; isto znači i izraz **»con dolore«**
dominanta (skr. D) — u harmoniji akordska funkcija 5. stupnja lestvice, nazvana tako zbog svog »vladajućeg« položaja u melodijskom i harmonskom pogledu u okviru lestvice. Osnovna akordska funkcija u dijatonskoj harmoniji terc-

nog sistema zove se tonika (T); dominanta (D) je za kvintu **iznad** nje, a isti interval **ispod** nje je **subdominanta** (S)

domra (rus.) — staroruski trzalački narodni instrument sa tri strune i sa okruglim trupom sličnom bubnju. Izrađuje se u pet veličina: pikolo, prima, alt, tenor i bas, ređe i kontrabas. Domre se sa balalajkama udružuju u tipične ruske narodne orkestre, kao kod nas tamburice u tamburaške orkestre

Don Carlos (Don Karlos) — opera G. Verdija, libreto po drami F. Schillera (Šilera) napisali F. J. Méry i C. Du-Locle (Meri i Di-Loke). Prva izvedba 1867. u Parizu

Don Giovanni (Don Juan — opera W. A. Mozarta, libreto napisao da Ponte. Prva izvedba 1787. u Pragu

Don Quichotte — opera J. Masseneta, libreto po Cervantesu. Prva izvedba 1910. u Monte Karlu

Don Quijote (i Quixote) — simfonijska poema R. Straussa, napisana u obliku introdukcije, teme s varijacijama i finala za violončelo-solo i orkestar

Don Pasquale (Don Paskvale) — komična opera G. Donizettija, libreto napisao kompozitor. Prva izvedba 1843. u Parizu

dopo (it.) — posle, kasnije, po

doppio (it.) — dvostruko; **doppio movimento** = dvaput brže

Dorska tokata i fuga — kompozicija za orgulje J. S. Bacha, u stvari u d-molu

dorski tonski način (lestvica) — 1. starogrčki dijatonski način, nazvan po svome grčom poreklu; 2. stari (crkveni) dijatonski način sa početnom notom (»nota finalis«) »d« i sa daljih 6 tonova redom uzetih iz c-dur lestvice (d — e — f — g — a — h — c). **Dorska seksta** = velika seksta (d — h)

double (fr.) — dvostruko; vrlo čest pridev u različitim značenjima, češće umesto »kontra« (eng.)

due (it.) — dve; **due corde** — na dve strune, **a due** — po dva (udarca pri brojanju)

duo — 1. kompozicija za dva instrumenta, 2. izvedba u dvoje; **duet** — kompozicija za dva glasa

dumka — severnoslovenska narodna pripovedna pesma setnog karaktera. U umetničku muziku uveo ju je A. Dvořák

dur (od lat. durus, čvrst) — jedan od tonskih rodova dijatonike (dur-mol) sa stalnim položajem dva polustepena između 3. i 4. te 7. i 8. stupnja lestvice

dux = duks — vođa, početni (vodeći) glas u kontrapunktskim formama (kanon, fuga)

dvanaestotonski sistem — dodekafonija (v. tamo!)

dvohvat — izvođenje dva tona na susednim strunama kod gudačkih instrumenata

dvojkinja — karakteristični istarski narodni instrument, koji se sastoji od dve (drvene) cevi sa zajedničkim piskom; jedna cev ima 4, a druga 3 rupice

dvopev — duet (v. tamo!)

Dynaphone — v. električni instrumenti

đ

Đavolov učenik — L'apprenti sorcier (v. tamo!)

e

e — 1. 3. ton c-dur lestvice; 2. it. sveza — i

écossaise (ekosez, fr.) — škotska narodna igra, koja je kasnije prešla u umetničku muziku

eho (echo, eco) — odjek; u klasičnoj vokalnoj muzici kompoziciona tehnika

Egmont — scenska muzika L. V. Beethovena za dramu J. W. v. Goethea, danas se koncertno izvodi samo kao uvertira

eis — sa povisilicom (♯) za polustepen uvećan ton »e«; **eisis** — sa duplom povisilicom (×) za dva polustepena (= ceo stepen) povišen ton »e«

ekspozicija — 1. početni deo u sonatnoj formi; 2. početni deo kod fuge; uopšte, deo forme u kome se »predstavljaju« najvažnije misli (teme) kompozicije ili stava kompozicije

ekspresionizam — izraz pozajmljen iz likovne terminologije za definisanje novih težnji, prvenstveno kao suprotnost impresionizmu; želi da muzički tok do kraja ispuni izražajnošću i produbljenošću. U svojoj suštini, u muzici pripada romantičnom ili emotivno naglašenom raspoloženju; zbog toga u muzici ne znači isto što i u likovnoj umetnosti, nego ga shvatamo kao pojačavanje novoromantičnih i impresionističkih težnji. (Ekspresionizam u muzici javlja se početkom našeg veka; najmarkantniji predstavnik je A. Schönberg — prim. red.)

ekspresivan — izražajan

ekstemporiranje = improvizacija, nepripremljeno izvođenje

Ekvinokcij — opera M. Kozine na tekst I. Vojnovića. Prva izvedba 1946. u Ljubljani

Electrochord — v. električni instrumenti

elegija — setna pesma; instrumentalna forma u obliku pesme

Elektra — opera R. Straussa, tekst H. v. Hofmannsthala (po Sofoklovoj drami). Prva izvedba 1909. u Drezdenu

električni instrumenti — instrumenti kod kojih su izvor zvuka električni talasi; takođe instrumenti kod kojih elektrika izaziva (druge) izvore zvuka; najposle i poluelektrični (automatski) instrumenti. Osnovni princip čistih **elektrofona** je upotreba dva električna toka sa bliskim a različitim frekvencijama (oscilacijama). Svaki pojedinačni tok je previše brz da bi davao zvuk; razlika između dva susedna toka (interferenca) prouzrokuje zvuke. Odgovarajući pojačivači potrebni su da te zvuke uočimo. Prvi instrument ove vrste bio je **»sterofon«,** a sledili su **partiturofon,** Tereminovi instrumenti **(eterofon, Tereminovox), Trautonium,** Martenotovi = Martenoovi — instrumenti **(Ondes musicales, Ondium Martenot, Ondes Martenot),** konstrukcije Obukova (»Croix sonore« — zvučni krst), **Mellertion, Dynaphone, Emicon, Hellertion** i niz drugih. Među poluelektrične instrumente spadaju električne gitare, mandoline, klaviri **(Neo-Bechstein, Elektrochord).** Najposle, elektrofoni su orgulje bez svirala **(Hammond —** Hemond); fotoelektrične ćelije upotrebljavaju Tereminov **Rhytmicon,** onda **Photophon, Photona** i slični instrumenti. Industrija električnih instrumenata svih vrsta u punom je zamahu i dopunjuje se iz dana u dan; neki elektrofoni (Ondes Martenot) već se upotrebljavaju i u simfonijskoj muzici, a drugi (Hammond-orgulje) u muzičkoj reprodukciji

elektrofonska muzika = elektronska muzika

elektronska muzika — muzika koja pored normalnih izvora zvuka upotrebljava i elektronska sredstva i metode proizvođenja zvuka. Među

prve se ubrajaju talasni generatori, multivibratori, generatori šumova i buke, fotoelektrične sirene, električni klaviri i električni udarački instrumenti. Metode ozvučenja obuhvataju razna električna sita, pojačala, zvučnike i modulatore; osciloskop podešava ugađanje i vođenje zvukova koji su na taj način dobijeni. Za kompoziciju ove vrste stoje na raspolaganju čisti alikvotni tonovi viših vrsta, pojačana brzina u tehnici tonskog proizvođenja, u visinu povećani obim električnih instrumenata, koji zahvata zvuke od 16 do 4000 treptaja u sek, mogućnost upotrebe mikrotonova (v. tamo!), korišćenja dinamičkih nijansi, simultana upotreba zvukova najrazličitijih frekvencija itd. Pri tome trpi formalna gradnja kompozicije, jer je pažnja umesto na nju usredsređena na produkciju karakterističnih zvučnih efekata; zbog toga je elektronska muzika upotrebljiva pre svega za dekorativnu zvučnu kulisu u incidentalnoj (naročito koreografskoj) muzici, koja ne zahteva izričito muzičku gradnju

Emicon — v. električni instrumenti!

engleski rog (it. corno inglese) — podvrsta oboe, v. tamo

enigma (gr.) — zagonetka; u kontrapunktu **enigmatični kanon** — zagonetni kanon; **Enigma-varijacije** — simfonijska kompozicija Ed. Elgara, u kojoj su prikriveno naznačeni karakteri nekih ličnosti (ironično)

enharmonija — svojstvo tonskog pisanja (notacije) koje dozvoljava da odgovarajućim znacima zamenimo ton njegovim gornjim ili donjim polutonskim susedom, npr. ton »a« = »gisis« = »heses«. **Enharmoničan** polutonski zamenjen

Die Entführung aus dem Serail (Bekstvo iz seraja): melodrama W. A. Mozarta, tekst po Bretznerovoj (Brecner) drami »Belmont und Constanze« (Belmont i Konstanca). Prva izvedba 1782. u Beču

epilog — kraj, zaključak; završna scena

epizoda — događaj; kraća muzička forma s manje značajnom sadržinom

eroico (it.) — junački; **Eroica** — III simfonija L. v. Beethovena, koja verovatno opisuje junakov život; čest naziv u raznim instrumentalnim kompozicijama, npr. Sonata eroica V. Nováka, itd.

Ero s onog svijeta — opera J. Gotovca, tekst M. Begovića. Prva izvedba 1935. u Zagrebu

es — sa snizilicom (*b*) za polustepen snižen ton »e«; **eses** — sa duplom snizilicom (*bb*) za dva polustepena (= ceo stepen) snižen ton »e«

España (Španija) — naslov raznih instrumentalnih kompozicija sa karakterističnim obeležjem, obično sa upotrebom španskog folklora. Tipični primeri España E. Chabriera, España I. Albéniza itd.

espressivo (it.) — izrazito = **con espressione; expressif** (fr.)

estinguendo (it.) — zamiruće, jedva čujno

etuda (etida) — vežba, studija; čest naziv instrumentalnih solističkih ili grupnih (orkestralnih) kompozicija sa ravnomernim, često virtuoznim pokretom; **simfonijska etuda** = orkestarska etuda

eufonij (euphonium) — duboki limeni duvački instrument, najviše se koristi u vojnoj muzici; u simfonijskom orkestru zamenjuje ga **tuba**

Evgenij Onjegin — opera (lirske scene) P. I. Čajkovskog po romanu A. S. Puškina. Prva izvedba 1878. u Moskvi

f

f — 1. 4. ton c-dur lestvice; 2. kratica za »forte« (snažno); 3. f-ključ na 4. liniji, baso-ključ

fa — solmizaciona oznaka za 4. ton lestvice (u c-duru = »f«)

Fagot

fagot — basovski duvački drveni instrument tipa oboe, sa duplim trščanim jezičkom; cev je konična i presavijena; ima 5 rupica i do 22 zaklopca, a obim od kontra-b ($_{1}$B) do e^{2}; glas je nazalan, u dubini potmuo. U orkestru se obično nalaze dva fagota u basovskoj ulozi grupe drvenih duvačkih instrumenata; pojedinačno, razume se, i u karakterističnim ulogama. Poreklom je iz 16. veka, a usavršen je u 19. It. fagotto, fr. basson, eng. bassoon. — **Kontrafagot** — na niže produbljuje njegov obim za oktavu

Falstaff — komična opera G. Verdija, libreto po Shakespearovoj komediji »The merry wives of Windsor« (Vesele žene vindzorske) priredio A. Boito. Prva izvedba 1893. u Milanu

falset — poseban način muškog pevanja za dostizanje tonova preko normalnog obima. U staroj crkvenoj muzici (do 17. veka) upotrebljavali su se posebno izvežbani **falsetisti**, koji su preuzimali sopranske glasove (žene nisu smele da pevaju u crkvi)

La Fanciulla del West (Devojka sa Zapada) — opera G. Puccinija, libreto po drami D. Belasca (Belaska). Prva izvedba 1910. u Njujorku

fandango — španska (narodna) trodelna igra

fanfara — 1. poseban sastav limenih duvačkih instrumenata; 2. kratka kompozicija (takođe samo signal) za lim. duv. instrumente

fantazija — 1. mašta; 2. instrumentalna kompozicija bez određene forme; 3. kompozicija izgrađena na motivima drugih autora. **Fantastičan** — čest naziv dela neustaljenog, živahno maštovitog karaktera, npr. Fantastična simfonija H. Berlioza

farandola — narodna igra iz južne Francuske u trodelnom taktu

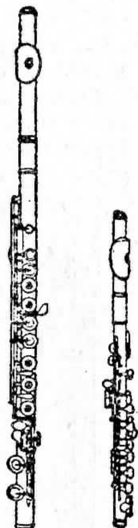
Faust — 1. opera Ch. Gounoda, tekst po Goetheu napisali J. Barbier i M. Carré (Barbije i Kare). Prva izvedba 1859. u Parizu; 2. uvertira R. Wagnera; 3. simfonija F. Liszta u tri dela: Faust, Margareta i Mefisto

Faustovo prokletstvo — v. La Damnation de Faust

fauxbourdon (foburdon) (falso bordone) — najpre, u 15. veku, oznaka posebnog kompozicionog oblika u

dvoglasju i troglasju; danas ponekad oznaka naporednih postupaka uopšte
fermata=korona, produžetak pojedinog tona (ili akorda) preko njegove notirane dužine, sa posebnim znakom (𝄐).
fermo (it.) — čvrsto; odlučno = **con fermezza**
fes — sa snizilicom (*b*) za polustepen sniženi ton »f«; **feses** sa duplom snizilicom (*bb*) za dva polustepena (=ceo stepen) sniženi ton »f«
festival — svečana (koncertna ili muzička uopšte) priredba ili niz priredaba
festivo (it.) — svečano
Fidelio ili »Die eheliche Liebe« — Bračna ljubav — Opera L. v. Beethovena, libreto napisali Sonnleithner i Treitschke (Zonlajtner i Trajčke). Prva izvedba 1805. u Beču, i danas se pod tim imenom na koncertima izvode sve tri uvertire za tu operu
Le Nozze di Figaro (Figarova ženidba) — komična opera W. A. Mozarta, libreto po Beaumarchaisovoj (Bomaršeovoj) drami »Le mariage de Figaro« napisao Da Ponte (tekst je nastavak sadržaja »Seviljskog berberina«). Prva izvedba 1786. u Beču
filharmonija — 1. društvo za negovanje muzike, često i pod imenom akademija, npr. Academia philoharmonicorum iz 1701. g. u Ljubljani; 2. orkestarsko simfonijsko udruženje; 3. koncertna zgrada. **Filharmoničar** — član filharmonije
finale — završetak, poslednji stav (deo) višestavačne kompozicije ili opere
fis — sa povisilicom (♯) za polustepen povišen ton »f«; **fisis** — sa duplom povisilicom (×) za dva polustepena (= ceo stepen) povišen ton »f«

Flatterzunge (nem.) = tremolo, tj. vrlo brzo ponavljanje istog tona kod nekih duvačkih instrumenata. Skraćenica: Flatt.

Flauta i pikolo

flauta — visoki drveni duvački instrument cilindričnog (valjkastog) oblika, kojim se svira na taj način što se stavlja popreko od usta (zato se ponekad zove »poprečna flauta«). Izrađuje se od drveta ili metala, u novije vreme i od drugih odgovarajućih materija (pleksiglas itd.). Stariji instrumenti imaju po šest rupica i do 14 zaklopaca, noviji (po Böhmovom sistemu) samo zaklopce. Obim od »h« do »c⁴«. Jedan je od najstarijih instrumenata uopšte, koji se od davnine javlja u tipičnim oblicima. Njen glas je prijatan, pevan, u visini prodoran, oštar. U simfonijskom orkestru ima 2—3 flaute; 3. flauta je često mala flauta (piccolo) koja flautin obim u visinu nastavlja za oktavu. Prethodnici sadašnje flaute su **kljunaste flaute** (blok-flaute) koje su građene u različitim veličinama, a u našem veku su se opet pojavile i odomaćile kao omladinski instrument (Blockflöte, nem.). Fl. je skraćenica za flautu; it. flauto, fr. flûte, eng. flute.
flat (eng.) — snizilica, npr. b flat=b (hes)
flažoleti (flageoleti) — alikvotni tonovi (v. tamo!) koje na instrumentima sa strunama dobijamo lakim dodirom strune na njezinoj polovini, za 2. al. ton; na trećini — za 3. al. ton itd., a kod svih duvačkih instrumenata podelom vazdušnog stuba u istoj srazmeri. Flažolotni tonovi imaju svojstvenu staklenu boju. Instrumenti sa tipkama ih ne mogu proizvesti, ponekad su u klavirskim kompozicijama tako označena mesta iluzorna. Znak za flažoletni ton je »0« iznad ili ispod note; isto tako se označavaju i »prazne« (neskraćene) strune gudala; pri tom nema nesporazuma jer flažoletni tonovi počinju tek sa 2. alikvotnim tonom
flebile (it.) — tužno, plačno
Der fliegende Holländer (Holanđanin lutalica) — opera R. Wagnera, libreto napisao kompozitor. Prva izvedba 1843. u Drezdenu
folklor — narodno blago; takođe: narodna književnost
follia (i folia) — portugalska narodna igra u trodelnom taktu; kasnije, veoma omiljena muzička varijaciona forma sa stalnom temom. Među najpoznatije kompozicije takvog naziva spadaju dela Pasquinija, Vivaldija, Scarlattija (obojice), Bacha, Cherubinija, Liszta, Rahmanjinova itd. Često i sa proširenim naslovom »Les Folies d'Espagne«, imenom prenesenim na špansko tlo, ali sa istom melodijom. Pri tom je kao kompozitor često pogrešno naveđen A. Corelli, koji je u stvari bio samo jedan od mnogih njenih korisnika
fonograf — prvobitni naziv za sadašnji »gramofon«. Pronalazač je bio Th. A. Edison, 1877
Le Fontane di Roma (Rimske fontane) — prva od tri simfonijske poeme O. Respighija koje opevaju Rim. Ostale dve su **I Pini di Roma** (Rimske pinije) i **Le Feste di Roma** (Rimske svečanosti)
forlana — furlanska narodna igra u trodelnom taktu; takođe i uvertira u umetničkoj muzici, npr. J. S. Bach: Svita u C-duru, M. Ravel: Le Tombeau de Couperin
forte, fortissimo (it.) — snažno, vrlo snažno; skr. f, ff, takođe fff
forza (it.) — sila; **con forza** — silno. **La Forza del destino** (Moć sudbine) — opera G. Verdija, libreto po noveli »Don Alvaro« A. Pereza napisao F. M. Piave. Prva izvedba 1862. u Petrogradu
fox-trot (fokstrot) — američka društvena igra s početka ovog veka, osnova mnogim plesovima u dvodelnom taktu. Izraz je danas zastareo
Francesca da Rimini — simfonijska poema (fantazija) P. I. Cajkovskog prema Danteovoj »Božanstvenoj komediji«
francuska svita — naziv šest klavirskih svita J. S. Bacha, bez posebnog značenja, možda zbog izražene lakoće koja ih približava stilu Couperina i drugih francuskih majstora. Slično, istog kompozitora, »**engleske svite**«, o kojima se misli da su bile napisane za nekog engleskog plemića
fraziranje — smisleno izlaganje ritmičkih, melodijskih i harmonskih karakterističnosti neke kompozicije, potrebnih radi razumljivosti i estetskog dejstva

Der Freischütz (Čarobni strelac) — opera C. M. Webera, tekst F. Kinda. Prva izvedba 1821. u Berlinu

frigijski tonalitet — starocrkvena lestvica koja počinje tonom »e« i onda se nastavlja tonovima C-dura (e-f-g-a-h-c-d). Ime je grčkog porekla i krivo je preneseno u srednjovekovnu muzičku teoriju istovremeno sa drugim oznakama tonaliteta (dorski, lidijski, eolski i jonski)

fuga (lat.) — monotematična vokalna ili instrumentalna muzička forma sa određenim delovima. Najznačajnija muzička forma od 16. veka nadalje; najpre izričito kontrapunktska sa prilično slobodnim postupanjem sa glasovima, a od 17. veka pa dalje usko nadovezana na harmonski kadencni red, koji se upravo kod nje pokazao pogodnim za oblikovanje. U novije vreme pojavila se forma **»atonalna fuga«** koja se namerno odriče kadencnog reda, pa je stoga protivurečna. — **Fughetta** — mala fuga; **fugato** — na način fuge

funebre (it.) — žalobno; **Marcia funebre** (Marche funèbre) — posmrtni marš

fuoco (it.) — oganj, žar; **con fuoco** — vatreno

furiant — češka narodna igra u trodelnom taktu. Dvořák i Smetana su je uveli u umetničku muziku

futurizam — stilski pokret oko 1910. godine koji je zahtevao radikalno odstupanje od tradicije u svim umetnostima. Dok je u slikarstvu dao iznenađujuće plodove, njegov je značaj u muzici bio neznatan i iživeo se u nekoliko eksperimenata. Neke od njih prihvatila je u najnovije vreme **konkretna muzika** (v. tamo)

fz ili **sfz** — skraćenica za **forzato (forzando**, it.) ili **sforzato (sforzando)** — sa snažnim naglaskom; i stupnjevito kao »ffz« ili »sffz« itd. **rf** znači **rinforzato** (ili **rinforzando**) — ponovo snažno naglašeno; ipak, mnogi kompozitori nisu pravili značajnu razliku između tih oznaka, koje kao i uvek znače osobito i iznenadno naglašavanje

g

g — 1. 5. ton c-dur lestvica; 2. g-ključ na 2. liniji: violinski ključ, sa posebnim znakom

gagliarda (galjarda, it) = gaillarde (gajard, fr.) — u 16. veku ples u trodelnom taktu, umerene brzine, čest i u umetničkoj muzici

gaio (lat.) — veselo

Gajde

gajde — meh, narodni duvački instrument sa kožnim mehom i s jednim ili više pisaka dve vrste: za melodiju i za neprekidan bas. Jedan od najstarijih instrumenata čovečanstva, u početku 17. veka vrlo raširen i građen u različitim veličinama. Danas se još upotrebljava u Škotskoj, u Francuskoj (»Musette«) a i kod nas, naročito u Istri

galop — živahan ples u dvodelnom taktu s kraja 19. veka

gamba (it.) — (noga), u prenosnom značenju instrument koji držimo na nogama ili nogama; u 17. veku porodica viola; danas više nisu u upotrebi. Suprotnost: **braccio** (ruka), npr. **viola da braccio** — v. tamo!

gamelan — orkestar sa Jave sastavljen od raznih grupa udaračkih instrumenata (zvona, ksilofoni, bubnjevi itd.)

con garbo (it.) — uljudno, elegantno

Gaspard de la Nuit — doslovno: Noćni Gašpar = đavo, ciklus od tri klavirske kompozicije M. Ravela na pesme M. Bertranda (Bertrana)

gavota — pored menueta, glavni dvorski ples 17. i 18. veka u umerenom dvodelnom metru; u umetničkoj muzici neobligatni (neobavezni) deo klasične svite

generalbas = **basso continuo** — neprekidni bas, tj. izvođenje akordične pratnje na osnovu posebno označenog basovskog glasa, osobito u potrebi u 17. i 18. veku; danas se koristi još jedino u školskim harmonskim vežbama, a praktično u izvedbama pretklasičnih i klasičnih instrumentalnih kompozicija sa klavirskom pratnjom

gentile (it.) — dopadljivo, prijatno = **con gentilezza**

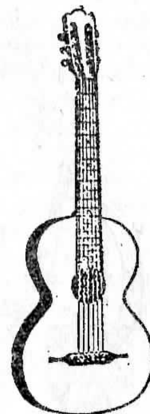
ges — sa snizilicom (*b*) za polustepen snižen ton »g«; geses — sa duplom snizilicom (*bb*) za dva polustepena (= ceo stepen) snižen ton »g«

Gianni Schicchi (Đani Skiki) — komična opera G. Puccinija, v. Trittico!

gigue (žig, žiga, fr.) **giga** (džiga, it.) — živahan ples u trodelnom taktu iz 17. i 18. veka, u klasičnim instrumentalnim svitama 4. (obligatni) deo, u svitama J. S. Bacha kontrapunktski obrađen. Prvobitno, irska i škotska narodna igra

giocoso (it.) — razigrano, vedro

gis — sa povisilicom (♯) za polustepen povišen ton »g«; **gisis** — sa duplom povisilicom (×) za dva polustepena (= ceo stepen) povišen ton »g«

Gitara

gitara — trzalački instrumenat sa pljosnatim trupom, dugim vratom i šest struna koje su ugođene na tonove E-A-d-g-h-e'. Instrument je veoma star i oduvek omiljen za pratnju pevanja. Kroz vekove su se razvili različiti tipovi gitare, od njih je najbolji velika španska gitara. — **Havajska gitara** = ukulele, v. tamo! Prototip današnje je grčka **kithara** sa sedam ili više struna, a u obliku slova »U«. It. guitarra, fr. guitarre, eng. guitar

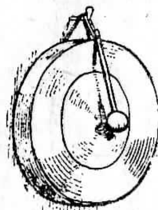
giusto (it.) — prikladan, odgovarajući; **tempo giusto** — odgovarajuća brzina

glissando (it.) — nagla izvedba lestvice (ili razloženog akorda) poteza-

njem jednog ili više prstiju preko struna harfe, (belih ili crnih) dirki klavira, pločica ksilofona itd.; kod gudača: klizanje prstom po celoj struni, ili po njenom određenom delu. Omiljen impresionistički efekt

Goldbergove varijacije — 30 varijacija za klavir J. S. Bacha, posvećene pijanisti J. G. Goldbergu; napisane po određenom planu, delimično u formi kanona raznih vrsta sa završetkom »Quodlibet« (po želji) sa upotrebom narodne pesme

gondoliera (it.) = barkarola

Gong

gong — metalni udarački instrument kineskog porekla, visi na posebnom postolju i daje prodoran, dugo zvoneći ton ako se udari mekom maljicom

Gong-gong — orkestar gongova. Ponekad su gongovi tačno ugođeni na određene tonove; neugođeni gong je **tam-tam** (v. tamo!)

Gopak — živahna ruska narodna igra u dvodelnom metru; u umetničku muziku su ga uveli ruski »novatori« među njima M. P. Musorgski

G. P. — generalna pauza; u partiturama oznaka za zajedničko pauziranje u čitavom orkestru

Gradus ad Parnassum (Stepenice na Parnas) — naziv više udžbenika teorije i instrumenata; posebna knjiga o kontrapunktu J. J. Fuxa i zbirka klavirskih etida M. Clementija

gramofon = **fonograf**, mehanički instrument koji reprodukuje muzičku izvedbu

gran(de) (it.), grand (fr.) — velik; **Gran cassa** (ili samo **cassa**) — veliki bubanj; Grand Opéra — Velika opera (centralno parisko opersko pozorište); **grandioso** (it.) — veličanstveno

grave (it.) — polagano, teško

grazioso (it.) — ljupko = **con grazia**

gregorijanski koral — srednjovekovna katolička liturgijska pesma, jednoglasno (monofono) pevanje bez ritma, nadovezano na govorne akcente. Tonalna osnova su crkveni (stari) načini. Ime po papi Grguru I (6. vek), nastanak verovatno kasniji. Upotrebljava se i danas u brojnim formama i podvrstama **(responzorij, antifon, misa; gradual** — zbirka misnih napeva, **antifonal** — zbirka antifona; danas oboje skupljeno u knjizi **»liber usualis«)**

grčka muzika — starogrčka muzika nam je poznatija iz naučnih rasprava nego iz malobrojnih sačuvanih zapisa. Njena tonalna osnova bili su tetrakordi — nizovi od četiri susedna silazna tona, u stalnom redosledu: ceo stepen — ceo stepen — polustepen (npr. a-g-f-e; sve grčke lestvice bile su silazne odozgo). Tako je bio izgrađen **dijatonski** tetrakord; pored njega postojali su još **hromatski** i **enharmonski** tetrakord, ali ne u današnjem značenju (enharmonski je upotrebljavao i 1/4 tonove, tj. polovine polutonova, ali ni njih u smislu savremenih 1/4 tonskih pokušaja)

gruppetto (it.) — vrsta ornamentike, obično obuhvata 4 tona, koji obgrljuju glavni melodijski značajan ton; izvedba se često menjala po ukusu, tj. vremenu; u strogom kontrapunktu sličnu formu je imala »cambiata«

guitare (fr.) — gitara, v. tamo!

gusle — jugoslovenski narodni instrument sa jednom strunom i osobeno savijenim lukom. **Gusli** su ruski trzalački narodni instrument sličan citrama; u opersku muziku uveo ih je I. M. Glinka (u operi »Ruslan i Ljudmila«)

con gusto (it.) — sa ukusom

h

h — 7. ton c-dur lestvice; u tonskom označavanju zamenio je (pravilniju) oznaku »b« (v. tamo!)

habañera — kubanska igra u umerenom dvodelnom taktu i sinkopiranom ritmu; od 2. polovine 19. veka odomaćio se u Evropi i prešao u umetničku instrumentalnu muziku

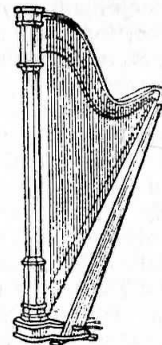
Haffner-serenada i **Haffner-simfonija** — dve kompozicije W. A. Mozarta s prezimenom salcburškog župana kao nazivom

Hammerklavier (nem.) — prvobitna nemačka oznaka klavira (sa batićima). L. v. Beethoven je tako označio svoj sonatni op. 101 i 106

Hammond-orgulje (Hemond-o) — električni instrument (. tamo!) koji je pronašao L. Hammond u Čikagu

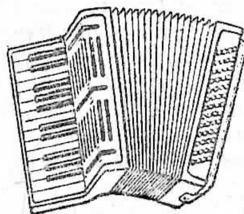
harfa — prastari instrument sa strunama (kordofon), trouglastog trupa i sa oko 45 struna ugođenih u ces-dur lestvici, sa obimom od ₁Ces (kontra-ces) do ges⁴. Ima sedam pedala (za svaki lestvični ton po jedan) koji se mogu postaviti u dva različita položaja pored osnovnog — dvojnopedalna harfa; svakom promenom položaja ton strune se povećava za polustepen (ces-c-cis itd.). Pored ove, koju je iz primitivnog stanja usavršio S. Erard, oko 1810. godine u Parizu, postoji još hromatska harfa firme Pleyel (Plejel), koja ima strune raspoređene unakrst, tako da su bele strune na jednoj, a crne na drugoj strani. Harfu su u osnovnom obliku poznavali još stari Egipćani; u Evropi se prvi put pojavila u 8. veku, i to u Irskoj. Danas je harfa nezamenljiv instrument operskog i simfonijskog orkestra, a i solistički se sve više afirmiše. It. arpa. fr. harpe

harmonija — nauka o akordima (v. tamo!). Osnova harmonije proizilazi iz alikvotnih tonova; akordi su razumljiviji što su bliži akordičnom prototipu koji u alikvotnom tonskom nizu predstavljaju prva tri različita tona ovog niza: osnovni ton sa oktavom i 2. oktavom (1, 2. i 4. alikvot), terca (5) te kvinta sa duodecimom (3. i 6). Drugi akordi su sa ovim bilo analogni, ili se dopunjuju alikvotnim tonovima viših vrsta: različiti trozvuci, četvorozvuci, petozvuci itd. U dijatonici je najbogatiji zvuk sedmozvuk, koji obuhvata svih sedam lestvičnih tonova (u nekom unapred određenom redosledu, od kojih je u

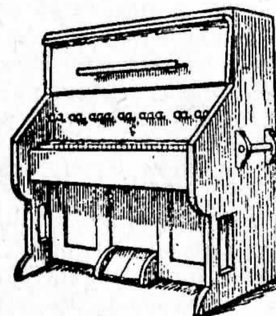
Harfa

našoj harmoniji najuobičajeniji **tercni sistem**); u hromatici to mesto zauzima dvanaestozvuk (za njega treba 12 glasova ili instrument na kome mogu da se istovremeno izvedu 12 različitih tonova). U najširem značenju reči harmonija znači »blagozvučje, usklađenost«, u prenosnom smislu harmonijom označavamo kompleks pre svega drvenih i limenih duvačkih instrumenata. **Nauka o harmoniji** izučava smisaonu gradnju i spajanje akorda te njihov odnos prema drugim muzičkim elementima (melodiji, ritmu, itd.). Kao takva, spada u **kompozicijsku tehniku** zajedno sa teorijom, kontrapunktom, naukom o oblicima itd. — **Harmoničan** — usklađen, sazvučan; — **Harmonska analiza** — analiza kompozicije s obzirom na njene harmonske pojave. — **Atonalna harmonija** — akordika netercnih harmonskih sistema, npr. kvartni harmonski sistem. — Shvatanje harmonije kao muzičkog elementa svojstveno je samo narodima evropskog kulturnog kruga; drugim kulturama (arapskoj, indijskoj, kineskoj) ono je nedostupno. Ni u evropskom krugu harmonija nije primarna pojava, nego se razvijala polako iz sazvučja melodijskih linija koje su se odvijale istovremeno (dijatonija, heterofonija, polifonija), pa je zato njen nastanak i razvoj objašnjen u istoriji harmonije. U tom smislu ona je do danas prešla različite razvojne stupnje i bitno uticala na stilska usmeravanja. Svako stilski definisano razdoblje ima tipično svoju harmoniju, tj. karakteristične harmonske postupke, po kojima se razlikuje od drugih. Posebno karakteristična u tom smislu su doba klasicizma, romantizma, novoromantizma i impresionizma; neka razdoblja su snažno uobličila harmonski muzički izraz, dok su druga snažnije razvijala druge muzičke elemente

Akordeon

harmonika — instrument sa mehom i treperućim metalnim jezičcima, koje vazduh dovodi u stanje treperenja. Harmonika nije narodni instrument (kako se to često misli), nego konstrukcija berlinskog graditelja muzičkih instrumenata F. Buschmanna (Bušmana), oko 1822. godine. Zbog toga što se može brzo savladati, odomaćila se po čitavom svetu i potisnula dotadašnje, po gradnji i zvuku plemenitije instrumente, kao što su razni gudački, duvački i žičani (trzački) instrumenti. Prvobitno je imala (pod imenom »Handäoline« — ručna eolina) na obema stranicama koje opasuju meh više vrsta dugmadi i bila napravljena bilo dijatonično ili hromatski, sa obimom od dve do tri oktave. Takva je i sada u primitivnom obliku (obična harmonika). Kasnije je veoma usavršena i javili su se mnogi konstrukcioni sistemi. Među njima su se održali **akordeon** — harmonika sa klavirskim tipkama, popularan solistički instrument u najrazličitijim veličinama i cenama, **koncertina** — donekle usavršenija primitivna harmonika, **bandonion** — veoma poboljšana obična harmonika i dr. Propagiranje harmonike kao narodnog instrumenta nema nikakve veze sa autentičnim narodnim melosom nego doprinosi da smisao za pravo narodno muziciranje zamire i kod nas i drugde. U raznim sastavima plesne i zabavne muzike ona je postala nezamenljiv instrument, dok je u nekada vrlo popularnim »salonskim« orkestrima zamenila harmonij, a time i duvačke instrumente uopšte

Harmonijum

harmonijum — instrument sa klavijaturom i ormarom, sličan pijaninu. Proizvođač tona su metalni jezičići koje poseban mehanički sistem dovodi do treperenja. Harmonijum je konstrukcija A. Débaina (Debena), u Parizu 1840. godine; njegovi prethodnici i podvrste su **aeolina, fisharmonika, melafon i** dr.

hautbois (fr.) — oboa (v. tamo!)

Heckelphon — instrument tipa oboe, v. tamo!

helikon (gr.) — dubok limeni duvački instrumenat, koristi se u vojnoj muzici. Slični instrumenti su **bombardon i eufonium**; sva tri imena su često istovetna. U bivšoj Austriji helikon se zvao „carski bas". Obično se nosi obešen oko vrata

heksakord — u staroj teoriji kontrapunkta strogog stava, niz od šest uzastopnih lestvičnih tonova s polustepenom između 3. i 4. stupnja. **Heksatonska lestvica** — lestvica od šest stupnjeva (celotonska), npr. c-d-e-fis-gis-ais

Hellertion — v. električni instrumenti!

hemiola (hemiolija) — u teoriji 15. i 16. veka odnos notnih vrednosti 3:2, tj. metrički prelaz iz dvodelne u trodelnu meru (ili obrnuto)

heptatonska lestvica — lestvica od 7 stupnjeva, koja sadrži 5 celih i 2 polustepena

hes — sa snizilicom (*b*) za polustepen sniženi ton „h" (=„b"); **heses** — sa duplom snizilicom (*bb*) za dva polustepena (= ceo stepen) sniženi ton „h" (često se označava sa „bb")

heterofonija — „raznoglasnost"; u modernoj muzikologiji izraz znači dvoglasno ili višeglasno muziciranje (pevanje) na istu melodiju; pri tom se drugi glas na nekim mestima pomalo menja i ornamentira osnovnu melodiju. U širem smislu reči heterofonija znači istovremeno odvijanje dveju ili više međusobno tuđih melodijskih linija (=kontrapunkta). Heterofonija je osnovni oblik mnogoglasja kod azijskih i afričkih naroda, koji vertikalno sazvučje ne prihvataju kompleksno

himna — hvalospev; u katoličkoj liturgiji posebna vrsta koralnih napeva; u protestantskom obredu četvoroglasni korali sa odgovarajućim tekstom koji nije uzet iz Sv. pisma

hiper — (gr.) — nad, **hipo** — pod; prefiksi kod označavanja položaja starih lestvica (sada zastarelo); npr. **hiperjonska lestvica** — za kvartu na gore transponirana jonska lestvica, itd.

his — sa povisilicom (♯) za polustepen povišen ton „h"; **hisis** — sa duplom povisilicom (×) za dva polustepena (= ceo stepen) povišen ton „h"

Hoffmannove priče (Les Contes d'Hoffmann) — fantastična opera J. Offenbacha, tekst, koristeći se fantastičnim pričama E.T.A. Hoffmanna sastavili J. Barbier i M. Carré (Barbije i Kare). Prva izvedba 1881. u Parizu

holandska škola — kompozicioni pravac 15. i 16. veka, koji su osobito negovali majstori burgundskog, flamanskog, i valonskog porekla delujući u Holandiji. Odande je prešla i u druge zemlje, naročito u Italiju

homofonija — istoglasje; u širem smislu reči: i praćena melodija, kod koje istupa samo jedan glas (praćena monodija). **Homofon** — jednoglasan, upotrebljava se i u drugom smislu, kao suprotnost polifoniji (mnogoglasju)

horn (eng. i nem.) — rog, v. tamo!

hot (eng.) — „vruć" (divlji) sc. jazz; izraz ne znači izričito posebne forme jazza, nego se (slično kao i izrazi „straight" — strajt — i „sweet jazz" — suit) odnosi na način izvedbe

Hovanščina — opera M. P. Musorgskog, tekst kompozitorov. Prvo izvođenje 1886. u Petrogradu (Delo je dovršio N. Rimski—Korsakov)

hromatika — (prvobitno „obojenost"): 1. u dijatonskoj lestvici među-polustepen; 2. dijatonski niz sastavljen iz polustepena — **hromatičan** — polustepen

humoreska — instrumentalni oblik veselog, šaljivog karaktera i manje (pesničke) forme

i

Iberia (lat. za Španiju) — naslov mnogih kompozicija španskih kompozitora, posebno zbirki koje se oslanjaju na španski folklor

idée fixe (ide fiks, fr.) — misao vodilja koja (po mišljenju H. Berlioza) treba da međusobno poveže stavove simfonija

idila — kraća muzička forma pastoralne ili kontemplativne sadržine

idiofoni — samozvučnici, grupa instrumenata koji su sami po sebi (svojom tvari) izvori zvuka (neki udarački instrumenti i sl.)

Idomeneo, re di Creta (Idomenej, kralj Krita) — opera W. A Mozarta, libreto napisao G. B. Varesco (Varesko). Prva izvedba 1871. u Minhenu.

Ifigenija — dve opere Chr. W. v. Glucka, i to **Ifigenija u Aulidi** i **Ifigenija na Tauridi** (libreta po Euripidovim dramama). Obe prve izvedbe u Parizu, 1774, odn. 1779. godine

Knez Igor — opera A. P. Borodina, tekst kompozitora (delo su dovršili N. Rimski — Korsakov i A. Glazunov). Prva izvedba 1890. u Petrogradu. Koncertno se izvode „Polovecke igre", baletski umetak

Ilova gora — 1. stav simfonije M. Kozine

Images (Imaž, slike) — impresionistički naslov instrumentalnih kompozicija koje treba da predoče slikovite prizore; Debussy ima dva ciklusa sa takvim naslovom

imitacija — podražavanje; poseban kompoziciono-tehnički postupak kod kojeg glasovi koji nastupaju u redosledu podražavaju jedan drugi ili osnovnu muzičku misao (temu, motiv, i takozvani subjekat). Takav postupak dolazi u obzir naročito kod kontrapunktskih postupaka i formi (kanon, fuga)

impetuoso — vihorno, poneseno

impresionizam — umetnički stilski pokret s kraja 19. veka, najpre u slikarstvu, a kasnije prenesen u muziku. Bila mu je namera da prenosi utiske, impresije, pa otuda i njegovo ime (ispočetka ironično prihvaćeno od strane kritike). U muzici je nastavak romantizma, od koga je prihvatio i dalje razvijao harmonska sredstva. Glavnu pažnju posvećivao je obojenosti i osvetljavanju, pa i kratkotrajnim emotivnim predočavanjima, koja su inače uglavnom prikrivena. Impresionizam ne voli dramatiku ni epiku, nego liričnost pojačava do preosetljivosti; time muzici — kao izrazito lirskoj umetnosti — otvara nove dimenzije. — Impresionizam je u muzici nastao na dve linije: francuski i ruski impresionizam. Najugledniji predstavnik prvog je C. Debussy, a drugog A. Skrjabin. **Postimpresionizam** je njegov produžetak u današnje vreme, ali je pri tom otpalo mnogo prvobitnih karakteristika i umesto lake formalne povezanosti često nastupa stroža klasična orijentacija (Ravel, Delius, Roussel)

impromptu (enprompti, fr.) — slobodna instrumentalna forma, uglavnom u obliku tradicionalne pesme; naziv se odnosi na **improvizaciju,** ali se ne poklapa s njom

improvizacija — (= ekstemporiranje), sviranje ili pevanje bez pripreme; u višem smislu reči i planska, ali nenapisana nadgradnja. Mogućnost improvizovanja uvek je dokaz nadarenosti; u prethodnim vekovima bila je veoma cenjena, a muzičari su je brižno negovali; otkako je prešla na područje zabavne muzike, ograničava se na krute i unapred utrte postupke bez dubljeg izraza i smisla. — U formalnom smislu reč »improvizacija« često se upotrebljava za kraće kompozicije koje nisu napravljene u uobičajenoj formi i obično se zadovoljavaju motivskim ponavljanjima. Kod ambicioznijih improvizacija postupak se razlikuje od gotovog dela isključivo po tome što nastaje svaki put po željenom i planiranom redu, a notalno nije fiksiran (napisan)

incalzando (it.) — naglo (u agogici i dinamici)

instrument — glazbilo; **instrumentacija** — postavljanje muzičkih misli za određeni instrument ili grupu instrumenata; izraz se u prenosnom značenju upotrebljava i za postavljanje kompozicije za jednog ili više pevača (hor). **Nauka o instrumentaciji** (ukratko »instrumentacija«) bavi se tehnikom instrumentiranja. Instrumentiranje se u raznim stilskim pravcima menjalo, te svakom kompozicijskom stilu odgovara njemu prikladan instrumentacioni stil. Instrumentacija se, s jedne strane, zbog napretka instrumentalne tehnike (gradnja instrumenata i njihovo savladavanje), a s druge strane zbog zadatka da prikladno izrazi kompozicioni stil, od svih kompozicijskih disciplina najviše menjala, a i danas se razvija

interludij — međuigra; takođe kratka samostalna instrumentalna forma bez vezne funkcije

intermezzo (it.) — međuigra, umetak; takođe kratka samostalna instrumentalna forma istog karaktera kao interludij

Internacionala — v. narodne himne!

interpretacija — način izlaganja, tumačenja. Muzička umetnost je uslovljena prenošenjem od zapisa do živog izlaganja; zato je interpretacija vrlo važna karika između

kompozitora i slušaoca, a od nje zavisi dobar deo efekta kompozicije. **Interpretator** je s jedne strane strogo vezan na zapis kompozicije, a s druge na svoju spretnost izvođenja; a ova se sastoji iz njegove spretnosti (tehnike) i mogućnosti doživljavanja

interval — visinska razlika od jednog do drugog tona; akustično se izražava u odnosima treptaja, na primer a' : a" = 435 : 870, a muzički u stupnjevima dijatonske lestvice latinskim rednim brojevima, npr. prima (= oba tona su visinski jednaki), sekunda (= susedni tonovi u dijatonskoj lestvici), terca (između njih je sekunda), kvarta, kvinta, seksta, septima, oktava, nona, decima, undecima itd. Sami redni brojevi određuju redosled, tj. **kvantitet** intervala; **kvalitet** se označava pridevima: čisti, veliki, mali, umanjeni, prekomerni; čisti intervali mogu biti samo prime, kvarte, kvinte i oktave; ostali mogu biti veliki ili mali, a svi mogu biti uvećani ili umanjeni (sem prime, — pr. red.). **Nauka o intervalima** spada u teoriju muzike

intonacija — usaglašavanje; **intoniranje** — davanje grupnog usaglašavanja u horu ili orkestru pred početak izvedbe radi usklađenosti

intrada — uvodna, obično kraća instrumentalna kompozicija bez određene forme

introdukcija — uvod, predigra

invencija — 1. maštovitost; 2. kraća instrumentalna kompozicija bez određene forme

inverzija — obrtanje, poseban kompoziciono-tehnički postupak u kontrapunktu koji upotrebljava intervalni redosled u suprotnoj usmerenosti (ako se tonovi kreću nagore, inverzija ih donosi nadole, i obrnuto)

ironico (it.) — podsmešljivo

Istarska lestvica — karakteristična šestotonska (heksatonska) lestvica u kojoj su ispevane narodne pesme i koje je nemoguće urediti u temperiranom sistemu. Postoje 4 takve lestvice, po dve za »tanke« i »debele« sopile (v. tamo), a koje koriste uski isečak hromatske skale

Ivan Susanjin — opera M. J. Glinke, tekst napisao G. F. Rosen. Prva izvedba pod naslovom »Život za cara« 1836. u Petrogradu

»Iz novog sveta« — simfonija A. Dvořáka, op. 95, inspirisana autorovim boravkom u Americi

izoritmika — svi glasovi koji učestvuju u kompoziciji imaju jednak ritmički obrazac; suprotnost — **poliritmika**

J

jazz (džez, eng.) — američki instrumentalni izvođački stil, »improvizovana američka muzika koja koristi evropske instrumente i elemente evropske harmonije, evro-afričke melodike i afričke ritmike« (M. W. Stearns). Poreklo je u formi »rag-time« (reg-tajm), a obuhvata razne vrste kao što su »blues« (bluz), »swing«, »jive« (džajv), »bebop« (bibap). Najpre je to bila plesna muzika u dvodelnom taktu sa veoma sinkopiranim ritmičkim obrtima. Kao melodijske, upotrebljava naročito duvačke drvene i limene instrumente (klarinet, saksofon, trubu i pozaunu), a kao ritmičke — klavir, gitaru, kontrabas i udaračke instrumente svih vrsta. Različiti tipovi jazza nastali su osobito pod uticajem crnačke muzike, kako u kompoziciji (Negro spirituals), tako i u izvođenju. Posebne odrednice kao »hot«, »straight« (strajt), »sweet« (svit), »cool« (kul) više se odnose na izvedbu nego na muzički karakter kompozicija. Karakteristike jazza su neposredno i odlučujuće uticale na razvoj savremene plesne muzike, potisnule stare plesove i uvele nove; posredno su preko zabavne muzike proširile svoj uticaj i na simfonijsku i opersku delatnost, koje su upravo time dobile nove, za naše vreme karakteristične crte

Jenůfa (Jeji pastorkyňe — Njena pastorka) — opera L. Janáčka, libreto napisala G. Preisova. Prva izvedba 1904. u Brnu

jeu (že, fr.) — sviranje; **plein jeu** ili **grand jeu** (gran že, — kod orgulja): pune orgulje, tj. svi registri (sve svirale) su otvoreni; **jeu de timbres** (že de tenbr) ili **jeu de clochettes** — zvončići (že de klošet, instrumenti); **Jeu de cartes** (igra karata) — balet I. Stravinskog

Jevgenij Onjegin — Evgenij Onjegin, v. tamo!

jig (eng.) = gigue (fr.) — v. tamo!

jodlanje — pevanje u falzetu, bez reči, uobičajeno u alpskim zemljama

jota (hota, špan.) — brza aragonska (španska) narodna igra u trodelnom taktu, u umetničku muziku su je uveli M. I. Glinka (Jota aragonesa) i F. Liszt (Španska rapsodija)

Jupiter-simfonija — naziv poslednje simfonije W. A. Mozarta, koji se verovatno odnosi na uvod u prvi stav. Ime se pojavilo kasno posle kompozitorove smrti, a pripisuju ga pijanisti i izdavaču J. B. Crameru (Krameru).

K

kadenca — danas svaka veza dva akorda uopšte; nekada akordične veze karakteristične za kraj kompozicije ili njezinog dela. U tom smislu se u nauci o harmoniji razlikuju **potpune** kadence od **nepotpunih.** Danas kadence delimo po intervalu koji napravi akordska osnova (osnovni ton) u povezivanju dva akorda; nije potrebno da ta osnova bude u basu, ali je kadenca sa osnovama u basu ojačana. Po tom intervalu razlikujemo: **autentičnu kadencu** (osnova napravi korak kvarte nagore = kvinte nadole); **plagalnu kadencu** (korak je kvinta nagore = kvarta nadole; plagalna je obrnuta autentična kadenca); **mediantnu kadencu** (osnova ima korak terce nagore = sekste nadole, ili terce nadole = sekste nagore) i sekundnu kadencu (korak je sekunda nagore = septima nadole, ili sekunda nadole = septima nagore)

kakofonija — neusaglašenost, neskladnost zvukova

kamerna muzika — izvođenje muzike u užem krugu, kod kuće i u manjim grupama (duo, trio, kvartet, kvintet). Kompozicije namenjene takvoj izvedbi — nasuprot javnoj izvedbi na koncertu ili — istorijski — u crkvi. Otuda razlika **»Concerto da camera«** (končerto da kamera) i **»Concerto da chiesa«** (k. da kjeza) i sl.

kanon (od gr. kanón — zakon, pravilo) — stroga, tj. dosledna imitacija; kontrapunktski postupak, koji dozvoljava upotrebu istog motiva za dalju kompoziciju ili njen deo; neophodan je pri slaganju kontrapunktskih vokalnih i instrumentalnih formi; izučavanje kanona spada u nauku o kontrapunktu

kantata — kompozicija za pevanje (nasuprot **sonati** — koja je kompozicija za sviranje na instrumentu); takođe opsežna muzička forma koja koristi pevačke glasove, obično sa instrumentalnom pratnjom

kantilena — pevna melodija

kastanjete — dve ili tri drvene školjke koje udaraju jedna o drugu i koje su povezane drvenom drškom. Upotrebljavaju se za označavanje španskog obeležja i kao prateći instrument kod španskih narodnih igara; kastanjete su verovatno orijentalnog porekla

Kastanjete

KB ili **CB** — skraćenica za »kontrabas«; slično **Kfg** ili **Cfg** za »kontrafagot« i sl.

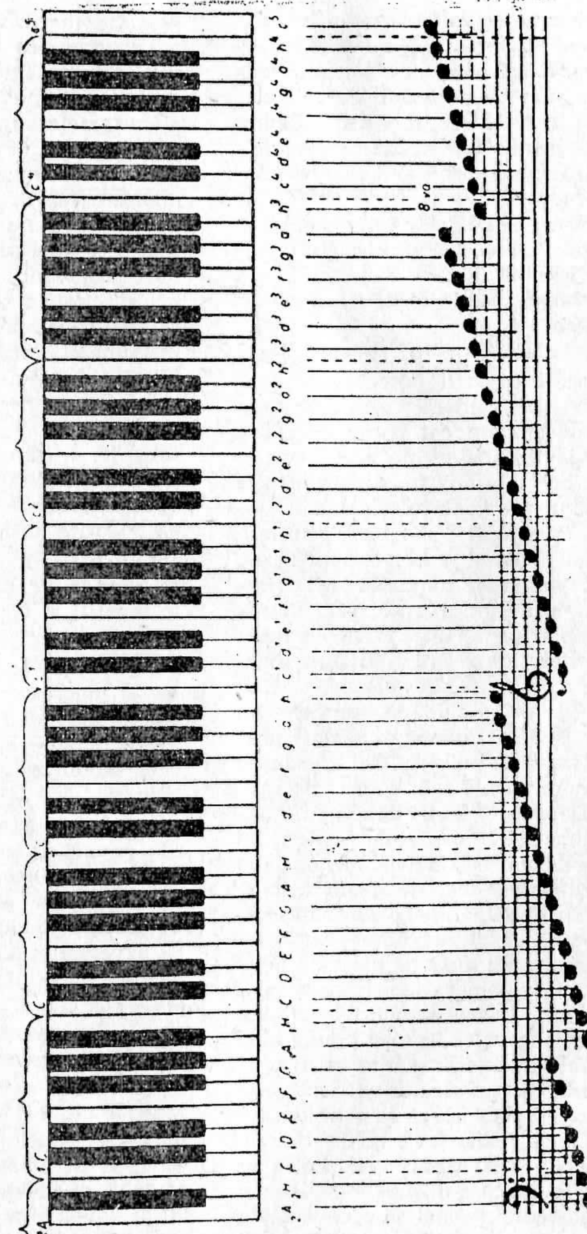
klarinet — drveni duvački instrument sa jednim jezičkom i usnikom, konstruisan u 18. veku, a posle usavršavan, tako da danas porodica klarineta sadrži podvrste sa velikim glasovnim obimom (mali klarinet, srednji, normalni klarinet, baso-klarinet i još neke manje poznate podvrste). Klarinet se izrađuje u različitim ugođajima; dakle, spada među instrumente koji transponuju (v. transpozicija!). Uobičajena ugađanja su A, B i C a kod malih klarineta D i Es, bas-klarinet je obično samo u B. Tehnika klarineta je izuzetno glatka i gipka, pa je instrument u orkestru veoma upotrebljiv kako za pevna tako i za virtuozna mesta. It. **clarinetto,** fr. **clarinette,** eng. **clarinet.** — **Heckelclarina** je klarinetska podvrsta firme Heckel (Hekl). — Isti usnik kao klarinet ima i **saksofon** (v. tamo!), koji možemo smatrati dalekim srodnikom klarineta. U simfonijskom i operskom orkestru klarinet se ozbiljno koristi tek u doba Beethovena; otada je njegov nezamenljiv deo, a u vojnoj muzici je

Klarinet

dospeo do vodeće melodijske uloge. U savremenom simfonijskom orkestru obično ima najmanje po dva klarineta. Obim (u notaciji) je od e do c^4

klasika u muzici — kompozicioni stil od sredine 18. do sredine 19. veka, obično stil kompozitora Mozarta, Haydna i Beethovena (»bečka klasika«). Uostalom, taj se izraz upotrebljava u različitim značenjima; njime se često označava i (unutrašnja) vrednost kompozicije, a u nepravilnoj upotrebi suprotstavlja se »popularnoj« muzici. U najširem smislu reči tako se označavaju sve

Klavijatura

kompozicije velike vrednosti približno od konca 16. do sredine 18. veka. Klasični ideal lepog u muzici bila je »ravnoteža između sadržine i izraza«, što je u stvari namera svakog umetničkog htenja i ne može biti ograničena na neko određeno razdoblje

klasicizam — pokušaj ponovnog oživljavanja klasike ili klasičnih ideala lepote

klavicimbal harpsikord, it. cembalo, v. tamo!

klavir — kordofon sa tipkama, najrasprostranjeniji porodični i koncertni instrument; njega je kao »gravicembalo col piano e forte«, tj. klavičembalo koje može da svira tiho i glasno (što se ranije nije moglo) prvi konstruisao B. Christofori (Kristofori) oko 1709. godine u Firenci. Otada se klavir neprestano razvijao i pri tom menjao strukturu (mehaniku) prenosa udarca sa tipke na strune. Po toj karakteristici i danas razlikujemo »bečku« mehaniku od »engleske«. Kod prve je prenos udarca neposredan, a kod druge udarac na strune prenosi sistem poluga, pa je udarac ravnomerniji i zahteva manje snage. Današnji klaviri uglavnom imaju »englesku« mehaniku; ona se ne ograničava isključivo na opisano poboljšanje, nego je ovom instrumentu donela mnogo korisnih novosti. — **Desni pedal** omogućava da udarac zvuči duže od trajanja udara, a **levi** pomera **klavijaturu** tako da batić udara samo dve ili čak samo jednu strunu (ton time postaje slabiji i mekši; u srednjem položaju su po tri strune ugođene jednako — zbor struna, a najdublje strune su jednostruke). Klavijatura ima 88 — 90 tipki; bele tipke su za dijatonsku c-dur lestvicu, a crne za posredne hromatske tonove; što je u srazmeri 7:5. — Po gradnji razlikujemo **koncertne, salonske** i **male** (mignon) klavire od **uspravnih** klavira (pijanina) koji imaju osobenu (repeticijsku) mehaniku, sličnu engleskoj. Mnogi stariji klaviri imali su (srednji) 3. pedal koji je batiće odmicao od struna, pa se dobijao slabiji, prigušen ton. Neki njujorški klaviri firme Steinway imaju i (3.) **prolongacijski** pedal koji izolovano može da poboljša zvuk željenog tona. Obim klavira je od $_2$A (subkontra-a) do c^5; neki instrumenti imaju nekoliko tonova više u dubinu, manjim, pak, instrumentima nedostaje nekoliko tonova nagore. — **Klavirska literatura** je, u skladu sa usavršenom klavirskom tehnikom i sveopštom upotrebljivošću tog instrumenta, najbogatija u muzici

klavsenisti — 1. autori kompozicija za klavsen (fr. clavecin — čembalo, v. tamo!); 2. virtuozi na ovom instrumentu; oboje u Francuskoj u 17. i 18. veku

kolo — jugoslovenska narodna igra, obično u dvodelnom taktu; u umetničku muziku ga je uveo J. Gotovac kompozicijom »Simfonijsko kolo«

koloratura — virtuozno ornamentiranje pevačkog glasa, naročito soprana; **koloraturni sopran** — sposobnost visokog glasa za izvođenje koloratura; dolazi u obzir naročito za izvođenje klasičnih i pretklasičnih operskih i koncertnih uloga

komična opera — opera sa zabavnom, komičnom sadržinom; u Francuskoj posebna vrsta lako izgrađenih opera, koje nisu obavezno vedre (opéra comique)

koncert — (doslovno: »takmičenje«) — 1. javni solistički ili grupni nastup; 2. muzička forma koja obrađuje sviranje pojedinaca ili manjih solističkih grupa u saradnji sa pratećim instrumentima ili orkestrom. Ishodište mu je pretklasična forma **»Concerto grosso«** (končerto groso, veliki koncert) sa najmanje tri stava, napisan za gudala

končertino (Concertino) — mali koncert (bilo po sadržaju ili po broju izvođača). U pretklasičnim kompozicijama, i grupa solista u koncertu. **Koncertantni** — koji nastupa kao solista

konkretna muzika — pomodna stilska vrsta savremene muzike, koja daje prednost šumovima i zvucima predmetne materije (u tom se smislu i zove »konkretna«) nad izričito muzičkim sredstvima, kao što su tonovi i njihove raznovrsne kombinacije. Naravno, takvo nizanje zvučnih pojava bez umetničkog sudelovanja izbegava formalni razvoj i svaku vrstu emocija, te se ograničava na sortiranje i spajanje vremenski tačno odmerljivih zvukova koji se montiraju pomoću komplikovanih električnih i elektroakustičkih postupaka

konsonansa — 1. akustički: sazvučje dva ili više tonova čija se treptajna srazmera može izraziti pravim razlomkom (npr. 1/1 = prima, 1/2 = oktava, 2/3 = kvinta, itd). Konsonantnost pada u srazmeri kako se razlomak udaljuje od prvih brojeva prirodnog brojnog niza te polako (ne na određenom mestu) prelazi u disonansu. 2. muzički: vrednovanje je oslonjeno na akustičnu definiciju, a podvrgnuto razvoju i stepenu muzičke prijemčivosti i obrazovanja. Prema tome, najčistije su konsonanse najjednostavnijeg (treptajnog) srazmera, ali one polagano prelaze u disonanse, slično kao pod 1). U tom smislu nekad su se razlikovale **potpune** i **nepotpune** konsonanse; dugo vremena je i kvarta važila za uslovnu disonansu, tj. u određenim srazmerama prema tonu koji nastupa istovremeno. Današnja muzička teorija delimično još zadržava ovakvo vrednovanje, premda je praksa pokazala da interval ne nastaje sam po sebi, nego da konsonantni i disonantni utisci u muzici nastaju na psihološkoj osnovi. 3. estetski: dugo se smatralo da konsonanse zvuče »ugodno, prijatno« ili uopšte »lepo«, a disonanse — kao suprotnost konsonansama — »neugodno, neprijatno, ružno«. To vrednovanje je subjektivno i ne oslanja se ni na jedno jasno svojstvo intervala; verovatno su konsonanse kao akustične pojave (v. pod 1) lakše razumljive i stoga pristupačnije slušnom poimanju nego disonanse

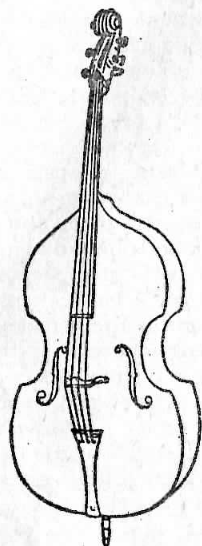
konstruktivizam — opšti umetnički pomodni stilski smer koji je primetljiv i u muzici, mada je dublje tragove ostavio u likovnim umetnostima. Zbog svoje suvoparnosti i razvojne ograničenosti, konstruktivizam u muzici nije se mogao održati, ali je učvrstio uverenje da za stvaranje trajnih umetničkih dela nisu dovoljni nadarenost i emocija, nego da je potrebna i izdašna mera racionalnog naglašavanja

kontrabas — najdublji gudački instrument sa četiri strune ugođene u kvartama (g-d-A-E), osnova gudačkog orkestra. Spada među instrumente koji transponuju (v. tamo!), pošto mu tonovi zvuče za oktavu niže od notacije. U simfonijskom orkestru ima 6 — 8 kontrabasa. Skr. — **KB** ili **CB**

kontrabas-tuba — najdublji limeni duvački instrument sa obimom od kontra-d do d'; koristi se u vojnom orkestru, ređe u simfonijskom i operskom orkestru. Skr. **CBT**

kontrafagot — najdublji drveni duvački instrument, proširuje obim fagota za oktavu naniže. Skr. **Kfg** ili **Cfg**

kontrapunkt (od lat. punctus contra punctum = nota prema noti) — kompoziciona metoda samostalno vođenih tonova koji skladno zvuče. Do kraja 17. veka kontrapunkt je bio jedina nauka o kompoziciji; kasnije mu se pridružila nauka o harmoniji sa ostalim kompozicionim disciplinama. **Nauka o kontrapunktu** izučava metodu kontrapunktskog postupka sa postepenom upotrebom dva i više glasova; dalje, posebnosti kontrapunktskog stila (dupli kontrapunkt) i postupak u građenju kontrapunktskih formi kanona i fuge. Istorijski razlikujemo **strogi** kontrapunktski stav od **slobodnog**; prvi upotrebljava stare tonalitete i posebnosti koje iz njih proističu, a drugi savremene. Kao kompoziciono-tehnička metoda, kontrapunkt je nezamenljiv deo studija kompozicije

Kontrabas

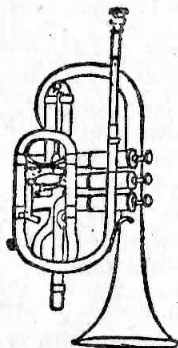
koral — srednjevekovni crkveni napev; **koralne lestvice** — stare (crkvene) lestvice

kordofoni — instrumenti sa strunama

koreografija — planiranje i vođenje baletnog nastupa; takođe sastavljanje knjige (libreta, scenarija) za njega

korepetitor — onaj koji uvežbava, pomoćni dirigent

kornet — podvrsta trube; u duvačkom orkestru melodijski instrument. It. cornetto, fr. cornet à pistons. U austrijskim a kasnije i vojnim ansamblima zamenjuje ga krilnica (nem. Flügelhorn, it. flicorno), sličan instrument

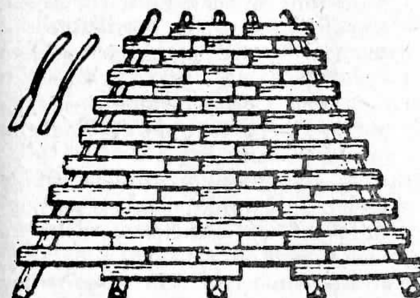

Kornet

krakovjak — narodna igra u dvodelnom taktu, tako nazvana po gradu Krakovu; delimično upotrebljen u umetničkoj muzici (Chopin)

Kreutzerova sonata (Krojcer) — L. v. Beethovenova violinska sonata op. 47, posvećena violinisti R. Kreutzeru koji je nikada nije izvodio. Novela L. N. Tolstoja sa istim naslovom nije komentar ove sonate, nego samovoljna interpretacija, za koju ovo delo u objektivnoj analizi ne daje nikakvog povoda

ksilofon — idiofon (udarački instrument) koji se sastoji od razvrstanih drvenih pločica po kojima se udara dvama drvenim batićima. Danas postoji više vrsta ksilofona, sa različitim obimom; neki imaju električne rezonatore (pojačala); to su **marimbe** i **nabimbe**, prvobitno primitivni južnoamerički ili meksički instrumenti, koje je kasnije usavršio američki pronalazač Deagan (Digen), pa se po njemu često i nazivaju (**marimbaphone, marimbaxylophone** itd.) It. silofono, fr. xylophone — od grčkog »xilós« — drvo

Ksilofon

kujawiak (kujavijak) — poljska narodna igra u trodelnom taktu; takođe u umetničkoj muzici poljskih kompozitora

kvadrilja — društveni ples iz 18. veka koji se sastoji iz pet poddelova, naizmenično u dvodelnom i trodelnom taktu; takođe i **kadrilja**

kvarta — interval 4. stupnja lestvice (od lat. quartus — četvrti). — **Kvartet** — sastav četiri glasa ili instrumenta: gudački kvartet — dve violine, viola i violončelo; **duvački kvartet** — flauta, oboa, klarinet i fagot (iako su i drugi sastavi mogući). **Klavirski kvartet** — tri gudača i klavir; dalje slične kombinacije četiri instrumenta nemaju stalnog naziva; **pevački kvartet** — sopran, alt, tenor i bas, takođe i drugi sastavi; kvartet najposle sačinjavaju i četiri istovrsna glasa ili instrumenta, npr. (muški) pevački kvartet: po dva tenora i basa; kvartet violončela = četiri violončela, kvartet rogova = četiri roga itd. — **Kvartola** grupa od četiri note umesto tri ili šest. — **Kvartsekstakord** — drugi obrtaj trozvuka, sa kvintom u basu

kvinta — interval 5. stupnja lestvice (od lat. quintus — peti). — **Kvintet** — sastav od pet glasova ili instrumenata. Gudački kvintet — gudački kvartet u kojem su viola ili violončelo udvojeni, ili gudački kvartet sa kontrabasom; **klavirski kvintet** — ako u grupi imamo četiri instrumenta (gudačka ili duvačka) i klavir; **duvački kvintet** — flauta, oboa, klarinet, fagot i rog, ili slično komponovan sastav. **Pevački kvintet** — ansambl od pet po volji izabranih glasova. — **Kvintola** — skupina od pet umesto četiri ili šest nota

kvodlibet = quodlibet — po volji, proizvoljno sastavljena kompozicija

L

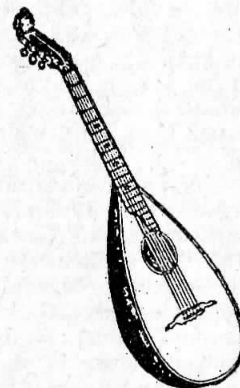
la — 6. stupanj solmizacije, npr. u c-duru »a«

Labudovo jezero — balet P. I. Čajkovskog, koreografija M. Petipe i L. Ivanova

Lady Macbeth mcenskog okruga — opera D. Šostakoviča, tekst napisao

M. Preis po romanu Ljeskova. Prva izvedba 1934. u Moskvi .
lagrimoso (it.) — plačno
lamentatio (lat.) — tužbalica; **lamentoso** (it.) — oplakujuće, tužbalički
languido (it.) — željno, čežnjivo
largo (it.) — polako, široko; larghetto — malo brže nego largo; **larghissimo** — vrlo polagano; **allargando** — usporavajući; može i kao naslov ili podnaslov kompozicije
lauta — v. **lutnja**
legato (it.) — vezano; **non legato** — nevezano, osnovni način klavirskog sviranja; **legatissimo** — vrlo vezano
legenda — naslov kompozicije koja teče kao pripovetka, legenda
leggero (i leggiero) (it.) — lako, spretno; leggerissimo — vrlo okretno, vrlo spretno = **con leggerezza**
legno (it.) — drvo; **col legno** — štapom gudala
Leitmotiv (lajtmotiv, nem.) — vodeća misao, osobito kod Wagnerovih opera, u kojima određeni motivi prate ličnosti ili događaje koji nastupaju
Lenjingradska simfonija — naslov 7. simfonije D. Šostakoviča (op. 60); komponovao ju je (odsutan) 1941. za vreme opsade Lenjingrada
lento (it.) — polako; rallentando — usporavajući
Leonora — prvobitni naslov opere L. v. Beethovena »Fidelio«; tri uvertire za tu operu, koje se često izvode na koncertima
libretto (it.) — operski ili oratorijski (kantatni) tekst
Libuša — opera B. Smetane, tekst J. Weniga. Prva izvedba 1881. u Pragu
licenza (it.) — licencija, sloboda; **con licenza** — slobodno
lidijska lestvica — 4. stara (crkvena) lestvica, izgrađena u c-duru od tona »f« (f, g, a, h, c, d, e).
Lied (lid, nem.) — pesma; **Lied ohne Worte** (lid one vorte) — pesma bez reči, česta oznaka za kraće lirske instrumentalne kompozicije; **Lied von der Erde** (Pesma o zemlji) — simfonijski ciklus (simfonija) G. Mahlera na 6 starokineskih pesama
ligatura — skupina međusobno povezanih nota u menzuralnoj notaciji
linearno — vodoravno; **linearni kontrapunkt** — metoda koja prvenstveno posvećuje pažnju melodiji a pri tom zanemaruje harmonijsko zbivanje; suprotno: **vertikalno**
lirico (it.) — lirično; fr. **lyrique** kao karakteristična oznaka razlike u operama: **Opéra lyrique** — lirska opera, **Opéra comique** — komična opera (v. tamo!)
lira — starogrčki instrument, sličan gitari. 2. u vojnoj muzici, na postolju obešeni zvončići; 3. violinska podvrsta u 15. i 16. veku
l'istesso tempo (it.) = **lo stesso tempo** — istom brzinom
liuto (it.) — lutnja (v. tamo)
Ljubav-čarobnica, v. El Amor brujo!
Ljubav za tri narandže (Zaljubljen u tri narandže) — komična opera S. Prokofjeva, tekst po Gozzijevoj fantastičnoj pripovetci napisao kompozitor. Prva izvedba 1921. u Čikagu
Ljubav tri kralja — v. L'Amore dei tre re!
loco (it.) — mesto, oznaka za opozivanje znaka »8« koji propisuje sviranje za oktavu više (zastarelo)
Lohengrin (Loengrin) — opera R. Wagnera, tekst kompozitorov. Prva izvedba 1856. u Vajmaru
lokrijska lestvica = **jonska lestvica**, stara (crkvena) lestvica na tonu »c«
londonske simfonije — 12 simfonija koje je napisao F. J. Haydn za londonskog koncertnog preduzimača Salomona 1795. godine

lontano (it.) — daleko; **da lontano** — izdaleka
Louise (Luiza) — opera G. Charpentiera, tekst kompozitorov. Prva izvedba 1900. u Parizu
loure (lur, fr.) — normanska narodna igra u trodelnom taktu; **louré** (lure) — narodni gudački instrument za pratnju igre loure
Lovci bisera, v. Pêcheurs des perles!
Lucia di Lammermoor (Lučija di Lamermur) — opera G. Donizettija, libreto napisao Cammerano (Kamerano) po povesti W. Scotta (V. Skot). Prva izvedba 1835. u Napulju
Ludus tonalis (lat.) — igra tonova, klavirska svita P. Hindemitha sastavljena od 12 fuga, 11 preludija i predigre koja inverzno završava ciklus kao epilog
lugubre (it.) — žalosno, mrko
Lulu — opera A. Berga, tekst po dvema dramama Wedekinda sastavio kompozitor. Prva izvedba 1937. u Cirihu
lungo (it.) — dug; lat. **longa** znači (dugu) notnu vrednost u menzuralnoj notaciji
lusingando (it.) — privlačno, laskavo

Lutnja

lutnja (lauta) — srednjovekovni žičani instrument kruškastog oblika sa 6 struna. Bio je veoma raširen instrument, posebno u 16. veku. U to vreme je porodica lutnja sadržala mnogo podvrsta, a među njima su bile najpoznatije **teorbe** i **mandore.** Za lutnju je postojala posebna notacija, **tablatura.** It. liuto, fr. luth, nem. Laute

m

m — skraćenica za (it.) **mano,** (fr.) **main** (men) — ruka, kod instrumenata na kojima se svira dvoručno (klavir, harfa, orgulje itd.). 2. kratica za **»manual«** kod sviranja na orguljama. 3. **MM** — skraćenica za (Mälzelov) **metronom,** pripremа za tačno i ravnomerno brojanje brojnih jedinica pri izvedbi kompozicija (izum J. N. Mälzela, Beethovenovog prijatelja)
ma (it.) — ali; **(allegro) ma non troppo** — ne previše (brzo), i sl.
Madama Buttrefly (Madama Baterflaj, Gospođa leptirica) — opera G. Puccinija, tekst sastavili Giacosa i Illica (Đakoza i Ilika) po noveli L. Longa i drami D. Belasca (Belaska). Prva izvedba 1904. U Milanu
madrigal — srednjovekovna forma vokalne muzike, najpre dvoglasna, a kasnije mnogoglasna (polifona), prvenstveno na svetovne tekstove. Znamo za mnogo madrigalskih podvrsta, kao što su **kanconeta, pastorale** i sl.; čak su i arije i baleti ponekad bili komponovani kao madrigali. Po tome u kojoj su zemlji nastali i kako se koriste, razlikujemo italijanske i flamanske madrigale (u 14. veku) i engleski madrigal (u 16. veku); kao najrasprostranjenija forma (nepraćene) vokalne polifonije svetovnog karak-

tera, madrigal je bio odomaćen u svim kulturnim zemljama

maestoso (it.) — veličanstveno

maestro (it.) — majstor; danas, u eufemističkom smislu, naziv za vodeće kompozitore i muzičare uopšte

maggiore (it.) — veći, oznaka za »dur«; kod klasičnih kompozicija znači dursku varijantu nasuprot molskoj (minore) (fr. majeur — mineur)

magnificat (lat. »uveličava«) — liturgijski hvalospev; u muzici, kompozicija po crkvenoj pesmi »Magnificat anima mea Dominum«; takođe i višestavačna kantata sa tim sadržajem

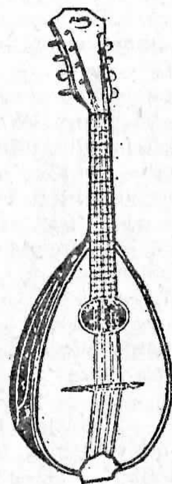
malagueña (malagenja, šp.) — španska narodna igra iz okoline grada Malage, podvrsta fandanga

Ma Mère l'oye (Moja mati guska) — orkestralna (baletska) svita M. Ravela po Perraultovim (Pero) bajkama

mandolina — italijanski narodni instrument tipa lutnje, sa četiri dvostruke strune; svira se koštanom trzalicom, a po zvuku je slična našoj tamburici. Izrađuje se u raznim veličinama; za oktavu je niža **mandola.** Mandolina je napuljskog porekla; druga vrsta je bila milanska mandolina sa pet pari struna, li je ona gotovo svugde ustupila mesto napuljskoj mandolini

Manfred — 1. prateća muzika R. Schumanna (op. 115) za Byronovu poemu; 2. simfonijska poema (simfonija) P. I. Čajkovskog za istu poemu (op. 58)

mannheimska škola — kompozicijski stilski pravac iz sredine 18. veka koji se začeo u Manhajmu; najugledniji njegovi predstavnici bili su članovi porodice Štamic (Stamitz). Razlikovali su se od prethodnika (Bach, Händel) naročito po tome što su počeli da neguju homofoniju (melodiju s pratnjom), dok je prethodno doba bila izrazito polifona (kontrapunktska). Ovoj se školi pripisuje i uvođenje snažnih i iznenadnih dinamičnih kontrasta

Mandolina

mano (it.) — ruka, fr. main; **mano destra** — desna ruka; **mano sinistra** — leva ruka (fr. main droite, main gauche), skr.: m. d. i m. s; **a due (tre, quattro) mani** — sa dve, tri, četiri ruke (fr. à deux, trois, quatre mains)

Manon — opera J. Masseneta, tekst po Prevostovom (Prevo) romanu »Histoire de Manon Lescaut« napisali Meilhac i Gille. Prva izvedba 1884. u Parizu. — **Manon Lescaut** (M. Lesko) — opera G. Puccinija, tekst sastavili Oliva, Praga i Ilica po istom romanu. Prva izvedba 1893. u Torinu

manual — klavijatura za ruke na orguljama

maracas — kubanski narodni udarački instrument od sušenih školjki; u njega zatvoreni grašak ili pasulj daje osoben klokotav zvuk

marcato (it.) — naglašeno, izrazito

marimba — vrsta ksilofona (v. tamo!)

Mariage de Figaro (Figarova ženidba) — Le nozze di Figaro, v. tamo!)

La Marseillaise — Marseljeza, službena francuska državna himna; tekst i melodiju napisao je Rouget de Lisle (Ruže de Lil) 1792. godine. Ime je dobila po puku iz Marselja koji je s njom umarširao u Pariz (1792)

marš (it. marcia, fr. marche) — koračnica; **marcia funebre — marche funèbre** — žalobna koračnica

Marta — komična opera F. V. Flotowa, libreto napisao F. W. Riese (Rize). Prva izvedba 1847. u Beču

martelé (fr., it. martellato) — poseban način povlačenja gudala détaché (v. tamo) kod sviranja na gudačkim instrumentima

massimo (it.) — najveći, najbolji; **con massima forza** — najvećom snagom; **con massima intensità** — najintenzivnije

Mathis der Maler (Slikar Matis) — opera P. Hindemitha na sopstveni tekst iz života nemačkog slikara Mathiasa Grünewalda (Matijasa Grinevalda) (1460—1530). Prva izvedba 1934. u Cirihu.

Má vlast (Moja domovina) — naslov ciklusa od 6 simfonijskih poema B. Smetane, koje veličaju češki pejzaž i istoriju

Mavra — opera I. Stravinskog, libreto napisao B. Kohno po Puškinovoj povesti »Kućica iz Kolomne«. Prva izvedba 1922. u Parizu

mattinata (it.) — jutarnja pesma

maxixe (port.) — brazilska narodna igra u dvodelnom taktu

Mazeppa — simfonijska poema F. Liszta po epu V. Hugoa, veliča otpor i smrt ukrajinskog hetmana Mazepe

mazurka — poljska narodna igra u trodelnom taktu; u umetničku muziku ju je uveo F. Chopin

medianta — treći stupanj dijatonske lestvice

Mefistofele — opera A. Boita na sopstveni tekst po Goetheovom Faustu. Prva izvedba 1868. u Milanu. — **Mephisto-Walzer** — dve simfonijske i dve klavirske kompozicije F. Liszta, delimično na osnovu poeme N. Lenaua

megafon — zvučnik; Edisonov pronalazak za prenošenje zvuka na veliku daljinu

mehanički instrumenti — instrumenti koji sviraju bez izvođača. Već od 14. veka pa nadalje pokušavalo se da se stvore mehanički instrumenti; najpre **zvona,** koja su naročito uspešno mehanizovali u Holandiji i Belgiji **(carillon** — karijon), onda razne vrste orgulja, **vergl,** automatski klaviri, gudački i duvački instrumenti, orkestrioni. Za njih su kompozicije pisali i veliki muzičari: Mozart (Musik für eine Orgelwalze), Beethoven (Wellingtons Sieg oder die Schlacht bei Vittoria) i dr. I danas postoje razni pronalasci i savršeni primeri mehaničkih instrumenata

Die Meistersinger von Nürnberg — Majstori-pevači iz Nirnberga, komična opera R. Wagnera na sopstveni tekst. Prva izvedba 1868. u Minhenu

Mellertion, v. električni instrumenti!

melodija — smisaona i oblikovno za-

okružen niz tonova koji ostavlja celovit i karakterističan utisak. — **Melodičan** — koji odgovara takvom uslovu; **melodijska molska lestvica** — vrsta molske lestvice (v. tamo!). — **Melos** — melodični sadržaj melodije ili kompozicije

melodrama — drama sa pesmom, u Italiji takođe izraz za operu

membranofoni — instrumenti sa razapetom uštavljenom kožom kao izvorom zvuka

meno (it.) manje; **meno mosso** — laganije; suprotnost **più** — više

menuet — francuski dvorski ples u trodelnom taktu (17. i 18. vek), (it. minuetto). Kasnije, stav u sonati (simfonija) u formi M-T-M (menuet-trio-menuet), pri čemu je svaki član posebno napisan u trodelnom obliku pesme (a-b-a)

menzuralna notacija — notacijski sistem od 13. do 16. veka. — Muzika u toj notaciji zove se **menzuralna muzika**

La mer (more) — naslov više simfonijskih poema, od kojih je najpoznatija Debussyjeva

Mesija — oratorijum G. F. Händla, libreto po Sv. pismu napisao C. Jennens. Prva izvedba 1742. u Dablinu

messa di voce (it.) — (pravilna) postava glasova u učenju pevanja

mesto (it.) — žalosno, turobno

metamorfoza — menjanje; noviji naziv za (slično građene) varijacije

metronom — v. MM!

Metropolitan Opera — centralno njujorško opersko pozorište, najznačajnija i najbogatija svetska opera

metrum (gr.) — mera, metar; osnovna raspodela teških i lakih delova takta u kompoziciji; **metrika** — nauka o taktu (o muzičkom metru, — pr. red.)

mezza voce (it.) — poluglasno

mf = **mezzoforte** (it.) — poluglasno,

mp = **mezzopiano**

mi — 3. lestvični stupanj u solmizaciji

Mignon (Minjon) — opera A. Thomasa, tekst po Goetheu napisali M. Carré i J. Barbier (Kare, Barbije). Prva izvedba 1866. u Parizu

Mikrokosmos — zbirka od 153 kratke klavirske kompozicije B. Bartóka

mikroton — interval koji je manji od polutona, npr. četvrtina tona

miksolidijski tonalitet — 4. autentični ton starih (crkvenih) načina sa obimom od g do g' u c-dur lestvici

mimodrama — pantomima (v. tamo!)

Minnesinger (= Minnesänger, nem.) — nemački pesnici-pevači od 12. do 14. veka. U petnaestom veku njihovu su tradiciju nastavili majstori pevači (Meistersinger)

minore (it.) — manje, izraz za »mol«; fr. **mineur.** Takođe varijacija u molu

minstrels (st. fr.) — prvobitno profesionalni muzičari u feudalnom društvu, danas američki menadžeri za crnačke muzičare

minijatura — mala instrumentalna kompozicija neodređene forme

minutni valcer — naziv Chopinovog valcera op. 64/I, koji bi trebalo da traje jedan minut

Miroirs (Ogledala) — zbirka klavirskih kompozicija M. Ravela

mirliton — instrument-igračka kod kojeg izvođač trzanjem trese membranu (opnu)

misa — forma obredne muzike sa obaveznim delovima Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus (i Benedictus, ali odvojeno), Agnus Dei. Lat. i it. missa, fr. messe. **Zaupokojena misa** — missa pro defunctis, češće **requiem,** ima umesto delova Gloria i Credo stavak Dies irae. **Velika misa** — missa solemnis, pored obaveznih sadrži i druge delove; inače, po broju delova ima mnogo podvrsta. — **Parodistična misa** bila je popularan način da se u napeve delove mise upliću napevi drugih autora, pa i oni iz narodnih ili ponarođenih pesama. Među misama ima mnogo podvrsta, kao **missa ad fugam** (kontrapunktska, fugirana misa), **missa brevis** (kratka misa) itd.

misterioso (it.) — tajanstveno

misura (it.) — mera, takt, **misurato** — (strogo) u taktu (fr. mésuré)

Moć sudbine — v. La Forza del destino!

modalno — merno; određenim tonskim načinom

moderato (it.) — umereno brzo; **moderatamente** (fr. modéré)

modinha (port.) — brazilska sentimentalna pesma

modulacija — prelaz iz jednog tonaliteta u drugi

modus (lat.) — način, opšta oznaka za tonski način, posebno u staroj muzici; **in modo** (it.) — na način

mol — tonski rod s karakterističnim položajem polustepeni; **harmonski** mol ima polustepene između 2. i 3,5. i 6. te 7. i 8. lestvičnog stupnja; **melodijski mol** ima polutonove između 2. i 3. te 7. i 8. stupnja nagore, a između 5. i 6. te 2. i 3. stupnja nadole; **prirodni** mol ima polustepene između 2. i 3. te 5. i 6. stupnja; prirodni i harmonijski mol su jednaki u oba pravca

molto (it.) — vrlo; **di molto** — vrlo vrlo

monodija — solo-pesma, napev bez pratnje, jednoglasje

monofonija — jednoglasje, nasuprot polifoniji — višeglasje

monotematika — izraz za oblikovanje samo jednom muzičkom mišlju (temom); suprotnost **politematika** — izraz za oblikovanje sa više tema

monoton — 1. u gregorijanskom koralu recitacija na samo jednom tonu; 2. jednoličan

monokord — jednožičani stari instrument za merenje intervala (nije muzički instrument)

moment musical (moman mizikal, fr.) — muzički trenutak, iskra, kraći instrumentalni sastav bez određene forme

morbido (it.) — bolesno = **con morbidezza**

mordent — vrsta tonskog ornamenta

morendo (it.) — zamiruće, sve polaganije i tiše

mormorando (it.) — mrmoreći, mrmljajući

mosso (it.) — živahno

motet — najvažnija srednjovekovna vokalna polifona forma. Od 13. do 17. veka motet ima mnogo podvrsta; sada obično razlikujemo srednjovekovni od renesansnog moteta. Motet je komponovan na liturgijski ili pobožni tekst i nekad se samo po tome razlikovao od madrigala. U zemljama gde je motet negovan kao kompoziciona vrsta i kao izvođački način (motetno pevanje) razlikujemo **motetne kompozicione škole** ili pravce, kao holandsku, francusku, italijansku školu, a među ovima i po gradovima, npr. bečki i rimski pravac. Do 17. veka motet je bio bez instrumentalne pratnje, a kasnije su se izvedbi priključili i instrumenti, najpre orgulje. Tekstovi najvećeg broja moteta bili su latinski; u poznom motetu javljaju se i tekstovi na drugim jezicima

motiv — najmanja samostalna formalna celina (jedinica) kompozici-

je; svaka se kompozicija sastoji bilo iz niza različitih motiva, sa varijantama ili bez njih, ili iz ponavljanja istog motiva

moto (it.) — kretanje; **con moto** — živahno; **moto perpetuo** = **perpetuum mobile** (lat.) naziv za instrumentalne kompozicije koje sve vreme imaju jednako brzo ritmičko kretanje

motto — geslo; karakteristična muzička misao, data u početku, više puta se ponavlja u toku kompozicije

movimento (it., mouvement — muvman, fr.) — kretanje; **lo stesso movimento** — istom brzinom; u romanskoj terminologiji i oznaka za »stav«, deo kompozicije (u sonati ili simfoniji)

multimetar — merni obrazac u kome se takt često menja, npr. 2/4 i 3/4 takt; posebno u vezi sa multitonalnošću u nekim stilskim pravcima prvih decenija našeg veka

multitonalnost — brojno menjanje tonaliteta u kompoziciji

musette (mizet, fr.) — gajde; deo svite u kome se oponaša karakteristično brundanje gajdi

musica ficta (muzika fikta, lat.) — praksa upotrebljavanja hromatskih tonova u razdoblju od 10. do 16. veka

musica mundana (lat.) — svetovna muzika; zajedno sa izrazima **musica humana** i **musica instrumentalis** čini kosmologičnu, pobožnu trilogiju, u kojoj prva znači »sferičnu harmoniju« (po Platonu), druga »duševnu harmoniju« i treća pravu, zvučnu muziku. Sva tri izraza je u prenosnom značenju upotrebio P. Hindemith za svoju simfonijsku svitu (simfoniju) »Harmoniae mundi«.

Musica (it., **musique** fr.) — muzika, glazba; takođe oznaka za kompozicije bez određene forme (npr. Musique funèbre — žalobna muzika)

mutacija — 1. promena ljudskog glasa na prelazu iz dečjeg u mladalačko doba; 2. stručni izraz za prelaz iz prvog heksakorda u drugi heksakord u nauci o kontrapunktu strogog stava

muzička drama — izraz koji je upotrebljavao R. Wagner za označavanje svojih opera da bi ih odvojio od sličnih dela ove vrste

muzikologija — nauka o muzici

n

nabimba — vrsta ksilofona, v. tamo!

napuljska seksta — poseban interval i, po njemu, akord (napuljski) u kadenci; prvi su ga upotrebljavali A. i D. Scarlatti u Napulju

narodne (nacionalne) **himne** — pesme koje su narodi ili države prihvatile kao službene melodije za svečane prilike. Većina država imaju svoje himne; kao pesma za ugled služila je austrijska »carska« pesma koju je komponovao F. J. Haydn. Današnje službene himne su: **Austrija** — Land der Berge (Planinska zemlja), tekst Paula Preradovića, muzika po jednoj Mozartovoj kantati; **Engleska** — God save the queen (Bože, čuvaj kraljicu), autor teksta i muzike nepoznat; **Francuska** — La Marseillaise — v. tamo!; **Nemačka** — Einigkeit und Recht und Freiheit (Jedinstvo, pravda i sloboda), tekst H. v. Fallersleben, melodija po Haydnovoj carskoj pesmi; **Sovjetski Savez** — Himna Sovjetskog Saveza, tekst Mihajlov i Registan, muzika A. Aleksandrov; **Sjedinjene Američke Države** — The star--sprangled banner (Zvezdama posuta zastava, tekst F. S. Key, melodija J. Smith; **Čehoslovačka** — Kde domov můj (Gde je moja domovina), F. Škroup; **Poljska** — Jeszcze Polska nie zginęła (Još Poljska nije propala, stara melodija), itd. Neke države nemaju sopstvenu himnu, nego se zadovoljavaju pozajmljenom; naša takođe koristi službenu poljsku melodiju. Mnoge pak nemaju službeno određene tekstove ili melodije. Veliki revolucionarni pokreti su uvek imali svoju himnu; takva je »Internacionala«, za koju je tekst napisao E.Pottier (Potije), a melodiju A. de Geyter (Gejter); u tu vrstu treba ubrajati i Marseljezu, Varšavljanku i dr.

negro spirituals (eng.) — crnačke duhovne pesme

Neo-Bechstein, v. električni instrumenti

neoklasicizam — stilski pokret u našem veku usmeren protiv preterivanja poznatog romantizma, a privržen idealima starih klasičnih majstora, osobito onima iz 18. veka

neoromantizam — novi romantizam, označava stilski pravac posle romantičnog doba, intenzivira izražajna sredstva romantizma

neume (gr.) — srednjovekovni notacijski znaci

Der Ring des Nibelungen (Nibelunški prsten) — operska tetralogija (4 večeri) R. Wagnera na sopstveni tekst, slobodna interpretacija nemačkog narodnog epa Das Nibelungenlied (Pesma o Nibelunzima). Večeri su: 1. Das Rheingold (Rensko zlato), 2. Die Walküre (Valkira, božanska devica), 3. Siegfried (Zigfrid), 4. Götterdämmerung (Sumrak bogova). Prva izvedba (kompletna) 1876. u Bajrojtu prilikom posvećenja posebnog festivalskog pozorišta

ninna-nanna (it.) — uspavanka

neobarok — novi barok, stilski pravac u 20. veku koji želi da se nadoveže na kompozicijsku praksu 17. veka

neoprimitivizam — pravac moderne muzike koji traži pobude u elementima muzičkog izraza primitivnih naroda

Neume

nobile (it.) — plemenito, uzvišeno

Nobilissima visione (Uzvišena vizija) — balet P. Hindemitha, takođe orkestarska svita

Les Noces (Le nos, fr., svadba) — balet I. Stravinskog, koreografija B. Nižinskog

Noches en los jardines de España (Noći u španskim vrtovima) — svita za klavir i orkestar M. de Falle

Noć na golom brdu — simfonijska slika M. P. Musorgskog po Gogoljevoj pripovesti, prvobitno sa horom »Noć na Triglavu« namenjena za operu »Soročinski sajam«; obično se izvodi koncertno u adaptaciji N. Rimskog-Korsakova

nokturno (it. notturno, fr. nocturne) — slika noćnog raspoloženja; oznaka za instrumentalnu kompoziciju odgovarajućeg sadržaja i kolorita, bez strogo vezane forme, obično u nekom od raširenih oblika pesme (npr. A-B-A)

non (it.) — ne; **non troppo** — ne previše; isto znači **non tanto**

nona — 9. interval; **nonakord** petorozvuk sa nonom kao okvirnim intervalom

nonet — grupa od 9 izvođača; instrumentalna kompozicija za 9 instrumenata, npr. gudački kvartet i pet duvačkih instrumenata

Norma — opera V. Belinija, tekst F. Romani. Prva izvedba 1831. u Milanu

nota cambiata (lat.) — promenljiva nota, posebna forma tri, četiri ili pet tonova kao celine u strogom stavu kontrapunkta

notacija — zapisivanje znakova notama; današnja notacija ima za fiksiranje zvuka petolinijski (notni) sistem i mnogo posebnih znakova: ključeve, note (znake za tonove i znake za pauze),oznake za takt, oznake mere, predznake itd. Prethodnik današnjeg notnog beleženja je notacija u neumama; postoje i drugi načini zapisivanja tonova (tabulature). Naporedo sa ustaljivanjem sadašnje notacije teku i brojni pokušaji reforme, koji se do sada nisu mogli afirmisati s obzirom na opsežnost vokalne i instrumentalne literature koja je notirana na uobičajeni način

novakord — elektrofonski muzički instrument, sličan elektronskim orguljama

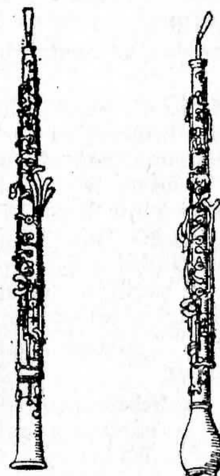
noveleta — instrumentalna kompozicija neobavezne forme a pripovedačkog karaktera

Le Nozze di Figaro — Figarova ženidba, v. tamo!

nuove musiche (nuove muzike) it.) — nova muzika, oznaka za pojavu muzičke kompozicijske reforme s početka 16. veka (Ars nova); pokušaj renesanse, koji je zbog nepoznavanja antičke muzike odveo na drugu stranu i otvorio put novijoj muzici

O

ob(b)ligato (it.) — obavezno; u nauci o oblicima nužan deo neke višestavačne (ciklične) forme, npr. u sviti: allemande, 1. stav svite; u salonskom orkestru 2. violina

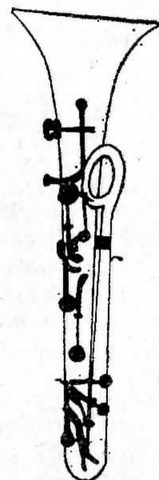
Oboa i engleski rog

Oberon — opera C. M. v. Webera tekst J. R. Planché (Planše). Prva izvedba 1826. u Londonu

oboa (it., fr. hautbois) — drveni duvački instrument sa duplim jezičkom, 6 rupica i najmanje 13 zaklopaca. Obim od »b« do »g³«. Prastari instrument, u starom veku poznat kao »aulo's« — svirala, i danas se koristi kao narodni instrument. Porodica oboa obuhvata i podvrstu »engleski rog« (it. corno inglese, fr. cor anglais), u stvari altovska oboa, ugođena na kvintu niže od obične oboe (transponira za kvintu naniže); pridev engleski verovatno je izopačenje francuskog »anglé« — uglast, jer je prvi tip imao konusnu cev. U 17. veku postojale su i podvrste »oboe d'amore« (ljubavna oboa, tako nazvana zbog nežnog zvuka). — Ovamo spada i **Heckelphon** (v. tamo!); fagot je u suštini basovska oboa. Skraćenica: Ob

oda — pohvalna pesma, hvalospev, takođe i muzička forma s pevanjem

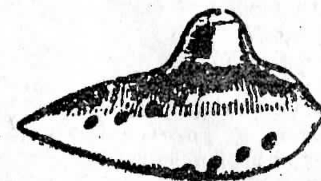
Oedipus Rex (Edipus reks, lat. — Kralj Edip) — opera I. Stravinskog; latinski tekst J. Cocteaua i A. Deniéloua (Kokto i Denielu) po Sofoklovoj drami. Prva izvedba 1927. u Parizu

Ofikleid

ofikleida — danas napušten limeni duvački instrument, koji je u proteklom veku izrađivan u tri veličine (alt, bas i kontrabas); sada ga je potpuno istisla porodica tuba

L'Oiseau de feu (Žar ptica) — balet I. Stravinskog, koreografija A. Fokina. Prva izvedba 1910. u Parizu

Okarina

okarina — popularni duvački instrument od plastičnog materijala jajastog oblika i sa više rupica (ime od it. oca — guska)

oktava — 8. stupanj dijatonične lestvice; it. ottava

oktet — 1. sastav od osam pevača ili izvođača, 2. kompozicije za taj sastav

Ondes Martenot — v. elektronski instrumenti!

op. — skraćenica za opus (lat.) — delo, uobičajena oznaka kod kompozicija obeleženih redoslednim brojem

opera — drama sa muzikom; po karakteru, opere delimo na ozbiljne i šaljive (opera seria i opera buffa); ipak, te oznake su vrlo uopštene i mnogi autori ih se ne pridržavaju. Neke opere imaju govorne dijaloge (tako najpre Bizetova opera »Carmen«), neke recitovane na nekoliko tonova (**recitativi**); do 19. veka opere imaju odvojene mu-

zičke tačke, novije su obično komponovane u jednom toku (**prekomponovane**). Ulaže se mnogo napora za ponovno oživljavanje starijih operskih tipova, jer je prekomponovana opera postala preteška za prosečnu opersku publiku. — **Opereta** (u stvari »mala opera«) — muzičko scensko delo lakšeg karaktera; **melodrama** je scensko delo sa prigodnim umetnutim muzičkim tačkama

oratorijum — celovečernje muzičko delo za pevanje i orkestar na pobožni tekst

organ — glas; **organo** (it.) — orgulje

orgulje — aerofon sa više klavijatura za ruke (manuali), bar jednom klavijaturom za noge (pedal) i neodređenim brojem svirala raznih vrsta. Stari Grci su poznavali hidraulične orgulje (na vodeni pogon); kasnije su postale obredni instrument. Danas postoje crkvene i koncertne orgulje (zavisno od prostora gde su postavljene). S obzirom na dovod vazduha i sistem sviranja razlikuju se pneumatične i elektropneumatične orgulje. Ove poslednje su savremenije. **Registri orgulja** udružuju svirale jednake boje tona; neki registri imaju drugu funkciju, npr. dinamičnu (forte, fortissimo, itd., pleno — sve svirale = tutti). Orgulje su najkomplikovaniji instrument i imaju sopstvenu veliku literaturu. — It. organo, fr. orgue

organum (lat.) — 1. tip mnogoglasnog pevanja od 9. do 13. veka; 2. orgulje (v. tamo!)

Orfej — više opera sa takvim imenom, najčuvenije su: 1. **Orfeo,** C. Monteverdija, libreto A. Striggo, prva izvedba 1607. u Mantovi; 2. **Orfeo ed Euridice** — opera Chr. W. Glucka, libreto Calzabigi (Kalcabidži), prva izvedba 1762. u Beču; 3. **Orphée aux enfers** (Orfej u podzemlju), opereta J. Offenbacha, tekst Cremieux i L. Halévy (Kremije i Alevi), prva izvedba 1858. u Parizu

orkestar — sastav raznih instrumentalnih grupa. Danas postoje razni tipovi orkestra; svi obuhvataju zastupnike svih instrumentalnih vrsta, tj., kordofona, aerofona, membranofona i idiofona. **Orkestracija** — instrumentacija. **Orkestrion** — mehanička (automatska) zamena za orkestar

ornamentika — sve što spada u tonsko ornamentisanje (ulepšavanje)

ossia (it.) — ili

ostinato (it.) — tvrdoglavo, ustrajno; naziv za poseban kompozicioni postupak u kojem se ton ili tonska fraza neprestano ponavlja

Otello — opera G. Verdija, tekst adaptirao A. Boito prema Shakespeareovoj drami. Prva izvedba 1887. u Milanu

ouverture (fr.) — predigra, uvertira

Oxfordska simfonija — Haydnova simfonija op. 92, koju je komponovao u znak zahvalnosti prilikom proglašenja za počasnog doktora ovog univerziteta

P

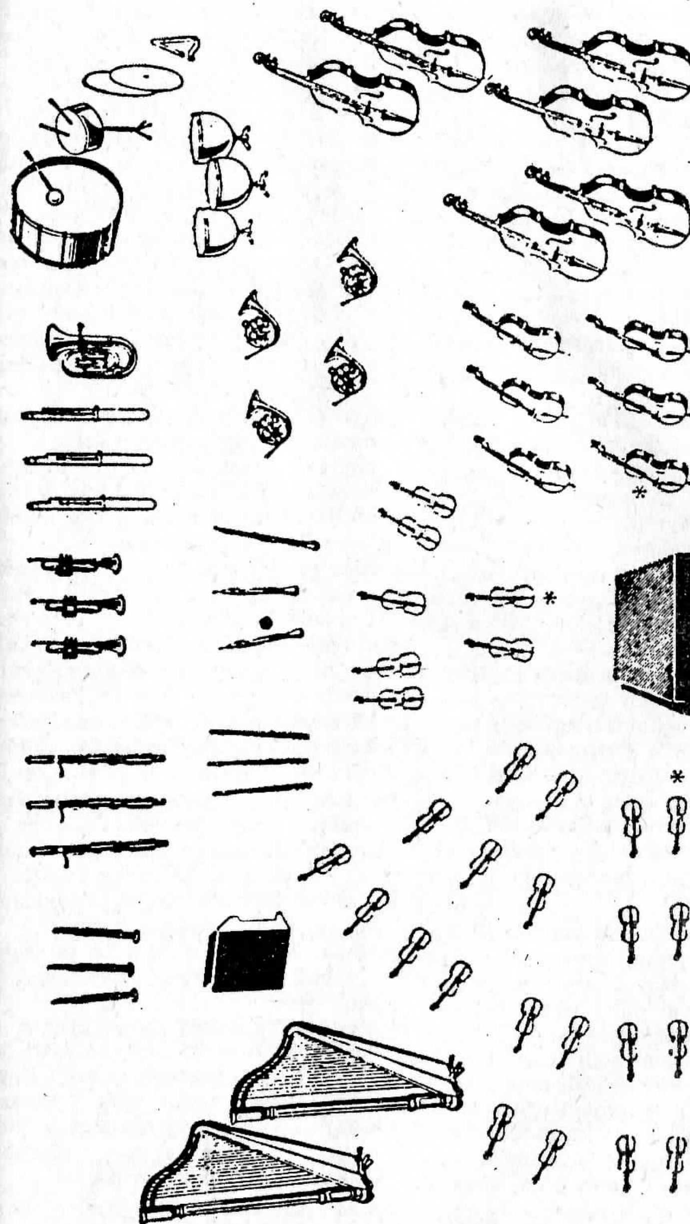
p — skraćenica za »piano« — tiho; **pp** — **pianissimo** — vrlo tiho; **ppp** — vrlo vrlo tiho (piano pianissimo)

Pacific 231 — tip američke teške lokomotive; simfonijska poema (simfonijski stav) A. Honeggera

Padlim — 3. stav simfonije M. Kozine

padovana (paduana, it.) — italijanska igra iz 16. veka, slična pavani

I pagliacci (Pajaci) — opera R. Leoncavalla na sopstveni tekst. Prva izvedba 1892. u Milanu

Postava orkestra Slovenačke filharmonije

Odozdo nadole, s leva na desno: 1. 6X2 (12) I violina — 2. dirigentski pult — 3. 3X2 (6) violončela — 4. 3X2 (6) kontrabasa — 5. 5X2 (10) II violina — 6. 4X2 (8) viola (po dva izvodjača — 1 pult). Grupni izvodjači označeni su zvezdicom: — 7. 2 harfe — 8. celesta — 9. 3 flaute — 10. 2 oboe i engleski rog — 11. 4 roga — 12. 3 timpana — 13. 3 klarineta (3. je često basklarinet) — 14. 3 fagota (3. je često kontrafagot) — 15. 3 trube — 16. 3 pozaune i tuba — 17. razni udarački instrumenti (veliki bubanj, mali bubanj, činele, triangl). Raspored je podložan raznim modifikacijama, zavisno od specijalnog orkestarskog sastava ili drugih okolnosti

pandijatonika — stilski pravac u 20. veku, upotrebljava dijatonski lestvični materijal, ali ga obrađuje savremeno i bez povezanosti tercnom harmonijom

pantomima — gestna drama bez reči sa muzičkom pratnjom

parafraza — slobodno tumačenje ili obrada tuđe ili sopstvene kompozicije, neobavezna instrumentalna forma

paralelizam — naporedno koračanje akordskih sklopova, istovremeno u svim glasovima; **paralelni intervali** — jednaki intervali koji stupaju istovremeno

parcijalni tonovi = alikvotni tonovi

pariske simfonije — 6 Haydnovih simfonija (op. 82—87) koje je autor napisao za koncertno društvo »La Loge Olympique« u Parizu

parlando — govoreći

parodija — satirična imitacija ozbiljnog dela; u muzici poznog 16. veka kompozicioni način: kompozitor je koristio tuđe teme

Parsifal — poslednja opera R. Wagnera na sopstveni tekst, a na podlozi srednjovekovne legende. Prva izvedba 1882. u Bajrojtu

part — deo, pojedinačni vokalni ili instrumentalni glas

partita — instrumentalna forma slična sviti; ime se često upotrebljavalo u različitim značenjima u početku 18. veka

partitura — zapis svih glasova ili instrumenata jedne kompozicije; glasovi koji zvuče istovremeno zapisani su tačno jedan ispod drugog. Partiture za orkestar se obično pišu u određenom redu i to najpre za aerofone (duvačke instrumente), onda za membrafone i idiofone, a na dnu partiture za kordofone; gudači po grupama: I i II violine, viole, violončela i kontrabasi. Mnogo modernih dela odstupa od ovog rasporeda i upotrebljava onaj koji najbolje odgovara sastavu orkestra

Partiturofon — v. električni instrumenti!

pasaž — oznaka za prelazne, više tehnički nego izražajno značajne odeljke u instrumentalnim kompozicijama; pojam je vrlo širok i može se upotrebljavati u raznim značenjima, bez tačne definicije

pasija — uglazbljivanje Hristovog raspinjanja na krst, u hrišćanskom obredu po tekstu evangelista. U velike pasije unesene su i druge pobožne pesme i nastupaju ličnosti kao nosioci radnje. Primer: Bachova »Pasija po Mateju«

passacaglia (pasakalja, it.) — instrumentalna varijaciona forma s temom u trodelnom taktu. Razlika između pasakalje i šakone (v. tamo!) polako je nestala, ako je nekada uopšte i postojala

passepied (paspje, fr.) — francuska narodna igra u trodelnom taktu (takođe u triolama)

pastorala (it.) — (pastirska) — vokalna ili instrumentalna kompozicija pastoralnog raspoloženja. **Pastoralna sonata** — Beethovenova klavirska sonata op. 28. **Pastoralna simfonija** - Beethovenova simfonija op. 68

patetico (it.) — patetično; **Patetična sonata** — Beethovenova klavirska sonata op. 13. — **Patetična simfonija** — P. I. Čajkovskog op. 74

pauza — prestanak zvuka, označava se posebnim znacima u notaciji

pavana — dvorska igra iz 16. veka u dvodelnom taktu, svečanog karaktera

Pêcheurs des perles (Lovci bisera) — opera G. Bizeta, tekst napisali M. Carré i P. E. Cormon (Kare i Kormon). Prva izvedba 1865. u Parizu

Peća i vuk — dečja muzička pripovetka za pripovedača i orkestar, napisao S. Prokofjev, op. 67

pedal — 1. kod klavira, sprava koja produžava zvuk — desni pedal, a

Partitura: L. M. Škerjanc, Gazele, str. 84

koja ga stišava — levi pedal; 2. kod orgulja, klavijatura za noge; 3. u kompoziciji: ležeći ton u basu
Peer Gynt (Per Gint) — dve orkestralne svite E. Griega po scenskoj muzici za Ibsenovu istoimenu dramu
Pelléas et Mélisande — opera Cl. Debussya na tekst M. Maeterlincka (Meterlink). Prva izvedba 1902. u Parizu
pentatonika — peterostupna lestvica, npr. c-d-f-g-a ili lestvica crnih klavirskih tipki. Mnogi kulturni i primitivni narodi znaju samo za pentatonske lestvice
perdendosi (it.) — gubeći se
pesante (it.) — teško
Peter Grimes (Piter Grajms) — opera B. B. Brittna, tekst M. Slater po poemi Crabbea (Kreba) — The Borough. Prva izvedba 1945. u Londonu
Petruška — balet I. Stravinskog, koreografija M. Fokina. Prva izvedba 1911. u Parizu. Koncertno se izvodi i svita iz tačaka baleta
pezzo (it.) — komad
PF — skraćenica za pianoforte — klavir; u svoje vreme i obrnuto FP (fortepiano); »pf« — dinamička oznaka za neposredan prelaz iz »p« (piano) u »F« (forte); takođe i obrnuto **»fp«**
phonola — mehanički klavir
Photophon — v. električni instrumenti!
a piacere (it.) — proizvoljno, po nahođenju; isto kao **ad libitum** (lat., v. tamo!)
piangendo (it.) — plačno
pianoforte — klavir; **pianino** — uspravan klavir sa sopstvenom, pijaninskom mehanikom
Pianola — mehanički klavir
piccolo (it.) — mali; upotrebljava se za sve instrumente koji su srazmerno mali (npr. tamburo piccolo — mali bubanj). **Piccolo (pikolo)** — obično naziv za malu flautu (umesto flauto piccolo)
pieno (it., pleno, lat.) = **tutti** kod orgulja: sve svirale otvorene
Pierrot lunaire (Pjero luner) — 21 poema A. Girauda (Žiroa) za pripovedača i kamerni orkestar, komponovao A. Schönberg, op. 21
pikardijska terca (po francuskoj pokrajini Pikardiji) — kod završnih akorda crkvenih tonaliteta velika terca gde bi trebalo očekivati malu tercu
Pikova dama — opera P. I. Čajkovskog, libreto po Puškinu. Prva izvedba 1890. u Petrogradu
piston (fr.) — ventil (kod truba), sprava za produžavanje vazdušnog stuba u cevi instrumenta
più (it.) — više; **piuttosto** — prilično, dosta
pizzicato (skr. **pizz,** it.) — trzano prstom (na gudalima)
plagalna kadenca — veza dva akorda kod koje osnova ide kvintu naviše (= kvartu naniže). **Plagalan** — sporedan, izveden; **plagalne lestvice** — glavnim (autentičnim) lestvicama prikladne (odgovarajuće) lestvice kod starih tonaliteta, npr. hipodorska lestvica — dijatonska lestvica koja leži kvartu ispod osnovne dorske lestvice, a ima iste tonove kao ova
plain-chant (plen-šan, fr., plain-song — plein-song, eng., cantus planus — kantus planus, lat.) — gregorijanski koral, monofono (jednoglasno) pevanje uopšte
Planete — simfonijska svita G. Holsta sa stavovima koji nose imena planeta
Plašt — v. Trittico!
plektrum (od gr. pléktron) — trzalica kojom se svira na nekim trzalačkim instrumentima
poco (it.) — malo; **a poco a poco** — malo po malo; **pocchissimo** — vrlo malo; oznake za umanjivanje takođe su **pocchetto, pocchetino**
pochette (pošet, fr.) — mala (džepna) violina, koju su u svoje vreme upotrebljavali učitelji igranja
poema — spev; Poème — Chaussonova kompozicija za violinu, op. 25; Poème divin i Poème de l'extase (Božanstvena poema i Poema ekstaze) — dve simfonije A. Skrjabina
poi — onda, potom
polacca (it.) — poloneza, svečana poljska viteška igra, u umetničku muziku uvedena je pre Chopina, a s njime dovedena do idealizovane kompozicijske forme s lakom povezanošću sa osnovnim karakterističnostima. fr. — **polonaise**
poli — grčki prefiks = mnogo; **polifonija** — mnogoglasje, višeglasje; **polikoral** — kompozicija koja obuhvata više korala; **poliritmika** — istovremena upotreba ritmičkih obrazaca koji se dopunjuju ili su konfliktni, takođe i sinkopiranje; **politonalnost** — istovremena upotreba raznih tonaliteta; **politematika** — mnogotematičnost
polka — češka narodna igra u dvodelnom taktu; u umetničku muziku uveli su je Smetana i Dvořák
poloneza — v. polacca!
ponticello (it.) — kobilica (kod gudača); sul ponticello: izvođenje gudalom tik uz kobilicu
Porgy and Bess (Porgi i Bes) — opera G. Gershwina, libreto: Ira Gershwin (Geršvin) po drami »Porgy« Du Bose Heywarda. Prva izvedba 1935. u Bostonu (SAD)
portamento (it.) = **glissando** kod pevanja i instrumenata prelaz sa jednog na drugi ton
portato (it.) — nošeno; izvođački način između legata i staccata
portativ — male prenosne srednjovekovne orgulje; **pozitiv** — čvrsto postavljene, okovane orgulje; danas je oboje zastarelo
pos. — skraćenica za 1. poziciju (kod sviranja na gud. ins.); 2. za pozaunu (nem. Posaune)
possibile (it.) — snažno; koliko se god može; npr. **piano possibile** koliko se god može tiho
postludij — suprotno preludiju, kraća kompozicija koja se izvodi posle glavne
potpuri (potpourri, fr.) — raznovrsnost stavova, melodija, nanizanih u jednoj kompoziciji bez određene forme

Pozauna

pozauna (trombon) — limeni duvački instrument sa dugom presavijenom cevi i širokim rezonatorom, produžetak trube u dubinu. Po mehanici razlikujemo pozaunu na povlačenje od pozaune s ventilima. Obim je od kontra-B do es². Pozauna se pojavila u 15. veku i u takvom obliku sve do danas ostala ista. Pozaune su različitih veličina, najviše se upotrebljava tenorsko-basovska. Obim pozaune u dubini produžava

tuba (v. tamo!). U simfonijskom orkestru obično ima tri pozaune

pozicija — položaj (kod gudača i pozauna)

precipitando (it.) — (naniže) jurnuvši, poletevši

preghiera (it.) — molitva, kompozicija pesničke forme i pobožnog karaktera

preludij — predigra; obično oznaka monotematske instrumentalne kompozicije koja može biti i samostalna i uvod u bilo koju drugu formu. Chopinovi preludiji obuhvataju 24 kraće, romantično nadahnute kompozicije raspoređene po tonalitetima, po uzoru na Bachove zbirke »Das wohltemperierte Klavier«. Slično, samo jednostavnije, izgrađeni su preludiji A. Skrjabina, dok Debussyevi preludiji imaju programske naslove. Preludij je takođe i instrumentalna predigra ili međuigra kod scenskih dela i stoji umesto razrađene uvertire (npr. Verdi: Traviata, Aida). Može biti i samostalna kompozicija, npr. Debussy: Prélude à l'après-midi d'un faune. Le Préludes — simfonijska poema F. Liszta na podlozi Lamartinove poeme

presto (it.) — brzo; **prestissimo** — vrlo brzo

prima — 1. prvi interval — ponavljanje istog tona; 2. **primadona** — prva, vodeća pevačica nekog ansambla (npr. opere); 3. **prima vista** — na prvi pogled, bez pripreme; 4. **prima volta** — prvi put; 5. **primo** — prvi npr. **violino primo** — prva violina itd.

Prodana nevesta — komična opera B. Smetane, tekst K. Sabina. Prva izvedba 1866. u Pragu

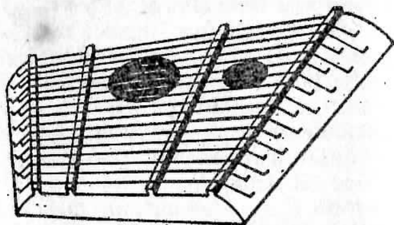
programska muzika — muzika koja muzičkim sredstvima daje ili prenosi utiske vanmuzičkog događanja ili spoljašnjih i unutrašnjih predstava. One su obično izrečene u naslovu ili u naknadnom (dodatom) tumačenju, Npr. »Svečana uvertira 1812« Čajkovskog (naslov kaže da delo opisuje događaje iz 1812. godine, tj. borbu ruskog naroda protiv Napoleona i konačnu pobedu); Arnič: »Ples čarobnica«, programu dodati komentar kazuje kompozitorovu nameru da narodnu bajku prikaže muzičkim sredstvima. Programska muzika je u svim vekovima tekla naporedo sa svojom suprotnošću — **apsolutnom muzikom**, a pri tom se kod obe često menjala privrženost vrstama muzičkog izražavanja. Poslednji vrh programskog komponovanja dostigao je stil romantičara, kada su simfonijske poeme i karakterne kompozicije preovladale nad apsolutnim formama, kojima se kasnije opet vratio neoklasicizam

prolog — predigra, posebno u operama scenski uvod ispred 1. čina

Prometej — u muzici često korišćen lik; npr. uvertira **Prometej** balet L. v. Beethovena, op. 43; **Prometej** — simfonijska poema A. Skrjabina

Proti morju (Prema moru) — 4. stav simfonije M. Kozine

psalam — obredni napev, takođe i samostalna vokalna kompozicija. **Simfonija psalama** — liturgična kantata I. Stravinskog na tri psalma iz Svetog pisma

Psalterij

psalterij — 1. obredna knjiga psalama; 2. srednjovekovni trzalački instrument

pult — stočić za note; u orkestru gudača obično po pultovima = po dva i tri gudača

punta d'arco (it.) — vrh gudala, oznaka za sviranja blizu kraja luka (kod gudača)

Q

quanto (it.) — koliko; **alquanto** — nekoliko

quasi (it.) — kao; **sonata quasi una fantasia** — sonata slična fantaziji

quattro (it.) — četiri; **a quattro** — učetvoro

quick (eng.) — brzo; **quick step** — brzi korak (u koračnicama)

quieto (it.) — mirno

quodlibet (lat.) — kako vam se sviđa; kompozicija sastavljena od popularnih melodija; približno isto što i potpuri

r

ragtime (regtajm, eng.) — stil američke popularne pesme s kraja 19. veka sa bogatom upotrebom sinkopiranih ritmičkih obrazaca

Rákóczi-marš — popularna mađarska melodija kompozitora J. Bihárá posvećena princu Ferenczu Rakócziju (Ferenc Rakoci), vođi otpora protiv Austrije. Simfonijski su je upotrebili H. Berlioz u »Faustovom prokletstvu« i F. Liszt u 15. mađarskoj rapsodiji

rallentando (it.) — postepeno usporavajući; skr. **rall.** Isto značenje: **ritardando (ritard.)** i **ritenuto (rit.)**

rapsodija — samostalna instrumentalna kompozicija bez određene forme, upotrebljava narodne motive ili predočava karakterističnu narodnu atmosferu; F. Liszt u »Mađarskim rapsodijama«, Ravel u »Španskoj rapsodiji« i dr. Fr. rhapsodie

re — 1. drugi stupanj solmizacije (fr. ré). 2. **Sinfonia de tre re** — simfonijska kompozicija A. Honeggera koja pri kraju tri puta ponavlja ton »d« (it. re). 3. **Amore dei tre re** — (Ljubav tri kralja) — (it. re = kralj) — opera I. Montemezzija, v. tamo!

realni odgovor - u fugi 2. nastup teme, ako su se stekli uslovi da bude jednak tačnom prenosu 1. nastupa teme, tj. ako se intervali poklapaju po kvantitetu i kvalitetu. Ako tih uslova nema odgovor je **tonalan**, tj. intervali se poklapaju uopšteno a nisu sasvim isti

recital (resital, fr. i eng.) — javni solistički nastup

recitativ — vrsta govornog pevanja kod starih opera između pojedinih operskih tačaka. Razlikujemo **recitativo secco** (it. — suhi recitativ), kod kojeg je pratnja bila poverena klaviru i škrto akordična i **recitativo accompagnato** (praćeni recitativ) gde je pratnja orkestarska i bogatije razrađena

record (eng.) — gramofonska ploča; **recorder** (eng., fr. flûte à bec, nem. Schnabelflöte) — tip kljunaste flaute (blok-flaute), rađene u raznim veličinama i vrlo raširene u 17. veku; danas se ponovo oživljava u omladinskom muziciranju

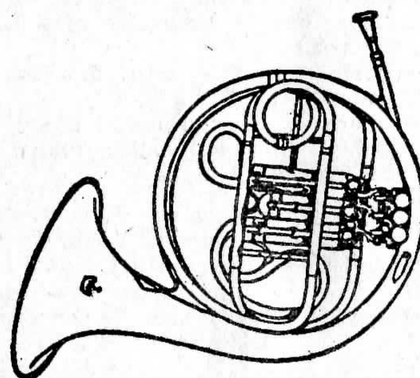
refren (fr. refrain) — kratka fraza koja se ponavlja na kraju strofe u pesmi

registar — 1. kod orgulja: niz svirala iste boje ili jačine tona, npr. **principal** — glavni registar kod orgulja; 2. kod glasa i instrumenta: delovi obima sa istom bojom tona.

registracija — izbor i raspored registra kod orgulja

rekvijem (it., fr. i eng. requiem, od lat. requies) — zaupokojena misa,

posle uvodnih reči »requiem aeternam dona eis«. V. misa! U prenosnom značenju žalobna pesma ili muzika uopšte
relativni sluh — razlikovanje intervala među sobom, bez obzira na akustičnu visinu tona; suprotnost: **apsolutni sluh**, v. tamo! — **Relativna visina tona** — visina merena intervalima (a ne frekvencijom)
religioso (it.) — pobožno
renesansa (od fr. renaissance) — ponovno oživljavanje, preporod, poseban kulturni pravac 15. i 16. veka; u muzici je pokret jedva primetan i preovladava mišljenje da je muzika preskočila renesansno razdoblje
repeticija — ponavljanje
retardacija — zadržnica (harmonski stran ton u nauci o harmoniji)
Revolucionarna etuda — naslov Chopinove etude op. 10/12
rezonansa — odjekivanje, pojačavanje zvuka treperenjem tela koje je pričvršćeno na izvor zvuka ili s njim bliže povezano. **Rezonator** — sprava koja treba da odjekuje; tako svaka pločica ksilofona ima sopstveni rezonator (metalnu cevčicu koja visi ispod nje). **Rezonantno telo** — kod gudača i klavira ima svrhu da odjekivanjem pojača ton instrumenta
rf — **rinforzando** (it.) — neočekivani naglasak, takođe i neočekivano pojačavanje tona
Rienzi, der letzte der Tribunen (Rienci, poslednji tribun) — opera R. Wagnera na sopstveni tekst po romanu Bulwer-Lyttona (Bulver-Liton). Prva izvedba 1842. u Drezdenu
rigaudon (rigodon, fr.) — provansalska narodna igra iz 17. veka, kasnije prenesena u klasičnu svitu; takt je dvodelni ili četvorodelan
Rigoletto — opera G. Verdija, tekst po Hugoevoj drami »Le roi s'amuse« sastavio E. M. Piave. Prva izvedba 1851. u Veneciji
Der Ring des Nibelungen — v. pod N!
ritardando (it.) — usporavajuće = **ritenuto** = **rallentando**
ritam (od gr. rhythmós) — kretanje, smenjivanje naglašenih i nenaglašenih mesta; u osnovi postoje samo dva ritmička obrasca, **binarni** (dvodelni) i **ternarni** (trodelni), a svi višedelni obrasci su sastavljeni kombinovanjem ova dva. Muzički ritam se ne poklapa sasvim sa poetskom metrikom, ali s njom ima mnogo zajedničkog. Ritmičko kretanje posmatramo od jedne celine ka drugoj, a možemo udružiti više tonova u ritmičku celinu te onda brojati od jedne celine ka sledećim (ili ka dvema sledećim celinama). **Takt** nije izraz ritma, nego **mere** (metruma), ali može da se poklapa s njim. Ritam je **ravnomeran** ako se isti ritmički obrazac (npr. naglašeni deo — dva nenaglašena) stalno ponavlja, npr. kod plesne muzike. **Sinkopirani ritam** premešta naglaske sa metrički teških na lakše delove takta; ritmičko osećanje koje očekuje naglaske sukobljava se sa njihovim stvarnim nastupom. Ritam je najprimitivniji muzički element i neophodan za (narodno i umetničko) muzičko stvaralaštvo. — **Ritmika** — sve ritmičke pojave u muzici. **Aritmika** — odsustvo ritma ili njegova redukcija na najmanje celine. Umetnička muzika ne zna za aritmiku
ritornel (it. ritornello) — oznaka za kratke instrumentalne međuigre koje se ponavljaju. Slične su refrenu ali bez teksta
rog — kružno savijen limeni duvački instrument sa tri ventila, obično ugođen u F (tj. transponira kvintu naniže). Zvuk je mek, tipično romantičan, obim od kontra-Fis do c³ (po notama). U orkestru obično ima četiri roga. **Prirodni rog** — rog bez ventila, sada zastareo. It. corno, fr. cor

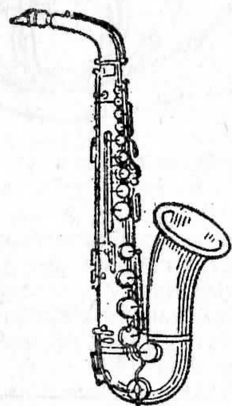
Rog

rokoko (od fr. rocaille — školjka) — umetnički stilski pravac u 18. veku koji je donekle odjeknuo i u muzici samo kao **»galantni« stil** kod francuskih klavsenista i engleskih virginalista
romansa — lirska pesma; u muzici, kasnije, i instrumentalni oblik pesničke forme u kome je naglašena osećajnost
romantizam — umetnički pravac u 19. veku koji preovladava u muzici. Kao stilski pravac romantizam je muzici najbliži i u njoj se sasvim razvio tako da je prisutan u svim dobima muzičke umetnosti, pa je i osnovno raspoloženje narodne (a i zabavne) muzike u suštini romantično. Po razdobljima razlikujemo pravi romantizam od **neoromantizma** koji je njegov produžetak; **impresionizam** i **ekspresionizam** su završne faze romantizma. Po broju muzičara i kompozicija romantični pravci daleko prevazilaze sve ostale stilske podvrste te su najviše obogatili muzički izraz; neka područja (klavir, orkestar) snažno su se razvila u romantizmu u tehničkom i izražajnom pogledu.
Romeo i Julija — Shakespeareova drama koja je inspirisala brojne operske, baletske i simfonijske kompozicije, među njima 1. **simfonija H. Berlioza,** op. 72; 2. **fantastična uvertira** (u stvari simfonijska poema) **P. I. Čajkovskog;** 3. **opera Ch. Gounoda;** 4. **opera H. Sutermeistra;** 5. **balet S. Prokofjeva,** op. 64 iz kojega se i odlomci i dve svite često nalaze na koncertnim programima
rondo (od fr. rondeau — kolo) — najpre igra sa pevanjem, potom instrumentalna muzička forma koja je najrasprostranjenija pored sonatne. Za nju je karakteristično da se pojedini odlomci mogu više puta ponavljati, a po broju i gradnji takvih odeljaka razlikujemo više tipova ronda. Najsavršeniji tip je **sonatni rondo** koji kombinuje formu ronda sa formom sonate. Većina poslednjih stavova klasične sonate i simfonije komponovani su u nekom od oblika ronda
Der Rosenkavalier (Kavaljer s ružom) — komična opera R. Straussa, libreto H. v. Hofmannsthal. Prva izvedba 1911. u Drezdenu
rubato (it.) — bez stroge mere; slobodno modifikovanje tempa (brzine) s namerom da se naglasi sadržajna ili osećajna strana kompozicije. Izraz pre svega važi kod izvođenja klavirskih kompozicija romantičnog smera (Chopin), a koristi se kod svakog izvođenja uopšte, iako se ne može propisati
Rugby (Ragbi) — simfonijski stav A. Honeggera, inspirisan sportom
rumba — kubanska narodna igra sa akcentom na ritmu; poreklom je

crnačka, ali po svetu se odomaćila kao društvena igra
Rusalka — opera A. Dvořáka, tekst J. Kvapila. Prva izvedba 1901. u Pragu
Ruslan i Ljudmila — opera I. M. Glinke, tekst po Puškinu sastavili V. F. Širkov i K. A. Bakturin. Prva izvedba 1842. u Petrogradu

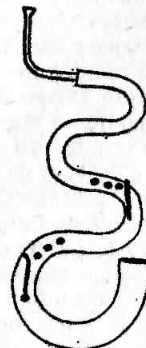
S

S — skraćenica za »subdominanta« u nauci o harmoniji; u notaciji takođe skr. za »segno« — znak
Le sacre de printemps (Posvećenje proleća) — balet I. Stravinskog, koreografija I. Nižinski. Prva izvedba 1913. u Parizu, češće se izvodi kao simfonijska svita
Salome — opera R. Straussa, libreto H. Lachmanna po drami O. Wildea (Vajlda). Prva izvedba 1905. u Drezdenu
el Salón méxico — simfonijska kompozicija A. Coplanda, koristi meksikanske narodne melodije
saltando (it.) — skačući = saltato; oznaka 1. za način sviranja; 2. za način potezanja gudala
saltarello (it.) — italijanska narodna igra u trodelnom taktu iz 16. veka, kasnije uneta u instrumentalnu umetničku muziku
samba — brazilska narodna igra u dvodelnom taktu, srodna plesovima maxixe i tangu
Samson et Délila (Samson i Dalila) — opera Saint-Saënsa, libreto F. Lemairea (Lemer). Prva izvedba 1877. u Vajmaru
sarabanda — dostojanstvena španska igra u trodelnom taktu, prenesena u klasičnu instrumentalnu muziku kao (3. obligatni) deo svite
sardana — španska narodna igra
sarrusophone (saruzofon) — metalni duvački instrument sa usnikom kao kod oboe; konstruisao ga je francuski kapelnik Sarrus a izrađuje se u različitim veličinama. U francuskoj i italijanskoj vojnoj muzici koristi se grupno i pojedinačno
S.A.T.B. — skraćenica za sopran, alt, tenor, bas (u naslovima horskih kompozicija)
saudade (port.) — setna brazilska plesna pesma
Saxhorn — limeni duvački instrument u francuskoj vojnoj muzici, konstrukcija A. Saxa

Saksofon

Saxophon (saksofon) — najrasprostranjeniji metalni duvački instrument sa klarinetskim usnikom, konstrukcija A. Saxa. Saksofoni se izrađuju u različitim veličinama i ugađanjima a upotrebljavaju se solistički i grupno; prvo u simfonijskom orkestru, a drugo naročito u jazz-bandu. Saksofon je prvenstveno melodijski instrument, a po zvuku je najbliži ljudskom glasu
Teatro alla Scala (T. a Skala) — centralno milansko opersko pozorište (scala, it. — stepenica, stepenište); scala (it.) — skala, lestvica
scherzo (skerco, it.) — šala; samostalna instrumentalna forma u obliku trodelne pesme (A-B-A); u sonati ili simfoniji 2. ili 3. stav, naslednik prethodnog menueta. — **Scherzando, scherzoso** — šaljivo, vedro
scordatura (it.) — preugađanje (preudešavanje) struna kod gudača, nekada omiljeno za olakšavanje sviranja
scorrendo (it.) — tečno = scorrevole
secco — suho, suvonjavo; **recitativo secco** — v. recitativ!
secondo (it. — drugi; **violino secondo** — grupa 2. violina; **seconda volta** — drugi put (pri ponavljanju istog odseka kompozicije)
segno (it.) — znak; **da capo al segno** — od početka do znaka
segue (it.) —sledi
seguidilla (segidilja, šp.) — španska narodna igra u trodelnom taktu; u operu ju je uveo Bizet („Carmen"), a u instrumentalnu muziku španski kompozitori, Albéniz, Granados i de Falla
seksta (od lat. **sextus** — šesti) — šesti lestvični stupanj; **sekstakord** — 1. predstava trozvuka (s tercom u basu); **sekstet** — grupa od šest glasova ili instrumenata; **sekstola** — grupa od šest nota umesto četiri
sekvenca — ritmičko, melodijsko, harmonsko i oblikovno ponavljanje obrasca, intervalnog niza, akorda ili forme u promenjenim okolnostima
semi — pola, npr. **semitono** (it.) — pola stepena
semplice (it.) — jednostavno
sempre (it.) — uvek; npr. **sempre più mosso** — uvek sve brže
sentito (it.) — proosećano; **con sentimento** — sa osećanjem
senza (it.) — bez
septima (od lat.) — 7. lestvični stupanj; **septakord** — četvorozvuk sa septimom kao okvirnim intervalom; **septet** — grupa od sedam glasova ili instrumenata; **septola** — grupa od sedam umesto šest tonova
serenada — »podoknica«; višestavna instrumentalna forma, slična divertimentu
sekunda (od. lat.) — 2. lestvični stupanj, interval
serija — u dodekafoniji osnovni tonski niz koji obuhvata 12 tonova; **serijalna muzika** — dvanaestotonska muzika koja upotrebljava seriju
sereno it.) — vedro
serpent — zastareli drveni duvački instrument zmijastog oblika

Serpent

Sestra Andželika — v. Trittico!
Seviljski berberin — v. Il Barbiere di Siviglia!
sferofon — elektrofonski instrument
sfz — sforzato (it.) — naglašeno pojačavajući; **sffz** — vrlo naglašeno
shimmy (šimi) — ples koji je u Americi bio omiljen između dva rata. U umetničku muziku uveo ga je P. Hindemith u »Sviti 1922«

si — 7. stupanj solmizacije; u c-duru ton »h«

siciliano (it.) — sicilijanska igra; u umetničkoj muzici plesna forma pastoralnog karaktera u dvodelnom i trodelnom taktu

simfonija — najveća višestavačna orkestarska forma; od stavova je bar jedan (obično prvi) u **sonatnom obliku.** Nastala je sredinom 18. veka i još i danas je najznačajnija i i najambicioznija instrumentalna forma. U romanskim zemljama upotrebljava se ime »simfonia« ili »sinfonia« i umesto izraza »uvertira« (operski uvod). Istorija simfonijskog stvaralaštva istovremeno je i istorija razvoja muzike 19. i 20 veka

simfonijska poema — poetska programska kompozicija slobodne forme. **Simfonijske etude** — kompozicije simfonijskog karaktera sa naglaskom na tehničkim elementima. — **Simfonijske varijacije** — orkestralne varijacije. — **Simfonijski orkestar** — ansambl instrumentalnih grupa koji obuhvata po više primeraka svakog orkestarskog instrumenta; veličina simfonijskog orkestra inače nije određena, ali se u tradiciji oformio stalni orkestarski sastav. Osnova simfonijskog orkestra su gudački instrumenti

simile (it.) — slično; kod ponavljanja = isto

sinistra (it. mano) — leva (ruka); skr. **m. s.**

sinfonietta (it.) — simfonijeta — mala simfonija

Siegfried (Zigfrid) — 3. veče tetralogije »Der Ring des Nibelungen«; **Siegfried-Idyll** (Z. idila) — orkestralna kompozicija R. Wagnera u koju su upleteni motivi iz njegovih opera

sinkopa — v. ritam!

con slancio (it.) — sa poletom

slargando (it.) — slabljenje u brzini

smorzando (it.) — slabljenje u jačini i brzini

Snjegoročka — opera N. Rimskog-Korsakova, libreto kompozitora po drami Ostrovskog. Prva izvedba 1882. u Petrogradu

soave (it.) — ljupko, blago

sol — 5. stupanj solmizacije, u c-duru ton »g«

solfeggio (it.) — muzička teorija, vežbanje pevanja u solmizaciji

solmizacija — sistem označavanja lestvičnih stupnjeva početnim slogovima himne iz 8. veka: »UT queant laxis REsonare fibris MIra gestorum FAmuli tuorum SOLve polluti LAbii reatum Sancte Johannes« — dakle, ut—re—mi—fa—sol —la—si; prvobitni slog »ut« kasnije je zamenio slog »do«. Pronalazač ovog metoda bio je Guido iz Arezza (Gvido iz Areca) oko 1000. godine. Romanski narodi i danas upotrebljavaju solmizaciju koja je veoma praktična zbog mogućnosti transponiranja. Uopšte, danas se slogovi solmizacije poklapaju sa tonovima c-dur lestvice (do-c, re-d, mi-e, fa-f, sol-g, la-a, si-h); izrazi »diesis« i »bemolle« označavaju povisilicu i snizilicu, npr. »fa diesis« =fis, »sol bemolle«=ges

solo (it.) — solo; **solamente** — samo = **soltanto**

sonata (najpre u suprotnosti sa kantatom) — uopšte, kompozicija namenjena sviranju; **sonatna forma** je nastajala vekovima, a (načelno) je bitematična (tj. ima dve osnovne misli) i najmanje tri međusobno odvojena ili povezana formalna dela: **ekspoziciju, razvojni deo** i **reprizu.** U sonatnoj je formi komponovan bar jedan stav sonate (simfonije); ostali stavovi mogu imati druge forme. Sonata je sveopšta instrumentalna kompozicija i važi kako za solističke instrumente (klavir), tako i za instrumentalne, kamerne i orkestralne sastave. Obično ima više (3—4 stavova); ali postoje i jednostavačne sonate. — **Sonatina** — mala sonata

sopra (it.) — gore, nad; u klavirskoj tehnici — prekrštanje leve ruke preko desne

sopile (roženice) — karakterističan istarski narodni instrument tipa oboe sa 6 rupica postavljenih na različitim razdaljinama. Sopile se izrađuju u dve veličine: »tanke« i »debele« sopile

sopran — visoki ženski glas; kod instrumenata visoki glasovni položaj; **sopranino** — najviši instrumentalni položaj, po kojem se nazivaju instrumenti (npr. **sopranino-saksofon,** najviša podvrsta saksofona)

sordino (it.) — prigušivač; **con sordino** — sa sordinom, tj. prigušivačem koji sprečava slobodno treperenje i time umanjuje amplitudu treperenja

sostenuto (it.) — suzdržano; **sostenendo** — suzdržavajući

sotto (it.) — pod; **sotto voce** — prigušeno, pritajeno

Sousaphone (Suzafon) — duboki limeni duvački instrument tako nazvan po kapelniku J. P. Sousi; koristi se u vojnoj muzici i jazzu. Za njega je karakterističan veliki levkasti rezonator

spiccato (it.) — poseban način sviranja gudalom kod gudačkih instrumenata, vrsta lakog stakata

spirituoso (it., con **spirito**) — poletno

staccato (it., — stakato) — kratko, odvojeno; **staccatissimo** — vrlo kratko

subjekt — glavna misao (u kontrapunktskim formama)

subreta — prva pevačica u operetama

svita — vrsta kraćih plesnih formi koje se ponavljaju; jedna od najvažnijih pretklasičnih cikličnih (tj. koje imaju više stavova) muzičkih formi. Neki teoretičari izdvajaju **klasičnu** (pravilnije: pretklasičnu) svitu koja je imala stalne **(obligatne)** i prigodne **(neobligatne)** delove. U prve ubrajamo: 1. allemande, 2. courante, 3. sarabande, 4. gigue; neobligatni delovi su birani proizvoljno. Svite mogu biti solističke, kamerne i orkestarske; mogu imati i dopunjavajuće, namenske ili poetske naslove (npr. **lirska svita). Moderna svita** nije nužno sastavljena iz plesnih formi, nego iz proizvoljno izabranih i imenovanih kompozicija manjih dimenzija i neodređenog broja i rasporeda

swing (eng.) — poseban stil jazza, nastao je posle 1935. godine; ne važi toliko za plesnu koliko za koncertnu muziku

š

Šeherezada (i Šeherazada) — simfonija N. Rimskog-Korsakova programskog sadržaja, iz zbirke »1001 noć«

t

T — skraćenica za toniku (u harmoniji)

Tabatière à musique (muzička burmutica) — mehanički instrument, kutijica koja pomoću odvijanja opruge može da odsvira jednu ili više malih kompozicija; takođe i naslov instrumentalne kompozicije koja oponaša takvu muziku

tablatura (ili tabulatura) — opšta oznaka za notaciju koja ne upotreb-

ljava note nego druge znake (crte, slike) za tonove; u razdoblju od 15. do 17. veka mnogo instrumenata imalo je sopstvene tablature, a danas za njih znaju samo nekoliko narodnih instrumenata kao što su američke citre, ukulele itd.

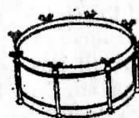
tacet (lat.) — ćuti; notacijska opaska koja kaže da onaj glas ili instrument ćuti kroz čitav odeljak (ili stav)

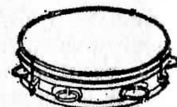
takt — notacijska podela kompozicije na (po meri) jednake delove u skladu sa metričkim zakonima; **vrste taktova** — izrazi za raznovrsne mere; notiraju se razlomcima čiji brojilac pokazuje koliko ima osnovnih delova takta, a imenilac-jedinicu brojanja. Dakle, razlomak 3/4 kaže da su u jednom taktu tri četvrtinke. (Razlomak 3/4 jednak je 3.1/4). **Taktice** su linije koje ograničavaju taktove i time povećavaju preglednost; načelno su postavljene tako da neposredno iza njih stoji akcent. Preporučljivo je da se za brojilac razlomka uzimaju najjednostavniji prosti brojevi (2, 3, 4, 5=2+3 itd.); izuzetno su se odomaćili 4 i 6, koji stoje kao zamena za 2.2, od 2.3 ili 3.2 i sl. Besmisleno je upotrebljavati veće brojeve (npr. 11, 13, 16 itd.), jer ih uvek moramo raščlanjivati u zbir ili proizvod manjih brojeva. Izuzetak je broj 12 gde se radi o 4 trodela (dakle o taktu 4/4 u kojem svaka četvrtinka obuhvata 3 osminke=triolu)

tamburica — jugoslovenski narodni trzalački instrument u različitim veličinama. Najmanja je **bisernica**, potom slede **kontrašica** (alt), **bugarija** (tenor), **brač** (bariton) i **berde** (bas). **Tamburaški orkestar** udružuje više primeraka svake veličine; njegova je literatura prilično bogata, naročito u folklornoj muzici. Često se i pojedini glasovi dele u manje grupe, npr. bugarija I i bugarija II, i sl.

Tamburica

Mali bubanj i tamburin

tamburo (it., fr. tambour) — bubanj, udarački instrument sa obručem koji ima zategnutu uštavljenu kožu (membrafon). **Veliki bubanj** (tamburo grande, cassa; fr. grosse caisse) ima samo jednu kožu, **mali bubanj** (tamburo piccolo, tambour clair) dve, po jednu na svakoj strani obruča. Visina zvuka se ne može tačno odrediti, ali se razume da veliki bubanj ima potmuliji, dublji ton nego mali. Kod poslednjeg su preko opne razapete i žice što prouzrokuje karakteristično zveckanje. Na bubnjevima svih vrsta svira se posebnim palicama. — **Tamburin** je uski obruč u koji su ugrađeni praporčići koji se tresu i daju zveckav zvuk. — Primitivni narodi imaju mnogo vrsta bubnjeva; u klasičnom simfonijskom orkestru nisu upotrebljavani, ali su uvođeni sa narastanjem kolorisanja orkestarskog zvuka u novijim poromantičnim stilskim strujanjima. Skraćenica za bubanj u partiturama: **Tb**

tam-tam (malajski »šuma«, množina od »tam« drvo) — v. gong!

tango — argentinski ples u dvodelnom taktu, koji je u našem veku postao društveni ples; takođe prihvaćen i u ozbiljnoj instrumentalnoj muzici

Tannhäuaer oder der Sängerkrieg auf der Wartburg (Tanhojzer ili takmičenje pevača na tvrđavi W.) — opera R. Wagnera na vlastiti tekst. Prva izvedba 1845. u Drezdenu

tanto (it.) — toliko; **non tanto** — ne vrlo, npr. **allegro non tanto** — ne previše brzo, i sl.

tarabuka — makedonski bubnjić verovatno orijentalnog porekla (upotrebio ga je već Berlioz u plesu robova u operi »Trojanci«)

tarantella (it.) — napolitanski ples u brzom dvodelnom taktu sa triolama; ime je od mesta Taranto (a ne od otrovnog pauka)

tasto (it.=tastiera) — vrat; **sul tasto** (sulla tastiera) — iznad vrata, tj. povlačenje gudala kod gudača bliže vratu (nego kobilici), što daje svojstvenu boju tona (=flautato)

tedesco (it.) — nemački; **tedesca** — nemačka igra u trodelnom taktu, slična seljačkom valceru (Ländler); **alla tedesca** — kao nemački ples

tema — muzička misao koja ima određenu i karakterističnu formu i celovit izraz; u monotematskim kompozicijama (fuga i sl.) glavna misao. **Tematsko delo** — izlaganje i obrada (glavne) misli. **Tematika** — broj i vrsta tema

temperatura — ravnomerno ugađanje, postupak koji je uveo A. Werckmeister (Verkmajster, 1691) za izjednačenje mnogih ugađanja koja su se onda razlikovala. Njegova matematička metoda ugađanja polazi od (neprirodne) postavke da se oktava podeli na 12 međusobno jednakih polustepena. Pri tom je čista samo oktava, kao akustični odnos 2:1; svaki drugi ton je proizvod frekvence nižeg polutona sa koeficijentom $\sqrt[12]{2}$ (=1.06). Na primer $a^1=435'$, $b^1=435.\sqrt[12]{2}=461{,}1'$ (To se praktično može dostići samo približno). S temperaturom u tom smislu moguće je muzicirati u svim tonalitetima, što je i bila njena glavna svrha. Danas se grupno muzicira samo temperirano (ne čisto!), te su svi instrumenti sa stalnom tonskom visinom (klavir, orgulje, i sl.) tako ugođeni; u orkestru se njima moraju prilagoditi gudači, koji inače mogu da sviraju netemperirano, tj. akustično čistije

tempo (it.) — mera brzine; **a tempo** — (osnovnom) brzinom. Tempo se određuje 1. **apsolutno**, tj. po broju jedinica mere u jedinici vremena (sek); takvo merenje omogućava **metronom.** Metronom pokazuje broj nota u minuti; znak **MM=120,** dakle, znači da 120 četvrtinki dolazi na minutu; 2. **relativno,** tj. po osećanju koje izražavamo italijanskim pridevima, a koji su vekovima dobili prilično tačno značenje; tako npr. lento — polako, allegro

— brzo itd. Metronom ima zapisane (približne) granice do kojih dopiru pojedini izrazi za tempo, ali se kompozitorova oznaka ravna i po karakteru kompozicije, te je sviranje po metronomu u stvari manje pouzdano nego osetljiv i izvežban smisao za pravu (tj. intencioniranu) brzinu kompozicije

tenebroso (it.) — mrko, mračno

tenor — visok muški glas; u pretklasičnoj vokalnoj muzici vodeći horski glas (od lat. tenere — držati). Kao pridevska dopuna, uz ime instrumenta označava i njegov položaj, npr. tenorska pozauna; u tom smislu i tenorski ključ, c-ključ na 4. liniji

tenuto (it.) — izdržano, otegnuto; pojedini tonovi zadržani preko svoje vrednosti

teorba — lutnja, v. tamo!

teorija — prvi stupanj naučnog tumačenja muzičkih pojava; nauka o teoriji obuhvata pojmove notacije i dr.

terca (od lat. tertius — treći) — 3. lestvični stupanj; **terckvintakord** — trozvuk u osnovnom položaju (s osnovnim tonom u basu); **tercet** — grupa od tri jednaka glasa

Tereminovox, v. električni instrumenti!

ternaran — trodelan; v. ritam!

tetrakord — niz od četiri uzastopna tona, osnova starogrčkog građenja lestvica; sada zastarelo

tetralogija — skupina od četiri dela koja se međusobno dopunjavaju

Thaïs (Tais — opera J. Masseneta, tekst po A. Franceu (A. Frans) napisao L. Gallet. Prva izvedba 1894. u Parizu

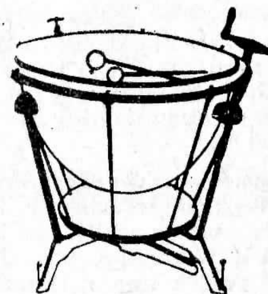
Tiefland (U dolini) — opera E. d' Alberta, tekst R. Lothara. Prva izvedba 1903. u Pragu

timbales (fr.) — timpani

timbre (tembr, fr.) — boja tona po kojoj se razlikuju instrumenti i glasovi

con timore (it.) — sa trahom, sa strepnjom

timpani — membrafon sa uštavljenom kožom razapetom iznad kotlastog trupa. U orkestru ima više timpana različite veličine i ugođaja (veliki, srednji i mali timpani). Po zvuku su slični bubnju, ali se razlikuju po tome što daju tačno ugođene tonove. Timpani su stari azijski udarački instrument. It. timpani, fr. timbales (u svim jezicima pl. t.)

Timpani

Tod und Verklärung (Smrt i uznesenje) — simfonijska poema R. Straussa op. 24, sa (kasnije napisanim) tekstom A. Rittra

tokata (toccata) — slobodno oblikovana kompozicija za instrument sa tipkama, obično monotematična i etudnog karaktera

tombeau (tombo, fr.) — grob; kompozicija napisana u spomen. **Le Tombeau de Couperin** — klavirska (kasnije instrumentalna) svita M. Ravela

tom-tom — indijanski (možda orijentalni?) bubanj koji se često koristi u jazzu

ton — zvuk određene visine (frekvencije), boje, jačine i trajanja. **Tonaliteti** — sve harmonske pojave u kompoziciji. **Tonalnost** — pripadnost određenom harmonskom području; uže uzeto, tonalnost je privrženost određenom tonalitetu iz kojeg izlazi i u koji se vraća. **Tonalan** — koji pripada određenom tonalitetu; u kompoziciji fuge **tonalni odgovor** teme je njeno tačno ponavljanje u gornjoj kvinti koja zadržava intervalne korake samo po intervalnom kvantitetu

tonika — centralna harmonijska funkcija akorda u tonalitetu, akord na 1. lestvičnom stupnju

Tosca (Toska) — opera G. Puccinija, libreto napisali Giacosa i Illica (Đakoza i Ilika). Prva izvedba 1900. u Rimu

tr — (skraćenica za trillo, it.) — 1. triler, tj. brza izmena tona sa (gornjim ili donjim) tonom manjanja, tj. (donjom ili gornjom, velikom ili malom) sekundom, notiran sa »tr«; 2. skraćenice za **tremolo,** tj. brzo ponavljanje istog tona

tranquillo (it.) — mimo

transcendentan — natčulan, čulima nedostupan; u prenosnom značenju tehnički (ili izražajno) vrlo težak, npr. Lisztov ciklus klavirskih etuda »Études d'exécution transcendante«

transformacija — preuređivanje — metamorfoza; formalni izraz 20. veka, koji označava dublju i podrobniju tehniku variranja, tako da tematsko gradivo gotovo »promeni svoju ličnost« u toku kompozicije

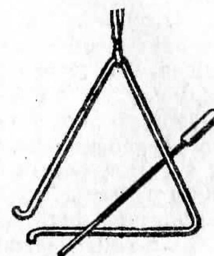
transkripcija — prepis, priređivanje, prenos kompozicije sa jednog izvođačkog područja na drugo, npr. sa violine na klavir

transpozicija — prelaz iz jednog tonaliteta u drugi; **transponirajući instrumenti** — instrumenti koji sami transponiraju, npr. kod instrumenata koji su ugođeni za ceo ton niže nego što je normalno (= ugođeni su u B) napisani C-dur zvuči kao B-dur, tj. svaka nota zvuči ceo ton niže no što je zapisano. Slično je transpoziciji i pisanje u različitim ključevima, što spada u tehnička olakšanja sviranja i notacije

trattenuto (it.) — uzdržano, zadržano

La Traviata — opera G. Verdija, tekst napisano F. M. Piave po romanu »La dame aux camélias« (Dama s kamelijama) A. Dumasa ml. Prva izvedba 1853. u Veneciji

trepak — ruska narodna igra u brzoj dvodelnoj meri

Triangl

triangl (triangolo, it.) — u jednom uglu otvoren čelični trougao koji se udara metalnom palicom i daje svetao, po visini neodredljiv zvuk

trilogija — tri međusobno povezana dela

trio — 1. sastav od tri različita instrumenta; 2. kompozicija za njega; 3. **klavirski trio** — violina, violončelo i klavir; 4. srednji deo u koračnicama, nekim plesovima (menuet s triom) i pesničkim formama (npr. skerco s triom). Postoje i kompozicije sa dva tria

triola — skupina od tri note umesto dve

triple (fr., triplo, it.) — trodelan; npr. trojni kontrapunkt, trojni kon-

čert — tj. koncert za tri instrumenta **(Triple-concert)** i sl.

Tristan und Isolde (Tristan i Izolda) — opera R. Wagnera na sopstveni tekst po srednjovekovnoj keltskoj legendi. Prva izvedba 1865. u Minhenu

tritonus (lat.) — niz od tri cela stepena npr. f-g-a-h (s prekomernom kvartom kao okvirnim intervalom). U kontrapunktu strogog stava zabranjen kao redosled i kao sazvuk, i ozloglašen kao „diabolus in musica" (đavo u muzici). Danas je zabrana zastarela i važi samo pri vežbama u strogom stavu zbog stilske obaveznosti

Trittico (= triptih) — tri opere G. Puccinija koje se sviraju za jedno veče. Dela su: **Il tabarro** (Plašt), libreto napisao G. Adamo (po noveli Didiera Goulda: „La Houppelande"); **Suor Angelica** (Sestra A.), libreto G. Forzano; **Gianni Schicchi** (Đani Skiki), libreto G. Forzano. Prva izvedba 1918. u Njujorku

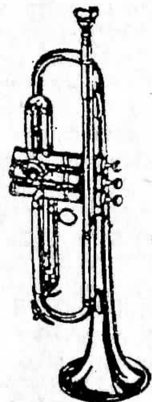
tromba (it.) = **truba**; **trombone** = **pozauna**

troppo (it.) — previše; **non troppo** — ne previše

il Trovatore (Trubadur) — opera G. Verdija, libreto napisao S. Cammarone (Kamarone) po staroj španskoj drami. Prva izvedba 1853. u Rimu

trozvuk (ili **trizvuk**) — akord (najmanje) tri različita tona; u tercnom harmonskom sistemu koji gradi akorde po tercama nagore, trozvuk se sastoji iz osnovnog tona, njegove terce i njegove kvinte, te se zbog toga i zove **terckvintakord** (zastarelo)

truba — sopranski duvački limeni instrument sa ventilima. Obim od fis do c^3 (i preko). U vojnoj muzici i u plesnim ansamblima vodeći melodijski instrument; trubači u jazzbandu su tehniku trube doveli do virtuoznosti. U simfonijskom orkestru imamo 2—3 trube, koje se o-

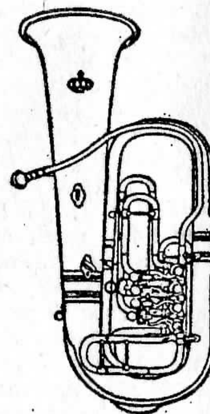
Truba

bično udružuju sa pozaunama u grupu „teških" duvačkih instrumenata. Trube se grade u raznim veličinama i ugođajima (oba izraza se poklapaju) od kojih su najuobičajeniji u C (ne transponira), u B (transponira ceo stepen niže) i u A (transponira jedan i po stepen niže). It. tromba, fr. trompette. — Trubin obim u dubinu nastavlja **pozauna,** v. tamo!

trubaduri — srednjovekovni francuski pesnici-pevači; ispočetka su se nazivali troubadours (otuda i naš naziv), a kasnije i trouvères. Sačuvano je oko 6000 pesama i 2000 melodija koje su pratili nekim solističkim instrumentima, putujući iz mesta u mesto. Neki su trubaduri bili vrlo znameniti kompozitori, tako npr. Adam de la Hale (A. de la Al) i dr.

tuba — najdublji duvački limeni instrument osobenog tipa, sa snažnim, prodornim tonom i obimom od

kontra-d do d^1 (kod najdublje podvrste, **kontrabastube).** Tube se grade u različitim veličinama i oblicima; u simfonijskom orkestru upotrebljava se **bas-tuba,** veoma retko **kontrabas-tuba.** Posebna vrsta **Wagnerovih tuba** sa tenorskom, basovskom i kontrabasovskom ulo-

Tuba

gom, su grupa za sebe i veoma retko ih nalazimo u simfonijskom orkestru. Tuba je nastala oko 1800. godine od serpenta i ofikleida. Neke vrste tuba imaju sopstvene nazive, kao **helikon, bombardon** itd., osobito u vojnoj muzici

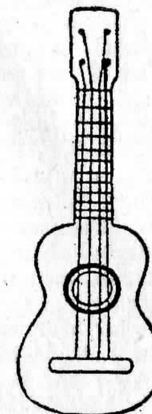
tubafon — udarački instrument ksilofonskog tipa u kojem metalne cevčice zamenjuju daščice; zvuk je zato svetliji, prodorniji, sličan zvončićima

Turandot — opera G. Puccinija, libreto po Gozzijevoj (Goci) marionetskoj igri napisali Adami i Simoni. Prva izvedba 1926. u Milanu

tutti (it.) svi; suprotno **solo** — jedan (sam), **soli** — pojedini

U

u.c. — skraćenica za „una corda" — na jednoj struni, oznaka za sviranje na klaviru korišćenjem levog pedala, što prouzrokuje da batić udara u samo jednu stranu u istom glasovnom položaju gde su tonovi

Ukulele

zastupljeni sa tri strune; opoziv izraza „u.c." označava se sa **„t.c."** — tre corde (tri strune). Srednji položaj pedala izaziva sviranje na dve strune — **due corde**

U dolini (Tiefland) , v. tamo!

ukelele (ili ukulele) — mala havajska gitara sa četiri strune; za notaciju upotrebljava posebnu tablaturu

ultimo (it.) — zadnji; **ultima volta** — poslednji put

con umore (it.) — šaljivo

unisono (lat.) — jednoglasno

usna harmonika — duvački instrument sa jezičcima, na koji se svira ustima. Izrađuje se u raznim veličinama; izumeo ju je F. Buschmann 1821. u Berlinu

ut — prvi stupanj solmizacije = do

utilitaristička muzika — upotrebna muzika, za svakodnevnu upotrebu

V

valcer — jedan od najpopularnijih društvenih plesova u trodelnom taktu; isto tako, česta kompoziciona i idealizovana instrumentalna forma koja se pojavila početkom prethodnog stoleća i preplavila čitav svet. Neki su valceri postigli veliku sadržajnost i simfonijsku formu. It. walzer, fr. valse, od nem. Walzer. **La valse** — koreografska simfonijska poema M. Ravela. **Valse triste** (Tužni valcer) — koncertni valcer J. Sibeliusa iz scenske muzike za dramu „Kuolema". **Valses nobles et sentimentales** (Plemeniti i sentimentalni v.) — svita valcera za orkestar M. Ravela sastavljenih za balet „Adélaïde ou le langage des fleurs" (A. ili govor cveća). — **Mephisto-Walzer** — v. pod M!

varijacija — promena; stalna kompoziciona forma koja od 17. veka pa dalje spada među najvažnije. Obično se sastoji iz teme i niza promena. U njima se tema polako udaljuje od prvobitnog izgleda kako u sadržajnom tako i u izražajnom pogledu, ali zadržava neke karakteristične tako da se može prepoznati. Po tumačenju tematskog materijala poznajemo više varijacijskih tipova koji su se razvijali i dopunjavali vekovima. Varirati se može svaki muzički element i način rada, pa zbog toga uopšteno imamo ritmičke, melodijske, harmonijske, formalne, kontrapunktske i karakterne varijacije. Tipične varijacijske forme su **šakona** (chaconne) i **pasakalja** (passacaglia, v. tamo!) — **Varijanta** — podvrsta

vaudeville (vodvilj, fr.) kratka satirična pesma s dopadljivom melodijom (koja je obično komponovana unapred); takođe i kratka melodrama u pozorištu

veloce (it.) — brzo; **velocissimo** — vrlo brzo

ventil (kod duvačkih instrumenata) — deo za produžavanje vazdušnog stuba u cevi instrumenta, odvod; (kod orgulja) zatvor vazduha

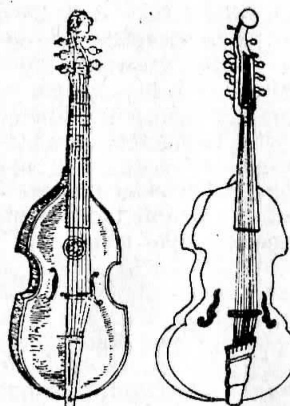
verizam — italijanski operski stilski pokret, odraz književnog realizma s kraja 19. veka; podloga su mu bili tekstovi iz svakidašnjeg života umesto pređašnjih mitoloških ili istorijskih događaja. Među prve verističke opere spada Mascagnijeva **„Cavalleria rusticana"**: prethodnik je Bizetova „Carmen"

via (it.) — **dalje!**; oznaka **„via sordino"** znači da treba skinuti prigušivače s kobilice gudala ili cevi duvačkog instrumenta

vibrafon — idiofon tipa marimbe sa električno napajanim vibratorima; zvuk snažno podrhtava, vibrira (otuda i ime)

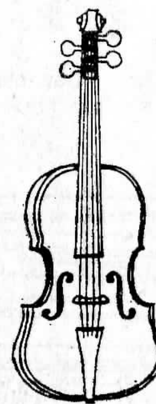
VI — DE — notacijska oznaka za deo kompozicije koji pri izvedbi treba izostaviti; **VI** — se stavlja na početku, — **DE** na kraju dela koji dolazi u obzir

viola — altovska violina, prototip gudača, najraširenija u 17. i 18. veku. Današnja viola ima 4 strune koje su ugođene za kvintu niže od violinskih struna. U simfonijskom orkestru čini skupinu koja vezuje violine s violončelima; u glasovnom stavu zauzima srednji glas (alt ili tenor). — **Violist** — svirač na violi. Prethodnice i podvrste obične viole su **viola da braccio** (ručna viola), neposredni prethodnik sadašnje viole (otuda i sada nemačko ime za violu: Bratsche), **viola da gamba** (nožna viola) koju su držali na kolenima, **viola d' amore** (ljubavna

Viola da gamba i viola d'amore

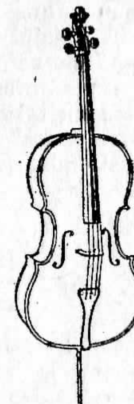
viola) u 18. veku veoma korišćena viola sa simpatičnim, tj. sazvučnim strunama koje su bile zategnute ispod onih na kojima se svira; **viola pomposa** (raskošna viola), veća peterostruna viola. Fr. alto.

Violina

violina (it. violino, fr. violon) — najznačajniji i najrasprostranjeniji gudački instrument sa četiri u kvintama ugođene strune (e^2 — a^1d^1 i g). Violina je član porodice viola, od koje se polako odvajala i osamostaljivala. Posle toga nije doživela mnogo nadopuna, pa su zato i danas najtraženije stare violine iz 16. i 17. veka. Građenje violina prelazilo je s kolena na koleno a istorija zna za nekoliko vrlo slavnih porodica graditelja violina: Amati, Stradivari, Guarnieri i dr. U orkestru violinu imamo u dve velike grupe: I violina i II violina; razume se, te grupe možemo deliti na manje, sve do jedne (solo). Uloga violine je sopranska i pripadaju joj uglavnom visoki položaji i izložene melodije

violončelo — ponekad samo kratko ali nepravilno „cello" (čelo). Violončelo je naslednik viole da gamba, tenorsko-basovski instrument gudačkog kvarteta. Njegove su strune za oktavu dublje od violinih (a—d—G—C); prva je izrazito

Violončelo

pevna, a poslednja zvučno basovska. Većina čuvenih graditelja violina gradili su i violončela, samo manje nego violine, pa su stara

violončela još dragocenija i traženija

violone (it.) — stari naziv za kontrabas (v. tamo!). — Skraćenica za violinu je „vl", za violu „vla" a za violončelo „vlc"; violone je imao kraticu „vne"; sadašnja kratica „vni" znači „violini" (mn. od violino)

Violetta — drugo ime za operu „La Traviata"

vivace (it.) **vivo** — živahno; **vivacissimo** — vrlo živahno

virginal (virdžinal, od „virga", lat., štapić) — podvrsta čembala (v. tamo), koja se od 16. veka pa dalje negovala u Engleskoj; imao je oblik prizme ili trapezoida. **Virginalisti** — izvođači ili kompozitori za virginal

virtuoz — osobito blistav tehničar u instrumentalnom sviranju

voce (it.) — glas; mn. voci — **Vokaliza** — glasovna vežba; **vokalna muzika** — kompozicije za pevanje

volta (it.) — 1. „put", npr. **prima volta** — prvi put. 2. (imp.) — okreni, npr. **volta** (ili uljudnije **volti**) **subito** — okreni (te) odmah (list)

vuota (corda, it.) — prazna, tj. neskraćena (struna); takođe i u značenju **„batutta vuota"** (skr. „vuota") — prazan takt, isto kao GP (v. tamo!)

W

Wagnerove tube, v. tuba!

Waldhorn (nem.) — šumski rog; prethodnik sadašnjeg roga bez ventila

Waldstein-sonata (Valdštajn-s.) — Beethovenova klavirska sonata op. 53

Walz — valcer

Das wohltemperierte Klavier (Dobro temperovani klavir) — zbirka od 24 preludija i fuga J. S. Bacha za klavir, prvo opsežnije delo koje je uzelo u obzir „temperaturu"

wood-block (vud-blok, eng.) — izdubljena drvena ploča, idiofon bez određene visine tona, koristi se u jazzbandu. Za njega su u upotrebi i druga imena, kao **Chinese block** (Čajnir-b.), **temple block** (templ-b.) i **Chinese temple block**

X, Y

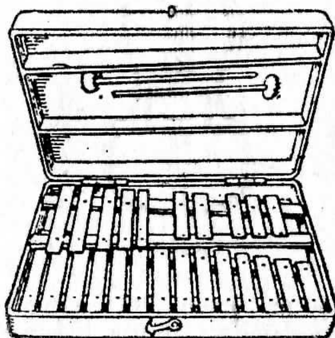
Xylophone — ksilofon, v. tamo!

xylorimba (ksilorimba) — američka vrsta marimbe, v. tamo!

Yankee doodle (Jenki dudl, eng.) — popularna i šaljiva američka pesma, koja je mnogo korišćena kao tema karakterističnih varijacija. Tekst i melodija su nepoznatog porekla

Z, Ž

zapateado (šp.) — španska narodna igra u trodelnom taktu

Zvončići

zarzuela (šp.) — španska narodna opera ili opereta, neka vrsta melodrame

Die Zauberflöte (Čarobna flauta) — opera W. A. Mozarta na tekst E. Schikanedera (Šikaneder). Prva izvedba 1791. u Beču

alla zingarese (it.) — na ciganski način

zvona — u operskom i simfonijskom orkestru upotrebljavaju se zamene za zvona, kojih ima više vrsta. Najbolje su viseće metalne cevi, koje se udaraju posebnim mekim batom, tako da se dobija zvuk koji dugo odjekuje, sličan crkvenim zvonima. Ta zvona odzvanjaju navodno za oktavu više nego što je napisano (za dublje zvuke, cevi bi morale biti duže). Postoje i **ručna zvona** — položena na sto; na njima može da svira i više izvođača istovremeno. **Elektrofonska** zvona su u tonu pouzdanija, ali ih malo gde ima. — **Zvončići** ponajviše postoje u dva tipa: 1. sa klavijaturom, 2. bez klavijature; u svakom slučaju to su metalne pločice, po kojima se udara odgovarajućim udaraljkama. I **„Celesta"** (čelesta) je jedna vrsta zvončića sa klavijaturom. — Zvona: it. campana, fr. cloche; **zvončići:** it. campanelli, fr. Glockenspiel (od nem.)

Žar-ptica, v. L'oiseau de feu

LITERATURA

Jugoslovenska muzička enciklopedija, I, II, 1959/62

Larousse de la Musique, I/II, 1957
Encyclopédie de la Musique, I/III, 1961 (Fasquelle)
Candé, Dictionnaire de Musique, 1961

A. Jacobs, A new Dictionary of Music, 1958
P. A. Scholes, The Oxford Companion to Music, 1960
The international Cyclopedia of Music and Musicians, 1964 (Slonimsky)
Who's who in Music, 1962/69
The Harvard brief Dictionary of Music, 1961

H. Riemann, Musiklexikon, X, 1922
H. Riemann, Musiklexikon, XII, 1961
A. Einstein, Das neue Musiklexikon, 1926
Kleine Enzyklopädie der Musik, 1929
Ficher-Lexikon der Musik, 1957

i druga predmetna literatura

SADRŽAJ

Lucijan Marija Škerjanc: MALI MUZIČKI LEKSIKON /Izdaje: Kulturni centar, Novi Sad, Fruškogorska 2/ Za izdavača: Milorad Predojević /Naslovna strana: Josip Janiček/ Štampa: Štamparija »Ruske slovo« R. Krstur